

Abstraktikirja

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
1. Haavoittuvuuden riskissä olevien ihmisryhmien oikeuksien toteutuminen hyvinvointivaltiossa	8
Julkisten palvelujen digitalisaation tuottama haavoittuvuus	8
Lapsen etu ennen lapsen etua: lapsen etu ja Suomen adoptio- ja lastensuojelulakien valmistelu vuosina 1922-1979	9
Iäkkäiden ihmisten kokemuksia palveluihin pääsystä ja tuen saamisesta monimutkaisissa ja vaikeissa elämäntilanteissa	9
Vammaisetuusien saajien kokemuksia oikeuksiensa toteutumisesta Kelassa ja sosiaalipalveluissa	10
Energiaköyhyyden vähentäminen kuluttajansuojalla	11
Hoivaajien oikeudet ja sosiaalinen kestävyys	12
2. Social Vulnerability in Times of Environmental Crises	13
Cleavages of trust in a high trusting country – level of trust and attitudes towards climate change in Finland	13
Resource use maxima for sustainable welfare: criteria for evaluating strategies and policies for maxima limitations	14
Between innovation and path dependence: UBS as an eco-social policy	14
Three Pillars of Just Transition Labor Market Policies	15
Climate concerns and future job concerns and opportunities: a survey study among Finnish employees	16
3. The Construction of Communities and Everyday Vulnerabilities in Urban Encounters	17
Affective communities in urban neighbourhoods	17
Cities play a crucial role in shaping intercultural policies	17
Space as method in the study of coexistence, and segregation in the city	18
Arkipäivän rauhan ja yhteisöjen muodostuminen kaupunkitilan kohtaamisissa	19
4. Toisenvaraisuus näkökulmana lajirajat ylittävään haavoittuvuuteen ja hoivaan	20
Lajienvälisen hoivan kulttuuri	20
Lajienvälisen yhteistyön ambivalentti haavoittuvuus miesvaikuttajien sometuotannossa	21
Kasautuvat haavoittuvuudet LHBTIQ+ ihmisten väkivaltaisissa suhteissa	21
Ihmisen ja luonnonsuojeluympäristöjen välisyys, hoiva ja haavoittuvuus	22
5. Väkivallan haavoittavuus yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä	23
Translasten ja -nuorten perheväkivaltakokemukset	23
Ylirajaiset perheet väkivaltatyön asiakkaina: intersektionaalinen näkökulma ylirajaisen perheiden kokemaan lähisuhdeväkivaltaan ja palveluiden saavutettavuuteen	24
Naisiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan piirteet poliisin rikosilmoitusaineistossa	25

Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet rikosprosessissa.....	25
Keskustelevaan tekoälyyn pohjautuvan chatbotin hyödyntäminen digitalisoituissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Eettisiä haasteita lähisuhdeväkivallan kontekstissa.....	26
Palvelujärjestelmän haavoittuvuudet ja lapsiperheiden avun saaminen lähisuhdeväkivaltaan	27
Väkivalta ja lasten suojeleminen monialaisen erokonsultaatioryhmän työssä.....	28
Väkivaltaa koskevat ymmärrykset omaishoitajille suunnatussa ehkäisevässä väkivaltatyössä	29
6. Haavoittuvuus ja perustulo	30
Perustulo Suomessa ja maailmalla: Työmarkkinajärjestöedustajien käsityksiä perustulosta ...	30
Vaihtoehtoinen elämäntapa nyky-yhteiskunnassa ja sosiaalipolitiikassa.....	31
Perustulo osana luovuuden sosiaalipolitiikkaa.....	31
Part-time work assessed from an economic and wellbeing perspective in Finland. How does an addition of UBI affect part-timers' and full-timers' behaviours in terms of employment and lifestyle, and what's the impact on society?.....	32
7. Stigma yhteiskunnassa – Eriarvoisuudesta yhdenvertaisuuteen	34
Stigma yhteiskunnassa – Eriarvoisuudesta yhdenvertaisuuteen	34
The shaping of identities and non-identities among older adults during a pandemic	35
Huumeet ja stigma.....	35
Stigma työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten vuorovaikutuskokemuksissa	36
Nuoret ja stigma – Kuinka leimautumista voidaan ennaltaehkäistä?.....	37
8. Vammaiset ihmiset – Haavoittuva ryhmä?	38
Neuromoninaisuuden käsite ja vammaisuuden sosiaalis-tilallinen tulkinta	38
Work life challenges for people who suffered traumatic brain injury	39
Rekisteröityjen näkövammaisten työllisyys Suomessa 1980-luvulta 2020-luvulle	39
Työkyvyttömiksi ”haavoitetut”	40
Haavoittuva arki? Vammaisten lasten, nuorten ja heidän perheidensä kokemukset ihmisarvon ja oikeuksien toteutumisesta arjessa	41
Tutkimushaastattelujen toteutus kuurojen ja viittomakielisten kanssa.....	42
Laadullinen seurantatutkimus neljän kehitysvammaisen henkilön siirtymästä vanhuuden eläkeläisyyden vaiheeseen	43
Vammaisuus ja haavoittuvuus: Näkymät hyvinvointialueiden dokumenteissa vuodelle 2023 .	44
9. Vulnerability and Accumulating Disadvantages / Haavoittuvuus ja huono-osaisuuden eri ulottuvuuksien kasautuvuus.....	45
Ikääntyneiden taloudellinen huono-osaisuus, kasautunutta vai yllättävää?	45
Voimavarat köyhyydessä: epävarmuutta pystyvyydestä, luottamuksen rakoilua ja pieniä toiveita	46
Mining disadvantages associated with poverty among old migrants – application of data mining method of Guha in charm industry	46

Accessing healthcare in Finland	47
Assessing precarious migrants' emotions and their achievements in the case law of the European court of human rights	48
Cities role in shaping intercultural policies.....	48
Electronic identification (E-ID) as a socio-technical system moderating migrants access to essential public services.....	49
Performing as a public caseworker for olde migrants. The third-sector cover for the digitalized health and social welfare services in Finland	50
10. Haavoittuvimmat väestöryhmät	51
Osallisuuden kokemukset ja hyvinvointi matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa.....	51
Palvelujen alikäyttö ruoka.avun hakijoiden keskuudessa	52
Elämäntyytyväisyys ruoka-avun asiakkailta ja osallistavien yhteisöjen kävijöillä	53
Koetun toimijuuden mekanismit koettuun hyvinvointiin elämässä kolhuja kokeneilla suomalaisilla aikuisilla	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
"Velka on rumaa sanooi momma" – Nuorten aikuisten haavoittuvuus finanssimarkkinoilla	54
Muutamia faktoja maahanmuutosta	56
Onko hoitotuki riittävä? Tutkimus hoitotukea hakeneista yli 75-vuotiaista takuueläkeläisistä .	55
Yhteiskunnan laidalla – syrjäytyminen ja haavoittuvuus päihderiippuvuudessa ja asunnottomina elävien nuorten parissa toteutetun etnografian valossa	56
Haavoittuvia työntekijöitä vai tyytyväisiä itsensä työllistäjiä? Laadullinen vertaileva analyysi Suomen ruokalähettiläiden tyytyväisyydestä	57
Pääministeri Orpon hallituksen leikkaukset nollasopimuslaisten ja sosiaalisten ihmisoikeuksien näkökulmasta	58
11. Linguistic Vulnerability in the Context of Social and Health Services	59
Migrant's use of digital applications at work and its implications for the idea of citizenship	59
Service users and practitioners envisioning linguistic justice in Finnish social services	60
Kielen roolit liikunnassa – Muureja vai mahdollisuuksia	60
Suomessa asuvien vieraskielisten äitien hyvinvoinnin muutokset Covid-19-pandemian alkuvaiheessa	61
12. Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ja haavoittuvuudet.....	62
Radikaali sukupuolirooli-ideologia ja kollektiivipalvelut. Yhdistys 9:n ehdotukset työn ja perheen yhteensovittamiseen 1960-luvulla	62
Äitien ja isien kokema työn ja muun elämän välinen konflikti 26 Euroopan maassa	63
Ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulleiden työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja aikomus hankkia toinen lapsi.....	63
Työn epävarmuustekijät ja isien perhevapaiden käyttö	64
Perhepuhe ja Covid-19-pandemia	65

Kotihoidon tuki ja muuttuva työelämä: Työntävätkö hankalat työajat ja työn epävarmuus äitejä kotihoidon tuelle?.....	66
Yhden vanhemman taloudet kotihoidon tuen käyttäjinä: Äitiyden ideaalit ja käytännön realiteetit	67
Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ja haavoittuvuudet Yksinhuoltajaäitien haasteet työn ja perheen yhteensovittamisessa: tarkastelussa työssäkäyvät köyhät	68
13. Köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus.....	69
Köyhien kansalaisasema: Näkökulma suomalaiseen yhteiskuntaan 1852-2022	69
Lapsiperheköyhyys – Tutkimus ammattilaisten näkemyksistä ja käytännöistä	70
Vähävaraisten lapsiperheiden lasten ja vanhempien kokemuksia taloudellisesta avusta – Hermeneuttisfenomenologinen lähestymistapa.....	71
Harkinnanvarainen toimeentulotuki lastensuojelun tarpeen ehkäisijänä.....	71
Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä Suomessa 2020-luvulla	72
In-work poverty, agency, and coping strategies – The case of single adults in Finland	73
Ruoka-apuun turvautuminen Suomessa asuvien yli 50-vuotiaiden venäjänkielisten keskuudessa	74
14. Opiskelijatyöryhmä.....	75
15. Social Exclusion and Civic Engagement in Later Life.....	75
Maahanmuuttajataustaisten ikääntyneiden monipuolinen osallistuminen – Civex haastatteluaineiston tarkastelua	75
Does social capital enhance political participation in older adults? A multi-level analysis of younger and older adults in Europe.....	76
Risk factors for loneliness among older informal carers – A longitudinal Nordic population based study.....	77
16. Pidemmät työurat ja eläköityminen ikääntyvässä yhteiskunnassa / Longer Working Lives and Retirement in an Ageing Society	78
Työttömyydestä pitkälle sairauspoissaololle – sekvenssianalyysi työmarkkinapoluista.....	78
The potential to prevent disability retirement due to common non-communicable diseases..	79
Timing of retirement from work and changes in quality of life	80
Is Transition to Retirement Associated with Volunteering? Longitudinal Evidence from Europe	80
Working life expectancies in Europe and the role of working hours and educational expansion	81
Gender-differences in retirement from entrepreneurship: The influence of pension policies across Europe	81
Extending working lives in ageing welfare states – socially sustainable?.....	82
17. Hyvinvointivaltio ja eriarvoisuus	83
Eriarvoisuus ja yhteiskunnallinen kestävyysarviointi.....	83

Tarkasteluja tulojen muuttumisesta eläkkeelle siirryttäessä	84
Perusturvaetuuksia säädetään – muuttuuko iso kuva?	84
Työttömyyttä koskevat asenteet Suomessa	88
18. Ekosysteeminäkökulma työllisyyden edistämiseen	89
Työkyvyltään vaihtelevat ryhmät ja työhön osallistumisen kokonaismäärä – Vastauksia väestöaineistosta?	89
Osatyökykyisten työhistoriapolut ja tunnistettujen alaryhmien erityispiirteet	90
Työllisyyttä edistävien palvelujen käyttö ja kustannukset pitkään työttömänä olleiden joukossa vuosina 2020–2022	91
Kuntoutuksen ilmeneminen työttömien terveystarkastuksia tekevien terveydenhoitajien työssä	92
Malleja kestävään ja inklusiiviseen työllistymiseen	93
Päätösketjun eheys ja näyttöön perustuvan tuetun työllistymisen juurtuminen Suomessa. Monitasoinen yksittäistapaustutkimus.	94
Heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työhönvalmennus työllisyyden ekosysteemissä	95
Työllisyyspalvelujen hyvinvointiulottuvuudet: työnhakijoiden subjektiivisten kokemusten analyysi	96
Sanctioning the most vulnerable?	97
Synclusive – sujuvasti töihin	98
Ekosysteemisen lähestymistavan rajakäyntejä ja mahdollisuuksia - arvolupaukset, työllistymisen tilat ja vihreä siirtymä	99
19. Kuntoutus, terveys ja toimijuus	101
Nuorten toimijuus NUOTTI-valmennuksen hakemisessa – Etuuskäsittelijöiden näkökulma ..	101
IPS Sijoita ja valmenna -työhönvalmennus vakavaan mielenterveyden häiriöön sairastuneiden työllistymisen tukena	102
Asiakkaan toimijuuden rakentuminen ammatillisen kuntoutuksen yksilöohjauksessa	103
Kuntoutujien näkökulmia työelämäkoulutuksen suunnitteluprosessiin – työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien haastatteluihin perustuva tutkimus	104
Asiakkaat hyötyivät Kelan ja erikoissairaanhoidon välisestä monialaisesta yhteistyöstä Kela sairaala -projektissa	106
Jaettu toimijuus analyttisenä kehyksenä toimintakyvyn heiketessä	107
Vanhemman toimijuus kehitysvammaisen lapsen tai nuoren kuntoutuksessa	108
Ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet	109
20. Haavoittuvuus ja haavoittavuus hoivan arjessa ja hoivasuhteissa	112
Puolisoaan auttavien terveys, hyvinvointi ja kokemus sote-palvelujen saamisesta heikompi kuin muilla	112
Vanhuusiän syrjäytyminen kotihoidossa	113

Eettinen kuormitus vanhustyössä	114
21. Ruokajärjestelmän ja yhteiskuntapolitiikan leikkauspisteet	115
Ruokakansalaisuus kotitarveviljelyssä ja kumppanuusmaatiloilla.....	115
Resurssiviisautta ruokapalveluihin politiikan, alapolitiikan ja elämänpolitiikan ristivedossa ..	116
Haavoittuvuus luonnonmarja-alalla	117
Abstrakti sosiaalipolitiikan päiville 2023	117
Utopioita ruoka-avusta: poliittista teologiaa vai teologista politiikkaa?	118
Työssäkäyvät köyhien kokemuksia ruuasta ja ravinnosta	119
22. Haavoittuvuus poliittisessa päätöksenteossa ja politiikkatoimenpiteissä	120
EQUALCARE: politiikkatoimenpiteitä ja haavoittuvuuden tunnistamista	120
Syndemia ja politiikkatoimenpiteet: kolme näkökulmaa	121
Politiikan keinot ja harkinnan reunaehdot toimeentulotukea uudistaessa.....	122
Terveysjärjestelmän resilienssi -käsitteen haavoittuvuudet	123
23. Palvelujärjestelmämme haavoittavat rakenteet.....	124
Sosiaalityö katastrofien parissa – käsitteellisiä, käytännöllisiä ja rakenteellisiä avauksia suomalaiseen sosiaalityöhön	124
Explorin agency and epistemic injustice in trust shaping processes among forced migrants in institutional encounters in Finland and Sweden	125
Haavoittavat rakenteet psykiatrisessa hoitojärjestelmässä ja sairastamiseen liittyvässä sosiaalityöjärjestelmässä.....	126
”Jos haava tarvitsee 10 tikkiä, ei yksi tikki paljon auta” Eletty psykiatrisen hoitojärjestelmä ja eletty hyvinvointivaltio.....	127
Kompetenssit, ajattelun rakenteet ja käytännöt yhteissosiaalityössä	128
Haittoja vähentävä päihdetyö TOR-verkossa: analyysi autonomiaa kunnioittavista neuvontakohtaamisista	129
Lost millenials: vertaileva näkökulma +25 neetien luokitteluun Euroopassa	130
Haavoittuvuus tutkimuseettisenä kysymyksenä lasten kanssa tehtävässä tutkimuksessa	131
Taloudellisen tuen haavoittavat ja voimaannuttavat elementit sosiaalityössä	132

1. Haavoittuvuuden riskissä olevien ihmisryhmien oikeuksien toteutuminen hyvinvointivaltiossa

Työryhmän vetäjät: Kaijus Ervasti, Itä-Suomen yliopisto

Julkisten palvelujen digitalisaation tuottama haavoittuvuus

KT Paula Alanen & KM Sini Teräsahde, Tampereen yliopisto

Suomen julkiset palvelut tarjoavat kansalaisille tukea erilaisissa elämäntilanteissa ja -vaiheissa. Kyseessä voi olla siirtymä, kuten maahanmuutto ja koulutuksesta työelämään siirtyminen tai yksilöllinen tilanne, kuten sairaus tai vamma, josta tuen tarve johtuu. Haavoittuvuutta voidaan kuvata tilana, jossa henkilön toimijuus hetkellisesti tai pysyvästi heikkenee jollain elämäntilanteella. Tilanteet voivat olla tilapäisiä tai pysyviä. Tutkimus on nostanut esiin julkisten palvelujen digitalisoinnin ongelmia haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien ja yksilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Julkisten palvelujen digitalisointi voi helpottaa palvelun saantia tai aiheuttaa ongelmia. Ratkaisevaa on tavoite (esimerkiksi toimeentulon turvaaminen, koulutukseen hakeutuminen) ja sen toteutumiseen tarvittavat kommunikaatiovälineet ja -kanavat. Myös verkostot ja informaation sisältö ovat ratkaisevassa asemassa kommunikaation kulun ja perillemenon kannalta. Miten ja kenen tarpeisiin sisältöjä tuotetaan ja välitetään. Joskus välineen käyttö ei ole mahdollista tai se on vaikeaa. Syynä voi olla osaamattomuus käyttää laitteita, kuten tietokonetta tai älypuhelinia, huonot tai kalliit verkkoyhteydet tai digitaalisen käyttöliittymän puutteet. Digito-tutkimus kohdistuu kahden haavoittuvassa elämäntilanteessa oleva ryhmän (maahanmuuttajataustaiset, mielenterveyskuntoutujat) digitaaliseen vuorovaikutukseen julkisten palveluiden käytössä. Tarkastelemme tässä esityksessä digitaalisia palveluita kehittävien asiantuntijoiden käsityksiä haavoittuvista ryhmistä palveluiden käyttäjinä. Alustavana havaintona haastatteluaineiston perusteella voi todeta, että digitaalisten palveluiden suunnittelua ei tehdä palvelemaan haavoittuvia ryhmiä vaan ajatellaan, että tiettyjä ryhmiä palvelemaan edelleen face-to-face. Tämä on kuitenkin ristiriidassa sen trendin kanssa, että digitalisaatiota pyritään koko ajan lisäämään ja tekemään ensisijaiseksi asiointikanavaksi. Jotkut asiantuntijat toivat esiin haavoittuvia ryhmiä koskevia huomioita, kuten digipalvelun käytön haasteita ja pohtivat, miten näitä ryhmiä pystyisi huomioimaan paremmin. Yhtenä tutkimuksen fokuksena on käytetty kieli (millä kielellä, selkokieliisyys ja kirjakielen asema suhteessa puhekieleen). Alustavissa löydöksissä havaitsimme, että palveluihin on sisäänrakennettu vahva oletus, että ihmiset osaavat itse etsiä ja hallinnoida tietoa ja hallinnoida siten itseään ja elämäntilannettaan. <https://projects.tuni.fi/digito/> Gere, R. (2002). Digital Culture. Reaktion Books

Lapsen etu ennen lapsen etua: lapsen etu ja Suomen adoptio- ja lastensuojelulakien valmistelu vuosina 1922-1979

Heikki Parviainen

Lapsen etu on kansainväliseen ja suomalaiseen lainsäädäntöön omaksuttu periaate, jonka tarkoitus on ohjata kaikkea lapsia koskevaa päätöksentekoa ja varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen parhaalla mahdollisella tavalla. Suomessa 1920-luvulla lasten elatusta ja adoptioita koskevissa laeissa esiintyvä ilmaus muuttui eksplisiittisesti määritellyksi periaatteeksi 1970-luvulle ajoittuvassa lainvalmistelutyössä, jonka eräänlaisena päätepisteenä pidetään vuonna 1983 voimaan tullutta lastensuojelulakia. Laajaan kansainväliseen käyttöön lapsen edun periaate omaksuttiin YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa vuonna 1989. Käsitteen sisällön epämääräisyys ja sen muuttuminen ajan kuluessa ovat tuoneet omat haasteensa sen käyttöön lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitetään, miten ja miksi lapsen edun käsite tuli osaksi suomalaista lainsäädäntöä. Tekstianalyysin kautta tarkastellaan myös käsitteen sisältöä ja sen luonnetta lapsen oikeusaseman näkökulmasta. Lainsäädännössä esiintyvät maininnat lapsen edusta vuosina 1917–1983 on käyty tarkastelussa läpi ja etsitty lainvalmistelu- ja tutkimuskirjallisuuden kautta vastauksia tutkimuskysymyksiin. Lapsen edun historiaa ei ole Suomessa tarkasteltu 1920-luvun osalta eikä komplementaarisesti adoptiolainsäädännön ja lastensuojeluun liittyvän lainsäädännön kautta. Erityisesti adoptiolainsäädäntö on jäänyt tutkimuksessa katveeseen, vaikka siellä käsite esiintyy periaatteena ennen vuoden 1983 lastensuojelulakia. Tarkastelun perusteella lapsen edun käsitteen juuret Suomen lainsäädännössä ovat ruotsin kieleen pohjautuvassa oikeuskielessä, joka ei ollut vielä 1920-luvulla vakiintunutta. Aiemmasta tutkimuksesta poikkeava havainto oli, että lapsen etu esiintyy keskeisenä käsitteenä adoptiolainsäädännössä jo vuoden 1925 laissa ottolapsista ja vuoden 1983 lastensuojelulain sijaan vuoden 1979 adoptiolaki on ensimmäinen laki, jossa lapsen etu toimii peruseriaatteena. Tätä ennen se esiintyi yksittäisinä mainintoina eri säädöksissä. Lapsen edun käsitteen omaksuminen Suomen lainsäädäntöön oli kytköksissä myös kansainväliseen, ennen kaikkea angloamerikkalaiseen, oikeuskielen käyttöön, jossa se esiintyi jo kauan ennen Lapsen oikeuksien sopimusta.

Iäkkäiden ihmisten kokemuksia palveluihin pääsystä ja tuen saamisesta monimutkaisissa ja vaikeissa elämäntilanteissa

Jenna Peiponen

Iäkkäille ihmisille suunnattujen palvelujen saavutettavuutta on pyritty parantamaan perustamalla keskitettyjä asiakas- ja palveluohjausyksiköitä, joiden tavoitteena on tunnistaa kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut laaja-alaisen palvelutarpeen arvioinnin avulla. Palvelutarpeen arvioinnissa on otettava huomioon iäkkään henkilön fyysinen, kognitiivinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky, mutta palvelujen myöntämisessä painottuvat silti usein fyysiset ja

lääketieteelliset kriteerit, tai sopivia palveluja ei ole tarjolla. Vaikka esimerkiksi iäkkäiden päihde- ja mielenterveysongelmat ovat saaneet viime vuosina enemmän huomiota, on niihin vastaavien palvelujen saatavuus edelleen heikolla tasolla. Esitys perustuu käynnissä olevaan väitöstutkimukseeni, jonka aiheena on iäkkäiden ihmisten sosiaalisiin ongelmiin vastaavien palvelujen saavutettavuus. Esittelen alustavia tuloksia toisesta osatutkimuksestani, jossa tarkastelemme iäkkäiden kokemuksia palveluihin pääsystä ja tuen saamisesta tilanteissa, joissa tuen tarvetta aiheuttavat esimerkiksi päihteet, mielenterveys- tai taloudelliset ongelmat, asunnottomuus tai haasteet perhesuhteissa. Tutkimusaineistona on 19 puolistrukturoitua yksilöhaastattelua, jotka toteutettiin vuonna 2021 osana Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa (GERIT) - tutkimushanketta, ja joihin osallistui sekä gerontologisen sosiaalityön että diakoniatyön asiakkaita kolmelta eri alueelta Suomessa. Tutkimuksessa olemme lähestyneet iäkkäiden kokemuksia palveluihin pääsystä ensin aineistolähtöisesti, kartoittaen heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan palvelujärjestelmästä yleisellä tasolla. Tämän jälkeen analysoimme näitä kokemuksia sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuudesta esitettyjen teoreettisten jäsennysten (esim. Penchansky & Thomas 1981; Saurman 2016) pohjalta. Tutkimus tarjoaa merkittävää tietoa ikääntyneiden palvelujen parantamiseksi, sillä tarkastelemme palvelujen saavutettavuutta kahdesta näkökulmasta, jotka jäävät usein vähemmälle huomiolle: iäkkäiden omat kokemukset sekä heille suunnatut sosiaalipalvelut (pl. kotihoito ja asumisen palvelut).

Vammaisetuksien saajien kokemuksia oikeuksiensa toteutumisesta Kelassa ja sosiaalipalveluissa

Antti Teittinen, Kela

Tutkimuksessa tarkastellaan vammaisetuksia saaneiden henkilöiden kokemuksia Kelassa ja sosiaalipalveluissa oikeuksiensa toteutumisen näkökulmasta. Tutkimustehtävänä on se, millaiseksi vammaiset ihmiset kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Tutkimuksen viitekehyksenä on Ryan & Deci'n itsemääräämisoikeuden teoria, jossa oma kompetenssi, autonomisuus ja yhteenkuuluvuus tai tunne siitä rakentaa ihmisillä motivaatiota, sitoutumista ja toimijuutta. Aineistona ovat Harkittua vammaissosiaalityötä (HaraVa) -hankkeen kyselyn avovastaukset asiakkaana toimimisesta Kelan ja kuntien kanssa/hyvinvointialueiden kanssa. Aineisto on kerätty vuonna 2023. Tekstikorpus litteroituna on noin 20 A4-sivua. Metodina on teoriaohjaavuus siten, että aineistosta nousevat itsemääräämisoikeutta edistävät ja estävät teemat sidotaan itsemääräisoikeusteorian viitekehykseen. Tekstikorpuksesta on poimittu itsemääräämisoikeutta edistävät ja estävät tekijät. Sitten nämä tekijät on ryhmitelty vielä teemoittain. Keskeisimpänä tuloksena on, että sekä Kela että kunnan/hyvinvointialueiden palveluita pidetään elintärkeinä ja niihin luotetaan, koska pääosin asiointikokemukset ovat myönteisiä. Mutta käytännön asiakastilanteissa, kuten hakuvaiheessa ja sen jälkeen asiakkaita kuullaan liian vähän. Ongelmiksi koetaan myös järjestelmien monimutkaisuus ja palveluiden

käytännön toteutus, esimerkiksi kuljetuspalvelut ja avustajien saaminen, vaikka nämä palvelut olisikin myönnetty asiakkaalle. Saadut tulokset viittaavat vahvasti siihen, että itsemääräämisoikeuden peruselementit eli kompetenssi, autonomisuus ja yhteenkuuluvuus onnistuvat vain osittain vammaisuuksien saajilla suhteessa palvelujärjestelmään. Yleisemmin vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta vahvistavia toimenpiteitä on pyritty kehittämään sekä rakennetasolla että lainsäädännössä, mutta toimenpiteet eivät aina kohtaannu käytännön tasolla. Merkittävä syy tähän on se, että yhden palvelun saamisessa ja toteuttamisessa voi olla useita toimijoita ja tällaiseen ketjutettuun palveluun sisältyy riskejä.

Energiaköyhyyden vähentäminen kuluttajansuojalla

Helena Tuorila

Sähkö on välttämättömyyspalvelu, jota ilman kuluttajat eivät nyky-yhteiskunnassa tule toimeen. Energiaköyhyydellä tarkoitetaan tilannetta, jossa kotitalouksilla ei ole varaa tarvittaviin energiapalveluihin alhaisten tulojen, korkeiden energiakustannusten tai kodin huonon energiatehokkuuden vuoksi. Syksyn 2022 korkeat sähköhinnat ja niistä kuluttajille aiheutuneet seuraukset osoittavat, että energiaköyhyyden määrässä voi tapahtua nopeita ja vaikeasti ennakoitavia muutoksia. Korkeista energiakustannuksista kärsivät monet erilaiset haavoittuvassa asemassa olevat kuluttajaryhmät. Sosioekonomisista lähtökohdista tarkasteltuna eniten korkeista energiakustannuksista kärsivät pienituloiset kotitaloudet, ikääntyneet kotitaloudet, lapsiperheet, yksinhuoltajat, terveydellisistä ongelmista kärsivät/vammaiset, naiset sekä etniset ryhmät. Niin ikään haja-asutusalueilla vanhoissa ja perusparantamattomissa taloissa asuvat kotitaloudet kuuluvat riskiryhmiin. Myös kyvyttömyys käyttää digitaalisia palveluja altistaa energiaköyhyydelle. Suomessa energiaköyhyyttä on perinteisesti torjuttu toimeentulotuella. Kaikilla korkeista energiakustannuksista kärsivillä henkilöillä ei kuitenkaan ole oikeutta sosiaalietuuksiin. EU:n sähkömarkkinadirektiivissä korostetaan haavoittuvassa asemassa olevien ja energiaköyhien asiakkaiden suojelemista sähkön sisämarkkinoilla muun muassa kuluttajansuojatoimin. Sekä sähkömarkkina- että kuluttajansuojalainsäädäntö parantavat haavoittuvien kuluttajien resilienssiä sähkömarkkinoilla. Sähkö sopimukset ovat muuttuneet kuluttajanäkökulmasta monimutkaisiksi välttämättömyyshyödykkeiksi, jotka edellyttävät asiantuntemusta niin omasta sähkökulutuksesta kuin sähkömarkkinoista. Muuttuvassa tilanteessa parhaiten oman kotitalouden tarpeisiin soveltuvan sähkösopimuksen valitseminen voi olla vaikeaa, mikä kasvattaa energiaköyhyyden riskiä. Haavoittuvien kuluttajien suojelemiseksi tarvitaan sellaisia kuluttajansuojakeinoja, joiden hyödyntäminen ei ole kuluttajan omasta tiedosta ja osaamisesta kiinni. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvitys osoittaa, että kuluttajaviranomaisten toiminnalla on merkittävä tehtävä energiaköyhyyden torjunnassa. Sähkömarkkinalaissa korkeista energiakustannuksista kärsivän henkilön näkökulmasta tärkeitä kohtia ovat muun muassa sähkön toimituksen keskeytys maksamattomien laskujen vuoksi, erilaiset maksutavat laskujen maksamiseen, toimitusvelvollisuus sekä sähkön hinnan

kohtuullisuus. Kuluttajansuojalainsäädännössä keskeisiä kohtia ovat sopimusehtojen lainmukaisuus ja kohtuullisuus, perinnän lainmukaisuus, sähkötuotteen harhaanjohtava markkinointi ja menettely asiakassuhteissa. Haavoittuvassa asemassa olevien kuluttajien näkökulmasta myös kuluttajansuojalainsäädäntöön kohdistuu merkittäviä kehittämistarpeita. Sähköenergian hinnankorotusten kohtuullisuuden määrittäminen on osoittautunut haastavaksi, sillä kuluttajariitalautakunta ja Energiavirasto päätyivät erilaisiin näkemyksiin kohtuullisuuden määrittelyssään. Samoin korkeahintaisen määräaikaisen sähkösopimuksen perusteeton purkaminen ja siitä tulevan vahingonkorvauksen sovittelu etsii linjauksiaan.

Hoivaajien oikeudet ja sosiaalinen kestävyys

Minna Zechner ja Lena Näre, Helsingin yliopisto

Vuoden 2021 lopussa työllisten yleisin ammattiryhmä Suomessa oli hoivapalveluiden ja terveydenhuollon työntekijät, kaikkiaan 196 000 henkilöä. Heistä ulkomaalaistaustaisia oli 8,4 prosenttia, hieman enemmän kuin kaikista työllisistä (Tilastokeskus 2023). Terveydenhuolto ja etenkin vanhushoiva ovat aloina heikosti arvostettuja ja vanhushoivasta suurin osa on omaishoivaa. Joidenkin arvioiden mukaan omaishoitajia on Suomessa noin 350 000 ja heistä hieman yli 50 000 saa omaishoidon tukea. Aikuinen ihminen tarvitsee hoivaa, kun ei selviydy arjen toiminoista ilman apua, johtuen yleensä sairauksista, vammoista tai korkeasta iästä. Avun ja tuen tarpeiden vuoksi, hoivaa tarvitsevia pidetään usein haavoittuvana ryhmänä. Hoivan antaminen, hoivatyö on annettu naisten työksi ja määritelty vähemmän arvokkaaksi ja tuottavaksi verrattuna miesvaltaisiin aloihin, kuten teollisuus tai kuljetus. Hoiva-ala on myös sisäisesti hierarkkinen, ulkomaalaistaustaiset ja rodullistetut työntekijät huolehtivat hoivaa tarvitsevien kehoista ja eritteistä todennäköisemmin kuin johtavat hoivatyötä. (Zechner ym. 2022.) Hoiva ja hoito ovat joka tapauksessa välttämättömiä eloonjäämiselle ja yhteiskunnallisesti merkittävää toimintaa. Siksi ne on huomioitava ilmastonmuutoksen hidastamisessa ja siirtymisessä kestävämpään yhteiskuntaan, oli kyse sitten ekologisesta, taloudellisesta tai sosiaalisesta kestävydestä. Nämä erilaiset kestävydet liittyvät vahvasti toisiinsa, esimerkiksi sosiaalisen kestävyden avulla pyritään vähentämään ilmastonmuutoksesta aiheutuvia sosiaalisia riskejä (Eizenberg & Jabareen 2017). Hoiva-alan hierarkkisuus ja epätasa-arvoisuus kuitenkin estää osaltaan sosiaalisen kestävyden tavoittelua. Siksi on tarpeen kysyä miten hoivatyötä tekevien oikeuksien huomioiminen ja tasa-arvon edistäminen voisivat edistää sosiaalista kestävyttä? Tässä esityksessä yhdistetään hoivan ja sosiaalisen kestävyden tutkimusta tarkastelemalla yhtäältä, miten hoivatutkimuksessa on huomioitu sosiaalinen kestävyys ja toisaalta, miten sosiaalisen kestävyden tutkimuksessa huomioidaan hoiva ja sen hierarkioiden. Voisiko hoivaajien oikeuksien vahvistaminen edistää sosiaalista kestävyttä?

Lähteet: Eizenberg, Efrat & Jabareen, Yosef (2017) Social Sustainability: A New Conceptual Framework. Sustainability 9, 68; doi:10.3390/su9010068 Tilastokeskus (2023) Työssäkäyntitilasto. <https://stat.fi/julkaisu/cl8l78pyfk4b80duta2ics4zm>

Zechner, Minna, Näre, Lena, Karsio, Olli, Olakivi, Antero, Sointu, Liina, Hoppania, HannaKaisa & Vaittinen, Tiina (2022) *The Politics of Ailment. A New Approach to Care*. Bristol: Policy Press.

2. Social Vulnerability in Times of Environmental Crises

Työryhmän vetäjät: Jing Ding, Tampere University, Alessia Greselin, Tampere University, Sami Mustikkamaa, University of Turku, Alisa Vanttinen, Tampere University

Torstai

15.05-15.30

Cleavages of trust in a high trusting country – level of trust and attitudes towards climate change in Finland

Sakari Karvonen, Jukka Sivonen and Laura Kestilä, Social Sustainability Team, Welfare State Research and Reform Unit, Finnish Institute for Health and Welfare

Climate change is an urgent global crisis demanding swift and coordinated action from individuals, organizations, and governments. However, attitudes toward climate change vary widely and often become polarized within societies. Trust in scientific institutions, government, and the media plays a significant role in shaping these attitudes. Individuals who trust scientific institutions are more likely to recognize climate change as a pressing issue and support efforts to mitigate it. Conversely, those who distrust these institutions tend to be less concerned about climate change and supportive of climate action. Trust in political institutions similarly influences support for climate policies, with higher trust correlating with greater support. Trust in the media, particularly belief in accurate climate reporting, fosters more positive attitudes toward climate action. Finland, known for its high levels of trust in various dimensions, consistently ranks among the world's most socially trusting countries. This pervasive trust extends throughout Finnish society, resulting in low corruption and a robust welfare state. Also, during the COVID-19 pandemic, trust remained high or even increased. However, associations between specific social characteristics, trust, and concern about climate change remain less explored. To investigate these questions, data from the "Social Aspects of Climate Nudge" survey conducted in Finland between May and August 2022 were analyzed. This survey included 2,169 respondents aged 20+. Multinomial regression models reveal that lower education, poor financial situations, male gender, and younger age are associated with low trust in media and low concern about climate change. Similarly, lower education and male gender are linked to low trust in political institutions and low climate concern. These results suggest that despite representing a relatively novel set of attitudes

dividing the population, low climate concern aligns with traditional socio-demographic factors.

15.30-15.55

Resource use maxima for sustainable welfare: criteria for evaluating strategies and policies for maxima limitations

Alisa Vanttinen

We have a wicked paradox in our society: the current consumption-laden and unequally distributed strive for wellbeing is causing threats for current and future wellbeing possibilities, thus jeopardising the attainment of sustainable welfare. Previous research on sustainable welfare and eco-social policy has argued that setting collective maxima limitations for resource use could provide solutions for this and thus maxima should be discussed along with minima. This is important as it is well documented that especially the actions of the wealthiest people are driving devastating environmental problems risking current and future welfare. Moreover, the repercussions fall most on the poorest. It seems that currently fulfilling the wants of few implies risking the wellbeing of most, both current and future generations. However, it is equally important to note that collective maxima limitations can be set in different ways (e.g., with caps or taxes on environmental or monetary resources) that can be more or less in line with the aims of sustainable welfare. Previous research has elaborated the links between maximum and minimum thresholds for consumption and need satisfaction as well as discussed related strategies and policies. However, more research is needed to form criteria for evaluating the strategies and policies from the point of view of sustainable welfare. Therefore, in this presentation I will present and discuss sustainable welfare criteria for maxima building on previous literature on sustainable welfare and human needs theories. Further, I briefly illustrate and discuss the criteria through some policies which have been suggested in previous research literature for setting maxima limitations.

15.55-16.20

Between innovation and path dependence: UBS as an eco-social policy

Alessia Greselin

Failure to meet human needs and exceeding the environmental boundaries push to recognise that current welfare states have to rethink how to stay between the social floor and environmental ceiling while decoupling welfare from growth. Alternative models have been proposed, but ambitious projects such as transitioning to a degrowth society where eco-social policies like universal basic services (UBS) could be guaranteed seem to be far from being socially and politically feasible in the current context. Indeed, recent trends have seen public

services gradually shrinking even in developed welfare states. Yet, in interdisciplinary academic discussions eco-social policies such as UBS are increasingly gaining ground as a fundamental policy instrument for sustainable welfare. In this presentation, I analyse the concept of UBS, with the aim of further developing it and bridging it with the discussion on public services. Although frequently mentioned in academic discussions, the concept of UBS has not been theoretically discussed from the social policy scholarship in detail. However, an in-depth analysis of the concept provides a sounder understanding of UBS. Filling this gap and building a solid theoretical understanding can in turn favour a more efficient policy design and implementation of the proposal, especially in the understanding of what distances UBS and current public services. This analysis brings together discussion on universalism, basic needs and services, shedding light on the main features of UBS. While bringing in innovative aspects, the concept of UBS is in fact deeply rooted in social policy. In the end, I suggest that the context in which current public services were implemented in traditional welfare states differs from the sustainable welfare framework in which UBS is argued to hold potential.

16.30-16.55

Three Pillars of Just Transition Labor Market Policies

Jing Ding, Tuuli Hirvilammi Faculty of Social Sciences, Tampere University, Finland

Just transition has received increasing interest in the topical research on sustainable welfare states and integrative ecosocial policies. Originating from the labor movement in the 1990s, it represents a vision for reconciling conflicts between climate action and its social consequences such as the loss of jobs and livelihoods for the vulnerable, namely the hard-hit workers and communities. However, an analytical perspective of labor market policy has been surprisingly weak and studies associating just transition with labor security considerations are missing even though the concerns of job loss in carbon-intensive sectors, labor shortage in growing green sectors, and insufficient social protection provision in the decarbonization process are all relevant concerns for welfare states and labor policies. By inductively synthesizing employment-relevant just transition proposals, this review paper identifies three intertwined approaches to labor security promotion: green jobs approach, green skills approach, and green compensation approach. We argue that they constitute three pillars of just transition labor market policies focusing respectively on employment generation, skill reproduction, and income security. For future policymaking, we suggest these three pillars should be considered in a holistic manner as each of them is an equally important element of just transition policies. Theoretically, these three pillars offer a solid ground for reflecting what kinds of goals labor market policies should be aiming for in the era of decarbonization. Repurposing labor market policies from an ecosocial perspective is essential for steering the labor market toward a greener future.

16.55-17.20

Climate concerns and future job concerns and opportunities: a survey study among Finnish employees

Jarno Turunen, Tuomo Alasoini, Fanni Moilanen & Arja Ala-Laurinaho

Background: Climate concerns play a role in shaping social policy, encompassing critical aspects such as human well-being, public health, economic consequences, and inequality. The efforts to combat climate change will impact the global labor market, and consequently, the lives of individual employees worldwide. We lack insight into how employees view their careers amidst climate change initiatives and whether career prospects align with their climate-related concerns.

Aim: Our aim was to shed light on employees' climate concerns and their views on the effects of climate change on upcoming career expectations, concerns, and opportunities. Methods: We sent a survey to a representative random sample of Finnish employees (18-64 years, N=5000) population in 2022. The study participants were 1917 (response rate of 38.3%) employees representing various industries and sectors. In addition to climate concerns, they were asked 1) whether they are afraid of losing their job because of climate change, and 2) whether they expect climate change to bring more jobs and opportunities to their field of work. Cross-sectional survey responses are reported for different employee groups.

Results: One quarter of Finnish employees expressed significant climate-related concerns. Surprisingly, less than 3% of Finnish employees had fears of job loss attributable to climate change. Conversely, one-quarter of all employees believed that climate change could introduce intriguing job prospects within their respective industries. Notably, fears of job loss remained consistent across different levels of climate concerns whereas individuals with heightened climate concerns exhibited even greater amount of interesting job opportunities brought up by climate change. There were industry-related differences regarding concerns and career prospects.

Conclusions: Climate concerns are prevalent among the Finnish employed population. However, the fear of job loss due to climate change is exceedingly rare, and it is more common for employees to identify new job opportunities linked to climate change. In the context of climate change and social policy, Finnish employees do not perceive themselves as being disadvantaged in terms of economic consequences or the potential for inequality.

3. The Construction of Communities and Everyday Vulnerabilities in Urban Encounters

Työryhmän vetäjät: Johanna Hokka, Tampereen yliopisto, Karim Maiche, Tampereen yliopisto

Affective communities in urban neighbourhoods

Johanna Hokka, Tampereen yliopisto

In the age of complexity, intersectional inequalities and polarisation have become burning challenges across Europe. The democratic, social and political factors are in constant state of flux which create affectively intense social environment. Additionally, the role of the state and municipalities as providers social welfare and justice have decreased in many respects. These tendencies expose many social and material vulnerabilities, and thus, they bring the questions of belonging, care and social justice into the fore. This presentation will discuss about affective communities in urban neighbourhoods. The idea is to open a new line of inquiry into the question of what-is-between-us in the city. This question is tackled by exploring affective ambiguity in six socio-economically diverse – or segregating – depending on the perspective – urban neighborhoods in Finland, Sweden, and France. Such areas have for long been studied through the stigma or reputation that exists around such neighborhoods, or despite of or against the stigma. Rather than focusing on stigma or reputation, we suggest an alternative approach in which affects are taken as a focus of inquiry to understand better the coexistence and people's lives. We understand affects as social practices that work to create connections and articulate separations both towards other people, one's daily environment, and the broader society. The affective communities are always ambiguous; the starting point that paves way to thinking about community in terms of emergence, instead of stable identities and belonging. This again, enables a theorization of the controversial identifications that people may have, as they affectively navigate their everyday environments relations to others and the society. Considering these aspects, we suggest that the affective communities may also work as a burgeoning base for communal social policy.

Cities play a crucial role in shaping intercultural policies

Sarah Khan

Cities play a crucial role in shaping intercultural policies, especially in the context of increasing international migration. This comparative case study delves into the intercultural policies of Vantaa and Botkyrka, two Nordic cities in Finland and Sweden, with similar decentralised governance structures but differing approaches to intercultural policies. By analysing policies in socio-economic, legal-political, and religious-cultural domains, the study seeks to understand why these policies differ and the driving forces behind these variations. Often viewed as both an asset and a source of tension, diversity poses challenges for urban areas. Discrimination against immigrants and ethnic minorities persists at macro and

micro levels, emphasising the significance of inclusive local government policies. While cities can facilitate community cohesion, they often struggle to address the complexities of diversity. This research aims to bridge the gap in understanding the intricacies of intercultural policies in cities. This project adopts a comparative case study approach, focusing on "How" and "Why" questions regarding intercultural policies. Botkyrka, with a high Intercultural Cities index, stands in contrast to Vantaa, which has recently seen an influx of immigrants. The study explores the factors influencing policy variations in both cities within the socio-economic, legal-political, and religious-cultural domains. The research employs an interdisciplinary method, combining document analysis and semistructured interviews with civil society, private actors, and government officials. This holistic approach aims to uncover the rationale behind each city's policy preferences and orientations regarding diversity, discrimination, and dialogue. Potential outcomes of this research include a deeper understanding of the sociological dimensions shaping intercultural policies in these cities. Drivers such as perceptions of outsiders, politicisation of immigrants, triggering events, shared identity, and stakeholder influence may be identified. These findings can contribute to the existing literature, inform future studies, and provide policymakers with insights into designing effective intercultural policies. The project comprises three main articles. The first examines the nature of interculturalism in Vantaa and Botkyrka's policies, and the second delves into why specific policies in each domain are more intercultural than others. Finally, the third paper identifies the drivers and stakeholders behind intercultural policies, comparing Vantaa and Botkyrka.

Space as method in the study of coexistence, and segregation in the city

Ebru Sevik and Eeva Puumala, Tampere University

In this paper, we develop space as a methodical outlook on and a mode of inquiry into the social dynamics in diversifying and segregating cities. We propose that space can work a method to unpack the tensioned dynamics of coexistence in the city, where the broad questions of segregation and mixity entwine with relationalities formed through encounters and avoidance. For us, space both separates or parts people from one another and brings them together in the urban form. It is from such understanding that the methodical potential of space emerges: through space, it becomes possible to explore both the 'betweenness' and 'togetherness' that are part of the social structure and social experiences. Hence, thinking through space – in the sense of spatialising the social – the trends of segregation and increased diversity within urban neighbourhoods, and the patterns and practices of encountering and avoidance through which citizens navigate public spaces and urban amenities can be brought together. Hence, coexistence in the city is not about either togetherness or separation, as both elements are present in the urban form and in city's social life. The developed understanding of space as method into the study of coexistence unpacks the dialectics between the spatial and the social in the city. The approach is grounded on the idea that with the urban form – the space(s) of the city – we are also concerned with institutions, urban policies, and forms of administration that

regulate and guide urban development: it is through them, that cities are planned and designed for people (Gehl 2010). However, we propose that the ways in which cities manage diversity and inequality – mainly through various spatial tactics (Tonkiss 2005) - bears consequences to coexistence. The paper operationalises the idea of space as method by thinking urban coexistence and its controversial trends and dynamics through space, rather than in space. We draw on empirical examples from socially mixed – and gentrifying/segregating – neighbourhoods in Ankara (Turkey), Marseille (France), Helsinki (Finland), and Malmö (Sweden). Through these examples we will develop the idea of space as a layered lens through which the social in the city can be unpacked in different contexts, instead of a specific case. The first layer, based on spatial mapping, enables to unpack the organization of the social in urban space. The second layer uses interviews and affective mapping to explore the role of encounters and avoidance and understand how social experiences in the city are spatially situated and how they relate to urban functions. The third and final layer, concerns public spaces, where encounters cannot be avoided and where people are brought together in, with and despite their difference. By introducing and using space as a method into the study of the tensioned dynamic of coexistence, the paper paves way for a nuanced account of how people live together in contemporary cities.

Arkipäivän rauhan ja yhteisöjen muodostuminen kaupunkitilan kohtaamisissa

Karim Maïche ja Anna-Sofia Suoranta, Tampereen yliopisto

Kolme neljäsosaa Euroopan väestöstä asuu kaupunkialueilla. Kaupunkien asukkaat neuvottelevat päivittäin kuulumisestaan ja elämisen ehdoista arkisten kohtaamisten ja erilaisten konfliktien kautta. Kasvavan erilaisuuden prosesseja ja rinnakkaiseloa haastavat voimistuva eriarvoistuminen, segregatio ja polarisaatio. Esityksessä paikannetaan asukkaiden ja alueella toimivien kohtaamisen dynamiikkaa arkipäivän rauhan kontekstissa: kuinka erilaiset identiteetit ja sosiaaliset asemat vaikuttavat arjen neuvotteluprosesseihin ja kaupunkitilan muodostumiseen. Lisäksi hahmotamme ja tunnistamme vuorovaikutusprosessien taustatekijöitä, ja havainnoimme kuinka ikä, sukupuoli, etnisyys, ja sosioekonominen tausta vaikuttavat tilan muodostumiseen osana yhteisöjen rakentumista. Tutkimusaineisto on kerätty etnografian, osallistuvan havainnoinnin ja haastatteluiden kautta Helsingissä, Suomessa, Malmössä, Ruotsissa ja Marseillessa, Ranskassa vuosina 2021–2023 osana Emergent Community tutkimusprojektia. Haastatteluihin on osallistunut eri ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Kysymme, miten kaupunkitilan kohtaamiset ja käyttö tuottaa neuvotteluja ja jännitteitä eri asemassa olevien ihmisten välille? Kuinka arkipäivän rauha rakentuu arkisissa kohtaamisissa ja on osa yhteisöjen muodostumista? Miten erilaiset ihmiset neuvottelevat kuulumisestaan jaetussa kaupunkitilassa?

4. Toisenvaraisuus näkökulmana lajirajat ylittävään haavoittuvuuteen ja hoivaan

Työryhmän vetäjät: Maisa Honkasalo, Turun Yliopisto & Nora Schuurman, Turun yliopisto

Torstai

15.10–15.35

Lajienvälisen hoivan kulttuuri

Nora Schuurman, Turun yliopisto

Lajienvälinen hoiva on erityisellä tavalla kontekstuaalista, koska se perustuu ihmisten ja muiden eläinten välisiin yksilöllisiin kohtaamisiin sekä sanattomaan vuorovaikutukseen, jossa eläin ja ihminen tulkitsevat toistensa kehollisia viestejä ja toimintaa. Tämän vuorovaikutuksen varaan rakentuu lajienvälisessä suhteessa toisen tunteminen, tieto ja ymmärrys toisesta ja toisen toimijuudesta. Eläimen yksilöllinen tunteminen vaikuttaa myös siihen, miten eläinten haavoittuvuus ymmärretään. Sen sijaan, että haavoittuvuus nähdään eläinten pysyvänä ominaisuutena, se on sidoksissa tiettyihin tilanteisiin. Eläin ei silloin näyttäydy ensisijaisesti uhrina vaan toimijana, joka osallistuu keskinäisen suhteen sekä hoivan tuottamiseen yhdessä toisten kanssa. Lajienvälisen hoivan käytännöt voi ymmärtää 'hoivan kulttuureina', (Greenhough ym. 2022), joihin kuuluu hoivaa määrittäviä normeja, vakiintuneita käytäntöjä sekä suhteissa olemisen tapoja, jotka parhaimmillaan edesauttavat hyvän hoivan tuottamista eläinten ja ihmisten välillä. Tässä esityksessä tarkastelen lajienvälisen hoivan kulttuureja erilaisten empiiristen esimerkkien valossa, jotka perustuvat omiin, eläinten ja ihmisten välisiä hoivasuhteita ja -käytäntöjä käsitteleviin tutkimuksiini. Lajienvälinen hoiva on aina tilallista, sillä eläinten ja ihmisten suhteet sijoittuvat tiettyihin tiloihin ja tilanteisiin, fyysisten kehojen kohtaamisiin. Esimerkiksi ulkomailta Suomeen tuotavien rescue-koirien hoiva rakentuu monessa eri tilassa: kadulla, tarhalla, matkalla Suomeen, kotihoitopaikassa sekä lopulta uudessa kodissa ja sen ympäristössä. Etäisyys ei sinänsä ole este hoivasuhteille, ja käsitykset hyvästä hoivasta voivat rakentua myös sosiaalisen median keskusteluissa, kuten vaikkapa ratsupoliisien facebook-sivuilla. Lajienvälinen hoiva voi olla myös vastavuoroista siten, että eläin huolehtii ihmisestä – joko järjestetysti, kuten eläinavusteisessa terapiassa, tai sitten spontaanisti, osana arkista yhteiselämää. Ratsastuskouluissa lapset ja nuoret ovat vuosikymmenien ajan hoitaneet hevosia, mutta saaneet usein myös itse läheisiltä hevosystäviltään tukea. Lajienvälinen hoiva ulottuu lopulta myös elämän loppuvaiheeseen tavalla, joka erottaa sen olennaisella tavalla ihmisten välisestä hoivasta: ihmisen kanssa elävä eläin harvoin kuolee luonnollisesti, vaan sen elämän lopettaa lähes aina ihminen. Vaikka päätös esimerkiksi lemmikille annetun eutanasian oikeutuksesta ja oikea-aikaisuudesta

ei ole yksinkertainen, sen tavoitteena on antaa eläimelle hyvä kuolema, joka on myös osa lajienvälistä hoivaa.

15.35–16.00

Lajienvälisen yhteistyön ambivalentti haavoittuvuus miesvaikuttajien sometuotannossa

Laura Mankki, Itä-Suomen yliopisto

Tämä esitys pohjaa tutkimussuunnitelmaan ja menneillään olevan aineistonkeruun alustaviin havaintoihin. Tutkimus on osa Hybridimieheys elämystaloudessa - resurssit ja kyvykkydet sosiomateriaalisena yhteenliittymänä lifestyle-vaikuttajatyössä- hanketta, jossa tutkitaan vaikuttajamiesten työtä eri näkökulmista. Tässä esityksessä pohdin yhtäältä sitä, millaista lajienvälistä yhteistyötä muodostuu sometuotannossa miesvaikuttajan ja koiran välille. Toisaalta kysyn, millaisia haavoittuvuuden muotoja lajienvälisessä yhteistyössä kehkeytyy. Lähtöoletus on, että miesvaikuttajien lisäksi sometyöhön osallistuu iso joukko muita toimijoita ja sometyössä työ irtoaa ihmistoimijasta. Työ muotoutuu yhä enemmän jonkinlaisena yhteistyönä, johon osallistuvat niin seuraajat, yritysten vaikuttajatoimistot, yritykset, perheenjäsenet, kaverit kuin teknologia, ja kuten tässä esityksessä painotan - työ kehkeytyy lajienvälisenä, ihmisen ja koiran välisenä yhteistyönä. Haavoittuvuuden teemaa lähestytään ambivalenssin näkökulmasta käsin. Haavoittuvuus voi näyttäytyä monenlaisena tässä yhteistyössä: sometyö voi mahdollistaa miehille mahdollisuuden näyttäytyä haavoittuvaisena, toisaalta sekä koira että mies asettuvat siinä haavoittuvuudelle alttiiksi. Toisenvaraisuuden näkökulmasta voidaan ehkäpä ajatella, että miehet tulevat toisenvaraiseksi lemmikeistään ja lemmikit omistajistaan jollakin uudella tavalla. Mitä leikille ja hellydenosoituksille tapahtuu, kun niiden pitääkin kerätä mahdollisimman paljon tykkäyksiä? Pitääkö koiran tienata omat ruokansa? Tässä kenttätöön alustavia havaintoja käsittelevässä esityksessä pohditaan toisenvaraisuutta ja haavoittuvuutta muun muassa yllä olevien kysymysten kautta.

Kasautuvat haavoittuvuudet LHBTIQ+ ihmisten väkivaltaisissa suhteissa

Lahti Annukka

Tarkastelen esityksessä jo päättäneitä LHBTIQ+ ihmisten väkivaltaisia suhteita haavoittuvuuden näkökulmasta. Vaikka väkivalta on aina sen tekijän vastuulla, tarkastelen väkivaltaa tässä myös hajaantuneena toimijuutena: väkivaltaiset teot saavat voimaa monenlaisista suhdesommittumiin (Deleuze & Guattari, 2004) kietoutuvista haavoittavista (materiaalis-tilallisista) olosuhteista, tapahtumista ja yhteiskunnallisista valtasuhteista. Haavoittavat elämäntapahtumat, syrjivät yhteiskunnalliset olosuhteet ja vuorovaikutus altistavat kasautuessaan väkivallalle. Näitä voivat olla traumaattiset ja vaikeat elämäntapahtumat kuten (materiaaliset tai interpersonaaliset) menetykset tai altistuminen väkivallalle aiemmissa suhteissa. Toisaalta altistuminen syrjiville olosuhteille, esimerkiksi seksismille, homo- ja transfobialle, voi tuottaa affektiivisia ja ruumiillisia

maailmassa olemisen tapoja, jotka altistavat (tekijää ja uhria) haavoittaville suhteissa olon tavoille (Kinnunen & Kolehmainen, 2019; Rozmarin, 2021). Esimerkiksi oman seksuaalisuuden kyseenalaistaminen ja salaaminen muilta, voi haavoittaa suhteen kaikkia osapuolia ja vaikeuttaa väkivallasta kertomista muille. Materiaalis-tilallisista olosuhteet saattavat voimistaa näitä eristäviä vaikutuksia, jos suhteen osapuolet joutuvat olemaan jatkuvasti lähellä toisiaan esimerkiksi taloudellisten tekijöiden tai yhteiskunnallisen poikkeustilanteen, kuten koronapandemian vuoksi. Interpersoonalliset ja yhteiskunnalliset väkivallan muodot eivät ole erillisiä toisistaan, vaan lisäävät usein toistensa haavoittavia vaikutuksia. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin kun transihminen on kumppaninsa väkivallan kohteena ja altistuu samaan aikaan jatkuvalla yhteiskunnassa kiertävälle transfobiselle puheelle. Toisaalta haavoittuvuus ei ole vain vahingoittavissa olosuhteissa syntyvää, vaan sen voi ajatella myös elävien olentojen suhteissa olon ontologisenä ominaisuutena (Rozmarin, 2021), jolloin suhteissa olo on myös aina avointa monenlaisille yhdessä kehkeytymisen mahdollisuuksille. Väkivaltaa tapahtuu myös olosuhteissa, jotka eivät ole ennalta haavoittavia, ja toisaalta kaavamaisiksi segmentoituneista väkivaltaisista suhteista on mahdollista irrottautua.

16.25–16.50

ihmisen ja luonnonsuojeluympäristöjen välisyys, hoiva ja haavoittuvuus

Tiina Seppä

Tarkastelemme haavoittuvuutta ja hoivaa ihmisen ja luonnonympäristöjen kuten metsien, soiden ja vesistöjen välisissä suhteissa. Ihmisen suhde luonnonympäristöihin on molemminsuuntaisesti sekä hoivaava että haavoittuva. Hauraksi ymmärretyt luonnonympäristöt asetetaan institutionaalisesti haavoittuviksi ja hoivattaviksi, esimerkiksi suojelualueiksi, joilta toisaalta odotetaan eräänlaista hoivaa ihmiselle: virkistystä ja elpymistä luonnon helmassa. Samoin vihreän hoivan ajatus sisältää idean luonnonympäristöjen tai luontoon kuuluviksi ymmärrettyjen elementtien hoivaavasta vaikutuksesta. Myös itämerensuomalaisessa kansanrunoudessa toistuu ajatus muiden kuin ihmisten tarjoamasta, ainakin mahdollisesta hoivasta, tai hoivan yhteisestä kehkeytymisestä. Hauraiden luonnonympäristöjen digitaalista estetisointia tarkastelevassa hankkeessamme (DigiFREN) tarkastelemme ihmisen suhdetta luonnonympäristöihin digitaalisten laitteiden ja sovellusten välittämällä. Tutkimamme luonnonympäristöt ovat suojeltuja ja hauraita soita: Patvinsuo Lieksassa ja Viiankiaapa Sodankylässä. Viiankiaapaa ei tällä hetkellä uhkaa Instagram-turismi, vaan alueelle suunniteltu vihreällä siirtymällä perusteltu kaivoshanke. Luonnontilaiset suoalueet ovat soisessa Suomessa käyneet vähiin, ja vähäiset jäljellä olevat kaipaavat institutionaalista hoivaa. Niiden suosio hyvinvointia edistävinä virkistysalueina on myös jatkuvassa nousussa. Luonnonympäristöiltä odotettu hoiva ja ihmisen virkistyskäyttö tuottaa kuitenkin ongelmia haavoittaville alueille ja herättää myös kulttuurisen omistamisen

kysymyksiä. Estetisoimisesta on suoraa haittaa haavoittuville luonnonympäristöille sekä ihmisille. Digitaalinen estetisointi, esimerkiksi kuvaaminen kuvapalvelu Instagramiin aiheuttaa toisinaan suoraa ja havaittavaa haittaa, josta esimerkkeinä on kaksi muuta tapausta Lieksassa ja Sodankylässä. Instagramissa suosittu, Kolin kansallispuistossa sijaitsevan Tarhapuron putouksen kuvaajien jalkoihin tallautunut, näkyvyydeltään vaatimattomampi kämmekkälajiesiintymä on kadonnut kokonaan. Sodankylän Pyhä-Nattanen on samoin noussut sosiaalisen median kautta suosioon, joka on johtanut alueen kestävämpään käyttöön. Nattastunturin suhteen kyse on sekä alueen riittämättömästä infrasta että eräänlaisesta häpäisemisestä. Nattaset on myös saamelaiden pyhä paikka, ja tästä näkökulmasta esimerkiksi wc-infraa kaipaava kohde on suorastaan tuhottu runsaan kävijämäärän vuoksi. Alueen alkuperäisväestölle kohteesta on muodostunut myös surun ja turhautumisen paikka, jonne ei alueen nykyisen käytön vuoksi edes haluta enää mennä. Millaista haavoittuvuutta tai hoivaa tällaisiin kohtaamisiin kietoutuu? Miten hoiva kehkeytyy näissä ihmisten ja luonnonympäristöjen – soiden, metsien, tunturien - välisyyksissä? Entä millaista hoivaa kehkeytyy ihmisen, digitaalisen kuvaamisen ja luonnonympäristön väleissä?

5. Väkivallan haavoittavuus yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä

Työryhmän vetäjät: Marita Husso, Tampereen yliopisto & Sisko Piippo, Jyväskylän yliopisto & Johanna Hietamäki, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos

Torstai

15.05–15.25

Translasten ja -nuorten perheväkivaltakokemukset

Venla Hakala, tutkija, Tampereen yliopisto

Transsukupuoliset lapset ja nuoret ovat haavoittuvassa asemassa paitsi sukupuolidentiteettinsä, myös ikänsä vuoksi. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sukupuolivähemmistöön kuuluvat lapset ja nuoret kokevat muita ikäisiään enemmän vanhempien tekemää perheväkivaltaa. Lasten ja nuorten kokeman perheväkivallan ja transidentiteetin välistä yhteyttä ei kuitenkaan ole tarkasteltu tarkemmin ja etenkin kotimainen tutkimustieto aiheesta on vähäistä. Vuonna 2022 toteutetun Lapsiuhritutkimuksen aineisto kuitenkin mahdollisti ensimmäistä kertaa Suomessa aiheen tarkastelun kansallisesti kattavan kyselytutkimuksen aineistolla. Tutkimustulosten mukaan translapset ja -nuoret kokevat muita ikäisiään todennäköisemmin vanhempiensa tekemää henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Yhteys näyttäisi kuitenkin heikentyvän tai jopa katoavan kokonaan muita perheväkivaltakokemusten todennäköisyyteen vaikuttavista tekijöistä kontrolloitaessa. Nämä tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että lasten ja nuorten sukupuolivähemmistöön kuulumisen ja vanhempien taholta koetun

väkivallan välinen yhteys selittyy pääosin muilla väliin tulevilla tekijöillä kuin lapsen tai nuoren transsukupuolisuudella. Tulosten perusteella translasten ja -nuorten muita nuoria yleisemmät väkivaltakokemukset näyttäisivätkin johtuvan erilaisten yksilöllisten ja perheeseen liittyvien riskitekijöiden kasautumisesta. Translasten ja -nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvointiin ja tarpeisiin tulisikin kiinnittää erityishuomiota ja varmistaa, että sukupuolivähemmistöön kuuluvat alaikäiset ja heidän perheensä saavat riittävää ja asiantuntevaa tukea sekä apua kohtaamiinsa haasteisiin.

15.25–15.45

Ylirajaiset perheet väkivaltatyön asiakkaina: intersektionaalinen näkökulma ylirajaisen perheen kokemaan lähisuhdeväkivaltaan ja palveluiden saavutettavuuteen

Outi Kekkonen

Lähisuhdeväkivalta on vakava ihmisoikeuskysymys ja aiheuttaa merkittävää inhimillistä kärsimystä ja kustannuksia yhteiskunnalle. Ulkomaalaistaustaisilla ja maahan muuttaneilla on erityisiä lähisuhdeväkivallan sekä avuntarpeen ilmenemismuotoja, joita palvelujärjestelmän on ollut vaikea tunnistaa. Suomessa turvakodeissa asiakkaista vajaa kolmasosa on ulkomaalaistaustaisia. Ylirajaiset perheet sijoittuvat kahden tai useamman valtion väliin, jolloin heidän kokemuksensa ja palvelujen tarpeensa poikkeaa siitä, mihin väkivaltatyöpalvelut on rakennettu puuttumaan. Esityksessä tarkastellaan ylirajaisissa perheissä tapahtuvaa lähisuhdeväkivaltaa ja avun saamisen haasteita intersektionaalisesta näkökulmasta. Transnationaaleiksi eli ylirajaisiksi perheiksi kutsutaan perheitä, joiden perheenjäsenet viettävät vähintään osan ajastaan eri maissa, mutta säilyttävät silti jaetun yhteenkuuluvuuden tunteen ja kokemuksen perheydestä. Nimitän näissä ylirajaisissa perhesuhteissa tapahtuvaa lähisuhdeväkivaltaa ylirajaiseksi lähisuhdeväkivallaksi. Intersektionaalista näkökulmaa voidaan hyödyntää tarkasteltaessa erilaisia sosiaalisia kategorioita sekä näiden risteyskohdissa havaittuja vallan, etuoikeuksien ja alistamisen muotoja. Näitä ovat sukupuolen, iän ja yhteiskuntaluokan lisäksi vieraskielisyys, kansalaisuus, kulttuuritausta sekä etnisyys, jotka nousevat tutkimuksen analyysissä. Aineiston muodostaa 8 fokusryhmähaastattelua, joihin osallistui yhteensä 27 väkivaltatyön ammattilaista turvakodeista ja väkivaltatyön avopalveluista. Analyysissä keskitytään ylirajaisiin perheisiin ja erityisesti maahan muuttaneiden naisten kokemuksiin ylirajaisesta väkivallasta sekä avun saamisen haasteista. Analyysimenetelmänä on käytetty temaattista sisällönanalyysiä. Tulosten tarkastelussa hyödynnetään intersektionaalista analyysiä. Tulokset osoittavat, että lähisuhdeväkivaltaa kokevat ylirajaisen perheen jäsenet ovat useiden haavoittuvuuksien leikkauspisteessä. Yhtäältä maahan muuttaneet ja ulkomaalaistaustaiset kokevat erityisiä ylirajaisen lähisuhdeväkivallan muotoja, jotka uhkaavat jäädä tunnistamatta väkivaltapalveluissa. Näitä ovat ylirajainen uhka, ylirajaisuuteen linkittyvä kunniaan liittyvä väkivalta sekä ihmiskauppa. Lisäksi avun saamista vaikeuttaa paikallisten sosiaalisten verkostojen kapeus, useiden palveluiden tarpeiden päällekkäisyys, kielitaidottomuus ja

palvelujärjestelmän vieraus. Ylirajainen lähisuhdeväkivalta asettaa väkivallan kokijan ylirajaiseen kontekstiin, jossa väkivallan muodot ja avun tarpeet poikkeavat siitä, mihin palveluissa on valmiuksia puuttua. Ylirajaisilla perheillä on mahdollisuus hyödyntää useamman valtion palveluja, mutta riskinä on, että he putoavat palvelujen väliin. Palveluissa on tunnistettava ylirajaiseen lähisuhdeväkivaltaan ja avun tarpeisiin liittyviä ulottuvuuksia perheiden auttamiseksi.

15.45–16.05

Naisiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan piirteet poliisin rikosilmoitusaineistossa

Jarmo Houtsonen, Marianne Mela, Sonja Tihveräinen, Sisko Piippo, Marita Husso, Jasmina Haapanen ja Anna Knihtilä

Naisiin kohdistuva väkivalta sekä lähi- ja parisuhteissa tapahtuva väkivalta on yhä useammin digitaalista tai teknologisesti välittyntä. Digitaalinen väkivalta on tyypillisesti väkivallan kohteen uhkailua, häpäisyä, häirintää ja kontrollointia. Digitaalinen väkivalta toteutetaan teknologisen laitteen avulla yksityisviesteinä, verkkokeskusteluissa sekä yksityisen tai väärän tiedon levittämisenä sosiaalisessa mediassa. Rikosnimikkeinä digitaalinen väkivalta ilmenee useimmiten kunnianloukkauksena, laittomana uhkauksena, viestintärauhan rikkomisena, vainoamisena ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä. Myös useita muita rikosnimikkeitä nousee esiin poliisin suorittamassa esitutkinnassa. Digitaalinen väkivalta voi rajoittua digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan toimintaan, mutta siihen voi liittyä myös fyysistä ja kasvokkaista väkivaltaa. On arvioitu, että digitaalisesta väkivallasta poliisin tietoon tulee vain murto-osa. Esityksessä tarkastellaan, digitaalisen väkivallan piirteitä rikosilmoitusten avulla. Analysoimme mm. rikosnimikkeitä, tekemuotoja ja -välineitä sekä poliisin päätöksiä ja toimenpiteitä. Tutkimusaineisto koostuu kahden poliisilaitoksen poliisin tietojärjestelmään tallennetuista rikosilmoituksista vuonna 2019. Tutkimus on osa VN TEAS rahoitteista hanketta "Naisiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan torjunnan haasteet poliisityössä, rikosoikeudessa ja tukipalveluissa". Hankkeessa tarkastellaan naisiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan esiintyvyyttä ja tapausten etenemistä rikosprosessissa Suomessa. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää poliisin tutkinto- ja täydennyskoulutuksessa, syyttäjien täydennyskoulutuksessa sekä viranomaisten strategiatyössä.

Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet rikosprosessissa

Sonja Tihveräinen, Sisko Piippo, Marita Husso, Jarmo Houtsonen, Marianne Mela, Jasmina Haapanen & Anna Knihtilä

Elämäntavan digitalisoituminen ja viestintäteknologioiden kehittyminen ovat muuttaneet väkivallan muotoja ja seurauksia. Parisuhdeväkivalta ja eron jälkeinen vaino tapahtuvat kasvavassa määrin teknologian välityksellä. Tyttöjen ja nuorten naisten seksuaalinen häirintä ja ahdistelu verkossa on tutkimusten mukaan

hälyttävästi lisääntynyt. Verkossa ääntään käyttäviin naisiin kohdistuu systemaattista häirintää, häpäisyä ja uhkailua. Intiimiä kuvamateriaalia levitetään luvottomasti netissä, verkkokeskustelua leimaavat seksistiset ja naisvihamieliset kommentit sekä fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla uhkaaminen. Digitaaliseen väkivaltaan liittyvät intersektionaaliset erot ja eriarvoisuudet ovat moninaisia, ja teot eroavat sisällöltään, yleisyydeltään, muodoiltaan ja seurauksiltaan merkittävästi myös sukupuolen perusteella. Alustuksessa analysoidaan digitaalisen väkivallan kohtaamista ja sen haavoittavuutta tukipalveluissa ja poliisiin työssä. Aineistona on "Naisiin kohdistuvan digitaalisen väkivallan torjunnan haasteet poliisityössä, rikosoikeudessa ja tukipalveluissa" VN TEAS -hankkeessa vuosina 2022-2023 kerätyt poliisien, syyttäjien ja tukipalvelujen edustajien fokusryhmähaastattelut sekä digitaalista väkivaltaa kokeneiden naisten verkkokyselyvastaukset vuosilta 2018 ja 2023. Digitaalisesta väkivallasta vain murto-osa tulee poliisiin tietoon. Digitalisaatio on johtanut rikosten määrällisen kasvun ohella väkivallan tekotapojen sekä vaikutusten ja seurausten moninaistumiseen, ja asettaa uudenlaisia haasteita myös tukipalveluille ja rikosten tutkinnalle.

16.35–16.55

Keskustelemaan tekoälyyn pohjautuvan chatbotin hyödyntäminen digitalisoituissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Eettisiä haasteita lähisuhdeväkivallan kontekstissa.

Hanna Mielismäki

Lähisuhdeväkivalta on maailmanlaajuisesti vakava yhteiskunnallinen, kansanterveydellinen ja sosiaalinen ongelma. Se koskettaa kaikkia ikäryhmiä ja yhteiskuntaluokkia ja sillä on vakavia fyysisiä ja psyykkisiä seurauksia. Kansallisista strategioista ja kehityshankkeista huolimatta lähisuhdeväkivallan tunnistaminen ja tarvittavat interventiot ovat edelleen puutteellisia, ja monet väkivaltaa kokeneet jäävät ilman tarvitsemaansa apua. Väkivaltaa voidaan ennaltaehkäistä ja turvallisuutta edistää systemaattisella ja jatkuvalla riskienarvioinnilla sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa. Tämä lakisäateinen rutiinitehtävä on kuitenkin hyvin puutteellista ammattilaisten ja asiakkaiden palvelukohtaamisissa, mikä kyseenalaistaa väkivallalle altistuvien sosiaalisen turvallisuuden. Koronaviruspandemian kiihdyttämä digitalisaatio ja voimakas siirtymä tekoälypohjaisten palvelujen hyödyntämiseen tarjoaa uusia mahdollisuuksia palvelujen saatavuudelle, saavutettavuudelle ja systemaattiselle riskinarvioinnille. Ihmisten välistä vuorovaikutusta simuloivat chatbotit ovat enenevässä määrin luoneet palvelujärjestelmälle vuorovaikutusrajapintoja palvelunkäyttäjien ja palveluntuottajien välille. Koko vuorokauden auki oleva, tarvittavaa tietoa tarjoava ja palveluohjausta suorittava tekoälyjärjestelmä saattaa hyödyttää sekä väkivallan kohteita että palvelujärjestelmää. Tekoälyn potentiaalin lisäksi on kuitenkin olennaista huomioida myös tekoälyteknologian eettisiä haasteita. Lähisuhdeväkivallan kontekstissa tekoälyjärjestelmän automatisoitu toiminta ja ihmisen oma käytännön järkeily ovat vuorovaikutuksessa hyvin haavoittuvassa tilanteessa, jossa on läsnä monia lähisuhdeväkivaltaan liittyviä riskejä, kuten

digitaalisen väkivallan eri muodot. Tutkimus tuottaa merkittävää tietoa tekoälyn hyödyntämisen haasteista ja mahdollisuuksista sosiaali- ja terveystaloudissa. Empiirinen aineisto koostuu eurooppalaisia palvelujärjestelmiä ja väkivaltatyön käytäntöjä kartoittavasta kansainvälisestä tutkimusaineistosta sekä kattavasta suomalaisten väkivaltatyön ammattilaisten, viranomaisten ja väkivallan kokemusasiantuntijoiden fokusryhmähaastatteluista. Aineiston analyysissä on hyödynnetty laadullisia menetelmiä, kuten luotettavan tekoälyn kehystä, jossa ihmisen itsemääräämisoikeus, vahinkojen välttäminen, oikeudenmukaisuus ja selitettävyyden johtavia periaatteita. Tutkimuksen tulokset johdattelevat pohtimaan inhimillisyyden merkitystä ja sen eri ulottuvuuksia palvelukohtaamisissa. Tulosten perusteella inhimillisyyden näyttäytyy sekä avunsaantia edistävänä että sitä estävänä elementtinä. Tekoäly tuo palvelukohtaamisiin uuden ulottuvuuden, joka haastaa ihmisten inhimillisiä ominaisuuksia hyvässä ja pahassa.

Perjantai

9.00–9.20

Palvelujärjestelmän haavoittuvuudet ja lapsiperheiden avun saaminen lähisuhdeväkivaltaan

Elli Hyväri

Lähisuhdeväkivalta on monitasoinen yhteiskunnallinen ongelma, johon on ollut institutionaalisiin keinoihin vaikeaa puuttua. Viime vuosina koronapandemiaan liittynyt eristäytyminen, kontaktien välttäminen ja perheisiin kohdistuneiden kuormitustekijöiden kasautuminen ovat lisänneet lähisuhdeväkivallan riskejä. Samanaikaisesti palvelujärjestelmää on digitalisoitu ja kasvokkaisten kohtaamisten määrää on supistettu. Muutokset ovat nostaneet esiin huolen lapsiperheiden tilanteista ja lähisuhdeväkivaltaan järjestettävän avun saavutettavuudesta. Esitys pohjautuu tutkimukseen, jossa tarkastellaan väkivaltaa kokeneiden kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä lapsiperheiden avun saamisesta lähisuhdeväkivaltaan koronapandemian aikana. Tutkimuksessa kysytään, miten väkivaltatyön ammattilaiset tulkitsevat lapsiperheiden kohtaamia avun saamisen haasteita pandemian aikana ja miten palvelujärjestelmässä ja väkivaltatyössä on onnistuttu auttamaan lapsiperheitä. Teoreettisena näkökulmana tutkimuksessa käytetään haavoittuvuuden viitekehystä, jonka avulla tarkastellaan miten palvelujärjestelmä kohtaa inhimillistä haavoittuvuutta ja toisaalta millaisia haavoittuvuuksia palvelujärjestelmässä voidaan havaita lähisuhdeväkivaltaan järjestettävässä avussa. Tutkimusaineisto koostuu turvakotien ja väkivaltatyön avopalveluiden työntekijöiden fokusryhmähaastatteluista (N=8). Aineisto on analysoitu teemoittelulla ja sisällönanalyysillä sekä teoriaohjaavalla tutkimusotteella. Tulosten mukaan pandemia on vaikeuttanut lapsiperheiden avunsaantia kuormittamalla palvelujärjestelmää ja väkivaltatyötä. Vähentyneet kohtaamiset peruspalveluissa heikensivät väkivallan tunnistamisen ja palveluohjauksen mahdollisuuksia. Etenkin eri tavoin haavoittuvissa asemassa ja tilanteissa olevat, kuten väkivaltaa

kokevat lapset ja maahanmuuttajataustaiset perheet jäivät enemmän palvelujen katveeseen. Väkivaltatyössä etänä tehtävä verkostotyö tehosti avun järjestämistä, mutta toi uusia haasteita haavoittuvissa tilanteissa olevien perheiden auttamiseen. Lapsiperheiden kanssa tehtävässä etäasiakastyössä ilmeni haasteita, ja ammattilaiset kokivat etämuotoisen avun riittämättömäksi. Turvakotijakson jälkeisen avun järjestämisen vaikeudet ilmenivät erityisenä riskikohtana. Haasteita nähtiin palveluiden jatkuvuuden turvaamisessa ja riittävyudessa haavoittuvien perheiden auttamiseksi. Palvelujärjestelmän haavoittuvuudet lähisuhdeväkivaltaa kokevien perheiden auttamisessa ilmenevät vaikeuksina kohdata väkivaltaa ja haavoittuvuutta peruspalveluissa, palveluiden riittämättömyytenä, kun perheiden tilanteissa kerrostuu useita haavoittuvuuksia sekä puutteissa lähisuhdeväkivaltailmiön tunnistamisessa lapsiperheiden käyttämissä palveluissa. Pandemian toi esiin, että peruspalveluiden heikentyminen, kohtaamisten väheneminen sekä palvelujen digitalisoituminen aiheuttavat riskin lähisuhdeväkivaltaa ja etenkin erilaisia haavoittuvuuksia kohtaavien perheiden jäämiselle avun katveeseen. Palvelujen kehittäminen edellyttää väkivaltailmiön ymmärrystä ja väkivaltatyön osaamisen lisäämistä lapsiperheiden käyttämissä palveluissa sekä palvelujärjestelmän kehittämisessä.

9.20–9.40

Väkivalta ja lasten suojelu monialaisen erokonsultaatioryhmän työssä

Teija Hautanen, Tampereen yliopisto

Esityksessäni tarkastelen, miten ammattilaiset käsittelevät perhesuhteisiin liittyvää väkivaltaa uudessa monialaisessa erokonsultaatioryhmässä ja millaisia ehdotuksia he tuottavat väkivallan arvioimiseksi sekä lasten huomioimiseksi ja turvaamiseksi. Perhesuhteissa tapahtuva väkivalta on oikeuteen menneissä huoltoriidoissa esiin tuotu ja lapsen etuun vaikuttava asia, jonka arviointi vaihtelee ja koetaan haastavaksi. Kaikki ero- ja huoltoriitatilanteet eivät kuitenkaan päädy oikeuteen. Niitä tulee ammattiavun piiriin runsaasti sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä järjestöissä. Monialaisesta työskentelystä haetaan ratkaisuja tilanteisiin, joissa on pitkäaikaisia ja vaikeita ristiriitoja – esimerkiksi juuri väkivaltaan liittyen – lasten huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden järjestämisessä. Aineisto muodostuu monialaisten tapauskonsultaatioiden tallenteista. Aineiston tapauskonsultaatiot ovat seitsemän ensimmäistä tapausta ison kaupungin eroauttamisen kehittämistyössä toteutetussa konsultaatioryhmässä, joka perustettiin vuonna 2021. Työskentely lähtee siitä, että asiakastapauksensa vaikeaksi kokeva ammattilainen tuo tapauksen anonymisoidut tiedot konsultaatioryhmään, joka koostuu toisista eri alojen ammattilaisista. Kaikissa seitsemässä asiakastapauksessa on mukana tietoa, väittämiä ja kuvauksia väkivallasta eri muodoissaan, vaikka ryhmä ei ole lähtökohtaisesti väkivallan teemaan keskittyvä. Erokonsultaatioryhmän ammattilaiset tekevät tietoista väkivallan esiin nostamista ensinnäkin kysyen tarkentavia kysymyksiä ja ehdottaen tapauksen parissa aktiivisesti työskenteleviä ammattilaisia keräämään ja koostamaan tietoa väkivallasta työskentelynsä tueksi. Toiseksi ryhmän ammattilaiset suuntaavat katseen erityisesti lasten väkivaltakokemuksiin, lasten

pelkoihin ja lapsiin liittyviin riskeihin. Kolmanneksi keskusteluissa pohditaan rajanvetoja sen suhteen, millä taholla on kulloinkin vastuu lasten suojelemisesta väkivallalta ja sen psyykkisiltä seurauksilta.

9.40–10.00

Väkivaltaa koskevat ymmärrykset omaishoitajille suunnatussa ehkäisevässä väkivaltatyössä

Liina Sointu (YTT, yliopisto-opettaja) Tampereen yliopisto

Väkivalta omaishoitotilanteissa on vaikeasti lähestyttävä ilmiö. Viime vuosina omaishoitajien omat yhdistykset ovat kuitenkin nostaneet ilmiön esiin kiinnittäen huomiota erityisesti omaishoitajan hoidettavaan kohdistamaan väkivaltaan. Yhdistykset ovat yhdessä muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa pyrkineet lisäämään niin omaishoitajien, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kuin laajan yleisön tietoisuutta ilmiöstä. Ehkäisevän väkivaltatyön kautta kansalaisyhteiskunnan toimijat myös määrittelevät omaishoitotilanteessa esiintyvän väkivallan yhteiskunnalliseksi ongelmaksi ja puuttumisen kohteeksi. Analysoin ehkäisevän väkivaltatyön diskurssia kysyen, millaisena ongelmana ja puuttumisen kohteena omaishoitotilanteisiin liittyvä väkivalta siinä määrittyi. Aineisto koostuu kahden omaishoitajille suunnatun ehkäisevän väkivaltatyön hankkeen asiantuntijoiden haastatteluista, hankkeiden tuottamista materiaaleista sekä hankkeisiin liittyvistä media-artikkeleista. Analyysin perusteella väkivalta näyttäytyy ensinnäkin arjen tilanteissa syntyvänä vaikeasti tunnistettavana mutta ongelmallisena käytöksenä, jota lähestytään terapeuttisesta eetoksesta käsin. Ongelmallinen käytös ymmärretään tunteisiin, niiden säätelyyn sekä omaishoitajan uupumiseen liittyvänä ilmiönä, joka kytkeytyy myös yhteiskunnan rakenteisiin, kuten sukupuoleen ja omaishoittoon elämäntilanteena. Puuttumisen keinoissa korostuu omaishoitajan oma aktiivisuus. Toiseksi väkivalta näyttäytyy vakavasti terveyden ja turvallisuuden vaarantavana tahallisenä tai tahattomana kaltoinkohteluna, jolloin puuttumisen keinoissa korostuu ammattilaisten aktiivisuus. Omaishoitajille suunnatun ehkäisevän väkivaltatyön varsinaiseksi toiminta-alueeksi rajautuu ensiksi mainittu terapeuttiseen eetokseen ja omaishoitajan aktiivisuuteen perustuva lähestymistapa. Kuitenkin myös jälkimmäinen ymmärrys väkivallasta on olennaisesti läsnä ehkäisevää väkivaltatyötä reunustavana raja-alueena, jonka riski ja olemassaolo tunnistetaan. Pohdin lopuksi vielä tunteita korostavaa terapeuttisuuden eetosta kulttuurisena resurssina, jonka kautta hoivasuhteisiin sijoittuvaa haavoittuvuutta ja väkivaltaa on mahdollista lähestyä aiheen tabuluonteesta huolimatta.

6. Haavoittuvuus ja perustulo

Työryhmän vetäjät: Markku Ikkala, Jyväskylän yliopisto & Pekka Elonheimo, Suomen perustuloverkosto

Torstai

Perustulo Suomessa ja maailmalla: Työmarkkinajärjestöedustajien käsityksiä perustulosta

Saara Hietämäki

Perustulo on herättänyt kiinnostusta poliittisesti ja akateemisesti jo vuosisatojen ajan, ja perustulosta käydään julkista keskustelua yhä enemmissä määrin. Sen osalta tehdään lakivalmisteluita ja tarkempia selvityksiä kansallisesti ja ylikansallisesti. Voidaan sanoa, että perustulosta on muovautunut poliittinen agenda. Puhtaassa perustulossa yksilölle annettu tulo pohjautuu yksinkertaisesti yhteiskunnan tai yhteisön jäsenyyteen ja pelkästään yksilön olemassaoloon. Perustulosta käydään julkista keskustelua sosiaaliturvan raameissa, mutta perustuloa ei klassisesti määritellä sosiaaliturvan käsitteen kautta. Perustulo on jokaisen oikeus. Dilemma on siinä, että sosiaaliturvan keskeinen ajatus on tarve turvaan, mutta perustulon ajatellaan olevan yksilön oikeus tarpeista riippumatta. Globaalisti perustuloa on käsitelty esimerkiksi Philippe Van Parijsin todellisen vapauden ajatuksen kautta, Filosofi John Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian kautta ja taloustieteilijä Myron J. Frankin maailmanfederalismin kautta. YK on esittänyt korona aikana perustulosta ratkaisua maailman köyhimpien koronaongelmiin. On myös esitetty, että sosiaaliturvan tulisi olla suurempi osa kehityspolitiikkaa. Perustulon on nähty vastaavan erityisen hyvin äärimmäisen köyhyyden torjuntaan. Tämän pohjalta voidaankin ajatella, että perustulon ja kehitysyhteistyön välille tulisi rakentaa siltaa. Tämä myös siksi, että varallisuuden äärimmäinen keskittyminen globaalilla tasolla on yhä kasvussa. Yksi keskeisin ja merkittävin perustuloa vastustava taho Suomessa on työmarkkinajärjestöt. Työmarkkinajärjestöillä on vankka valta-asema ja neuvotteluvoima suomalaisessa yhteiskunnassa. On varsin epätodennäköistä, että perustulo voitaisiin ottaa käyttöön ilman jonkinasteista myöntymistä portinvartijoina toimivien työmarkkinajärjestöjen puolelta. Työmarkkinajärjestöjen on nähty lähtökohtaisesti vastustavan perustuloa, mutta tarkempia järjestöedustajien perustulokäsityksiä ei ole Suomessa tutkimuksessa selvitetty. Perustulon käyttöönoton mahdollistamiseksi ja julkisen keskustelun sisällön avartamiseksi on keskeistä selvittää, että millaisia käsityksiä työmarkkinajärjestöedustajilla perustulosta on. Järjestöedustajien käsitykset voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen osa koostuu järjestöedustajien käsityksistä kansallisesti. Osiossa tarkastellaan työmarkkinajärjestöedustajien perustulokäsityksiä muun muassa perustulon negatiivisten ja positiivisten ulottuvuuksien ja mahdollisten yhteiskunnallisten syy-seuraussuhteiden kautta. Toisessa osassa tarkastellaan

perustuloa ja sen mahdollisen käyttöönoton vaikutuksia työmarkkinajärjestöjen roolin ja aseman kannalta. Kolmannessa osassa tarkastellaan järjestöedustajien käsityksiä perustulosta laajemmin globaalilla tasolla muun muassa mahdollisena äärimmäisen köyhyyden torjuna ja kehitysyhteistyön instrumenttina.

Vaihtoehtoinen elämäntapa nyky-yhteiskunnassa ja sosiaalipolitiikassa

Kristiina Hyryläinen

Minulla on ollut suuri onni elää ikäänkuin olisin saanut perustuloa ja osallistunut yksityiseen, 40 vuotta kestäneeseen perustulokokeiluun.

Tämän mahdollistivat minulle edeltävän sukupolven minulle ja edesmenneelle miehelleni jättämät pienet perinnöt, hyvin yksinkertainen downshiftauselämä ja muutamat osapäivätyöt. Olen saanut elää maalla, hoitaa eläimiä ja puutarhaa. Kaikkein tärkeintä on kuitenkin ollut se, että olen voinut tukea ja hoitaa minulle kaikkein rakkaimpia ihmisiä, lähimpiäni ja luoda heidä kanssaan pitkäaikaiset, lämpimät suhteet.

Olen tukenut miestäni hänen tärkeässä kirjoittajantyössään vuosikymmenien ajan. Olen itsekin voinut kirjoittaa ja maalata tauluja.

Olen ollut kotiäiti ja siten voinut tarjota lapsilleni sen, mikä sai tyttäreni sanomaan ”lapsuudessani parasta oli kiireettömyys ja rakkaus”. Sain myös olla vuosikymmenen ajan äitipuoli mieheni pojalle, joka asui kanssamme. Naapurin lapsia hoidin viisi vuotta ja iltapäiväkerhossa koulusta palaavia lapsia kymmenen vuotta osapäivätyönä. Poikamme sairastuttua 17-vuotiaana skitsofreniaan, olen tukenut häntä kolme vuosikymmentä ja se työ jatkuu. Hän on kuntotunut nyt niin paljon, että on asunut itsenäisesti muutaman vuoden. Miehelläni diagnosoitiin syöpä 12 vuotta sitten, mihin hän kaksi vuotta myöhemmin kuoli. Hoidin häntä ja hän sai kuolla kotonaan. Olen voinut myös hoitaa kumpaakin vanhaa vanhempaan ja puolisoni äitiä, joka asui kanssamme 10 vuotta. Vanha, sairas äitini asui viimeiset kaksi vuotta elämästään meillä. Jossain vaiheessa talossamme asui kolmen vuoden ajan neljä sukupolvea. Olen myös hoitanut lapsenlapsiani ja osallistunut heidän elämäänsä, sillä he asuvat aivan lähellä.

Olen saanut tehdä minulle parhaiten sopivaa ja palkitsevaa työtä. Sen olen voinut tehdä ”perustulon” tuella. Olen saanut nauttia hyvästä omallatunnosta, sillä minun ei ole tarvinnut torjua avunpyyntöjä.

Minun mottoni: tärkeintä elämässä on rakastaa toisia ihmisiä ja palvella heitä.

Perustulo osana luovuuden sosiaalipolitiikkaa

Johannes Kananen, Turun yliopisto

Perustuloa vastaan esitetään usein väite, jonka mukaan sen käyttöönotto ei olisi taloudellisesti järkevää. Joko perustulo olisi mahdoton rahoittaa tai sitten se tekisi työnteosta taloudellisesti kannattamatonta. Tässä esityksessä lähestyn

perustulon ja talouden suhdetta hieman eri näkökulmasta. Esitän, että perustulon käyttöönotto on talouden kannalta tarkoituksenmukaista, koska sen avulla voidaan muuntaa työn funktio vallitsevassa kapitalistisessa tuotantomuodossa. Perustulon muuntamana, työn funktiosta tulee ihmisten kykyjen ja luovuuden toteuttaminen. Perustulo mahdollistaa siis sen, että ihmiset voivat työssään vapaasti suuntautua omien kykyjensä, ideoidensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Nykyisessä tuotantomuodossa työn funktiona on pääosin riistää ihmisiä, jotta heidän työntekonsa palvelisi muiden, tyypillisesti pääomasijoittajien asettamia päämääriä. Toisaalta nykyinen sosiaalipolitiikka ei pysty riittävällä tavalla tasapainottamaan tätä vallitsevan tuotantomuodon piirrettä, joka myös ylläpitää luonnon kannalta kestäväntä taloudellista tuotantoa ja kulutusta. Tässä esitelmässä huomautan, että jokaisella ihmisellä, ei vain taiteilijoilla, on luovaa potentiaalia, joka ilmenee yksilöllisin tavoin. Luovuuden sosiaalipolitiikka tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan rakenteet valjastetaan mahdollistamaan inhimillisen luovan potentiaalin toteutuminen. Osana luovuuden sosiaalipolitiikkaa perustulo kanavoi inhimillistä aloitteellisuutta ja kyvykkyyttä tavalla, joka palvelee talouden olemusta, eli sen tehtävää tuottaa ihmisten tarvitsemia tavaroita ja palveluita ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Siten perustulon käyttöönotto on talouden kannalta perusteltua.

[Part-time work assessed from an economic and wellbeing perspective in Finland. How does an addition of UBI affect part-timers' and full-timers' behaviours in terms of employment and lifestyle, and what's the impact on society?](#)

Elisabet Miheludaki

THL's recent Terve Suomi population survey shows how strongly the quality of life of working-age people has deteriorated in recent years. Working-age people cannot work until retirement when the quality of life deteriorates. SAK's working conditions barometer reported that 69% of employees would like to shorten their working hours. At the same time, the government aims for full employment. The researcher has interviewed 21 part-time and full-time employees, 5 HR experts, 1 occupational health psychologist and 1 participant of the two-year (2017-2018) basic income experiment organized in Finland. The study also includes a working time survey, which has so far received more than 370 responses. The preliminary analysis of the survey shows that only about 25% of respondents who work more than 37.5 hours a week want to actually work that much. 75% of respondents would prefer to work less than 37.5 hours a week. According to the ILO (2013) report on part-time work, part-time work has the potential to improve working conditions, productivity and flexibility of working life, i.e. things that affect coping. Still, attitudes towards part-time work are negative in Finland. The interviews show that part-time work is not taken as seriously as full-time work. Finland has the fewest part-time workers compared to the other Nordic countries (16.9%, 2021).

The researcher's analysis so far (Työmarkkinatori.fi, LinkedIn and the text analysis of the recruitment websites of the cities of Helsinki and Espoo in January-July 2023) also shows that only 7.57% of all jobs were offered part-time on average in Helsinki and 11.58% in Finland as a whole. The research shows that people want to reduce their working hours, but they aren't able to do so due to the lack of good quality alternatives. The part-time jobs available are usually low-paying and do not offer career development opportunities. This is the first study in Finland that also explores universal basic income alongside part-time work. The study investigates attitudes towards the universal basic income and develops a proposal model for the next universal basic income experiment in Finland.

THL:n tuoreesta Terve Suomi -väestötutkimuksesta ilmenee, kuinka voimakkaasti työikäisten elämänlaatu on heikentynyt viime vuosina. Työikäiset eivät jaksakaan tehdä töitä eläkkeelle saakka elämänlaadun huonontuessa. SAK:n työolobarometrissa kerrottiin, että 69 % työntekijöistä haluaisi lyhentää työaikaansa. Samalla hallitus tavoittelee täystyöllisyyttä. Tutkija on haastatellut 21 osa- ja kokoaikatyöntekijää, 5 henkilöstöasiantuntijaa, 1 työterveyspsykologia ja 1 Suomessa järjestetyn kaksivuotisen (2017–2018) perustulokokeilun osallistujaa. Tutkimukseen kuuluu myös työaikakysely, joka on tähän saakka saanut yli 370 vastausta. Kyselyn alustava analyysi osoittaa, että vain noin 25 % vastaajista, jotka tekevät yli 37,5 tuntia töitä viikossa, haluavat tehdä niin paljon. 75 % vastaajista tekisi mieluummin alle 37,5 tuntia viikossa. ILO:n (2013) osa-aikatyötä koskevan raportin mukaan osa-aikatyöllä olisi mahdollisuuksia parantaa työoloja, tuottavuutta ja työelämän joustavuutta, eli jaksamiseen vaikuttavia asioita. Silti asenteet osa-aikatyötä kohtaan ovat negatiivisia Suomessa. Haastatteluista ilmenee, että osa-aikatyötä ei oteta yhtä vakavasti työnä kuin kokoaikatyötä. Suomessa on vähiten osa-aikatyöntekijöitä verrattuna muihin Pohjoismaihin (16,9 %, 2021). Tutkijan tähänastinen analyysi (Työmarkkinatori.fi, LinkedIn sekä Helsingin ja Espoon kaupunkien rekrytointisivustojen tekstianalyysi tammi-heinäkuussa 2023) osoittaa myös, että Helsingissä osa-aikatyötä oli tarjolla keskimäärin vain 7,57 % kaikista työpaikoista ja koko Suomessa 11,58 %. Tutkimus osoittaa, että ihmiset haluavat vähentää työtunteja mutta heillä ei ole siihen mahdollisuutta hyvien vaihtoehtojen puutteen takia. Tarjolla olevat osa-aikatyöt ovat yleensä matalapalkkaisia ja niiden kautta ei pääse kehittämään uraansa. Kyseessä on ensimmäinen tutkimus Suomessa, joka myös yhdistää perustulon osa-aikatyön problematiikkaan. Tutkimus selvittää asenteita perustuloa kohtaan ja kehittää ehdotusmallia seuraavaa perustulokokeilua varten.

7. Stigma yhteiskunnassa – Eriarvoisuudesta yhdenvertaisuuteen

Työryhmän vetäjät: Johanna Järvinen-Tassopoulos, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Torstai

15.00–15.30

Stigman purku mielenterveyspolitiikassa

Anna Koivukoski

Kirjoitan parhaillaan poliittisen historian pro gradua stigmanpurkuretoriikasta mielenterveyspolitiikassa. Tutkin suomalaista mielenterveyskeskustelua- ja politiikkaa 1980- luvulta 2020-luvulle siitä näkökulmasta, millä tavoin asenteiden muokkaamiseen keskittyvät tavoitteenasettelut ovat vallanneet alaa yhtäältä julkisessa mielenterveyskeskustelussa ja toisaalta mielenterveyspolitiikassa. Aineistoni jakautuu mielenterveyspoliittisiin linjauksiin ja yleiseen mielenterveyskeskusteluun. Poliitikasta olen valinnut otoksiksi mielenterveystyön komiteanmietinnöt (1984), Terveyttä kaikille vuoteen 2000 -ohjelman (1986), kansallisen mielenterveysstrategian 2020–2030 sekä 2020-luvun sairaalahankkeiden tausta-aineistoa. Mielenterveyskeskustelun aineistona toimivat sanoma- ja aikakauslehtien artikkelit eri vuosikymmeniltä. Komiteanmietinnöissä korostetaan yhteiskunnallisia tekijöitä sairauksien taustalla ja katsotaan, että mielenterveystyössä tulisi keskittyä ennaltaehkäisevästi myös ihmisoikeuksiin ja ympäristötekijöihin. Vuosien 2020–2030 mielenterveysstrategiassa konkreettisten, perusoikeuksia edistävien tavoitteiden tilalla ovat mielenterveysongelmien kustannukset ja hyöty-panossuhde – sekä stigman purku. Stigman merkitys on käsitteen arkipäiväistyessä hämärtynyt. Tähän liittyy mielenterveyskeskustelussa aineistoni perusteella viisi keskeistä ongelmaa. Ensinnäkin käsitettä käytetään epämääräisesti, jolloin ei aina ole selvää, ovatko kyseessä yleiset yhteiskunnalliset tai esimerkiksi hoitohenkilökunnan asenteet vai tietyssä väestöryhmässä (esim. keski-ikäiset miehet) vallitseva tabu. Toiseksi stigma ymmärretään usein kapeasti ainoastaan hoitoon hakeutumista vaikeuttavana leimautumisen välttelynä, vaikka kyseessä on paljon laajempi, yhteiskunnallisesti rakentuva ilmiö. Kolmas ongelma on, että tällainen kapeasti ymmärretty stigma on sekä yleisessä keskustelussa että mielenterveyspoliittisissa linjauksissa ylikorostunut rakenteellisten ongelmien kustannuksella, kun puhutaan hoitoon pääsyn esteistä. Tähän liittyen neljäs ongelma on käsittekaappaus eli stigman ja stigman purkamisen käyttäminen ajamaan toisia, jopa sille vastakkaisia tavoitteita. Viidenneksi stigman purku kohdistuu usein vain niihin ongelmiin ja ryhmiin, joiden stigma on vähäisin. Alustava havaintoni aineiston pohjalta on, että keskustelukulttuuri, jonka keskiössä on stigman purku lievien mielenterveysongelmien ympäriltä, voi olla omiaan lisäämään stigmaa vaikeiden sairauksien ylle. Diskurssi ei ole syntynyt itsestään vaan heijastelee poliittisia valintoja eli mielenterveyspolitiikan painopisteen siirtymistä vakavasti sairaiden ihmisoikeuksista koko väestön

terveyden ylläpitoon. Stigmanpurkuretoriikkaan liittyvä ongelma on myös käsitekaappaus. Aineistosta voi havaita, että stigman purkamisen nojalla perustellaan uuden julkisjohtamisen mukaisia, pohjimmiltaan julkisten palvelujen heikentämiseen ohjaavia poliittisia valintoja. Tuon tästä esiin ajankohtaisia esimerkkejä psykiatristen sairaaloiden hankesuunnitelmista.

15.30–16.00

The shaping of identities and non-identities among older adults during a pandemic

Emilia Leinonen, Centre of Excellence in Research on Ageing and Care, Jyväskylän yliopisto

Drawing on Scott's (2019) sociology of nothing, this study outlines the ways in which older people in Finland reacted to the COVID-19 restriction measures by concentrating on missed activities, absent people and cancelled events, and on the effects that these no-things had on their self-identities. I am interested in the older persons' experiences of not-having, not-doing and not-being and the ways those experiences shaped, changed or affirmed their self-identities (Scott, 2019). My data comprise written letters collected from older Finnish people during the initial phase of the COVID-19 pandemic (77 in total). For this study, I have selected one letter for an in-depth analysis. I follow "Anna's" and her husband's negotiations related to the restrictions, family relationships, cancelled trips, and most importantly, their struggles with the label of being 'old'. For "Anna", one of the clearest symbols of the way the pandemic affected her life and self-identity was the loss of control over her hair, that is, not being able to cut or colour it due to restrictions. A person's hairstyle can have great symbolic meaning as it represents agency and youthfulness. In the study I'll show how grey hair is never only grey hair: it is also a universal marker of ageing process that in many societies is something that needs to be camouflaged in order to stay socially visible in other people's eyes without being stigmatised as being 'old'. As Biddle-Perry and Cheang (2008) have stated, grey hair publicly advertises one's status and identity. It is a source of ageism that contains negative stereotypes, prejudice, and acts of discrimination directed toward older people (Ayalon et al., 2019). In addition to ageism, grey hair is a gendered issue as well.

16.00–16.30

Huumeet ja stigma

Paula Rautoja

Esityksessäni lähestyn stigmaa ja eriarvoisuutta laittomien päihteiden näkökulmasta. Keskeisiä teemojani ovat huumeiden käytön rangaistavuuteen liittyvät kysymykset sekä julkisessa keskustelussa käytetyn kielen merkitys stigman ja eriarvoisuuden ylläpitäjänä. Millä tavalla mediassa ylläpidetään narkofobista suhtautumista huumeisiin ja niiden käyttäjiin? Entä eduskunnassa käydyissä keskusteluissa; miten päätöksenteon arvoperustaisuus näyttäytyy huume politiikassa? Miten asiantuntijatietoa hyödynnetään ja huomioidaan?

Huumekuolemat lisääntyvät vuosi vuodelta hälyttävällä tavalla, mutta konkreettisia toimenpiteitä asian ratkaisemiseksi on nähty valitettavan vähän. Päihderiippuvuus kehystetään yhtäältä hoitoa vaativaksi sairaudeksi, mutta toisaalta sen oireet rangaistaviksi rikoksiksi. Päihderiippuvuuden ylisukupolvisuus ja ympäristön asenteet tuottavat kokemuksen ulkopuolisuudesta, josta on kuitenkin mahdollista toipua ja kasvaa yhteiskunnan tasavertaiseksi jäseneksi. Pitkäjänteisessä kuntouttavassa päihdetyössä tavoitteet eivät liity vain päihteidenkäytön lopettamiseen, vaan identiteetin muutokseen. Vuosienkin raittiuden jälkeen stigman jäljet kuitenkin näkyvät sitkeästi ja vaikuttavat kohtaamiseen ja mahdollisuuksiin esimerkiksi opiskelu- tai työelämässä, terveydenhuollossa ja ihmissuhteissa. Toisaalta ihmisarvoisella tavalla kohdelluksi tuleminen ei pitäisi riippua raitistumisesta, vaan se on itsestään selvä ja yhtäläinen oikeus kaikille ihmisille. Päihteisiin ja niiden käyttämisen syihin liittyvät ilmiöt ovat varsin monitahoisia, ja osaa niistä voinee kutsua viheliäisiksi ongelmiksi. Pidän kuitenkin avointa huumeepoliittista keskustelua ensiarvoisen tärkeänä myös stigman vähentämisen kannalta. Salailun ja tabujen ylläpitäminen vaikeuttaa päihteisiin liittyvän tiedon saamista ja avun piiriin hakeutumista. Monet vaikutusvaltaiset asiantuntijat ovatkin viime aikoina ottaneet ilahduttavasti kantaa esimerkiksi päihteiden käytön rangaistavuudesta luopumisen tai valvottujen käyttötilojen kokeilemisen puolesta. Ammatillisen asiantuntijuuden ja julkisesti käytävän keskustelun lisäksi avaimet stigman vähentämiseen ovat myös jokaisen yksityishenkilön käsissä. Kiinnittämällä huomiota omiin päivittäisiin kohtaamisiin ja käytettyyn kieleen voi saada aikaan merkittäviä mikrotason muutoksia.

16.30–17.00

Stigma työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten vuorovaikutuskokemuksissa

Vesa Välimäki, jatko-opiskelija, Tampereen yliopisto

Tässä esityksessä kysytään, minkälaisia muotoja stigma saa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten vuorovaikutuskokemuksissa. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisen, kuten työttömyyden, suhde yksilön sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen on ollut tutkimuksen kohteena jo pitkään. Esimerkiksi työttömyyden on nähty vahingoittavan yksilön aikaisempia sosiaalisia suhteita, altistavan yksinäisyydelle ja tekevän vuorovaikutuksen erityisesti uusien ihmisten kanssa haastavaksi. Stigma on tunnistettu tässä ilmiössä tärkeäksi tekijäksi, mutta sen vuorovaikutukselliseen ilmenemiseen on ollut haastavaa päästä käsiksi. Kriittinen haaste stigmaan liittyvässä tutkimuksessa onkin siinä, miten se vuorovaikutuksen tasolla ilmenee. Tätä aikaisemmassa tutkimuksessa esiin tullutta haastetta, stigman piiloutumista, on kuitenkin mahdollista lähestyä vuorovaikutuksen tasolla, kun stigmaa tarkastellaan yhteiskuntafilosofi Axel Honnethin tunnustussuhdeteoreettisesta näkökulmasta täydentäen sitä soveltuvien osin sosiologi Erving Goffmanin stigmatiteorian havainnoilla. Seuraamalla sitä, minkälaista tunnustusta nuoret aikuiset kokevat saavansa muilta ihmisiltä suhteessa työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen, voidaan kuvata stigman monimuotoista ja piilevää

ilmenemistä nuorten aikuisten vuorovaikutuskokemuksissa. Tätä lähestymistapaa havainnollistetaan esityksessä hyödyntämällä työn ja koulutuksen ulkopuolelta olevilta nuorilta aikuisilta kerättyjä tutkimushaastatteluja (n=35). On tärkeää tunnistaa stigman usein piilevä ja vuorovaikutukseen sitoutunut luonne. Kuten Erving Goffman on tuonut esiin, stigma ei ole yksilön ominaisuus, vaan stigma muodostuu aina vuorovaikutustilanteessa. Samoin työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen ei ole aina stigmaattinen asia, vaan suhde sen stigmaattisuuteen vaihtuu vuorovaikutustilanteen mukaan eli riippuen siitä, minkälaiseksi asiaksi se vuorovaikutustilanteessa yksilöiden välillä neuvotellaan. Hyödyntämällä tätä lähestymistapaa voidaan tunnistaa vuorovaikutusprosesseihin sisältyviä rakenteellisia epäoikeudenmukaisuuksia huomioiden samalla se, miten yksilöt jatkuvasti neuvottelevat uudestaan suhdettaan stigmaan.

Klo 17.00–17.30

Nuoret ja stigma – Kuinka leimautumista voidaan ennaltaehkäistä?

Johanna Järvinen-Tassopoulos & Marianne Tuuttila

Viime kuukausina nuorten käyttäytyminen on ollut median otsikoissa ja sosiaalisen median keskusteluissa jatkuvana aiheena. Nuorten jengiytyminen, väkivaltaisuus, rikollisuus ja keskinäinen kiusaaminen ovat kiusallisia ilmiöitä, joihin pyritään etsimään vastauksia hallituksessa, nuorisotyössä, oppilaitoksissa ja kodeissa. Samalla lapsiperheköyhyys on kasvava ilmiö suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta siitä ei saa yhtä raflaavia otsikoita eikä niissä elävistä lapsista ja nuorista tehdä juttuja.

Julkisella tai sosiaalisella stigmalla tarkoitetaan erilaisia stereotyyppioita, tarinoita ja kuvastoja, joilla tuotetaan ja ylläpidetään virheellisiä käsityksiä ja ennakkoluuloja yksilöistä ja yhteisöistä. Assosiativinen stigma viittaa taas leimautuneen yksilön läheisiin, jolloin samat yksilöä koskevat ennakkoluulot kohdistuvat myös heihin. Sisäistetty stigma tarkoittaa taas sitä, että yksilö kokee leimautumisen siten, että se muuttaa hänen käsitystään itsestään, osallisuudestaan ja mahdollisuuksistaan. Yleiset käsitykset erilaisuudesta ja poikkeavuudesta voivat jo sellaisinaan eriarvoistaa ja syrjiä nuoria. Esimerkiksi rikos- ja laitostaustaisuus sekä köyhyys voivat vähentää nuorten osallisuuden tunnetta ja kaventaa heidän mahdollisuuksiaan olla yhteiskunnan täysivaltainen jäsen.

Tarkastelemme esityksessämme stigman eri muotoja, niiden kohdistumista nuoriin ja leimautumisen ennaltaehkäisemistä. Tarkastelemme muun muassa sitä, mitä voimme yhdessä ja yksilöinä tehdä eriarvoisuuden ja stigman vähentämiseksi. Haastamme pohtimaan ja tunnistamaan mahdollisia sisäisiä ennakoasenteita ja stigmaa ylläpitäviä ajatuksia ja puhetta. Haluamme lisätä ymmärrystä nuorten ja perheiden kompleksisesta tilanteesta. Herättää keskustelua siitä, miten voimme suojella nuoria ja tarjota heille riittävästi oikea-aikaista ja riittävän monialaista tukea syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Pohjimmiltaan kyse on inhimillisyydestä, hyväksytyksi ja osallisiksi tulemista sekä aidoista kohtaamisista.

8. Vammaiset ihmiset – Haavoittuva ryhmä?

Työryhmän vetäjät: Pauli Rautiainen, Itä-Suomen yliopisto & Karoliina Ahonen, Itä-Suomen yliopisto, ASPA-säätiö & Maria Valtokari, THL & Hisayo Katsui, Helsingin yliopisto

Torstai

15.00–15.30

Neuromoninaisuuden käsite ja vammaisuuden sosiaalis-tilallinen tulkinta

Riina Lundman, Tampereen yliopisto

Neuromoninaisuudella viitataan ihmisten aivotoiminnan luonnolliseen vaihteluun ja kirjoon. Neurokirjon henkilöt kohtaavat erilaisia haasteita yhteiskunnassa, ja he muodostavat neurovähemmistön niin sanottuihin neurotyypillisiin ihmisiin verrattuna. Vammaisuuden sosiaalista mallia – tai kuten esityksessäni määrittelen, sosiaalis-tilallista tulkintaa – soveltaen neurokirjon henkilöiden haasteet eivät johdu heidän neurologista ominaisuuksistaan vaan yhteiskunnan syrjivistä rakenteista ja asenteista. Neurovähemmistöjen voidaankin ymmärtää olevan haavoittuvassa asemassa oleva vammaisryhmä yhdenvertaisuuden näkökulmasta mutta ei niinkään yksilöllisten piirteidensä vuoksi. Toisin sanoen, neuromoninaisen lähestymistavan mukaan yhteiskunnan on muututtava eikä neurokirjon henkilöiden itsensä. Pohdin esityksessäni neuromoninaisuuden käsitettä sosiaalis-tilallisesta näkökulmasta keskittyen erityisesti kaupunkikontekstiin. Käyn läpi kaupunkitilan neuroesteettömyyteen liittyviä asioita ja miten neuromoninaisuus voitaisiin huomioida paremmin kaupunkisuunnittelussa. Esitykseni perustuu tekemiini järjestö- ja yhdistyshaastatteluihin sekä kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen. Oma määritelmäni neuromoninaisuudesta poikkeaa neurobiologisen vaihtelun luonnollisuutta korostavasta näkemyksestä siten, että lasken neurokirjon kuuluvaksi myös niin sanotut ”hankitut” aivovauriot eli aivovammat ja -sairaudet. Väitän, että yhdenvertaisuuden vuoksi sillä ei ole merkitystä, mistä aivojen erilaisuus johtuu. Sosiaalis-tilallinen lähestymistapa mahdollistaa neuromoninaisuuden tarkastelun tavalla, jossa yhdistyvät neurokirjon henkilöiden erityistarpeiden huomioiminen tiloja ja palveluita suunniteltaessa sekä ihmisten neurologisen erilaisuuden hyväksyminen ja tunnustaminen.

Work life challenges for people who suffered traumatic brain injury

Lotta-Kaisa Mustonen

Invisible disabilities in society and work life are difficult for the person with invisible disability, as many people have prejudices about seemingly non-disabled person, whose disability might considerably affect their everyday life. Work environments are inaccessible for many people with disabilities and the employers are not willing to be proactive in finding out the ways to employ people with disabilities, as they fear the loss of productivity. We intend to emphasize how ableist worklife for people with traumatic brain injury is and how important they themselves see the worklife participation. Traumatic brain injury (TBI) is change in brain function or any other brain impairment caused by the external force. TBI is not just an incident but is a chronic disability which affects about 55 million of people all over the world, which are challenged not only with physical but also long-term behavioral, social, and cognitive impairments. Traumatic brain injury survivors struggle with chronic challenges such as long-term behavioral, social, and cognitive impairments. The study of TBI survivors across 18 European countries, Finland included, showed their unsatisfied rehabilitation needs and highlighted the deficiency of psychological help for survivors which is explained by the insufficient research on TBI in Finland and across Europe. In addition to social isolation which TBI survivors experience, in the workplace, they encounter a scary dilemma of the (non)disclosure of their conditions which leaves their accommodation needs unfulfilled putting their work performance, hence job contract at risk.

16.15–16.45

Rekisteröityjen näkövammaisten työllisyys Suomessa 1980-luvulta 2020-luvulle

Laura Tolkinen, Tampereen yliopisto, lääketieteen ja terveysteknologian tiedekunta, Lääketieteen, biotieteiden ja biolääketieteen tekniikan tohtoriohjelma, 2023-

Tutkimus selvittää näkövammaisten työllisyyden kehitystä THL:n näkövammarekisterin ja Tilastokeskuksen aineistoilla. Mitä tilastot kertovat näkövammaisten ihmisten työllisyystilanteen kehittymisestä vuosina 1980–2020? Näkövammaiset ovat olleet kautta historian yksi työelämään tiiviimmin sijoittuvista vammaisryhmistä. Näkövammarekisterin tilastojen mukaan työikäisiä näkövammaisia on Suomessa n. 12 000.

Taulukko 1. Rekisteröityjen työikäisten (15–64-v.) näkövammaisten pääasiallinen toiminta vuosina 1988–2018, %-jakaumat.

	1988	1995	2000	2005	2010	2015	2018
Täystyöllinen	23,1	17,8	21,8	21,6	22,2	22,1	24,8
Osittain työllinen	ei tied.	26	22,1	22,3	19,1	17,5	16,8
Työtön	1,6	1,8	1,7	1,9	2,2	3,2	3,2
Opiskelija	7,3	3,9	3,4	3,2	3,3	3	3,3
Eläkeläinen	65,3	48,4	49,1	49,3	50,2	51,6	50
Muu/tuntematon	2,7	2,1	2	1,8	2,9	2,7	1,9
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100
N	1812	3267	3667	3744	4269	4 661	4 747

Näkövammaisten työllistyminen on jäänyt jälkeen koko väestöstä (Taulukko 1). Täystyöllisten ja työttömien näkövammaisten määrä on säilynyt liki samana neljä vuosikymmentä. Osittain työllisten osalta suunta vähenevä. Opiskelijoiden ja eläkeläisten prosenttiosuudessa on selviä muutoksia. Työelämän ulkopuolella olevia näkövammaisia on yli kaksinkertainen määrä vammattomiin verrattuna. Näkövammaisten työllisyydellä on suurta sosiaalista vaikutusta jokaiselle yksittäiselle näkövammaiselle ja koko yhteiskunnalle 1. Näkövammaisten ihmisten kiinnittymisessä 2 työelämään 3 on puutteita maailmanlaajuisesti 4. Suomessa viimeaikaisia näkövammaisia koskettavia työvoimapolitiittisia keskusteluja ovat olleet sosiaaliturva- ja eläkejärjestelmien yhteensovittamattomuus suhteessa palkkatyöhön⁵ sekä osatyökykyisyyden pohjalta toteutettavat politiikkahankkeet. 6 Millaiseksi seuraavat 40 vuotta rakennetaan?

1 Savtschenko, "Vammaisten työllisyyskysymysten monet ulottuvuudet".

2 "AnnalesC394Leppanen_Heli.pdf".

3 Ekholm, "Monimuotoisuus ja esteettömyys : Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia".

4 Teittinen ym., Vammaiset ihmiset kansalaisina.

5 Greve, "Report Prepared for the Academic Network of European Disability Experts (ANED)". 6 Lindh, "Lindh, J. (2021). Vammaisten työmarkkinakansalaisuus poliittisena ongelmana. Teoksessa A. Teittinen, M. Kivistö, M. Tarvainen & S. Hautala (toim.), Vammaiset ihmiset kansalaisina (s. 89–112). Vastapaino".

16.45–17.15

Työkyvyttömiksi "haavoitetut"

Pauli Rautiainen, lehtori, Itä-Suomen Yliopisto; pauli.rautiainen@uef.fi Karoliina Ahonen, Tutkijatohtori, Itä-Suomen Yliopisto; karoliina.ahonen@uef.fi

Suomen perustuslaki velvoittaa viranomaisia edistämään työllisyyttä ilman syrjintää. Vammaisyleissopimuksen 27 artiklassa määrätään vammaisten henkilöiden oikeudesta työskennellä yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esiityksessämme pohditaan, miten ja miksi suomalaisilla vammaisilla nuorilla on tästä huolimatta suuria vaikeuksia päästä työmarkkinoille, ja he jäävät suurelta osin niiden ulkopuolelle. Työkyvyttömyyseläkejärjestelmässä on lukuisia syrjiviä

mekanismeja, kuten sokeiden ja pyörätuolin käyttäjien kohtelu automaattisesti oikeutettuina työkyvyttömyyseläkkeeseen todellisesta työkyvystä riippumatta. Esityksemme perustuu haastatteluaineistoon, jonka olemme keränneet osana Suomen Akatemian rahoittamaa Vammaisuus ja ihmisarvo -tutkimushanketta. Olemme haastatelleet kuutisenkymmentä eri tavoin vammaista nuorta. Haastattelujen pohjalta olemme rakentaneet profiileja, joiden avulla jäsenämme vammaisten nuorten erilaisia polkuja työelämään ja sieltä pois. Tässä esityksessä keskitymme ryhmään, jonka vammaiset nuoret eivät identifioitu heikommassa asemassa oleviksi, haavoittuviksi tai kyvyttömiksi, mutta joita yhteiskunta kuitenkin kohtelee niin. Esityksessä kuvaamme miten tämä tapahtuu ja miten he itse sen kokevat. Olemme nimittäneet tämän ryhmän "esteitetyiksi". Ryhmän edustajat haastavat vallitsevaa puhetta vammaisista palveluista, hoivaa ja kuntoutusta tarvitsevana ryhmänä ihmisiä. Sen sijaan he painottavat sitä, että jokaisen on osallistuttava yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi he toimivat kaikkia yhteiskunnan heistä tekemiä oletuksia vastaan.

Perjantai

9.00–9.30

Haavoittuva arki? Vammaisten lasten, nuorten ja heidän perheidensä kokemukset ihmisarvon ja oikeuksien toteutumisesta arjessa

Johanna Korkeamäki, tutkijatohtori, Merja Tarvainen, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Vammaiset lapset ja nuoret ovat usein marginaalissa sekä vammaisuutta että lapsuutta ja nuoruutta koskevissa tutkimuskeskusteluissa. Huolimatta vammaisten ihmisten ihmisoikeuksien vahvistumisesta oikeudet toteutuvat kuitenkin vaihtelevasti. Vammaisuuden sosiaalinen malli ja sen sosiaalisrelationaaliset muunnelmat painottavat yhteiskunnallisten tekijöiden merkitystä vammaisuuden muotoutumisessa. Tarvetta onkin tutkia oikeuksien toteutumista konkreettisissa tilanteissa. Esitys tarkastelee haavoittuvuutta vammaisten lasten ja nuorten eletyssä arjessa toimintamahdollisuusajattelun (capability approach) viitekehyksessä ja ihmisarvon käsitteen avulla. Vammaisuus voidaan tästä näkökulmasta ymmärtää muita lapsia ja nuoria vähäisempinä toimintamahdollisuuksina. Olennaista on toimintamahdollisuuksien tosiasiallinen toteutuminen lasten ja nuorten arjessa. Ihmisarvon käsitettä tarkastellaan sosiaalisesti ja sosiologisesti haavoittuvuutta koskevaa keskustelua peilaten. Lasten ja nuorten kohdalla relationaalisuuden merkitys painottuu, ja muilla ihmisillä on merkitystä oikeuksien toteutumisessa monin eri tavoin. Esityksessä haavoittuvuutta pohditaan vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kokemusten valossa erityisesti osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävien palveluiden näkökulmasta. Esitys pohjaa empiiriseen aineistoon, joka koostuu henkilökohtaista apua tarvitsevien vammaisten lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa haastatteluista. Tutkimuksen alustavat tulokset

havainnollistavat yhteiskunnallisia käytäntöjä ja arjen rakenteita, jotka ovat sekä ihmisarvoa kannattelevia että haavoittavia. Henkilökohtainen apu mahdollistaa itselle tärkeitä asioita, autonomiaa ja valintojen tekemistä. Palveluihin kytkeytyvä resurssipula, toimintatavat ja joustamattomuus heijastuvat helposti lasten ja nuorten toimintamahdollisuuksiin. Lasten ja nuorten kuuleminen heitä koskevista asioista näyttäytyy myös ongelmallisena palvelujärjestelmässä. Esiityksessä pohditaan myös ihmisarvon ja haavoittuvuuden välistä suhdetta peilaten sitä empiiriseen aineistoon. Tutkimus on osa Vammaisuus ja ihmisarvo -hanketta, jossa vammaisuutta ja ihmisarvoa tutkitaan filosofian, oikeustieteen ja sosiaalitieteiden näkökulmasta eri elämänvaiheissa. Tutkimusta rahoittaa Suomen Akatemia (päättönumero: 304602)

9.30–10.00

Tutkimushaastattelujen toteutus kuurojen ja viittomakielisten kanssa

Outi Ahonen

Miten kuurot ja viittomakieliset muistelevat lapsuuttaan? Mitä asioita lapsuuden ajalta muistellaan yksilö- tai ryhmähaastatteluissa? Millaisia vaikutuksia on esimerkiksi videoinnilla haastattelujen aikana, jossa käsitellään mahdollisesti traumaattisia, negatiivisia kokemuksia ja muistoja? Nämä yllä olevat kysymykset ovat olleet mielessäni ennen tutkimushankkeen haastattelujen alkua. Ei ole saatavilla selkeää metodiopasta, miten tehdään haastatteluja viittomakielellä tai viittomakielen tulkkauksen välityksellä. Viittomakielinen muistitietotutkimus on kansainvälisesti nuori. Hiljaisen kansan äänet-remontoidut kehotutkimushankkeen haastattelut alkoivat tammikuussa 2022. Minun osalta on ollut yhteensä 23 ryhmähaastattelua (eng.groupinterview), joissa on ollut yhteensä 62 kuuroa. Ryhmähaastattelujen tai ryhmäkeskustelujen lisäksi on ollut yksilöhaastattelua 54 kuuron kanssa elokuun 2023 loppuun mennessä. Voidaan pohtia, millainen on toimiva viittomakielinen haastattelu kuurojen ja viittomakielisten näkökulmasta. Miten haastatteluun valmistautuminen toteutuu käytännössä? Tutkimushankkeen haastattelut perustuivat haastateltavien suostumukseen eikä eettistä ennakoarviointia tarvittu. Haastattelujen valmistelu ja sopiminen on vienyt paljon aikaa. Haastatteluja tehtiin haastateltavien toiveiden mukaisesti muun muassa kuurojen yhdistystiloissa, kahviloissa, haastateltavien kotona sekä etäyhteydellä suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Haastatteluja on otettu videolle (n=116). Minun lisäksi on myös kaksi äidinkieleltään viittomakielistä tutkimusavustajaa. Osaan jonkin verran suomenruotsalaista viittomakieltä. Siitä huolimatta litterointityö suomenruotsalaisesta viittomakielestä suomeksi vie kaksi kertaa enemmän aikaa kuin suomalaisesta viittomakielestä suomeksi. Haastatteluissa paneuduttiin tutkimushankkeen osatutkimusten tavoitteiden mukaisesti kolmeen teemaan, joista yksi on vastuualueeni kuurojen asuntolaelämä Suomen valtion kuurojenkouluissa. Kaksi muuta osatutkimuksen aihetta ovat kuurojen musiikkiin liittyvät muistot ja kuuroille lapsille tehdyt lääketieteelliset toimenpiteet, hoidot ja terapiat. Muistitietotutkimuksessa kiinnitetään huomiota ihmisen omaan

kokemukseen, jolloin esiin nousevat myös ihmisen kokemat tunteet, kuten ilo, suru ja pelko (Lauren & Jaakko 2022,161). Riittääkö yhden kerran haastattelutapaaminen asioiden muisteluun ja käsittelyyn? Nämä haastattelut ovat osuneet samoihin aikoihin kun kuurojen yhteisössä käsitellään kuuroihin kohdistuneita oikeudenloukkauksia, sillä joulukuussa 2021 julkaistiin Viitotut muistot -hankkeen loppuraportti. Olen tehnyt aiemmin tutkimushaastatteluja väitöskirjan parissa siirtokarjalaisten kuurojen sotalapsuuden muistelusta ja myös muiden kuurojen ryhmien kanssa kuten inkerinsuomalaisten ja pohjoisen Suomen kuurojen parissa. Voidaan pohtia, miten roolini kuurona haastattelijana/ tutkijana on vaikuttanut kuurojen ja viittomakielisten kokemuksiin haastattelutilanteissa. Onko kuuron tutkijan kuurojen yhteisön jäsenyys etu vai haitta muistojen keruussa ja traumaattisten muistojen käsittelyssä? Haastattelutilanne muodostuu haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksen tuloksena. Vaikeista lapsuusmuistoista kertominen haastatteluissa on mahdollista silloin, jos haastattelutilanne on turvallinen molemmille osapuolille (Koskinen-Koivisto & Hytönen 2022,142).

Lähteet: - Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. (toim.) Hyvärinen, Nikander & Ruusuvaara. Tutkimushaastattelun käsikirja. - Lauren, K. & Jaakko, T. (2022) Trauma, muistitieto ja kertomuksen tutkiminen. (toim.) Ulla Savolainen ja Riikka Taavetti Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos. SKS - Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen. Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä. (toim.) Vehkalahti, Jouhki, Lipkin, Sitomaniemi-san & Kuokkanen

10.00–10.30

Laadullinen seuranta tutkimus neljän kehitysvammaisen henkilön siirtymästä vanhuuden eläkeläisyyden vaiheeseen

Sirpa Granö

Siirtymä työstä vanhuuden eläkeläisyyteen on yksi tyypillinen ihmisen ikääntymiseen liittyvä elämänsä siirtymävaihe. Kehitysvammaisista aikuisista vain harva on ansiotyössä, mutta suurin osa heistä käy heille järjestetyssä päiväaikaisen toiminnan palvelussa. Siirtyminen vanhuuden eläkeläisyyden vaiheeseen tarkoittaa yleensä käytännössä työ- tai päivätoiminnassa käymisen pääsymistä. Neljän kehitysvammaisen henkilön siirtymää vanhuuden vaiheeseen on seurattu laadullisen tutkimuksen keinoin yhden vuoden ajan. Tutkimukseen mukaan tullessaan jokainen osallistuja oli ilmaissut halunsa päiväaikaisen toiminnan päättämiseen. Tutustumistapaamisessa tutkija antoi heille Polaroid-kameran, jolla heitä pyydettiin otamaan valokuvia heille tärkeistä asioista, ihmisistä ja paikoista. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa keskusteltiin heidän elämäntilanteestaan, odotuksista tulevaan sekä suhtautumisesta ikääntymiseen. Valokuvat toimivat keskustelussa tutkimateriaalina ja niiden avulla haluttiin vahvistaa seurantaan osallistuneiden henkilöiden omaa ääntä. Ensimmäinen seuranta haastattelu tehtiin 6kk:n ja toinen 12 kk:n kuluttua ensimmäisestä tapaamisesta. Tutkimusaineisto koostuu haastattelulähtökäsitteistä, valokuvista sekä tutkijan tutkimuspäiväkirjasta. Aineiston keruu päättyy loppusyksystä 2023.

Aineisto analysoidaan sisällönanalyysillä hakien ilmaisuja siirtymään liiäyvästä muutoksesta ja jatkuvuudesta sekä henkilöiden vaikutusmahdollisuuksia omaan siirtymäprosessiinsa. Esityksessä jaetaan alustavia havaintoja siitä, millä tavalla kehitysvammaiset henkilöt ovat osallisina omassa siirtymässään vanhuuden eläkeläisyyden vaiheeseen. Lisäksi kuvataan palveluntuošajien erilaista, mahdollistavaa ja rajoiřavaa suhtautumista öedonkeruuseen tutkimuksessa, jossa kehitysvammaiset henkilöt ovat haastateltavina ja ořavat valokuvia omassa elinympäristössään. Tutkimukselle on haeřu eeęsen toimikunnan puolto, sillä kehitysvammaiset henkilöt voivat olla Tutkimuseeęsen neuvoselukunnan ihmisöeteisiin liiřyvän ohjeistuksen (2019) mukaan vajaakykyisiä henkilöitä ja kuuluvat tutkimuksen öedonantajina haavoituvaan ryhmään.

10.30–11.00

Vammaisuus ja haavoittuvuus: Näkymät hyvinvointialueiden dokumenteissa vuodelle 2023

Maria Valtokari, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Tässä esityksessä tarkastellaan sitä, miten vammaisuus ja haavoittuvuus näkyvät hyvinvointialueiden dokumenteissa ja miten niissä kirjoitetaan vammaisista henkilöistä ja haavoittuvuudesta. Hyvinvointialueiden dokumentteina selvityksessä on käytetty muun muassa talousarvioita ja taloussuunnitelmia, strategioita sekä toiminta- ja järjestämissuunnitelmia. Hyvinvointialueiden dokumentit voivat viitata siihen, että vammaiset ihmiset jäävät takamatkalle suhteessa täyteen sosiaaliseen kansalaisuuteen ja heitä ajatellaan dokumenteissa haavoittuvana ryhmänä, johon kuuluvat tarvitsevat suojelua, etuuksia ja palveluja. Ei ole mitenkään perusteltua nähdä vammaisten henkilöiden palveluja hoivan alla ja lukea dokumenteista vammaisten henkilöiden budjetoituja hoitopäiviä. Nämä kuvaavat, että paikoin hyvinvointialueilla vammaiset henkilöt nähdään hoivattavina, hoidettavina ja vähäisempinä. Hyvinvointialueita on 21 kappaletta ja joukossa on vain muutamia, jotka antavat toivoa vammaisuuden näkemisestä jonakin muuna. Muutamissa dokumenteissa näkyy osallistuva, inhimillinen ja oman elämänsä päähenkilönä oleva vammaisen henkilö. Joissain dokumenteissa on nähtävissä myös ajatus siitä, että vammaisen henkilö on haavoittuvassa asemassa oleva ihminen. Tällöin henkilön palvelut lähinnä mainitaan erityisryhmien, kuten mielenterveys- ja päihdepalveluiden, ikääntyneiden ja lasten palvelujen kanssa samassa yhteydessä. Hyvinvointialueiden dokumenteista välittyy kuva siitä, että vammaiset henkilöt sijoittuvat vammaisuutensa vuoksi vähempiosaisten ihmisten ryhmään. Hyvinvointialueiden dokumenteissa on löydettävissä kaikuja vammaisuuden näkemisestä sekä lääketieteellisen että sosiaalisen mallin mukaisesti. Kapeutunut näkemys vammaisuudesta tulee esille esimerkiksi dokumenteissa, joissa kuvataan työikäisten palveluja eikä vammaisia henkilöitä välttämättä mainita koko luvussa. Vammaisen henkilö voi olla lapsi, nuori, työikäinen tai ikääntynyt. Hyvinvointialueiden dokumenttien perusteella tätä ei kuitenkaan välttämättä havaita. Vammaiset henkilöt saatetaan nähdä vain yhtenä asiakasryhmänä. Vammaisuuteen liittyvät palvelut ovat hyvinvointialueilla hyvin eri tavalla järjestetty. Vammaispalvelut voivat olla omana palvelualueenaan

tai yhdistettynä esimerkiksi vanhustenpalveluihin. Erityispalvelujen lisäksi henkilöt, joilla on jokin toimintarajoite tarvitsevat myös muita palveluja kuten muutkin. Mikäli tätä ajatusta ei ole tuotu esille strategioissa ja suunnitelmissa herää kysymys ableistisesta olettamasta hyvinvointialueella

9. Vulnerability and Accumulating Disadvantages / Haavoittuvuus ja huono-osaisuuden eri ulottuvuuksien kasautuvuus

Työryhmän vetäjät: Ulla Buchert, Helsingin yliopisto & Laura Kempainen, Helsingin yliopisto

Torstai

15.10–15.35

Ikääntyneiden taloudellinen huono-osaisuus, kasautunutta vai yllättävää?

Anne Korpelainen, Lapin yliopisto ja Minna Zechner, Helsingin yliopisto

Ikääntyneet määritellään usein haavoittuvaksi ryhmäksi, mutta heidän joukkonsa on suuri ja heterogeeninen. Taloudellista huono-osaisuutta kokevat ikääntyneet voidaan kuitenkin määrittää haavoittuviksi. Taloudellista huono-osaisuutta voidaan tarkastella muun muassa kotitalouden käytettävissä oleviin tulojen tai viimesijaisten etuuksien, kuten toimeentulotuen, käytön kautta (Kainulainen & Saari 2013). Taloudellinen huono-osaisuus on aina myös yksilön oma kokemus ja voi sisältää tyytymättömyyttä elin- tai tulotasoon, riittämätöntä tuen saantia ja kokemuksia tulojen riittämättömyydestä sekä kykenemättömyyttä huolehtia veloista (Laihiala 2018). Taloudellinen huono-osaisuus vaikuttaa negatiivisesti psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen, kasvattaa itsemurhariskiä ja vaikuttaa yhteiskuntaan osallistumiseen (Ju ym. 2016). Lisäksi pääsy tarpeellisiin palveluihin vaikeutuu ja perustarpeiden tyydyttäminen sekä terveydestä huolehtiminen on hankalaa (Palomäki ym. 2021). Tässä esityksessä tarkastellaan ikääntyneiden taloudellista huono-osaisuutta elämänkulun näkökulmasta tavoitteena selvittää, millaiset seikat aikaansaavat kasautuvaa taloudellista huono-osaisuutta ja milloin taas se syntyy ennemminkin yllättävien tekijöiden vuoksi. Aineisto koostuu 15 gerontologisen sosiaalityön asiakkaan (iältään 68–91-vuotiaita) elämäkerrallisesta haastattelusta, joissa keskiössä oli toimeentulo ja henkilökohtainen talous. Aineisto on analysoitu narratiivisen juonianalyysin keinoin. Kullekin haastateltavalle on tehty elämäntarina ja näistä on koottu kolme tyyppitarinaa. (ks. Hänninen 2018). Tyyppitarinoissa keskeiset elämäntapahtumat vaikuttavat hieman eri tavoin ikääntyneen taloudelliseen huono-osaisuuteen. Ensimmäinen tarinatyyppi on nimetty valinnoiksi ja keskiössä siinä ovat elämän eri vaiheissa tehdyt valinnat, kuten virallisen talouden ulkopuolella työskentely, jotka ovat edistäneet taloudellisen huono-osaisuuden tilanteeseen päättymistä. Toinen tarinatyyppi pohjaa elämäntapahtumiin, jotka ovat tavanomaisia ihmisten kokemuksia, kuten vaikka sairastuminen, ja jotka ovat vaikuttaneet taloudellisen huono-osaisuuden syntyyn. Kolmatta tarinatyyppiä nimitämme odottamattomien

elämäntapahtumien tarinaksi, jossa taloudellista vanhuuden huono-osaisuutta edelsivät sellaiset tapahtumat, kuten 1990-luvun lama, joihin on vaikea etenkin yksilötasolla valmistautua.

15.35–16.00

Voimavarat köyhydessä: epävarmuutta pystyvyydestä, luottamuksen rakoilua ja pieniä toiveita

Elina Turunen, Helsingin yliopisto, Ullamaija Seppälä, Helsingin yliopisto

Yksilön pyrkimykset ja erilaiset niitä rajoittavat tekijät risteävät jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi rahan puute rajoittaa yksilön mahdollisuuksia hallita arkea. Rahan vähyys on usein yhteydessä muihin vaikeuksiin: köyhyyteen kytkeytyvät esimerkiksi työttömyys ja sairaudet. Useiden tekijöiden keskinäisriippuvuuden vuoksi tilanteesta on joskus vaikea löytää ulospääsyä. Tutkimuksessa hyödynnetään haavoittuvuuden käsitettä ymmärtäen pystyvyyden riippuvan toisista ihmisistä ja ympäristöstä ja haavoittuvuutta tarkastellaan suhteessa materiaalisiin tekijöihin (Brown ym. 2017). Tarkastelun keskiössä ovat voimavarat ja jaksaminen. Tutkimuksessa kysytään minkälaisia pyrkimysten ja täytymisten välisiä ristiriitoja köyhyyttä kokeneet kohtaavat elämässään. Aineiston analyysissä hyödynnetään modaliteetteja. Aineistossa, joka muodostuu köyhyyttä kokeneiden kirjoituksista, toimeentuloon, etuuksiin ja työhön liittyä kuormitus aiheutti epävarmuutta elämään, jolloin omaan elämään vaikuttaminen oli usein vaikeaa. Monet kirjoittajat kokivat, että he pystyisivät tekemään enemmän kuin mihin heillä oli mahdollisuus. Kirjoittajien luottamus yhteiskuntaan rakoili ja tulevaisuuden toiveet olivat pieniä.

16.00–16.25

Mining disadvantages associated with poverty among old migrants – application of data mining method of Guha in charm industry

*Lily Nosraty 1, Laura Kempanen 1, Esko Turunen 2, Anne Kouvonen 1, Sirpa Wrede 1
1 Centre of Excellence in Research on Ageing and Care, Faculty of Social science, Helsinki University 2 Faculty of Information Technology and Communication Sciences (ITCS), Tampere University*

We aimed to identify the common criteria for individuals who experienced poverty among older migrants. We approached this aim by using the subjective indicator of poverty, which captures an ordinary person's evaluation of their economic resources and defines poverty as a feeling of not having enough to get by. The data were drawn from the Care, Health and Ageing of the Russian-Speaking Minority (CHARM), a study of Russian-speaking individuals aged 50 and over (N=1082, 57% male) in Finland, 2019. The response rate was 36% and mean age was 63.2 years. Additionally, neighbourhood-level information was obtained from Statistics Finland's database. The participants were asked to summarize their monthly income and finish the sentence "my household is financially getting along...". We selected the first category; "with great effort" as the indicator of poverty. The Individual characteristics used in the analysis were from the domains

of migration-related characteristics, sociodemographic characteristics, health and functioning, and health behaviour. We utilized the GUHA method (General Unary Hypotheses Automaton) for explorative data analysis to identify significant patterns or relationships within the CHARM data matrix. We applied Bayesian statistical methods in order to interpret the obtained patterns in more details by using posterior probability distributions of generalized quantifier parameters. LISpMiner packages was applied. Poverty rate was 8.9%. Out of the 39 paths to subjective poverty found, only 13 factors were present. Some of these predicates appeared repeatedly across many paths. Limitation to daily life due to health problem, have multi-morbidity, receiving housing support, have a religious affiliation featured more than 10 times. Poor self-rated health, aged 36-55 when immigrated, living in a rented house, sometimes experienced discrimination, and living alone appeared less often. Bayesian analysis of the paths revealed that we are 99% certain that poverty is 1.11-1.84 times more prevalent among individuals who satisfied the criteria in each paths.

16.25-16.50

Accessing healthcare in Finland

Shrwan Khanal (UH)

Migrants in Finland face significant barriers to accessing healthcare, leading to disparities in care compared to non-migrants. Despite being a Nordic welfare state, Finland needs to address these challenges and provide equitable healthcare services to its growing migrant population. Current studies have mainly focused on larger migrant groups, leaving a knowledge gap about healthcare utilization among other migrants including Nepali migrants.

This study investigates the health-seeking behavior of working-age Nepalese migrants in Finland, using qualitative research methods. It explores how Nepali migrants navigate the Finnish healthcare system's different sectors and the barriers they encounter. Additionally, the study examines the impact of digitalization on healthcare access for migrants, as Finland promotes digital health platforms.

Previous studies highlighted language proficiency, digital literacy limitations, and cultural incompetency of service providers as hindrances to the proper utilization of health services for migrants.

Preliminary findings from interviews with 25 Nepalese migrants reveal language barriers, lack of digital competency, and discrimination as major challenges in healthcare settings. Family members especially children studied in Finland and women enrolled in integration programs are the support for healthcare for the majority of the Nepali migrants. Nepali migrants prefer face-to-face healthcare over online services and also relies on traditional remedies from their home country. Almost all migrants seek healthcare in Nepal during regular visits and some of them travel primarily for medical purpose.

This research aims to inform policies that ensure equitable healthcare access for migrants and address the digital divide. Understanding the experiences of Nepalese migrants will contribute to creating inclusive and accessible healthcare systems in Finland, promoting social justice for all populations.

Perjantai

9.10-9.35

Assessing precarious migrants' emotions and their achievements in the case law of the European court of human rights

Elina Nieminen

The presentation focuses on a paper addressing the assessment of precarious migrant emotions within the European Convention on Human Rights (1950). Emotions of fear, distress and insecurity have been chosen for this study, predominantly focusing on whether these are able to achieve something in the Court's jurisprudence for migrants that perceive them. There are both challenges and opportunities in the Court's emotional analysis. A 'measuring scale' for the utilization of these emotions is recognized in the analysis. Furthermore, the analysis indicates that state responsibility of emotional well-being is structured on a demanding basis, stressing severe forms of emotional experience. Strong emotions of fear, distress and insecurity are enhanced by the fact that the migrant perceiving them is recognized as vulnerable in the Court. As a rule, the Court excludes migrants in an irregular situation from the consideration of vulnerability. A dichotomous understanding between migrants considered vulnerable and those not places limitations on the Court's emotional analyses. Still, the potential of emotional analysis lies, not only in the measurability of emotions, but also in the ability of emotions to point on different aspects of individual vulnerabilities and likely harmful experiences of migrants. Eventually, it is addressed that a more extensive emotional analysis would be a welcomed development towards individual need of human rights protection and supportive of the Court's vulnerability analysis.

9.35-10.00

Cities role in shaping intercultural policies

Sarah Khan

Cities play a crucial role in shaping intercultural policies, especially in the context of increasing international migration. This comparative case study delves into the intercultural policies of Vantaa and Botkyrka, two Nordic cities in Finland and Sweden, with similar decentralised governance structures but differing approaches to intercultural policies. By analysing policies in socio-economic, legal-political, and religious-cultural domains, the study seeks to understand why these policies differ and the driving forces behind these variations. Often viewed as both

an asset and a source of tension, diversity poses challenges for urban areas. Discrimination against immigrants and ethnic minorities persists at macro and micro levels, emphasising the significance of inclusive local government policies. While cities can facilitate community cohesion, they often struggle to address the complexities of diversity. This research aims to bridge the gap in understanding the intricacies of intercultural policies in cities. This project adopts a comparative case study approach, focusing on "How" and "Why" questions regarding intercultural policies. Botkyrka, with a high Intercultural Cities index, stands in contrast to Vantaa, which has recently seen an influx of immigrants. The study explores the factors influencing policy variations in both cities within the socio-economic, legal-political, and religious-cultural domains. The research employs an interdisciplinary method, combining document analysis and semistructured interviews with civil society, private actors, and government officials. This holistic approach aims to uncover the rationale behind each city's policy preferences and orientations regarding diversity, discrimination, and dialogue. Potential outcomes of this research include a deeper understanding of the sociological dimensions shaping intercultural policies in these cities. Drivers such as perceptions of outsiders, politicisation of immigrants, triggering events, shared identity, and stakeholder influence may be identified. These findings can contribute to the existing literature, inform future studies, and provide policymakers with insights into designing effective intercultural policies. The project comprises three main articles. The first examines the nature of interculturalism in Vantaa and Botkyrka's policies, and the second delves into why specific policies in each domain are more intercultural than others. Finally, the third paper identifies the drivers and stakeholders behind intercultural policies, comparing Vantaa and Botkyrka.

10.00-10.50

Electronic identification (E-ID) as a socio-technical system moderating migrants access to essential public services

Laura Kemppainen

Many welfare state services have rapidly become 'digital by default'. Electronic Identification (e-ID) technology plays a pivotal role in securely authenticating users for digital services. Obtaining an e-ID is a prerequisite for accessing digital public services. In this article we employ socio-technical systems theory and analyse the development and transfer of e-ID technology within public-private partnerships (PPPs) in Finland. Our case study on migrants highlight how accumulated disadvantage is central for digital exclusion. Our empirical findings indicate that migrants face challenges in obtaining e-ID, potentially hindering their access to essential public services. Drawing on data from the Finnish FinMonik study, we find that around 91% of respondents possess e-ID, compared to 98% among the general working-age population. Disparities exist among migrant groups, 84% of those arriving in Finland from non-EU and non-OECD countries reported having an e-ID. Our regression analysis revealed that lower socioeconomic status and limited proficiency in local languages contributed significantly to the lack of eID. We find that digital and social exclusion are a 'vicious cycle': people facing

accumulated disadvantage are the ones most in need of welfare state support. But they are also at risk of digital exclusion, which further hinders access to vital welfare state services. On the other hand, the widening digital divide, with e-ID as a central factor, can further exacerbate accumulated disadvantage. In order to address these disparities, all members of society, regardless of socioeconomic status or migration background, must have access to vital welfare state services. Within the socio-technical system of e-ID, contradictions arise from the dynamics of public-private partnerships. These tensions become evident when the welfare state's non-discrimination principle clashes with the private sector's operational interests. We argue that the government should maintain accountability for ensuring the safety, efficacy, quality, and equitable access to welfare state services developed through PPPs.

10.25-10.50

Performing as a public caseworker for older migrants. The third-sector cover for the digitalized health and social welfare services in Finland

Ulla Buchert & Meri Kulmala Helsingin yliopisto

Digitalization of public health and social welfare services transforms the realization of the citizen's social rights by making citizens act as their own caseworkers. Citizens not capable of doing so are offered digital support that is expected to equip them with the skills needed for the independent use of digital public services. However, not all citizens can be equipped with the skills to act independently. The present study investigates the situation of those citizens in Finland by conducting a case study on a third-sector organization providing support for older migrants facing barriers in using digital public services. Using participant observation data collected in the weekly service counseling sessions provided by a thirdsector organization and analyzed using Goffman's theater metaphor, we demonstrate the ways in which the everyday lives of older migrants depend on the comprehensive support they receive from third-sector organizations for the use of digital public services. We claim that third-sector service counseling acts as a substitute version of casework, which is no longer provided by the state and which older migrants cannot perform independently. We conclude by arguing that the digitalized state has abandoned societally disadvantaged citizens and made the realization of their social rights even more precarious than before.

10. Haavoittuvimmat väestöryhmät

Työryhmän vetäjät: Lauri Kokkinen, Tampereen yliopisto & Juho Saari, Tampereen yliopisto & Henrietta Grönlund, Helsingin yliopisto & Sakari Kainulainen, DIAK & Hanna Nurmi, Tampereen yliopisto

15.00–15.25

Osallisuuden kokemukset ja hyvinvointi matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa
Henrietta Grönlund, Helsingin yliopisto henrie&a.gronlund@helsinki.fi

Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat kuntien, järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen ylläpitämiä fyysisiä, avoimia, olohuonetyylisiä tiloja. Ne tarjoavat mahdollisuuden viettää aikaa muiden ihmisten seurassa ja mm. käyttää tietokonetta, ruokailla, osallistua erilaiseen toimintaan, saada ja antaa vertaistukea sekä saada tukea asioiden hoitamiseen ja yhteiskunnan tukien saavuttamiseen. Osa paikoista sallii myös päihtyneenä asioinnin. Kohtaamispaikat tavoittavat haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, kuten mielenterveysongelmista kärsiviä, päihteitä ongelmallisesti käyttäviä, asunnottomia ja / tai työttömiä ihmisiä. Kohtaamispaikkojen yksi keskeinen tavoite on tuottaa haavoittuvassa asemassa oleville kävijöille osallisuuden kokemuksia. Osallisuus on moniulotteinen käsite, joka voidaan määritellä eri tavoin. Osallisuuden kokemus tarkoittaa mm. sitä, että ihminen kokee kuuluvansa joukkoon, pystyy osallistumaan itselleen mieluisaan tekemiseen, huomaa tekemistensä olevan merkityksellisiä muiden silmissä ja kokee elämänsä ja toimintaympäristönsä ennakoitavaksi ja hallittavaksi. Osallisuuden kokeminen liittyy monin tavoin hyvinvoinnin, esimerkiksi elämänlaatuun, terveyteen, toiminta- ja työkykyyn sekä käänteisesti yksinäisyyteen, psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja köyhyyteen. Kohtaamispaikkojen rooli on viime vuosina muodostunut keskeiseksi osaksi haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten palvelujärjestelmää ja osallisuustyötä. Niiden toiminnasta ja kävijöiden kokemuksista on tehty jossain määrin tutkimuksia ja selvityksiä, mutta vain harvoin laajoilla kyselyaineistoilla. Esityksessä esitellään Osallistavat yhteisöt - tutkimuksen tuloksia kohtaamispaikoissa koetusta osallisuudesta. Tutkimusaineisto koostuu eri puolilla Suomea sijaitsevien matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen kävijöille tehdystä kyselystä (N=795). Esityksessä tarkastellaan kävijöiden kokemuksia osallisuudesta matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa, sekä osallisuuden kokemusten ja hyvinvoinnin suhdetta. Aineisto on kerätty koronapandemian aikana, joka haastoi erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia monin tavoin. Näin ollen esitys valottaa myös kohtaamispaikkojen mahdollisuuksia kannatella haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä poikkeuksellisen yhteiskunnallisen kriisin aikana. Esitys kiinnittyy sosiaali- ja terveystieteiden ja köyhyys- ja huono-osaisuustutkimuksen Eedonintressiin ymmärtää haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten selviytymistä ja selviytymisen edellytyksiä. Sosiaali- ja

terveyspoliittisesti se valottaa yhteisöllisen osallisuustyön mahdollisuuksia haavoittuvissa tilanteissa olevin ihmisten ja heidän hyvinvointinsa tukemisessa

15.25–15.50

Palvelujen alikäyttö ruoka avun hakijoiden keskuudessa

Joakim Zitting, Diakonia-ammattikorkeakoulu & Sakari Kainulainen, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Yleisesti oletetaan, että vaikeuksia kohtaavat ihmiset hakevat niihin apua ja tukea. Mutta entä jos he eivät syystä tai toisesta teekään niin? Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Määttä 2012) on kiinnitetty huomiota väliinputoamiseen ja poiskäännyttämiseen, eli tilanteisiin joissa apua ja tukea on haettu muttei saatu. Kuitenkin on myös tilanteita, joissa ihminen kokee tarvitsevansa apua, muttei silti hae sitä. Tässä esityksessä keskitytään palvelujen alikäyttöön vaikeassa asemassa olevien ihmisten joukossa. Aineistona käytetään KoMa-projektissa toteutettua ruoka-avun hakijoille suunnattua kyselyä (N=942). Aiemmistä ruoka-apukyselyistä poiketen nyt on selvitetty myös palvelujen hakematta jättämistä, eli kysytty eri palvelujen osalta myös sitä, ovatko vastaajat kokeneet tarvinneensa palvelua mutta silti jättäneet hakematta niitä. Esityksessä tarkastellaan mitä palveluita hakematta jättäminen koskee, ja mitkä taustatekijät asiaan vaikuttavat. Etenkin talous- ja velkaneuvonnan sekä sosiaalityöntekijän palveluita ja toimeentulotukea jätettiin paljon hakematta, vaikka niille koettiin tarvetta. Työttömillä, toisen asteen koulutetuilla sekä maaseutumaisissa kunnissa asuvilla oli suurempi todennäköisyys jättää palveluita hakematta. Eniten palvelujen hakemattomuuteen kuitenkin vaikutti se, miten helposti vastaaja koki tulevansa tuloillaan toimeen. Toimeentulovaikeuksia kokevat jättivät palveluita hakematta, vaikka niistä saattaisi olla apua toimeentulovaikeuksiin. Tulokset herättävät kysymyksiä palveluja- ja tukijärjestelmän saavutettavuudesta. Toimeentulovaikeudet kuormittavat ihmisten mieltä, jolloin jää vähemmän voimavaroja tuki- ja palvelujärjestelmän kiemuroiden selvittelyyn. Henkilökohtaista palvelua voi olla vaikea saada, eikä kaikilla ole mahdollisuutta digipalveluiden käyttöön. Erilaisia palveluja ja tukia ei myöskään välttämättä tunneta, ja niiden hakeminen saatetaan kokea stigmatisoivaksi. Vaikean elämäntilanteen keskellä ruoka-apu saatetaankin kokea helpoksi ja joustavaksi tavaksi saada helpotusta arkeen, vaikkei se tarjoakaan tietä pois vaikeuksista. Tuki- ja palvelujärjestelmän saavutettavuutta pitäisi siis kehittää nykyisestä.

15.50–16.15

Elämäntyytyväisyys ruoka-avun asiakkailta ja osallistavien yhteisöjen kävijöillä

Hanna Nurmi ja Lauri Kokkinen

Yhteiskunnan vaurastuessa huomio koettuun hyvinvointiin eli ihmisen itsearvioimaan kokemukseen hyvinvoinnistaan on lisääntynyt. Tämän myötä elämäntyytyväisyys on keskeinen tarkastelun kohde myös huono-osaisuustutkimuksessa. Nykypäivänä tiedetään yhä paremmin, miten yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevat ryhmät voivat ja kokevat elämänsä. Vaikka Suomi on viimeiset vuodet sijoittunut maailman kärkisijoille onnellisuudessa, eriarvoisuus väestöryhmien välillä on lisääntynyt ja huono-osaisin väestö on jäänyt jälkeen hyvinvoivan ja terveen enemmistön kehityksestä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka ruoka-avun asiakkaiden ja osallistavien yhteisöjen kävijöiden elämänlaatu poikkeaa muusta väestöstä, ja mitkä tekijät vaikuttavat korkean ja matalan elämäntyytyväisyyden kokemukseen. Tutkimuksen aineisto kerättiin syksyn 2021 ja kevään 2022 välisenä aikana. Tutkimuksen aineisto koostui ruoka-avun asiakkaiden (n=942) ja osallistavien yhteisöjen kävijöiden (n=795) täyttämistä kyselylomakkeista. Tutkimusmenetelmänä hyödynnettiin logistista regressioanalyysia sekä joukkooppiin perustuvaa fsQCA-menetelmää. Tulokset osoittivat, että ruoka-avun asiakkaat sekä osallistavien yhteisöjen kävijät olivat tyytymättömiä elämäänsä Suomen kokonaisväestöön verrattuna. Toisaalta suomalaisten ruoka-avun asiakkaiden ja osallistavien yhteisöjen kävijöiden elämäntyytyväisyys vastasi esimerkiksi Kreikan, Kroatian, Kyproksen, Latvian ja Unkarin kokonaisväestön keskimääräistä elämäntyytyväisyyttä. Ruoka-avun asiakkaiden matalaa elämäntyytyväisyyttä selittivät matala sosiaalinen status sekä läheisyyden ja tulevaisuuden toiveikkaana harvoin kokeminen. Osallistavien yhteisöjen kävijöiden matalaa elämäntyytyväisyyttä selittivät matala sosiaalinen status, tulevaisuuden toiveikkuuden sekä hyödyllisyyden harvoin kokeminen. Joukkooppiin perustavan analyysin mukaan osallistavien yhteisöjen kävijät tarvitsivat useampien eri toimintakykyjen ja voimavarojen yhdistelmiä elämäntyytyväisyyden saavuttamiseen kuin ruoka-avun asiakkaat. Tutkittavien väestöryhmien välillä havaittiin vaihtelua ja osallistavien yhteisöjen kävijöiden tarpeet, haasteet ja voimavarat nähtiin olevan moninaisempia ruoka-avun asiakkaisiin verrattuna. Tutkittavia ryhmiä yhdistivät kuitenkin samankaltaiset tarpeet statukseen, taloudelliseen toimeentuloon sekä osallisuuden kokemukseen. Tutkimuksen perusteella molempien ryhmien elämäntyytyväisyyteen voidaan Suomessa edelleen vaikuttaa taloudellista toimeentuloa edistämällä. Vähintään yhtä tärkeää on kuitenkin osallisuuden kokemusten ja sosiaalisten suhteiden yhdenvertaisuuden edistäminen.

16.15–16.40

”Velka on rumaa sanooi mamma” – Nuorten aikuisten haavoittuvuus finanssimarkkinoilla

Ritva Nätkin & Laura Sahlgren Tampereen yliopisto, SOC

Kuluttajien taloudellinen toimintaympäristö monimutkaistunut. Tarjolla on uusia tuotteita ja kulutusluottoja, joiden käyttö on kasvanut 2000-luvulla. Uusien finanssituotteiden markkinat luovat mahdollisuuksia ja riskejä, ja niillä tarvitaan yhä enemmän talousosaamista. Voidaan puhua ”arkipäivän finanssialisaatiosta”. Nuortenkin velkaantuminen ja maksuhäiriöt ovat 2000-luvulla lisääntyneet, ja heidän velkaongelmansa on tunnustettu. Tässä esityksessä käsitellään vanhempien antamaa nuorten aikuisten talouskasvatusta ja sukupolvien välisiä suhteita. Nuorten elintaso laskee täysi-ikäistymisen jälkeen, kun he muuttavat pois kotoa. Samalla eriarvoisuus tulee näkyviin, sillä nuorilla on erilaiset lähtökohdat siirtyä omilleen. Toisen nuoren aikuistumista tuetaan perheessä rahallisesti ja toinen siirtyy aikuisuuteen velkataakka mukanaan. Vauraus ja sosiaalinen asema periytyvät sukupolvelta toiselle, perintöjen ja lahjoitusten mutta myös kasvatuksen kautta. Aineistona on syyskuussa 2021 Helsingin Sanomien keräämä ”Rahakysely”. Siinä välisukupolvi kuvaa aikuistuville lapsille antamaansa talouskasvatusta, kuten neuvoja ja ihanteita. He pohtivat myös omaa, lapsuudenperheessä saamaansa talouskasvatusta. Informanttien, pääasiassa 1990-luvulla syntyneet lapset ovat aikuisuuteen siirtymisvaiheessa, mitä pidämme strategisena elämänvaiheena taloustaitojen ja muun elämänhallinnan kannalta. Vanhempien tuen puuttuessa ja muiden riskitekijöiden kasaantuessa se on myös haavoittava elämänvaihe. Aineisto ei kuvaa kaikkein haavoittuvimpien nuorten aikuisten tilannetta. Siinä ei puhuta luottotietojen menettämisestä ja ylitsepäsemättömistä veloista tai velkajärjestelyistä, koska informantit ovat pääosin hyväosaisia/-tuloisia. Velanotto näyttää olevan hallintaa edellyttävä riski. Kovin yksiselitteisesti ja suoraviivaisesti eivät taloustaidot siirry sukupolvisuhteissa eteenpäin, eivätkä suvut tai perhekulttuurit ole samanlaisia. Tavoitteellisuus (raha)kasvatuksessa näyttäisi olevan se ylisukupolvinen mekanismi, jolla haavoittuvuutta pyritään hallitsemaan ja estämään. Välisukupolvi korosti suhteessaan kodin oppeihin joko jatkuvuutta tai katkosta, samalla tai eri lailla tekemistä. Jatkuvuutta edusti yhtäältä hyvätuloisuuteen tähtäävä tavoitteellinen talouskasvatus ja toisaalta niukkuuteen sopeutuminen ja kädestä suuhun eläminen. Tavoitteellinen talouskasvatus vastaanotettiin kyseenalaistamatta, ja mukana oli tiedollisia, taidollisia ja materiaalisia resursseja. Kädestä suuhun eläminen näytti sen sijaan olleen passiivinen pakkovalinta. Ääripäiden väliin mahtuu suunnan etsintää ja toisin tekemistä, itse valittua tavoitteellisuutta sekä rentoutta raha-asioiden hoidossa. Nuoriin aikuisiin suunnatuissa aikuistumisasihanteissa nousi esiin jännite rahanansainnan ja taloudellisen pärjäämisen sekä lapsen yksilöllisyyden, onnellisuuden ja ammatissa viihtymisen välillä.

16.40-17.05

Onko hoitotuki riittävä? Tutkimus hoitotukea hakeneista yli 75-vuotiaista takuueläkeläisistä

Pauliina Puurtinen, Aliisa Palanne ja Antti Teittinen, Kelan tutkimusyksikkö

Tutkimustehtävänä on selvittää, millaisia eroja yli 75-vuotiaiden takuueläkkeen piirissä olevien eläkettä saavan hoitotukea hakeneiden välillä on sosiaaliturvaetuuksien ja palvelujen käytössä sekä sitä, mitkä tahot vastaavat hakijoiden avun ja huolenpidon tarpeeseen. Tarkastelunäkökulmana tässä tutkimuksessa on yleisemmin ikääntyneiden ihmisten eriarvoisuus, koska oletuksena on, että tutkimusjoukko on pienituloisen ja tarvitsee paljon palveluja ja tukea. Eläkettä saavan hoitotuki on yksi verottomista vammaisuuksista, jota toimeenpanee Kela. Hoitotuen hakemuslomakkeella selvitetään kattavasti vammaisuuksissa määriteltyjä hoitotuen myöntämisedellytyksiä hakijan terveydentilaan ja avun, ohjauksen ja valvonnan tarpeeseen liittyen. Tutkimalla tarkemmin hoitotukihakemuksiin täytettyjä tietoja saadaan yhteiskunnallisesti merkittävää informaatiota mm. vanhuspalveluista ja lähiverkoston merkityksestä ikääntyvien hoitotukea hakeneiden suomalaisten avun ja hoivan tuottajana. Tutkimusaineisto on yhdistetty anonyymi rekisteriaineisto: aineistona käytetään Kelasta vuonna 2019 eläkettä saavan hoitotukea hakeneiden yli 75-vuotiaiden takuueläkeläisten (n=1729) hoitotukihakemusten sisältöjä sekä muuta rekisteritietoa (ikä, sukupuoli, eläkettä saavan hoitotuen taso, toimintakyky heikentävä sairaus sekä muut maksetut sosiaaliturvaetuuudet). Kyseessä on kokonaisaineisto. Aineisto sisältää sekä määrällistä että laadullista tietoa, jota lähestytään monimenetelmällisesti. Hakemuslomakkeet analysoidaan jäsenkategoria-analyysiä mukaillen ja määrällinen aineisto kuvailevin menetelmin. Hoitotukihakemukset ovat suurelta osin puolesta täytettyjä, mikä on huomioitava hakemuslomakeaineiston analyysissä. Suurin osa takuueläkkeellä olevista hoitotuen hakijoista oli naisia. Hakijoiden keski-ikä oli 84 vuotta. Yleisimmin hakijoiden toimintakykyä heikensi muistisairaus ja suurin osa ilmoitti jonkinasteista avun tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta monissa päivittäisissä toimissa. Tutkimus osoittaa, että hoitotukiasiakkaiden palvelutarve on suurta ja hoitotuki taloudellisena etuutena ei yksin korvaa palvelutarpeesta ja terveydentilasta aiheutuvia kustannuksia. Toisin sanoen hoitotuki itsessään ei pysty torjumaan eriarvoistumista terveydellisten haasteiden kanssa elävien ikääntyvien pienituloisten keskuudessa.

17.05–17.30

Muutamia faktoja maahanmuutosta

Pekka Myrskylä

Maahanmuutto on pitkään ollut Suomen poliittisen keskustelun keskiössä. Suurin osa väestöstä katsoo, että se ja vain se voi pelastaa Suomen tulevaisuuden. Osa suomalaisista maahanmuuttoa kuitenkin kiivaasti vastustaa. Suomessa on nyt lähes puoli miljoonaa ulkomaalasitaustaista. Viime vuonna Suomeen muuttaneiden määrä kasvoi lähes 40 prosenttia, reilusta 30 000 50 000 tuhanteen. Luvuissa eivät ole mukana Ukrainasta tulleet turvan hakijat, heitäkin on yli 50 000. 1980-luvulla syntyneitä, 60 000 henkilön ikäluokkia maahanmuutto on jo kasvattanut yli 70 000 ikäluokiksi, ja kasvu jatkuu. Samalla tavalla muuttoliike hyvin kasvattaa nyt syntyvät ikäluokat 60 000 tai ylikin. Tämä on suurin väestönmuutos sitten 60-luvun Ruotsiin muuton, mutta suunta on päinvastainen - nyt Suomi voittaa silloin menetti. Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 42 prosenttia on töissä, tarkalleen saman verran kuin suomalaisväestöstä. Ulkomaalaistaustaiset ovat yksin huolehtineet 2000-luvun työpaikkakasvusta. Ulkomaalaisten työllisten määrä on kasvanut parilla sadalla tuhannella, kun samaan aikaan kotimaisten työllisten määrä on vähentynyt parilla kymmenellä tuhannella. Ulkomaalistaustaisten keskimääräinen työllisyysaste kotimaisia alempi, mutta monilla kansallisuuksilla jo parempikin. Ja paljon parempi, jos verrataan heitä Itä-Suomen maakuntiin. Maahanmuuttajat ovat usein työuransa alussa ja se näkyy palkkatasossa: keskimäärin maahanmuuttajan euro on 82 senttiä, mutta erityisasiantuntijana 94 senttiä.

Perjantai

9.45–10.10

Yhteiskunnan laidalla – syrjäytyminen ja haavoittuvuus päihderiippuvuudessa ja asunnottomina elävien nuorten parissa toteutetun etnografian valossa

Keiju Vihreäsalo, Helsingin yliopisto

Suomessa huolta ovat herättäneet nuorten lisääntyneet huumausainekuolemat sekä tähän ilmiöön usein linkittyvä yhteiskunnallinen huono-osaisuus ja ongelmien ylisukupolvisuus. Vaikka 15–24-vuotiaiden nuorten huumekekeilut väestötasolla ovat lisääntyneet maltillisesti, samaan aikaan vastaavan ikäisten nuorten huumeiden ongelmakäyttö vakavine haittoineen on kasvanut. Hyvinvointi polarisoituu: yhä useampi nuori voi aiempaa paremmin, mutta myös yhä useampi nuori voi todella huonosti. Esitys pohjautuu keväällä 2022 asunnottomina ja päihderiippuvuudessa elävien nuorten kanssa toteutettuun kahden kuukauden etnografiaan. Etnografisen aineiston ja tekemieni haastattelujen valossa

tarkastelen yhteiskunnan ulkolaidalle ajautumista aktiivisina tekoina: syrjäytymisen sijaan kiinnitän huomiota syrjäyttämiseen ja siihen, missä kaikkialla nuorten haavoittuvuuden ja tarpeiden läpi on katsottu ja minkälaiset rationaliteetit ovat tehneet mahdolliseksi katsoa haavoittuvuuden ja tarpeiden läpi. Minkälainen käsitys ihmisyydestä, lapsuudesta, kasvatuksesta tai päihdeiden käytön motiiveista palvelujärjestelmien rationaliteeteissa on tehnyt mahdolliseksi sen, että oireilevat lapset ja nuoret voidaan sulkea avun, tuen, hoidon, kasvatuksen, palveluiden ja yhteisön ulkopuolelle? Esityksessäni pohdin kohtaamieni nuorten ulkopuolisuutta ja haavoittuvuutta lapsuuden, nuoruuden ja iän, kasvatuksen ja kasvatustuun sekä hallinnan rationaliteettien ja lastensuojelulain risteysalueella. Kohtaamieni nuorten tilannetta määrittää hyvin varhain, usein vuosia ennen päihdeongelmaa alkanut, syrjäyttäminen sekä kasvatuksen ja tuen ulkopuolelle ajautuminen. Kysynkin, miten ajatella täysivaltaista kansalaisuutta silloin, kun sosialisatio omaan aikuisuuteen, kansalaisuuteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen on jäänyt puutteelliseksi. Nostan esiin kysymyksen iästä: Vaikka päihderiippuvuudesta kärsivät nuoret ovat päätyneet otsikoihin nimenomaan ikänsä takia, käytännössä heidän ikänsä jää helposti ilman riittävää huomiota. Päihdeongelma on aikuisten ongelma ja päihderiippuvaisia kohdellaan kuin aikuisia — ikään katsomatta. Päihderiippuvuus heittää nuoruuden ylle varjon, joka peittää alleen ikään ja tilanteen syntyyn liittyvät kysymykset. Päihdehuollon kysymysten sijaan tarkastelenkin lapsuutta, nuoruutta, kasvatusta ja lapsuuden suojan puutteita. Päihdetutkimuksessa onkin puhuttu ”ylävirtaan” kulkemisesta ja ”ehkäisykäänteestä” (the prevention turn): tutkimuksen painopistettä on pyritty siirtämään jo ilmenneiden ongelmien synnystä ja hallinnasta tilanteisiin ja paikkoihin, joissa esimerkiksi päihdeongelmia ja niihin liittyvää syrjäytymistä voisi vielä estää.

10.10-10.35

Haavoittuvia työntekijöitä vai tyytyväisiä itsensä työllistäjiä? Laadullinen vertaileva analyysi Suomen ruokalähettiläiden työtyytyväisyydestä

Mikko Perkiö, Yliopisto-opettaja, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen Yliopisto

Artikkeli pureutuu paikan päällä toteutuvan alustatyön erittelyyn Suomessa. Analyysi kohdentuu ruokajakelutyön työolosuhteita ja työturvallisuusriskejä analysoineiden hankkeiden RRR-Platform ja ORIFODY:n aineistoihin, jotka käsittävät 30 syvähaastattelua Suomessa työskenteleville ruokalähetille vuosina 2020–2021. Valtaosa ruokalähetistä on nuoria maahanmuuttajamiehiä. On tärkeää analysoida sitä, missä määrin haavoittuvassa asemaan määritellyt ruokalähetit itse kokevat työtyytyväisyytensä. Laadullisen vertailevan analyysin (QCA) avulla eritellään ruokalähettiläiden työtyytyväisyyden keskeisiä selittäjiä. Mallit paikantavat oleskeluluvalle ja työn joustavuudelle sekä sosiaalisille tekijöille kuten ansiotasolle, perheelle tai koulutukselle annettujen merkitysten roolia. Tuloksilla

on merkitystä arvioitaessa Suomen työmarkkinoiden haavoittuvuutta ja itsensä työllistäjien asemaa. Näillä puolestaan on vaikutusta yhtäältä siihen, minkälaiset muutokset ovat hyväksyttäviä Suomen työmarkkinoilla, ja toisaalta siihen, mitä muutoksia tarvitaan sekä lainsäädännössä että lakien täytäntöönpanossa. Aineistossa alihankinta ja epävirallinen työ kertovat äärimmäisestä haavoittuvuudesta, ja näihin liittyy kiireellinen tarve tiivistää valvontaa. Avainsanat: alustatyö, ruoanlähetit, haavoittuvuus, työtyytyväisyys

10.35-11.00

Pääministeri Orpon hallituksen leikkaukset nollasopimuslaisten ja sosiaalisten ihmisoikeuksien näkökulmasta

Yrjö Mattila, tohtorikouluttava Helsingin yliopisto Oikeustieteellinen tiedekunta

Väitöskirjatutkimukseni koskee nollasopimuslaisten asemaa ja toimeentulomahdollisuuksia joko työsuhteessa tai työn ja sosiaaliturvan yhteensovituksena. Nollasopimusten piirissä työskentelee yli 100 000 työntekijää, joten kysymys on huomattava joukko Suomen työssäkäyvistä väestöstä. Onko työ heille parasta sosiaaliturvaa? Yksi osa väitöskirjassani koskee työn ja sosiaaliturvan yhteen sovittamista, jossa osittainen päiväraha on tähän asti nollasopimuslaiselle tärkeä toimeentulon turvaajana. Käytän esimerkkinä palvelualojen työntekijöitä ja heitä koskevia työehtosopimuksia, koska tilastojen mukaan palvelualoilla nollasopimukset ovat eniten käytössä. Työn ja työttömyysturvan yhdistely ei aina riitä kohtuulliseen toimeentuloon, jolloin tutkimus on laajennettava koskemaan myös muihin sosiaaliturvan muotoihin, toimeentulotukeen ja asumistukeen. Otan tarkasteluun myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten Suomea koskeviin veloitteet, joilla on heijastusta myös nollasopimuslaisten toimeentuloon. Vuoden 2023 sosiaalipolitiikan päivillä ajattelin keskittyä pääministeri Orpon hallituksen ohjelmassa oleviin sosiaaliturvan leikkauksiin, joilla on vaikutusta myös nollasopimuslaisten toimeentuloon. Aiempi työn ja sosiaaliturvan yhteensovitus on muuttumassa, kun sosiaaliturva ei enää paikkaa lyhyestä työajasta saatavaa toimeentuloa samalla tavoin kuin aiemmin. Voidaan jopa kysyä, kuinka paljon työntekijöiden kannattaa tehdä osa-aikatyötä, vaikka hallitusohjelmassa painotetaan työllisyyden lisäämistä. Toinen näkökulma on hallitusohjelman mukaisten leikkausten oikeellisuus ja legimitteetti suhteessa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten (YK, EN, ILO) ja EU:n sosiaalisen pilarin toimintaohjelmaan. Tälläkin tarkastelulla on heijastuksia myös nollasopimuslaisten toimeentuloon. Onko leikkauksilla riittävää legimitteettiä tilanteessa, jossa Suomi korostaa oikeusvaltioperiaatetta ja on kansainvälisiin sopimuksiin liittymällä sitoutunut kehittämään sosiaaliturvaa? Kuinka paljon kansainväliset sopimukset rajoittavat sosiaaliturvan leikkauksia ja missä on raja? Täyttävätkö hallitusohjelman leikkaukset kansainvälisten sopimukset asettamat ehdot? Perustuslain suhdetta suunniteltuihin leikkauksiin tarkastellaan eduskunnan perustuslakivaliokunnassa, mutta asiaa voi tarkastella

myös perustuslakivaliokunnan aiemman käytännön valossa. Tutkimus on poikkitieteellinen. Pääasiallinen lähestymistapa on oikeustieteellinen ja sen ohessa hyödynnän tutkimuksessani sosiaalipolitiikkaa, tilastotiedettä ja filosofiaa.

11. Linguistic Vulnerability in the Context of Social and Health Services

Työryhmän vetäjät: Camilla Granholm, University of Turku & Eveliina Heino, University of Helsinki & Hanna Kara, University of Helsinki & Meri Kulmala, University of Helsinki

15.00-15.30

Migrant's use of digital applications at work and its implications for the idea of citizenship

Reiko Shindo (Tampere University)

This paper examines multilingualism in relation to citizenship. The paper looks at language practices at the multilingual working environment and asks: how do multiple ways of speaking the adopted language disrupt the state-centred way of belonging to community? The paper draws on the case of migrants living in Finland and their language practices at workplaces, in particular, their use of digital translation applications (such as Google Translation and DeepL). The paper examines how migrants creatively use digital applications at work and its implications for the idea of citizenship. One of the pressing questions in the age of global migration is how to create a society over and beyond language barriers. This question is significant because linguistic divisions can lead to the segregation of minority communities (e.g. Kemppainen 2023). The paper engages with this question from the angle of linguistic heterogeneity. Various policies on education, employment, and integration are thus far implemented to assist migrants in becoming proficient in the host community's language. These existing policies perceive diverse languages as an obstacle to integration. The socio-economic marginalisation of migrant communities is associated with their lack of linguistic competency in the adopted language. The paper questions this assumption that linguistic diversity is a problematic feature of integration. Built on the scholarship on citizenship and time (e.g. Fortier, 2021; McNevin 2022), the paper argues that language acquisition is a technology of citizenship: a specific way of speaking is imposed on migrants as the legitimate way of belonging to community and a particular way of 'integrating' into the community. Drawing on the experiences of migrants living in Finland and their use of digital applications at work, the paper demonstrates that migrants invent their own way of belonging to community to re-define what the 'legitimate' way of belonging can be.

15.30–16.00

Service users and practitioners envisioning linguistic justice in Finnish social services

Hanna Kara (HY/ÅA), Eveliina Heino (HY), Camilla Nordberg (ÅA)

In this presentation, we examine the critical role of language in shaping the access to and use of social services for migrant background service users. We draw empirically from individual and group interview discussions with other language service users, NGO workers, and social workers and social advisors in social services around the so called “miracle question” by which the research participants were asked to imagine a possible world of social services in which language related issues are resolved, and then discuss how this situation would look like and what kind of action and by whom should have taken place for this to happen. In our analysis, we draw on Ingrid Piller’s work on linguistic diversity and social justice based on Nancy Fraser’s conception of social justice as constituted along the lines of recognition and redistribution. Our analysis highlights the contemporary welfare state context in which a high level of pressure is placed on street-level bureaucrats and practitioners, on the one hand, through for example, rigid timelines for meeting service users, and on individual service users, on the other, through for example, an interpretation of migrant’s insufficient command of dominant language as a refusal to make the effort of learning rather than recognising this as a basis to claim support.

16.30–17.00

Kielen roolit liikunnassa – Muureja vai mahdollisuuksia

Eva Rönkkö FT, Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen Seura

Kielellinen monimuotoisuus on ilmiönä suomalaisessa liikuntakulttuurissa varsin näkymätöntä ja vähän tutkittua. Keskustelu kielikäytännöistä liittyy lähinnä ulkomaalaistaustaisten liikkujien kotouttamiseen. Kielellinen moninaisuus on kuitenkin kotouttamista laajempi kysymys. Yhtäältä vilkas muuttoliike sekä toisaalta ulkomaalaistaustaiset urheilijat ja valmentajat lisäävät kielellistä moninaisuutta niin vapaa-ajan liikuntaan kuin myös urheilutoimintaan. Syy siihen, miksi kieleen liittyviin käytäntöihin ei ole kiinnitetty huomiota, on osaltaan liikunnan ja urheilun tulkitseminen universaalina, kaikille yhteisenä kielenä. ”Liikunta on yhteinen kieli” slogan otettiin liikuntapolitiikassa käyttöön 1990-luvun lopussa tummaihoiseen koripalloilijaan kohdistuneen rasmitapauksen jälkiseurauksena. Osallisuus yhteiskunnalliseen toimintaan, myös liikuntatoimintaan, on yhteydessä kieleen ja kielikäytäntöihin, sillä yhteiskunnallisilla ilmiöillä ja prosesseilla on kielellinen luonne. Liikuntaan osallistuvien kielellinen moninaisuus luo kuitenkin tilanteita, jossa toisille syntyy mahdollisuuksia, mutta toisille voi kielikäytännöistä muodostua osallisuutta ja omaehtoisuutta rajoittavia tekijöitä. Vaikka liikuntaa ei ole säädetty varsinaiseksi peruspalveluksi, on sillä katsottu olevan kunnissa lakisääteinen peruspalvelun luonne, jonka pitäisi tavoittaa ja liikuttaa myös kielivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Vallitseva yksikielisyden normi ei tue liikunnan edistämistyötä

monikielisessä ympäristössä. Väitöskirjassani ”Mukana ulossuljettuna – etnografinen tutkimus ulkomaalaistaustaisten naisten ohjausta liikuntaryhmästä” käsittelin moninaisuuteen liittyen myös kieltä ja sen käyttämistä julkisen palvelun kontekstissa. Kielellinen moninaisuus ja siitä syntyvät käytännöt olivat tutkitussa liikuntaryhmässä keskeisesti läsnä. Kielellinen moninaisuus ilmeni eri tavoin ja oli yhteydessä sekä liikkujien että ohjaajan kieliresursseihin, kielten käyttämisen tapoihin, sosiaalisiin asemiin sekä kielen avulla luotuun ymmärrykseen todellisuudesta. Tutkimuksessani havaitsin ohjatussa liikuntaryhmässä kielelle kolme roolia paikantuen a) kommunikaation välineeksi, b) ryhmän ilmapiirin luojaksi sekä c) ihmisten identifikaation välineeksi. Pohdin esityksessäni, millaisia merkityksiä kieli liikuntatoiminnassa saa ja miten kieleen liittyvät käytännöt joko tukevat tai estävät liikuntaharrastuksen jatkamista. Keräsin aineistoni kenttätöyssä julkisen liikuntapalvelun ryhmissä vuosina 2017–2021. Aineisto koostuu osallistuvasta havainnoinnista sekä liikkujien (n=19), hankekoordinaattorien (n=2) ja ohjaajien (n=2) haastatteluista. Lisäksi hyödynsin tutkimuksessani autoetnografiaa. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia, jonka toteutin monivaiheisena prosessina. Asiasanat: monikielisyys, kielikäytännöt, julkinen liikuntapalvelu, ulkomaalaistaustaisuus

17.00–17.30

Suomessa asuvien vieraskielisten äitien hyvinvoinnin muutokset Covid-19-pandemian alkuvaiheessa

Eveliina Heino, Hanna Kara & Camilla Nordberg

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomessa asuvien vieraskielisten äitien hyvinvoinnin muutoksia COVID-19 pandemian alkuvaiheessa keväällä 2020. Aineistomme koostuu 79 äidin vastauksista laadulliseen kyselyyn, joka jaettiin sosiaalisen median kautta 18.4–26.5 2020 välisenä aikana viidellä eri kielellä. Tutkimuksen vastaajat olivat syntyneet 31 maassa. Tulostemme mukaan äidit kokivat isoja muutoksia arjessaan, jotka vaikuttivat heidän hyvinvointiinsa kielteisesti. Nämä muutokset olivat: kasvanut hoito- ja kotitöiden taakka, vaikeudet auttaa lapsia etäopinnoissa, terveyshuolet, yksinolon ja vapaa-ajan puute, eristäytyminen suomalaisesta yhteiskunnasta ja mahdollisuus vierailla lähtömaassa. Perhekeskeiset aktiviteetit auttoivat äitejä selviytymään uudessa tilanteessa, mutta aiheuttivat myös kuormitusta. Tuloksemme tuovat esiin haavoittuvuuksia, joita näillä äideillä on suhteessa kieleen, maahanmuuttotaustaan ja sukupuolirooleihin, ja korostavat näin tarvetta ottaa huomioon vähemmistöihin kuuluvien äitien näkökulma myös kriisitilanteissa.

12. Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ja haavoittuvuudet

Työryhmän vetäjät: Johanna Lammi-Taskula, THL & Miia Saarikallio-Torp, Kela & Johanna Närvi, THL

Torstai
15.00–17.30

Radikaali sukupuolirooli-ideologia ja kollektiivipalvelut. Yhdistys 9:n ehdotukset työn ja perheen yhteensovittamiseen 1960-luvulla

Arja Turunen

Työn ja perheen yhteensovittamisen oli ajankohtainen teema myös 1960-luvulla, jolloin naisten palkkatyö yleisty. Esitelmässäni tarkastelen, miten sukupuolten tasa-arvoa ajanut Yhdistys 9 aihetta lähestyi ja millaisia ratkaisuja se ehdotti. Pohdin myös, olisiko Yhdistys 9:n ajatuksille käyttöä tämän päivän keskustelussa. Yhdistys 9 toimi vuosina 1966–1971 ja se edusti niin sanottua radikaalia sukupuolirooli-ideologiaa, jonka tavoitteena oli vapauttaa sekä naiset että miehet perinteisistä sukupuolirooleista. Sen keskeisimmät vaatimukset koskivat edullisen kunnallisen lasten päivähoiton järjestämistä, abortin laillistamista, äitiysloman pidentämistä ja isyysloman käyttöönottoa. Nämä olivat myös 1970-luvun alussa muotoutuneen tasa-arvopolitiikan tärkeimmät tavoitteet. 1960–1970-lukujen tasa-arvoajattelua on sittemmin kritisoitu feministisen tutkimuksen näkökulmasta siitä, että se keskittyi naisten ongelmiin työelämässä ja edusti tasa-arvoajattelua, jossa naisille haluttiin samat oikeudet, jotka miehillä jo olivat. Yhdistys 9:ää syytettiin myös 1960-luvun keskustelussa siitä, että se ”pakotti” naiset töihin ja halveksui perheenemäntien tekemää työtä. Esitelmässäni tuon esiin, että Yhdistys 9:n tavoitteena oli edistää työn ja perheen yhteensovittamista sekä naisten, miesten ja lasten hyvinvointia laajemmin kuin mitä 1970-luvun tasa-arvopolitiikassa ajettiin tai saavutettiin. Kun Yhdistys 9 vaati kunnallista lasten päivähoitoa, se painotti, että päiväkotien tulisi sijaita kotien lähellä, jotta matka päiväkotiin ei olisi liian työläs. Se vaati perhevapaiden jakamista tasan vanhempien kesken, jotta isien rooli vanhempana vahvistuisi ja jotta myös työnantajat oppisivat näkemään isät tasaveroisina vanhempina. Paras ratkaisu työn ja perheen yhdistämiseen Yhdistys 9:n mielestä oli kollektiivipalveluiden kehittäminen: sen mielestä asuinalueet tuli suunnitella siten, että kodit, työpaikat ja palvelut olisivat lähellä toisiaan. Päiväkotien lisäksi perheiden käytössä tuli olla kortteliravintoloita, yhteiskeittiöitä, pesuloita, yms., jotta työpäivän jälkeen ei tarvitsisi enää käyttää aikaa kotitöiden tekoon ja jotta vanhemmilla olisi enemmän vapaa-aikaa. Esitelmä pohjautuu Yhdistys 9:n toimintaa käsittelevään, Koneen säätiön rahoittamaan tutkimukseeni.

Äitien ja isien kokema työn ja muun elämän välinen konflikti 26 Euroopan maassa *Mari Anttila & Milla Salin, Turun yliopisto*

Työn ja muun elämän välinen (epä)tasapaino on ilmiö, joka koskettaa kaikkia työssäkäyviä. Työn ja muun elämän välinen konflikti onkin monissa tutkimuksissa (esim. Haar ym. 2014; Lunau ym. 2014) osoittautunut merkittäväksi yksilöiden ja perheiden hyvinvointia heikentäväksi tekijäksi. Digitalisaation myötä työ on entistä vähemmän aika- ja paikkasidonnaista, mikä on johtanut työn ja muun elämän välisten rajojen hämärtymiseen (esim. Allen ym. 2014; Chung 2022). Yksilöt eivät myöskään voi vapaasti valita, miten yhteensovittavat työn ja muun elämän välisiä vaatimuksia vaan heidän toimintamahdollisuuksiinsa rajoittavat esimerkiksi sosiaalipoliittikan tarjoamat resurssit sekä erilaiset yksilö- ja makrotason kontekstitekijät, kuten sosiodemografiset sekä työhön ja perheeseen liittyvät tekijät sekä normit ja arvot (Fahlén 2013; Hobson 2013; Kurowska & Javornik 2019). Tutkimuksessa tarkastelemme sosiaalipoliittista toimintamahdollisuuksien viitekehystä (esim. Yerkes et al. 2019) hyödyntäen äitien ja isien kokemaa työn ja muun elämän välistä konfliktia 26 Euroopan maassa. Tutkimuskysymykset ovat: 1) Millaisia maiden välisiä eroja konfliktin kokemisessa on? 2) Missä määrin kokemus konfliktista on sukupuolittunut? 3) Miten perhepoliittiset resurssit sekä kontekstitekijät eli työkulttuuri ja työpaikkaan liittyvät tekijät ovat yhteydessä koetun konfliktin tasoon?

Tutkimuksessa käytämme European Social Surveyn (ESS) 10. kierroksen aineistoa vuodelta 2020/2021. Tutkimusmenetelminä hyödynnämme kuvailevia tilastollisia analyyseja ja lineaarista monitasoregressioanalyysia. Tulokset paljastavat, että maiden välillä on suuria eroja sekä aikaperusteisen että kuormitusperusteisen konfliktin kokemisessa. Tulosten mukaan tietyt työhön liittyvät joustot yksilötasolla vähentävät koetun konfliktin tasoa. Toisaalta joustava työkulttuuri ja työnantajan vaatimat joustot nostavat työn ja muun elämän välisen konfliktin tasoa. Mielenkiintoista on, että erilaiset joustot vaikuttavat konfliktin kokemukseen eri tavoin äideillä ja isillä. Erot maiden perhepolitiikassa sen sijaan selittävät vain vähän eroja työn ja muun elämän välisen konfliktin kokemisessa.

Ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulleiden työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja aikomus hankkia toinen lapsi *Sanna Moilanen, Eija Räikkönen, Kaisa Malinen ja Anna Rönkä*

Syntyvyys on laskenut viimeisen vuosikymmenen aikana jyrkästi niin Suomessa kuin monessa muussa korkean tulotason maassa. Yhtenä syynä laskulle on esitetty yhden lapsen vanhempia, jotka eivät aio hankkia toista lasta, mutta tutkimustietoa siitä, miksi vanhemmat mahdollisesti pidättäytyvät hankkimasta toista lasta on vain vähän. Yksi keskeisistä lapsiperhearjen haasteista vanhempien palattua perhevapailta työelämää on työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen

vaikeus. Vuonna 2023 julkaistun Perhebarometrin (Sorsa ym., 2023) mukaan yhden lapsen vanhempien kokema vaikeus sovittaa työtä ja lastenhoitoa toisiinsa oli toiseksi yleisin syy siirtää toisen lapsen hankintaa myöhemmäksi tai luopua siitä kokonaan.

Suomen Akatemian rahoittamassa OneChild-projektissa toteutettava osatutkimus selvittää, missä määrin ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulleiden äitien ja isien kokemukset työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta ovat yhteydessä toisen lapsen hankinta-aikeisiin. Lisäksi tutkitaan, ovatko nämä yhteydet erilaisia äideillä ja isillä. Tutkimuksessa hyödynnetään CopaGloba-hankkeessa suomalaisilta työssäkäyville, noin 1,5-vuotiaan esikoislapsen vanhemmilta (N = 180) vuonna 2022 kerättyä kyselyaineistoa. Tutkimuksessa työn- ja perheelämän yhteensovittamista tarkastellaan laajasti niin kielteisestä (ristiriita) kuin myönteisestä (rikastavuus) näkökulmasta kuin myös sekä työstä perheeseen että perheestä työhön suuntautuvana siirräntänä.

Tulostemme mukaan perheestä työhön suuntautuvat ristiriita ja rikastavuus olivat merkittävästi yhteydessä toisen lapsen hankinta-aikeisiin, ja yhteydet erosivat äitien ja isien välillä. Ensinnäkin ne isät, jotka eivät aikoneet hankkia toista lasta kokivat korkeampaa aikaperustaista perheestä työhön suuntautuvaa ristiriitaa kuin ne isät, jotka olivat epävarmoja toisen lapsen hankinta-aikeistaan tai aikoivat hankkia toisen lapsen, kun taas ne äidit, jotka aikoivat hankkia toisen lapsen, kokivat erityisen korkeaa kuormitusperustaista perheestä työhön suuntautuvaa ristiriitaa. Toiseksi tunneperäinen perheestä työhön suuntautuva rikastavuus oli erityisen korkeaa niillä isillä, jotka aikoivat hankkia toisen lapsen, kun taas äidit, jotka eivät aikoneet hankkia toista lasta kokivat matalampaa tunneperäistä perheestä työhön suuntautuvaa rikastavuutta kuin ne äidit, jotka olivat epävarmoja tai aikoivat hankkia toisen lapsen.

Tutkimuksesta saatavaa uutta tietoa voidaan hyödyntää kehitettäessä niin perhepoliittisia kuin työelämää koskevia keinoja siihen, miten yhteensovittamista voitaisiin tukea niin vanhempien ja perheiden hyvinvoinnin kuin myös syntyvyyden edistämiseksi

Työn epävarmuustekijät ja isien perhevapaiden käyttö

Miia Saarikallio-Torp, Anu Kinnunen, Johanna Lammi-Taskula, Anneli Miettinen, Johanna Närvi

Isien osallistumista lastenhoitoon on useissa maissa pyritty kannustamaan kehittämällä perhevapaajärjestelmää isien kiintiövapaita lisäämällä. Uudistuksista huolimatta isien vanhempainvapaiden käyttö on lisääntynyt hitaasti. Syitä isien vähäiselle perhevapaiden käytölle on etsitty niin taloudellisista, asenteellisista että

työhön liittyvistä tekijöistä. Aiemman tutkimuksen perusteella matalasti koulutetut ja pienituloiset isät käyttävät isyysvapaata muita isiä harvemmin ja vähemmän. Myös isät, jotka työskentelevät yksityisellä sektorilla, pienten työnantajien palveluksessa tai miesvaltaisilla aloilla käyttävät isyysvapaata epätodennäköisemmin kuin muut isät. Yleinen taloudellinen tilanne ja sen mukanaan tuoma epävarmuus työmarkkinoilla voivat osaltaan vaikuttaa vanhempien päätöksentekoon heidän pohtiessaan perhevapaiden jakamista. Voiko työmarkkinoiden lisääntyvä epävarmuus jarruttaa tasa-arvokehityksen perhevapaiden jakamisessa?

Tässä esityksessä tarkastelemme työhön liittyvien tekijöiden yhteyttä isien perhevapaiden käyttöön. Olemme erityisesti kiinnostuneita, miten työn epävarmuudet, niin työttömyysjaksot kuin koettu työelämän epävarmuus kytkeytyvät isien vapaiden käyttöön. Aineistona on Kelan ja THL:n yhteistyössä toteuttama Perhevapaakysely 2022, jossa vastaajina oli 3 350 vanhempaa. Tässä tarkastelussa hyödynnämme isäkyselyn aineistoa (N=1 524). Vapaiden käyttöön yhteydessä olevien tekijöiden merkitystä tarkastellaan multinomiaalisella regressioanalyysillä, jota varten isät luokiteltiin kolmeen eri luokkaan sen mukaan, miten pitkään he ovat käyttäneet vanhempainvapaan jälkeistä isäkiintiötä. Tarkastelu on osa THL:n ja Kelan Työn muuttuvat muodot, perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen -tutkimushanketta (2022–2024), jota rahoittaa toteuttajatahojen lisäksi Työsuojelurahasto. Tutkimuksessa selvitetään äitien ja isien perhevapaiden käytön esteitä ja edellytyksiä sekä muuttuvan työelämän luomia ehtoja vanhempien lastenhoidon ratkaisuille.

Perjantai

9.00–11.00

Perhepuhe ja Covid-19-pandemia

Katja Repo

Koronakevät 2020 mullisti lapsiperheiden elämää ja arjen rutiineja. Pandemian myötä monissa lapsiperheissä vanhempien ansiotyö muuttui etätyöksi ja siirtyi kotiin. Samalla pienet lapset jäivät suurissa määrin pois päivähoidosta ja koulu sulkeutuivat. Valtakunnallisesti huhtikuun lopulla vuonna 2020 kunnallisessa varhaiskasvatuksessa oli vähän alle kolmannes, yksityisessä varhaiskasvatuksessa noin kolmannes ja esiopetuksessa vain viidesosa normaaliolojen osallistumismääristä. (Aluehallintoviraston kuntakysely 2020.)

Keväällä 2020 perheet viettivätkin suuren osan ajastaan kodeissa perheen parissa. Paljon puhuttu perheaika lisääntyi siis kertatehtävillä. Perheaika on suomalaisessa yhteiskunnassa vahva kulttuurinen jäsenyys. On esitetty tulkintoja, että perhettä koskevassa puheessa tapahtui 2000-luvun alussa tapahtunut familistinen käänne

(Jallinoja 2006; Mahon 2002; Lister ym. 2007). Tällä käännteellä viitataan muutokseen, jonka myötä on alettu korostaa vanhempien ajan tärkeyttä lapsille, vanhempien omaa hoivaa ja huolta lasten hyvinvoinnista. Riittävän perheajan on nähty sekä ratkaisevan sosiaalisia ongelmia että muodostavan tärkeän elementin hyvän vanhemmuuden kriteerejä. (Ellingsæter 2003; Jallinoja 2006; Jokinen 2005; Takala 2002; Repo 2009.)

Tässä esityksessä kysytään, kuinka lapsiperheiden vanhemmat merkityksellistävät perheaikaa pandemian alussa keväällä 2020. Analyysin pohjana on porilaisilta peruskouluikäisten lasten vanhemmilta kerätty laadullinen kysely (12.5.–25.5.2020), joka sisälsi avovastauksia. Sähköinen kyselylomake lähetettiin vanhemmille peruskoulun Wilma-järjestelmän kautta ja vastauksia saatiin 836. Tosin vastaajista 80 prosenttia oli naisia. Avokysymyksillä kerättiin tietoa perheiden poikkeusajan arjesta, siinä selviytymisestä ja tulevaisuusnäkymistä.

Pandemian aikaista perhearkea merkityksellistettiin voimakkaasti yhdessä - kategorian kautta. Yhdessä ei vain vietetty aikaa, vaan yhdessä myös tehtiin, selviydettiin, neuvoteltiin ja keskusteltiin.

Kotihoidon tuki ja muuttuva työelämä: Työntävätkö hankalat työajat ja työn epävarmuus äitejä kotihoidon tuelle?

Anneli Miettinen, Johanna Närvi, Anu Kinnunen, Johanna Lammi-Taskula, Miia Saarikallio-Torp

Kotihoidon tuen käyttö on ollut hyvin suosittua suomalaisperheissä: lähes 90 prosenttia perheistä käyttää tukea ainakin jonkin aikaa hoitaakseen alle kolmevuotiasta lastaan kotona. Tukea on arvosteltu voimakkaasti erityisesti sukupuolten tasa-arvon ja työllisyysvaikutusten kannalta. Ylivoimainen enemmistö tuen käyttäjistä on naisia, joiden työuraan ja palkkakehitykseen pitkät poissaolot vaikuttavat kielteisesti. Samalla kuitenkin tiedetään, että tukea käyttävät muita pidempään esimerkiksi heikommassa työmarkkinaasemassa olevat äidit. Työelämän epävarmuus voi osaltaan ohjata entistä useamman äidin valitsemaan kotihoidon tuelle jäämisen pidemmäksi aikaa, jos se tuntuu turvallisemmalta vaihtoehdolta esimerkiksi työttömyyden sijaan. Vaikka työttömäksi jäämisen riski on viime vuosina pienentynyt yleisen työllisyystilanteen paranemisen myötä, leimaavat työsuhteiden katkonaisuus, määräaikaisten työsuhteiden ketjuttaminen tai osa-aikatyö monien äitien työtä eri aloilla. Lisäksi paine tarjota palveluja 24/7 on puolestaan lisännyt työn ja perheen yhteensovittamisen kannalta haasteellista ilta-, yö- tai muutoin epätyypilliseen aikaan työskentelyä. Työtehtävien tai ammattien jakautuminen hyviin ja huonoihin – heikon toimeentulon ja/tai haasteellisemmat työolosuhteet tarjoaviin

– voivat jakaa myös perheitä niihin, jotka voivat tehdä perhevapaavalintoja vapaammin ja niihin, joilla nämä mahdollisuudet ovat rajallisemmat.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme, miten työn epävarmuus tai työaikaan liittyvät haasteet (epätyyppilliseen työaikaan työskentely) ovat yhteydessä äitien kotihoidon tuen valintoihin. Tutkimus hyödyntää keväällä 2022 kerättyä Perhevapaakyselyä (Kela ja THL), jonka kohteena olivat 1–2-vuotiaiden lasten äidit ja isät. Tämä tutkimus keskittyy äiteihin (N=1824). Työmarkkina-aseman epävarmuutta osoittavina mittareina tarkastellaan aiempaa työttömyyttä tai koettua työttömyyden uhkaa, työsuhteen laatua, sekä kuormitustekijänä työajan sijoittumista epätyyppilliseen ajankohtaan. Tarkastelemme myös, missä määrin äidin koulutustaso, toimiala tai puolison tulot muuttavat näitä yhteyksiä. Vaikka työn jatkumiseen tai toimeentuloon liittyvä epävarmuus on tavallisempaa matalasti koulutetuilla, ovat määrääkaikaiset työsuhteet tai vuorotyö yleisiä myös korkeasti koulutetuilla.

Erotamme kotihoidon tuen käytössä kolme ryhmää: äidit, jotka eivät käyttäneet tukea lainkaan, tukea 1–12 kuukautta käyttäneet ja tukea yli 12 kuukautta käyttäneet, ja tarkastelemme tuen käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä multinomiaalisella logistisella regressiolla.

Tutkimushanke toteutetaan Kelan ja THL:n yhteistyönä ja se on saanut rahoitusta Työsuojelurahastosta.

Yhden vanhemman taloudet kotihoidon tuen käyttäjinä: Äitiyden ideaalit ja käytännön realiteetit

*Anu Kinnunen, Anneli Miettinen, Miia Saarikallio-Torp
Kelan tutkimusyksikkö*

Perhevapaajärjestelmä on luotu auttamaan perheitä sovittamaan yhteen työn ja perheen vaatimuksia. Ansiosidonnaisella päivärahalta korvattujen vanhempainvapaiden jälkeen lapsen hoitoa usein jatketaan kotona kotihoidon tuella, jota perhe voi saada vaihtoehtona alle 3-vuotiaan lapsen osallistumiselle varhaiskasvatukseen. Työn ja perheen yhteensovittamista tarkastelevassa tutkimuksessa ei usein huomioida yhden vanhemman talouksien erityispiirteitä. Tutkimukselle on kuitenkin suuri tarve, koska yhä suurempi osa lapsista elää yhden vanhemman taloudessa ja työn ja perheen yhteensovittaminen on erityisen haasteellista tilanteessa, jossa samassa taloudessa ei ole toista vanhempaa (Byron 2005; Forma 2009; Innstrand et al. 2010; Michel et al. 2011). Tutkimuksista tiedetään, että myös Suomessa yhden vanhemman talouksissa asuvien vanhempien (sekä äitien että isien) työllisyys on muita vanhempia matalampi (Härkönen et al. 2023). Työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeudet voivat

osaltaan hidastaa työelämään paluuta ja lisätä kotihoidon tuen käyttöjakson pituutta. Ennen lapsen saantia työmarkkinoiden ulkopuolella olevien äitien tiedetään palaavat työhön muita äitejä hitaammin (Räsänen ym. 2019).

Esityksessä kysymme, millaisia syitä pienten lasten vanhemmat kertovat kotihoidon tuen käytölle 2020-luvulla. Näkyykö kotihoidon tuen käytön perusteluissa eroa yhden ja kahden vanhemman talouksissa asuvien äitien välillä? Tarkastelemme myös, miten kotihoidon tuen käyttämättä jättäneet äidit perustelevat valintaansa yhden ja kahden vanhemman talouksissa.

Aineistona on Kelan ja THL:n toteuttama Perhevapaakysely 2022, jossa vastaajina on yli 1700 kahdenvanhemman taloudessa ja n. 550 yhdenvanhemman taloudessa asuvaa äitiä. Aineiston kerääminen on saanut rahoitusta Työsuojelurahastosta.

Työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ja haavoittuvuudet
Yksinhuoltajaäitien haasteet työn ja perheen yhteensovittamisessa: tarkastelussa
työssäkäyvät köyhät

Jenny Säilävaara

Kuten työryhmän kuvauksessa todetaan, työelämä on muutoksessa ja esimerkiksi erilaiset epätyypilliset ja ei-kokopäiväiset työt ovat yleistymässä. Koulutus ei enää takaa vakituista työpaikkaa, eivätkä nousevat elinkustannukset tai Orpon hallituksen (2023-) kaavailemat kiristykset esimerkiksi asumistuen suojaosaan helpota tilannetta. Työn muutokseen liittyy myös käytännön arkisia haasteita. Naisten ja äitien työssäkäynti on mahdollistettu erilaisten hyvinvointivaltion palveluiden kautta, mutta toimiiko esimerkiksi päivähoito, jos työt ovat kovin ennalta-arvaamattomia. Nollatuntisopimuksella työskentelevälle perheelliselle tilanne on vähintäänkin haastava.

Esitelmäni käsittelee äitien kuvaamia kokemuksia siitä, millaista on yhdistää äitiys ja työ pienituloisuuteen ja millaisia haasteita ja haavoittuvuuksia tilanteeseen liittyy. Aineistona käytän vuosina 2015 ja 2021 Työssäkäyvät köyhät jälkiteollisessa hyvinvointivaltiossa - hankkeeseen (SKR) keräämäämme kirjoitusaineistoa yksinhuoltajaäitien osalta (n=78). Pyysimme kirjoituskutsussamme vastaajia kirjoittamaan pienituloisuudesta ja sen vaikutuksista elämään. Vastaajien koulutustaso vaihtelee ja heidän työhistoriansa on hyvin moninainen. Pienipalkkaiset hoivatyötä tekevät ja erilaisissa palveluammateissa työskentelevät muodostavat aineiston enemmistön.

Analyysini osoittaa, että äidit kokevat ulkopuolisuuden tunteita suhteessa muihin äiteihin, mutta myös tietynlaisia kuulumattomuutta yhteiskuntaan sen

täysipainoisina jäseninä. Äidit tunnistavat hyvään äitiyteen liittyviä vaatimuksia, mutta ovat kuvausten mukaan usein tilanteissa, joissa edes jonkinlaisen toimeentulon varmistaminen on pakko asettaa kaiken muun edelle. Äidit eivät aina koe voivansa vastata lasten tarpeisiin, kun töitä on pakko tehdä. Samalla he joutuvat usein pohtimaan omaa jaksamistaan ja venymistään. Aineistossa tilannetta kuvaa teini-ikäisen lapsen yksinhuoltaja: Köyhyys on myös oman ajan ja palautumisen mahdollisuuden vähyyttä, että vuodesta toiseen on vaan jaksettava yksin.

Yhteiskunnan tukien hakeminen ja saaminen kuvataan useassa kirjoituksessa haastavaksi erityisesti muuttuvien tulojen vuoksi. Toisina kuukausina töitä voi olla enemmän ja siten myös tuloja, mikä johtaa selvittelyyn esimerkiksi asumistuen osalta. Työn ja tukien yhdistäminen on hankalaa, kuten myös jatkuva huoli mahdollisista muutoksista ja tulevaisuudesta. Äidit ovat kuitenkin aineiston kuvausten mukaan sinnikkäitä ja kekseliäitä, haasteista selvitään, koska on pakko.

13. Köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus

Työryhmän vetäjät: Veli-Matti Ritakallio, Turun yliopisto & Tiina Ristikari, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö & Lauri Mäkinen, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

15.00–15.15

Köyhien kansalaisasema: Näkökulma suomalaiseen yhteiskuntaan 1852-2022

Minna Harjula

Köyhien asemassa kiteytyy yhteiskunnassa vallitseva ajatus kansalaisen osallisuuden ja kuulumisen rajoista. Pitkän aikavälin tutkimukseni selvittää, miten köyhyys on eri aikoina muovannut mahdollisuutta osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan sen täysivaltaisena jäsenenä. Samalla tutkimus tuottaa köyhyydestä käsin avautuvan tulkinnan suomalaisen yhteiskunnan rakentumisesta 1852–2022. Esittelen esitelmässäni tutkimukseni lähtökohdat ja pohdin, mitä annettavaa historiantutkimuksella on nykypäivän köyhyyden ja haavoittuvuuden tutkimukselle. Keskitän tarkastelun niihin heikoimmassa asemassa oleviin, jotka ovat turvautuneet köyhyyden takia yhteiskunnan apuun. Tarkastelujakso ulottuu 1800-luvun jälkipuoliskon agrariiyhteiskunnan nälkävuosista sekä yleisestä pulasta ja niukkuudesta 1900-luvun jälkipuoliskon palkkatyöyhteiskunnan vaurastumiseen ja yltäkylläisyyteen sekä 2000-luvun polarisoituvaan yhteiskuntaan. Suomalaisen sosiaaliturvan erityispiirre on, että 1800-luvulla muotoutunut kunnallinen köyhäinhoidollinen avustaminen on pysynyt viimesijaisen toimeentuloavustuksen perustana 2000-luvulle saakka. Moderneista sosiaalietuuksista poiketen avun saamiseen kytkeytyi vuoteen 2017 asti velvollisuus asettua avun tarpeen punnitsevan kunnallisen huolto- eli sosiaalityön kohteeksi. Ristiriitaista on se, että perustoimeentulon

köyhäinhoidollinen perinne on säilynyt poikkeuksellisen pitkään juuri Pohjoismaissa, joiden on katsottu edustavan tasa-arvoisuuteen pyrkivää hyvinvointivaltiomallia. Nivon lähestymistapani kansalaisuuden tutkimuksen sekä yhteiskuntahistorian, kokemuksen historian ja rakennehistorian lähtökohtiin. Lähestyn köyhien kansalaisasemaa lakisääteisten oikeuksien ja velvollisuuksien sekä paikallisten käytäntöjen ja arkisen toiminnan tuloksena rakentuvana yhteiskuntaan kuulumisen yhteenkietoutumana. Pitkän aikavälin tarkastelu toteutetaan tekemällä yhteiskunnalliset läpileikkaukset köyhien kansalaisaseman käännekohdista, jotka kantavat erilaisia kokemuserrostumia. Nostan esiin, mitä uutta perinteisen viranomaisaineiston ohella hyödynnettävät digitaaliset lähdekokonaisuudet ja muistitietoaineisto tuovat köyhyyden tutkimukseen.

15.20–15.35

Lapsiperheköyhyys – Tutkimus ammattilaisten näkemyksistä ja käytännöistä

Helena Blomberg-Kroll, Christa Järvinen & Christian Kroll Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet

Tausta: Lapsiperheköyhyys on lisääntynyt Suomessa viime vuosikymmeninä, ja monien lapsiperheiden taloudellinen tilanne on entisestään vaikeutunut mm. koronakriisin sekä heikentyneen yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen seurauksena. Vaikka aiempaa tutkimusta aiheesta on tehty verrattain paljon mm. lapsiperheköyhyyden syy- ja seurausnäkökulmista, on edelleen olemassa hyvin vähän sekä kansainvälistä että kotimaista tutkimustietoa, jossa lähtökohtana on erilaisten ns. hyvinvointivaltiollisten ammattiryhmien rooli lapsiperheköyhyyden torjumisessa.

Tavoitteet: Kyseisen kaksivuotisen tutkimusprojektin tavoitteena on tuottaa lisää tutkimustietoa siitä, miten erilaiset hyvinvointivaltion ammattilaiset, jotka työskentelevät hyvinvointivaltion eri osa-alueilla, käytännössä kohtaavat ja käsittelevät lapsiperheköyhyyttä omassa työssään. Tutkimuksessamme tutkimme, millaisia lapsiperheköyhyyteen liittyviä pohdintoja esiintyy erilaisissa ammattiryhmissä. Lisäksi selvitämme lapsia köyhyysnäkökulmien esiintyvyyttä ammattilaisten pohdinnoissa sekä millä tavoin nämä aspektit konkretisoituvat asiakassuhteissa.

Menetelmät: Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja tutkimusaineisto kerätään haastattelukeinoin syksyllä 2023, jonka lisäksi käytämme vinjettimenetelmää eli käsittelemme muutamaa fiktiivistä asiakastapausta haastatteluiden yhteydessä. Tarkoituksenamme on haastatella fokusryhmissä sekä sosiaalitoimen henkilökuntaa (lapsiperheiden sosiaalipalvelut, lastensuojelu ja aikuissosiaalityö) että peruskoulujen oppilashuolto- ja opetushenkilökuntaa (luokat 1–6) yhteensä neljässä eri kaupungissa Uudellamaalla ja Pohjanmaalla. Haastatteluaineisto analysoidaan teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla, ja analyysin tukena käytämme erilaisia teorioita virallisten sekä epävirallisten normijärjestelmien vaikutuksesta ammattilaisten ajattelutapoihin ja käytäntöihin. Tutkimusprojektille on myönnetty ulkopuolinen rahoitus Brita Maria Renlundin muistosäätiöltä, ja tutkimuksen toteuttajana toimii Svenska social- och kommunalhögskolanin (Helsingin yliopiston) sosiaalityön tutkimusryhmä.

Tulokset: Projektin tutkimustulokset voivat olla hyödyksi tutkimustiedon ja käytännön tason välisen yhteyden vahvistamisessa, ja tulokset voivat täten edesauttaa lasten ja nuorten hyvinvointia. Tutkimuksemme tuottamaa tutkimustietoa voidaan esim. käyttää kehittämään ammattilaisten työtapoja sellaiseen suuntaan, että sensitiivisten lapsi- ja köyhyysnäkökulmien implementointi helpottuisi. Tutkimustuloksia voidaan myös hyödyntää tulevaisuuden ammattilaisten opetuksen kehittämisessä niin sosiaali-, terveystieteiden kuin opetustoimen puolella.

15.40–15.55

Vähävaraisten lapsiperheiden lasten ja vanhempien kokemuksia taloudellisesta avusta – Hermeneuttisfenomenologinen lähestymistapa

Aino Sarkia

Köyhien lapsiperheiden lasten ja vanhempien kokemuksia perheen saamasta taloudellisesta avusta on tutkittu niukasti. Erityisesti näin on lasten osalta. Erilaiset taloudellisen avun muodot ovat kuitenkin merkittäviä tukijoita vähävaraisten lapsiperheiden elämässä, ja perheenjäsenten omakohtaisia kokemuksia tutkimalla aihepiirin ymmärrystä voidaan lisätä. Esitys pohjautuu työn alla olevaan sosiaalityön väitöskirjatutkimukseen, jossa tarkastellaan vähävaraisten lasten ja vanhempien kokemuksia taloudellisesta avusta niin virallisen kuin epävirallisen avun näkökulmasta. Tutkimuksen metodologis-teoreettiset lähtökohdat paikantuvat hermeneuttis-fenomenologiseen lähestymistapaan. Fenomenologia muodostaa niin filosofisen kuin menetelmällisen tutkimuskehikon, jossa kokemusta taloudellisesta avusta tutkitaan. Tutkimus on toteutettu kaksiosaisen aineistonkeruun kautta: ensimmäisen vaiheen muodostivat haastattelut, toisen luovat menetelmät, joissa omia kokemuksia sai käsitellä itse valitsemallaan tavalla, joko kirjoittamalla tai kännykällä videoimalla. Haastatteluja kertyi 23 ja niihin osallistui yhteensä 34 henkilöä. Luoviin menetelmiin pohjautuvia tuotoksia kertyi seitsemältä osallistujalta. Tutkimusosallistujista 20 oli lapsia (9–17 vuotta) ja 14 vanhempia (äitejä). Esityksessä tarkastellaan fenomenologian avaamia mahdollisuuksia köyhyystutkimukselle erityisesti lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta ja pohditaan, mitä annettavaa omakohtaisiin kokemuksiin pohjautuvilla tutkimusasetelmilla voisi olla niin tutkimukselle kuin laajemmalle yhteiskunnalliselle keskustelulle. Kysymys on ajankohtainen, kun pohditaan esimerkiksi poliittisten päätösten vaikutuksia köyhien lapsiperheiden elämään ja tutkimustiedon mahdollisuuksia vaikuttaa suunniteltuihin päätöksiin.

16.00–16.15

Harkinnanvarainen toimeentulotuki lastensuojelun tarpeen ehkäisijänä

Teemu Rantanen, Kari Eklund, Tarja Juvonen Laurea-ammattikorkeakoulu

Aiempien tutkimusten mukaan köyhyys ja sosiaalinen huono-osaisuus ovat yhteydessä lasten kaltoinkohtelun riskiin ja lastensuojelun tarpeeseen, joskin yhteys on monimutkainen. Tutkimukset ovat myös osittaneet, että riskitilanteessa olevien perheiden taloudellista tilannetta vahvistavat poliittiset toimet voivat

vähentää lasten kaltoinkohtelun riskiä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan harkinnanvaraisen toimeentulotuen (täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki) merkitystä lastensuojelun tarpeen kannalta. Kuntatason tarkastelu osoittaa, että täydentävä toimeentulotuki voi lieventää köyhyyden vaikutusta lastensuojelun tarpeeseen. Lähempään tarkasteluun valittiin mukaan 12 eri kokoista kuntaa eri puolelta Suomea siten, että ne eroavat toisistaan myönnetyn täydentävän toimeentulotuen ja lastensuojeluilmoitusten suhteellisen määrän perusteella. Tutkimuksessamme tarkastelemme kokeneiden sosiaalityöntekijöiden haastattelujen (N=23) kautta sitä, millaisten erilaisten polkujen kautta täydentävän toimeentulotuen vaikutus lastensuojelun tarpeeseen välittyy. Tulosten mukaan kysymys on kiistanlainen sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Usein riskitilanteissa olevien perheiden haasteet ovat monimutkaisia ja pahimmillaan taloudelliseen tukemiseen keskittyminen voi piilottaa näkyvistä perheen psykososiaaliset ongelmat tai jopa pahentaa niitä. Kuitenkin tutkimus toi näkyviin erilaisia polkuja, joiden kautta harkinnanvarainen toimeentulotuki voi vähentää lastensuojelun tarvetta: Vaikutukset ilmenevät materiaalisella tasolla (esim. asumisen turvaaminen), psykososiaalisella tasolla (perheiden taloudellisen stressin vähentäminen ja vanhemmuuden tukeminen), yhteisöllisellä tasolla (perheiden sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen) ja sosiaalipalvelujen tasolla (yhteistyön vahvistaminen ja mahdollisuus suunnitelmalliseen sosiaalityöhön). Yleisellä tasolla tulokset antavat viitteitä siitä, että harkinnanvaraisen taloudellisen tukemisen kautta voidaan tukea riskitilanteessa olevien perheiden tilannetta ja ehkäistä lastensuojeluinterventioiden tarvetta. Yhteys on nähtävissä sekä yksilöllisellä tasolla että yhteiskunnallisella tasolla. Taloudellinen tukeminen on kuitenkin nähtävä vain yhdeksi keinoksi tässä ja keskeisellä sijalla on psykososiaaliset palvelut ja suunnitelmallinen sosiaalityö.

* Tutkimus on osa Kunnallinen toimeentulotuki ehkäisevän lastensuojelun välineenä -hanketta, jota sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö rahoittaa (Sosiaalityön VTR-rahoitus, VN/13990/2021)

16.20–16.35

Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä Suomessa 2020-luvulla

Toni Rajala, VTM, yliopisto-opettaja, Turun yliopisto

Lasten ja nuorten köyhyyttä on tutkittu enemmän määrällisillä menetelmillä kuin laadullisilla menetelmillä ja laadullista tutkimustietoa nuorten kokemasta köyhyydestä on olemassa vain vähäisesti. Nuorten köyhyydestä kyllä puhutaan, mutta harvoin nuoret itse pääsevät kertomaan köyhyyshäkökokemuksistaan. Suurin osa suomalaisesta ja kansainvälisestä köyhyyshäkökokemustutkimuksesta perustuu aikuisten kokemuksiin, minkä vuoksi nuorten kokemukset ovat jääneet kuulumattomiin tutkimuksessa. Laadulliselle nuorten köyhyyshäkö tutkimukselle on siis olemassa selkeä tarve, johon on vastattu työryhmässä esitellyllä tutkimusaineistonkeruulla. Syksyllä 2022 toteutettiin valtakunnallinen Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä - tutkimusaineistonkeruu, jossa 15-21 -vuotiailta nuorilta kerättiin kirjoituksia heidän omista köyhyyshäkökokemuksistaan. Tutkimusaineistonkeruun käytännöt noudattelivat soveltuvilta osin aikaisempia,

aikuisille kohdistettuja Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -aineistonkeruita. Tutkimusaineistonkeruun kirjoituskutsussa nuoria pyydettiin kertomaan, millaista köyhyys on heidän kokemanaan, miten he määrittelevät köyhyyden ja millaisia merkityksiä köyhyydellä on heidän arkipäiväisessä elämässään. Nuoria kirjoittajia tavoiteltiin jakamalla kirjoituskutsua erilaisissa julkisissa viestintäkanavissa, sosiaalisessa mediassa, sähköpostilistoilla ja nuorisotyön kontaktien välityksellä. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi saatiin yhteensä 84 kirjoitusta eri puolilta Suomea. Vastaajia oli sekä suurkaupungeista, keskikokoisista kunnista että maaseudulta. Työryhmäesityksessä esitellään ensimmäistä kertaa lopullisen tutkimusaineistonkeruun tuloksia. Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoitusaineisto on monipuolinen, ajankohtainen ja näkökulmarikas aineisto, joka tuo uutta tietoa nuorten kokemasta köyhyydestä, antaa suuntaa jatkotutkimukselle ja herättää paljon ajatuksia. Kirjoituksissa on nähtävissä köyhyyden vaikutuksia esimerkiksi nuorten perustarpeisiin, tunteisiin, sosiaalisiin suhteisiin ja psyykkiseen hyvinvointiin. Aineisto osoittaa koetun köyhyyden olevan erittäin haitallista nuorten hyvinvoinnille. Kirjoitukset osoittavat sen, kuinka köyhyyden kokemus tekee nuorista erityisen haavoittuvia ja kuinka se heikentää heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Toisaalta aineistossa on nähtävillä myös nuorten pohdintoja köyhyyden vaikutuksista omaan kasvuun ihmisenä sekä kuvauksia keinoista, joilla köyhyydessä selviydytään arkipäiväisessä elämässä

16.40–16.55

In-work poverty, agency, and coping strategies – The case of single adults in Finland

Emily Vuorenlinna

This study investigates the coping and household strategies and sense of agency among singleadult households experiencing in-work poverty, using households in Ostrobothnia, Finland, as case studies. In-work poverty entails a struggle of having low income, as well as a potential risk of being caught in welfare-state bureaucracy that prevents people from moving up the socioeconomic ladder. These types of situations create the need for unique strategies in order to navigate and manage them, and may set limitations on the power of the individual to live as they wish. The study uses qualitative interviews to elucidate these strategies that the working poor use to handle their situation with or without limited state assistance, and how these strategies affect their wellbeing and experiences of having control of their circumstances. The study contributes to the knowledge of how individuals handle material deprivation within the welfare state. By understanding these household and coping strategies, and the level of agency that people experience, this study aims to display weaknesses in the social system that need to be addressed to limit poverty traps within the welfare state. The predicted outcome of the findings is insight concerning the risks and well-being experienced by the working poor in Ostrobothnia, exemplifying possible means of assistance available to people in need, and insight into people's sense of possibilities to affect their future. This can in turn highlight structural issues that support or hinder people from social mobility which need to be addressed in the welfare system in

order to improve the situation for lowincome earners. The study will add to the literature pertaining to agency and social mobility of the working poor in the welfare state. The research also aligns with interests of the Finnish Government and the action plan to reduce poverty and social exclusion by 2030 (Finnish Government, 2022).

17.00–17.15

Ruoka-apuun turvautuminen Suomessa asuvien yli 50-vuotiaiden venäjänkielisten keskuudessa

Joakim Zitting, Diakonia-ammattikorkeakoulu Laura Kemppainen, Helsingin yliopisto Pihla Saario, Helsingin yliopisto Anne Kouvonen, Helsingin yliopisto Sirpa Wrede, Helsingin yliopisto

Palvelujärjestelmää pitää kehittää ruoka-avun tarvetta vähentävään suuntaan, ja siihen tarvitaan tietoa ruoka-apuun turvautumisen taustatekijöistä, jotka vaihtelevat eri ryhmien keskuudessa. Aiemmat ruokaapututkimukset osoittavat, että ruoka-apua hakevien joukko on heterogeeninen. Kasautunut huonoosaisuus on heidän keskuudessaan yleistä. Ruoka-avun käyttöä maahanmuuttaneiden keskuudessa on tutkittu vähän, vaikka heidän määränsä on kasvanut paljon 2000-luvun aikana. Tutkimuksemme paikkaa tutkimusaukkoa tarkastelemalla ruoka-apuun turvautumista yli 50-vuotiaan venäjänkielisen väestön keskuudessa. Tutkimusaineistona käytämme ”Care, Health and Ageing of Russian-speaking Minority in Finland” (CHARM) -kyselyaineistoa (N=1082). Tilastollisesti edustava aineisto on kerätty 50 vuotta täyttäneiltä Suomessa asuvilta venäjänkielisiltä vuonna 2019. Tarkastelemme logistisella regressioanalyysillä sosiodemografisten taustatekijöiden sekä sosiaalisten verkostojen yhteyttä ruoka-avun käyttöön. Analyysi paljastaa, että peräti joka neljäs 50 vuotta täyttäneistä venäjänkielisistä oli turvautunut ruokaapuun kuluneen 12 kuukauden aikana. Kasautunut huonoosaisuus on yleistä tutkittavien joukossa. Muun muassa toimeentulotuen käyttö, kokemus heikosta terveydestä, eläkkeellä olo ja heikko suomen kielen taito olivat yhteydessä ruoka-avun käyttöön. Mielenkiintoinen tulos on, että sosiaalisia verkostoja omaavilla oli suurempi todennäköisyys turvautua ruoka-apuun kuin niin sanotusti syrjäytyneillä. Yksi tulkinta tälle on, että tieto ruoka-avusta kulkee venäjänkielisten keskuudessa tuttavien välityksellä, jolloin heikot sosiaaliset verkostot omaava ei saa tietoa avun olemassaolosta. Ruoka-apuun turvautuminen oli todennäköisempää muualla Etelä-Suomessa asuvien parissa verrattuna Helsinki-Uudenmaan suuralueella asuviin. Lisäksi miehet turvautuvat naisia todennäköisemmin ruoka-apuun. Pääkaupunkiseudulla on tarjolla kolmannen sektorin neuvontapalveluita, joissa opastetaan julkisten palvelujen ja etuuksien hakemisessa, mikä vähentää tarvetta turvautua ruoka-apuun. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että usein näihin neuvontapalveluihin turvautuvat etenkin naiset. Osaltaan tulokset kertovat kasvotusten tapahtuvan palveluneuvonnan sekä sosiaalisten verkostojen tärkeydestä. Hyväntekeväisyyteen pohjautuva ruoka-apu osoittaa myös selektiivisen köyhyyspolitiikan ongelmat. Etuus- ja palvelujärjestelmää tulisi kehittää nykyistä yksinkertaisemmaksi, ja

köhyyspolitiikassa pitäisi tietoisemmin pyrkiä yhdenvertaisuuteen. Köyhyyden moniperustaisten juurisyiden takia sosiaaliturvajärjestelmästä pitää tarjota erilaisille ryhmille kohdennettua selkeää ja helposti ymmärrettävää tietoa useita eri kanavia pitkin.

14. Opiskelijatyöryhmä

Työryhmän vetäjät: Linnea Nevala, SoPop!

15. Social Exclusion and Civic Engagement in Later Life

Työryhmän vetäjät: Fredrica Nyqvist, Åbo Akademi University, Vaasa & Sarah Åkesman, Åbo Akademi University, Vaasa & Mikael Nygård, Åbo Akademi University, Vaasa

Maahanmuuttajataustaisten ikääntyneiden monipuolinen osallistuminen – Civex haastatteluaineiston tarkastelua

Häkkinen, E., Nyqvist, F., Nordberg, C. Åbo Akademi University, Vaasa

Tausta: Ikääntynyt väestö on ryhmänä monipuolinen vaihtelevine elämäntapoineen ja taustoineen. Ikääntyneitä maahanmuuttajia koskeva tutkimus keskittyy yleensä ryhmän kohtaamiin haasteisiin ja resurssitarpeisiin. Maahanmuuttajataustaisten ikääntyneiden yhteiskunnallisesta panoksesta keskustellaan harvoin, eikä heidän kansalaistoimintansa ole saanut ansaitsemaansa huomiota. Samanaikaisesti ryhmän yhteiskunnallinen osallistuminen on tärkeää, sillä aktiivinen yhteiskuntatoiminta on kytköksissä sosiaaliseen osallisuuteen ja terveisiin ikääntymisprosesseihin. Tässä esityksessä yhteiskunnallisen osallistumisen muotoihin lukeutuvat järjestö- ja yhteisötoiminta, vapaaehtoistyö, poliittinen osallistuminen, digitaalinen osallistuminen sekä muille ihmisille tarjottu epävirallinen apu. Tutkimuskysymykset: Eritelty tutkimus nostaa esiin seuraavat tutkimuskysymykset: 1) Miltä ikääntyneiden maahanmuuttajien yhteiskunnallinen osallistuminen näyttää?, sekä 2) Millä tavoin elämänmuutokset ja erilaiset kriittiset elämänvaiheet ohjaavat ja muokkaavat osallistumista?

Menetelmä: Vuonna 2021 käynnistynyt konsortiotutkimus CIVEX on kerännyt haastatteluaineistoa neljässä eri Euroopan maassa: Suomessa, Espanjassa, Ruotsissa sekä Belgiassa. Tutkimus kiinnittää huomiota ikääntyneiden yhteiskunnallisen osallistumisen muotoihin, ja ääneen pääsevät muun muassa maahanmuuttajataustan omaavat ikääntyneet, jotka ovat muuttaneet uuteen asuinmaahansa aikuisiällä. Tämä esitelmä käsittelee projektissa kerättyä suomalaista haastatteluaineistoa (n=15). Haastatellut ovat yli 60-vuotiaita maahanmuuttajataustaisia ikääntyneitä, joiden synnyinmaat ovat joko itä-Euroopassa tai Euroopan ulkopuolella.

Tulokset: Esitelmässä tarkastellaan erilaisia virallisia ja epävirallisia osallistumisen muotoja, joihin maahanmuuttajataustaiset ikääntyneet osallistuvat

suomalaisessa kontekstissa. Muille tarjottu epävirallinen apu sekä erilainen järjestötoiminta ovat yleisiä osallistumisen muotoja ryhmän keskuudessa, kun taas monet poliittisen osallistumisen muodot sekä digitaalinen osallistuminen ovat harvinaisempia. Aktiivisuus erilaisissa osallistumisen muodoissa näyttäisi vaihtelevan elämän aikana ja olevan kytköksissä erilaisiin elämäntapahtumiin. Näin ollen esityksessä nostetaan esille, kuinka eri elämänvaiheet ja elämänaikaiset kriittiset tapahtumat toimivat monimuotoisen osallistumisen ponnahduslautoina tai kompastuskivinä. Lisäksi esitys herättelee kysymyksiä siitä, millä tavoin maahanmuutto elämäntapahtumana sekä koettu maahanmuuttajatausta voivat vaikuttaa yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Does social capital enhance political participation in older adults? A multi-level analysis of younger and older adults in Europe

Fredrica Nyqvist¹ , Mikael Nygård¹ , Rodrigo Serrat² , Marina Näsman¹

While the association between social capital and political participation have been the focus of many studies, the meaning of social capital for non-institutionalised and institutionalised political participation among older adults have been scarcely addressed. The overall aim of this study was, therefore, to test the importance of individual- and country-level social capital for non-institutionalised and institutionalised political participation in older adults in comparison to younger age groups by analysing cross-national data from the European Quality of Life Survey (EQLS) in 2016. Specifically, we assessed (O1) country differences in political participation and social capital in younger and older adults; (O2) the association between social capital and political participation, and (O3) age differences in the association between social capital and political participation. Data was collected in 33 European countries and includes 36,908 individuals aged 18 and over. Multilevel regression analysis was used to explore individual-level and country-level social capital on different measures of political participation. The results revealed that older adults (65+) were generally less active in political participation as compared to younger age groups. Further, active associational participation on an individual level was associated with both forms of political participation, whereas social and political trust were associated with non-institutionalised political participation only, so that individuals with higher social trust and individuals with lower political trust had a higher likelihood to participate. Also, we confirmed that political participation is dependent on the country characteristics, especially when it comes to non-institutionalised activities. However, of the included aggregated social capital indicators, only country-level associational participation was associated with non-institutionalised activities. For older adults (65+), there was a stronger individual as well as contextual effect of active associational participation on non-institutional political participation. These results enhance our knowledge on political participation in later life and point to untapped potential of older adults' civic engagement.

1. Åbo Akademi University, Faculty of Education and Welfare Studies, Social Policy, Finland

2. University of Barcelona, Department of Cognition, Development, and Educational Psychology, Spain

Risk factors for loneliness among older informal carers – A longitudinal Nordic population based study

Sarah Åkerman¹, Fredrica Nyqvist¹, Mikael Nygård¹, Fredrik Snellman²; Birgitta Olofsson³

1. Social Policy, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland

2. Social Work, Faculty of Social Sciences, Umeå University, Umeå, Sweden

3. Nursing, Faculty of Medicine, Umeå University, Umeå, Sweden

Background: Informal care, defined here as care provided by family members and friends, is the core of any social and health care system in the world. While informal caregiving may entail various positive experiences, extensive informal care obligations can also act as barriers to participating in other important areas of society thus creating risks of social exclusion and possibly loneliness. This is especially true among older informal carers who typically provide intensive care and have scarce opportunities to engage in activities outside the household. While the Nordic welfare context entails various support forms for informal carers, little is known about the prevalence of loneliness and its associated social risk factors. Even less is known about loneliness among former caregivers who represent a large but understudied target group.

Aim: This study aims to investigate the prevalence of loneliness and its associated risk factors among informal caregivers, former caregivers, and non-caregivers over a six-year period in the Bothnia region in Finland and Sweden.

Data and method: The study will use longitudinal data derived from the Gerontological Regional Data (GERDA) waves in 2016 and 2021/2022 that allows tracking individuals in the Bothnia region in Finland and Sweden. The longitudinal data consists of 5083 individuals. Multivariate logistic regression analysis will be conducted.

Expected findings: This study will add interesting findings on the prevalence of loneliness among older informal caregivers, former caregivers and non-caregivers and associated risk factors across a 6-year period in a Nordic welfare context.

16. Pidemmät työurat ja eläköityminen ikääntyvässä yhteiskunnassa / Longer Working Lives and Retirement in an Ageing Society

Työryhmän vetäjät: Taina Leinonen, Työterveyslaitos & Aart-Jan Riekhoff, Eläketurvakeskus

Torstai
15.00–15.30

Työttömyydestä pitkälle sairauspoissaololle – sekvenssianalyysi työmarkkinapoluista

Perhoniemi Riku, Blomgren Jenni, Laaksonen Mikko

Tausta

Työttömyyden ja työkyvyttömyyden yhdistelmä antaa vaikean lähtökohdan myöhemmälle toimeentulolle. Tämän yhdistelmän seurauksia myöhemmälle työmarkkina-asemalle ja -poluille olisi ymmärrettävä entistä paremmin. Seurasimme tutkimuksessamme työttömyysetuudelta sairauspäivärahaetuudelle siirtyvien työikäisten työmarkkinatiloja, ja ryhmittelimme joukkoa työmarkkinapolkujen perusteella.

Menetelmät

Rekisteritietoa työkyvyttömyyseläkkeistä, kuntoutusjaksoista, sairauspäivärahasta, työttömyysetuuksista ja ansiotyöjaksoista yhdisteltiin 18-59-vuotiaille henkilöille, joilla alkoi sairauspäivärahajakso vuoden 2016 aikana. Tutkimusjoukko rajattiin henkilöihin, jotka saivat työttömyysetuutta sairauspäivärahaetuuden alkaessa, ja joilla ei ollut taustallaan työkyvyttömyysetuutta edellisten 12 kuukauden aikana (N=12,639). Seuranta ulottui sairauspäivärahan alusta kolme vuotta eteenpäin. Sekvenssi- ja klusterianalyysiä käytettiin työmarkkinapolkujen havainnollistamiseen ja tutkimusjoukon ryhmittelyyn. Lisäksi demografisten, sosioekonomisten ja työkyvyttömyyteen liittyvien taustatekijöiden yhteyksiä klusterijäsenyyksiin tutkittiin multinomiaalisella regressioanalyysillä.

Tulokset

Keskimäärin työmarkkinatilojen välisiä siirtymiä oli 3 vuoden aikana neljä, ja erilaisia työmarkkinatiloja kolme. Valtaosalla sairauspäivärahaa seurasi jälleen työttömyyttä. Sekvenssianalyysi ja klusterointi toivat esiin kuusi erilaista painotusta työmarkkinapoluissa: 1) Työttömyys; 2) Ansiotyö lyhyen työkyvyttömyyden jälkeen; 3) Kuntoutusjaksot, uusiutuva työkyvyttömyys ja työttömyys; 4) Ei tiedossa oleva työmarkkinatila; 5) Toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke; ja 6) Kuntoutustuki. Keskimäärin monivaiheisia työmarkkinapolut olivat ryhmällä 2 ja 3. Verrattuna ansiotyötä painottaviin

työmarkkinapolkuihin, muihin klusterijäsenyyksiin olivat yhteydessä muun muassa korkeampi ikä, mielenterveyden häiriö sairauspäivärahan diagnoosina, heikompi ansiotyöhistoria, ja sairauspäivärahaa edeltävä krooninen sairaus.

Päätelmät

Työttömyysetuudelta sairauspäivärahalle siirtyvät ovat heterogeeninen joukko. Suurella osalla on heikot mahdollisuudet ansiotyöhön siirtymiseen tai edes työkyvyn palautumiselle sairauspäivärahaa seuraavina vuosina. Tulokset ovat linjassa sen kanssa, mitä tiedetään työttömille tarjottavasta heikosta tuesta työkykyasioissa. Työttömistä erityisesti pitkäaikaistyöttömät, hylkäävän eläkepäätöksen saaneet, ja mielenterveyden häiriöstä kärsivät saattaisivat hyötyä tehostetusta tuesta sairauspäivärahaa seuraavassa prosessissa.

15.30–16.00

The potential to prevent disability retirement due to common non-communicable diseases

*Svetlana Solovieva, Elli Hartikainen, Laura Salonen, Taina Leinonen
Finnish Institute of Occupational Health*

Population aging poses serious challenges to the adequacy of the workforce in many developed countries. In Finland, disability retirement is the major reason for losing working years, yet occupational variation is considerable. However, the knowledge on occupational inequalities is limited. We evaluated the potential of occupational exposures – e.g. physically heavy work and low job control – to prevent disability retirement due to most common causes i.e. musculoskeletal diseases, mental disorders, cardiovascular and neurological diseases and cancers.

We followed Finnish employees aged 30-60 years (n = 1 146 744) from January 2005 to June 2016 for disability retirement. We used age-adjusted competing risk regression models to examine the association of occupation and job exposures with disability retirement. We calculated population attributable fractions and examined the impact of exposures on the occupation-specific excess risk of disability retirement in order to evaluate the potential to prevent disability retirement. In addition to main diagnostic groups, we examined two specific musculoskeletal diseases: sciatica and non-specific low back pain (nLBP). Occupational exposures were assessed using job exposure matrices. Across major disease groups, physically heavy work and low job control were most strongly associated with disability retirement due to musculoskeletal diseases, especially among men. Within musculoskeletal diseases, both exposures were more strongly associated with disability retirement due to nLBP than sciatica. As compared to science professionals, both men and women working in manual occupations had an elevated risk of disability retirement due to nLBP and sciatica, which was largely explained by occupational exposures.

Our results suggest that reduction of unfavorable occupational exposures has potential to prevent disability retirement due to the most common non-communicable diseases especially among men with LBP and among those working in manual occupations. Overall we conclude that a more focused prevention strategy has a higher potential to prevent disability retirement than a non-specific strategy

16.00–16.30

Timing of retirement from work and changes in quality of life

Liisa-Maria Palomäki

Postponing retirement is a central goal of pension policy, and the aim of our study is to evaluate the individual outcomes related to Quality of Life (QoL) to this end. We look at how the timing of retirement from work is reflected in changes in QoL and its' explanators - what is the short-term outcome of retirement for individuals. From the point of policy making, our results provide ingredients for the discussion concerning the benefits of this policy target. The study is based on a survey "From Work to Retirement" - collected by the Finnish Centre for Pensions in 2022. The survey includes questions on overall QoL and its' different domains (health, feeling of coping, incomes, social relationships and leisure time), for which experiences were asked in relation to before and after retirement. This study applies information provided by respondents to these questions in order to explain changes in the Quality of Life, and its' association with retirement timing.

Our results show that those taking the pension just on time perceived their quality of life lowest before retirement while those who postponed their retirement longest, perceived it as highest. After retirement, the quality of life of those retiring just on time catches up and increased to the level of average, while the quality of life of those postponing the most remained basically unchanged.

In multivariate analysis, we find that much of the change in QoL for those retiring just in time is associated especially with increases in the feeling of coping and satisfaction with leisure time. Overall, retirement thus provides clear benefits for a group of workers with lower QoL, but for those with higher QoL, the benefits come in the form of higher QoL before retirement and stability after that.

16.30–17.00

Is Transition to Retirement Associated with Volunteering? Longitudinal Evidence from Europe

Hans Hämmäläinen

Abstract Studies have shown that retired older adults volunteer more than their working counterparts. However, whether the transition to retirement is associated with increased volunteering frequency and whether this varies according to material and time resources of participants is unclear. We used four waves of data from the longitudinal Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, collected

between 2011–2018 across 19 countries (n = 12,400 personobservations from 6,200 individuals over 50). Within-person (or panel fixed-effect) regression analyses revealed that transition to retirement was associated with an increased volunteering frequency over time. This association was stronger among individuals with better health, higher education, improved financial situation and in countries with higher gross domestic product per capita. Overall, transition to retirement tend to open new ways of organizing everyday life and is associated with increased volunteering time.

Perjantai

9.30–10.00

Working life expectancies in Europe and the role of working hours and educational expansion

Jan Einhof

A variety of quantitative measures have been used in the research and policy literature to describe trends and inequalities in late working life, each with distinct (dis-)advantages. This article reviews these measures and highlights working life expectancy (WLE) as a particularly informative but less often used indicator. Adjusted for mortality and working hours, estimates of WLE allow for valid comparisons between genders, countries and over time. The article then provides, for the first time, estimates of WLE for cohorts of men and women aged 55 to 64 born between 1937 and 1957 based on micro-level data for 21 countries from the European Labour Force Surveys (n = 6,882,326). While Northern and Western European countries reach the highest levels of WLEs, Eastern European countries have experienced the steepest and Southern European countries the weakest increases or stagnating WLE. Differences between countries are reduced when WLEs are adjusted for working hours, especially among women. However, large differences by gender and education level persist in all countries and cohorts. Cohorts' changing educational composition appears to be a key driver of extending working lives and accounts for substantial parts of the rise in countries' WLE, especially when adjusted for working hours. With this compositional effect likely levelling off for subsequent cohorts, policymakers should shift their focus from purely postponing retirement towards more inclusive extending working life policies.

10.00-10.30

Gender-differences in retirement from entrepreneurship: The influence of pension policies across Europe

Kathrin Komp-Leukkunen, LUT University, Finland kathrin.komp-leukkunen@lut.fi

The interest in older entrepreneurs increases due to population ageing. Policymakers consider these older entrepreneurs a role-model for extended working lives. Previous research showed clear gender-differences among older entrepreneurs. Additionally, it showed genderdifference in the retirement

transition from employment. This study investigates whether such gender-differences also exist in the retirement transition from entrepreneurship. Moreover, it explores the influence of pension policies for entrepreneurs on the gender-differences. Longitudinal micro-level data from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe is analysed in multichannel sequence analyses and cluster analyses. Developments from age 50 to 69 are compared in the dimensions of entrepreneurship, employment, and old-age pensions. Findings show that entrepreneurs retire in three different transition patterns: (1) entrepreneurs becoming pensioners at 60, (2) entrepreneurs becoming pensioners at 65, and (3) individuals combining entrepreneurship with employment until they become pensioners at 65. Female entrepreneurs follow the same transition patterns as their male counterparts but retire earlier. Pension regulations for entrepreneurs modify the extent of the genderdifferences within a country. Mandatory pension schemes with identical state pension ages for men and women reduce gender-differences, whereas mandatory schemes with genderdifferences in the state pension age increase them. Schemes without mandatory coverage range in between the other two. Findings expand our knowledge on gender-differences among older entrepreneurs. These gender-differences also extent to how entrepreneurs transition into retirement. Pension regulations for entrepreneurs influence the extent of the gender-differences. This insight is notable because previous studies questioned the effect of pension regulations on entrepreneurs. This study's findings suggest that pension regulations should be considered an instrument for steering retirement transitions among entrepreneurs.

10.30-11.00

[Extending working lives in ageing welfare states – socially sustainable?](#)

Kati Kuitto (Finnish Centre for Pensions) & Kun Lee (University of Oxford) Contact: kati.kuitto@etk.fi

Extending working lives by postponing retirement and encouraging older workers to stay in labour force longer has been one of the key policy responses to the challenge of financial sustainability of pension systems, as population is ageing. Longer working lives are seen as inevitable for sustaining the financing of pensions, but also tax- and contribution-based public social security and welfare services in more general. As mandatory retirement ages have been raised and early exit routes closed, Europeans on average retire later and work longer. However, not all can or want to work until the retirement age or beyond – there is a strong socioeconomic gradient in labour market exit at the tail end of working lives. Careers have also become more fragmented and instable throughout the life course and already at the beginning of the careers. Consequently, inequalities in careers and life courses affecting pensions in old age may cumulate even stronger than before, posing risks for adequate pension provision.

This paper draws together comparative empirical evidence to show how the goal of working longer has materialized in European welfare states across different socioeconomic groups and what specific challenges can be identified. It also sums

up those factors which are seen as important for enabling older workers to keep up working longer. Based on this review, the paper discusses the so far widely neglected implications of pension reforms and the policy of extending working lives from the perspective of their social sustainability

17. Hyvinvointivaltio ja eriarvoisuus

Työryhmän vetäjät: Mikko Niemelä, Turun yliopisto & Paula Saikkonen, THL & Joonas Uotinen, THL, Turun yliopisto

Eriarvoisuus ja yhteiskunnallinen kestävyysarviointi

Ilpo Airio, Johtava asiantuntija, dosentti, Valtioneuvoston kanslia ilpo.airio@gov.fi

Globaali ympäristökriisi ja siihen liittyvät yhteiskuntien kestävyyttä horjuttavat kehityskulut korostavat kestävyysmurroksen tasapainoista hallintaa. Murroksen ajurit (demografiset muutokset; vihreä siirtymä; digitalisaatio) vaikuttavat myös Suomeen. Tilanne edellyttää hallituksilta kestävyysmurroksen johtamista strategisesti siten, että kustannustehokkuus, oikeudenmukaisuus ja vaikuttavuus huomioidaan entistä paremmin. Perinteinen kestävyystarkastelu on keskittynyt valtion hallinnossa talouden kestävyteen, mutta sen rinnalle tarvitaan kokonaiskestävyyden analysointia, jonka tulisi sisältää taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen kestävyden lisäksi myös turvallisuuteen, oikeusvaltioon, demokratiaan, inhimilliseen ja kulttuuriseen pääomaan sekä terveyteen liittyviä teemoja. Valtioneuvoston kanslia toteuttaa Yhteiskunnallisen kestävyysarvioinnin, joka analysoi tietopohjaisesti vuosittain laajasti suomalaisen yhteiskunnan nykytilaa ja ennakoii sen kehitysnäkymiä hyödyntämällä kahtakymmentä teemaa. Ensimmäinen raportti laaditaan vuoden loppuun mennessä. Yhteiskunnallisessa kestävyysarvioinnissa kokonaiskestävyys määritellään seuraavien viiden kestävyysmuodostamaksi kokonaisuudeksi. · Sosiaalinen ja terveydellinen kestävyys · Turvallisuuden, oikeusvaltioon ja demokratian kestävyys · Talousjärjestelmän kestävyys ja taloudellinen pääoma · Inhimillinen kestävyys ja kulttuuripääoma · Ekologinen kestävyys ja luontopääoma Sosiaalinen ja terveydellinen kestävyys sisältää neljä teemaa, joista yksi on eriarvoisuus (muut teemat ovat työkyky, elintavat ja nuorten hyvinvointi). Teema on yhteiskunnalliselta vaikuttavuudeltaan relevantti, sillä eriarvoisuus vaikuttaa monien ihmisten elämään Suomessa. Teema on myös hyvin ajankohtainen, sillä hallitusohjelman tavoitteet julkisen talouden kestävyden vahvistamisesta saattavat vaikuttaa myös eriarvoistumiskehitykseen. Eriarvoisuus –teema on ollut esillä useissa valtionhallinnon strategiapapereissa (Lapsistrategia; mielenterveysstrategia). Suomi on myös asettanut kansalliseksi EU-tavoitteekseen vähentää köyhien lukumäärää 100 000:lla vuoteen 2030 mennessä. Tässä esityksessä esitellään Yhteiskunnallisen kestävyysarviointityön konseptia ja sitä, miten eriarvoisuus –teema näkyy kokonaiskestävyyden kannalta. Eriarvoisuus-teema sisältää lukuisia osa-alueita, jotka ovat kestävyysnäkökulmasta tärkeitä (tulonjako; köyhyys; sosiaalinen koheesio jne.). Eriarvoisuuden ”kärjiksi” on

kestävyysarviointityön aikana identifioitu seuraavat osa-alueet, jotka tulevat olemaan kestävyystarkastelun keskiössä: 1) köyhyyteen putoamisen syyt 2) huono-osaisuuden ylisukupolvisuus ja 3) yksinäisyyden muodot.

15.25–15.45

Tarkasteluja tulojen muuttumisesta eläkkeelle siirryttäessä

Juha Rantala (ETK), Marja Riihelä (VATT), Marjo Pyy-Martikainen (Kela)

Eläkepolitiikan keskeisenä tavoitteena on turvata kaikille eläkeläisille tulotason kohtuullinen säilyminen eläkettä edeltävään aikaan nähden. Tulotason muutosta on perinteisesti kuvattu eläkkeen korvaussuhteen avulla, jolla tarkoitetaan eläkkeen ja sitä edeltävän vakiintuneen työtulon suhdetta. Tulotason muutosta korvaussuhde mittaa kuitenkin heikosti. Korvaussuhde soveltuu tilanteisiin, joissa henkilö siirtyy työstä suoraan kokoaikaiselle vanhuuseläkkeelle. Työelämän ulkopuolelta, kuten esimerkiksi työttömyydestä, eläkkeelle siirtyneet jäävät tästä syystä tarkastelun ulkopuolelle. Toimeentulo muodostuu lisäksi vain osin pelkästä työtulosta tai eläkkeestä.

Tässä artikkelissa osoitetaan, että eläkettä edeltävä työmarkkinatila ja tulotaso sekä toimeentuloa mittaava tulokäsite vaikuttavat olennaisesti kuvaan tulotason muutoksesta eläkkeelle jäädessä. Analyysin kohteena ovat kaikki vuonna 2017 eläkkeelle siirtyneet 18–68-vuotiaat henkilöt, joiden tulokehitystä seurattiin vuosina 2013–2020. Perinteisen eläkkeen korvaussuhteen lisäksi toimeentulon muutosta tarkasteltiin bruttoja nettotulosuhteiden avulla. Tutkimusaineistona on Tilastokeskuksen tulonjaon kokonaisaineisto.

Nettotulosuhteen perusteella tulot laskivat eläkkeelle siirryttäessä keskimäärin 13 prosenttia. Työstä eläkkeelle siirtyneiden ryhmässä tulot alenivat 20 prosenttia ja sekä työssä että ei-työssä olleiden ryhmässä 16 prosenttia. Ei-työstä eläkkeelle siirtyneillä, eli lähinnä pitkäaikaistyöttömillä, tulot nousivat sen sijaan noin 10 prosenttia. Kaiken kaikkiaan yksilöllinen vaihtelu tulosuhteissa oli melko suurta.

Tulokäsitteen merkitys tuli tutkimuksessa selvästi esiin. Sen lisäksi, että tulokäsite vaikuttaa tulotasoon, se vaikuttaa merkittävästi tulomuutoksen suuruuteen. Kun työstä eläkkeelle siirtyneiden tulomuutosta arvioitiin bruttotulojen perusteella, keskimääräinen tulotaso laski 27 prosenttia ja perinteisellä korvaussuhteella mitattuna jopa 40 prosenttia. Merkillepantavaa on myös se, että kaikista eläkkeelle siirtyneistä vain noin 60 prosenttia oli suoraan työstä eläkkeelle siirtyneitä. Esimerkilaskelmissa tämä on usein perusolettama

15.45–16.05

Perusturvaetuuksia säädetään – muuttuuko iso kuva?

Susanna Mukkila

Perustuslain 19 pykälän mukaan jokaisella on oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen

syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Näissä tilanteissa toimeentuloa turvaavia etuuksia nimitetään perusturvaetuuksiksi. Perusturvaetuuksia täydentävät asumistuki ja viimesijainen toimeentulotuki.

Perusturvaetuuksiin on tehty vuosien mittaan erilaisia tasokorotuksia lakisääteisten indeksikorotusten lisäksi. Indeksikorotusten tarkoituksena on säilyttää etuuksien ostovoima hintojen noustessa. Indeksikorotusten jäädytystä on käytetty joitakin kertoja säästökeinona, kun sosiaaliturvamenoja on haluttu pienentää. Perusturvaetuudet ovat veronalaista tuloa, joten pelkkä tieto etuuden tasosta ei kerro, paljonko etuutta saavalle jää siitä käteen, vaan tarvitaan myös tieto verotuksesta.

Perusturvan riittävyttä on arvioitu lakisääteisesti vuodesta 2011 neljän vuoden välein. Perusturvan riittävyden arviointiraporteissa on muun muassa käyty läpi keskeiset muutokset sosiaaliturva- ja verolainsäädännössä, tarkasteltu etuuksien tasojen ja indeksien muutoksia, havainnollistettu esimerkkilaskelmin erilaisten etuuksia saavien kotitalouksien tuloja ja verrattu niitä viitebudjetteihin sekä analysoitu sosiaaliturva- ja veropolitiikan vaikutuksia tuloeroihin sekä köyhyysasteisiin mikrosimulointimallilla.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa on lukuisia perusturvaetuuksiin ja vähimmäisturvaan sekä asumistukeen vaikuttavia kirjauksia. Eryteisesti työttömyysturvaan ja asumisen tukiin (yleiseen asumistukeen ja toimeentulotuessa hyväksyttäviin asumismenoihin) kohdistuu etuutta saavien kannalta merkittäviä muutoksia, kuten esimerkiksi työttömyysturvan lapsikorotusten ja suojaosan poisto, yleisen asumistuen korvausasteen alentaminen ja tulovähenteisyyden tiukentaminen sekä toimeentulotuen asumismenojen huomioimisen tiukennus. Lisäksi mainittakoon useimpiin perusturvaetuuksiin kohdistuva indeksijäädytys. Lapsilisiä korotetaan alle kolmivuotiaiden lasten, yksinhuoltajien ja monilapsisten perheiden osalta, millä tavoitellaan lapsiperheiden toimeentulon parantamista.

Esityksessä tarkastellaan kaavailtuja muutoksia osana perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen kehitystä sekä muutosten vaikutuksia perusturvaetuuksia saavien kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin ja siten perusturvan riittävyteen. Lisäksi esitellään muutosten mahdollisia vaikutuksia köyhyysasteisiin eri ryhmissä.

Laskelmat on tuotettu Tilastokeskuksen ylläpitämällä SISU-mikrosimulointimallilla.

16:20-16:40

Katutason työntekijöiden harkintavalta kriisinäkökulmasta -muutoksia sosiaalitoimen käytännön toimeentulotukityössä

Sanni Lindroos (Helsingin yliopisto)

Esitelmä käsittelee meneillään olevaa tutkimusprojektia koskien pienten ja keski suurten kuntien sosiaalitoimien katutason työntekijöiden toimeentulotukityötä ja sen muutoksia, lähtien perustoimeentulotuen siirrosta Kelalle Covid-19-pandemia-ajan kautta SOTE-uudistukseen. Sosiaalityön tutkimuksessa on tyypillisesti tutkittu tietyn katutason työntekijäryhmän harkintavaltaa staattisesti, kun taas erilaisten, osin päällekkäisten, muutosten ja niiden vaikutusten tutkiminen tiettyyn katutason työntekijäryhmään, sekä muutosten vaikutuksia suhteessa toisiin katutason työntekijäryhmiin, on ollut

harvinaisempaa. Katutason työntekijällä viitataan Michael Lipskyn (1980) käsitteeseen katutason byrokraateista, jotka toimivat asiakastyössä käyttäen julkista valtaa sekä harkintavaltaa ja toimeenpannen sosiaalipolitiikkaa työssään.

Tutkimuksissa käytän Evelyn Z. Brodkinin (2021) kriisiteoreettista näkökulmaa. Katutason organisaatioissa vaikuttavat erilaiset osatekijät, jotka harkintavallan aiemmassa tutkimuksessa on jaettu professionaalisuuteen ja organisatorisiin reunaehtoihin (esim. Evetts 2006, Evans 2010). Harkintavalta voidaan nähdä luovana ja aktiivisena toimintana (Evans 2020) erityisesti kriiseissä, kun totut toimintatavat eivät enää sovellu käyttöön. Sosiaalityössä kohdataan useita muutoksia, jotka vastaavat pidempiaikaisiin, kroonisiin kriiseihin, kuten julkisen talouden velkaantumisen hillitsemiseen tai eriarvoisuuteen (Brodkin 2021). Kroonisiin kriiseihin on etsitty erilaisia organisatorisia ratkaisuja, joissa hallintoa on hajautettu tai keskitetty (Minas ym. 2018). Erilaiset organisatoriset ratkaisut voivat tuottaa erilaisia mahdollisuuksia vastata kriiseihin. Sosiaalityössä kohdataan myös akuutteja kriisejä, esimerkkinä Covid-19-pandemia. Krooniset ja akuutit kriisit voivat vaikuttaa myös yhtä aikaa luoden haastavat olosuhteet katutason työntekijöille toimia. (Brodkin 2021.)

Brodkinin (2021) mukaan katutason työntekijät vastaavat kriiseihin (1) mukautumalla, (2) vastustuksella ja (3) innovaatioilla tai muilla nyansoidummilla reagoinneilla. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää näitä reagointimalleja, joita katutason työntekijät käyttävät kriiseissä harkintavallan näkökulmasta erilaisissa organisatorisissa konteksteissa. Projektin aineistot ovat kerätty toimeentulotuki uudistukseen liittyen vuosina 2016, 2017, 2018, 2019 ja hyvinvointialue uudistukseen sekä muihin muutoksiin liittyen, ml. Covid19-pandemia, vuosina 2022 ja 2023.

Kriisit muuttivat valtasuhteita toimeentulotukiprosessissa siirtäen vastuuta sosiaalialan ammattilaisilta Kelan etuuskäsittelijöille sekä asiakkaille. Tähänastisten tulosten mukaan valtasuhteiden muutos vaikutti sosiaalitoimien katutason työntekijöiden rooliin ja rutiineihin. Katutason työntekijät ryhtyivät

kriisitilanteessa varmistamaan ammattietiikan mukaisesti asiakkaidensa oikeutta viimesijaiseen toimeentuloturvaan, joka on ihmisoikeus, mm. pyrkien vaikuttamaan Kelan harkintavaltaan.

16:40-17:00

Digitaaliset palvelut ja eriarvoisuus: Maahanmuuttaja-asiakkaiden huomioiminen palvelujärjestelmien kehittämisessä

Anne Häkkinen (Aalto-yliopisto), Johanna Ylipulli (Aalto-yliopisto), Aaro Tupasela (Helsingin yliopisto), Viivi Eskelinen (Helsingin yliopisto)

Viimeaikaisissa tutkimuksissa on tuotu ilmi, että Suomessa kunnat eivät tarpeeksi huomioi strategiasuunnitelmissaan monimuotoisuutta tai maahanmuuttajia (esim. Heino & Jauhiainen 2020). Monet maahanmuuttajat eivät koe nykyisiä digitaalisia julkisia palveluita saavutettaviksi tai luotettaviksi käyttää. He kohtaavat haasteita mm. riittävässä tiedonsaannissa muilla kuin suomen, ruotsin tai englannin kielellä. Lisäksi julkisten palveluiden digitalisoituminen tuottaa tällä hetkellä eriarvoisuutta ja marginalisoi ihmisiä, joiden digitaaliset taidot ovat heikot. (Buchert ym. 2023; Kuusisto ym. 2022)

Esitelmässä tarkastelemme asiantuntijahaastatteluihin pohjautuvia havaintojamme siitä, miten Espoon ja Helsingin palveluntuottajat ja -tarjoajat hahmottavat nykyisten julkisten digitaalisten palveluiden ja tekoälypohjaisten teknologioiden mahdollisuudet ja haasteet, ja millaisin ratkaisuin palvelujärjestelmiä pyritään kehittämään vastaamaan paremmin yhä kasvavan vieraskielisen asiakaskunnan (erityis)tarpeisiin. Pohdimme sitä, millaisia vaikutuksia digipalveluilla ja nykyisen ja edeltäneiden hallitusten kotouttamista koskevilla linjauksilla on palveluiden tasavertaiseen saavutettavuuteen ja mahdollisuuksiin vähentää palveluiden käytön sosiaalista, yhteiskunnallista ja digitaalista eriarvoisuutta.

Esitelmä liittyy monitieteiseen Strategisen tutkimusneuvoston (STN) rahoittamaan Trust-M-projektiin (Designing Inclusive & Trustworthy Digital Public Services for Migrants in Finland,

<https://trustmproject.aalto.fi/>), joka toteutetaan Aalto-yliopiston, Helsingin yliopiston, Tampereen yliopiston ja Espoon kaupungin yhteishankkeena (2022–2025). Trust-M-projekti pyrkii parantamaan maahanmuuttajien kotoutumista ja yhdenvertaista osallisuutta kehittämällä tekoälyä sekä puhepohjaista vuorovaikutusta hyödyntäviä digitaalisia palveluja. Palveluiden parantamiseksi hankkeessa selvitetään, miten julkisen sektorin digitaalisissa palveluissa voitaisiin huomioida entistä paremmin oikeudenmukainen ja tasavertainen palveluiden saavutettavuus, jotta ne eivät sulkisi joitain käyttäjäryhmiä palveluiden ulkopuolelle.

Lähteet:

Buchert, U. & Wrede, S. & Kouvonen, A. (2023). Persisting inequalities in the digitalized society: migrant women facing coercive dimensions of everyday digitalization. *Information, Communication & Society*. Taylor & Francis Online.

Heino, H. & Jauhiainen, J.S. (2020). Immigration in the Strategies of Municipalities in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 10(3), 73–89.

Kuusisto, O. Merisalo, M. & Kääriäinen, J. (toim.) (2022). Digiosallisuus Suomessa – Digiosallisuus Suomessa -hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja

2022:10. Valtioneuvoston kanslia. Hanna-Mari Ikonen, Jyväskylän yliopisto

17.00–17.20

Työttömyyttä koskevat asenteet Suomessa

Heikki Ervasti, Turun yliopisto

Mitä mieltä suomalaiset ovat työttömistä ja työllisyyspolitiikasta? Riittääkö suomalaisilla sympatiaa työtä vailla olevia kohtaan vai ovatko työttömät ryhmä, jonka käyttäytymisen ja moraalien valvomista pidetään tärkeänä ja jonka etuuksien leikkaamista pidetään yleisesti hyväksyttävänä? Työttömiä koskevat asenteet heijastavat eriarvoisuutta ja kohderyhmän stigmatisointia. Hyvinvointivaltion legitimitietin kannalta on tärkeätä, että etuudet kohdentuvat väestön hyväksymällä tavalla. Jos on liian helppoa jättäytyä työelämän ulkopuolelle etuuksien varaan, kansalaisten tuki sosiaaliturvajärjestelmälle horjuu. Jos taas ihmiset kokevat työttömien kohtelun kohtuuttoman tiukaksi, ei hyvinvointivaltio vastaa väestön näkemyksiä tasa-arvoisesta ja oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Työttömien itsensä näkökulmasta asenteilla on merkitystä, koska ne todennäköisesti kertovat siitä, minkälaista kohtelua he saavat osaksensa. Esitelmän empiirinen analyysi perustuu CRONOS-2 -aineiston Suomen osuuteen (N=799) vuodelta 2022. Empiiriset tulokset osoittavat, että työttömien käyttäytymistä epäillään melko yleisesti. Kuitenkin vain joka kuudes suomalainen uskoo, että työttömyys on seurausta työttömien omasta valinnasta. Vajaa kolmannes suomalaisista katsoo, että työttömyysturvan leikkaaminen on välttämätöntä työllisyyden kohentamiseksi. Näkemyksien jakautumista väestön keskuudessa selittää vahvimmin puoluekanta ja jossain määrin sosioekonominen asema

18. Ekosysteeminäkökulma työllisyyden edistämiseen

Työryhmän vetäjät: Peppi Saikku, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Simo Aho, Tampereen yliopisto

Torstai

15.00–18.00

Työkyvyltään vaihtelevat ryhmät ja työhön osallistumisen kokonaismäärä – Vastauksia väestöaineistosta?

Jarno Turunen, Matti Joensuu, Elina Ahola, Mikko Henriksson
Työterveyslaitos

Tausta:

Työllisyysasteen nostaminen on ollut yksi keskeisiä tavoitteita jo usean hallituskauden aikana. Työllisyysasteen nostaminen edelleen vaatii työkyvyltään vaihtelevien ryhmien aiempaa suurempaa osallistumista työmarkkinoille. Väestöaineistoihin pohjautuva tiedolla johtaminen on yksi mahdollinen kehityssuunta eri väestöryhmien työllisyyden edistämiseksi. Työkäisen väestön tarkastelu tarjoaa laajan – vielä hyödyntämättömän – mahdollisuuden työn tarjonnan edistämiseen työkyvyltään vaihtelevassa väestössä.

Tavoite: Muodostamme väestötason rekisteriaineistoista työkykyyn liittyviltä tekijöiltään toisistaan eroavien henkilöiden ryhmiä. Esittelemme erilaisia keinoja ryhmittelytiedon hyödyntämiseen päätöksenteossa ja arvioinnissa.

Aineisto ja menetelmät: Kokosimme aiemman kirjallisuuskatsauksen (Lederer ym. 2014) mukaisia työkykyyn liittyviä vastemuuttujia Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, Eläketurvakeskuksen, Kelan, Tilastokeskuksen ja Työterveyslaitoksen rekisteriaineistoista. Ryhmittelimme 90 prosentin otoksen suomalaisesta työkäisestä väestöstä hyödyntäen katsauksen mukaisia työkykyyn liittyviä vastemuuttujia ja aineistolähtöistä ryhmittelymenetelmää.

Tulokset: Työkykyyn liittyviä vastemuuttujia on paljon ja niihin liittyvät valinnat vaikuttavat olennaisesti ryhmittelyanalyysin tuloksiin. Näiden vastemuuttujien perusteella muodostetut klusterit eroavat toisistaan eri tekijöiden mukaisesti. Alustavissa tarkasteluissa muodostui 10 ryhmää, joissa on eriasteista työhön osallistumista. Johtopäätökset: Aineistolähtöisten ryhmittelymenetelmien käytöllä voidaan saada tietoa yksilöiden työelämään kiinnittymisen monimuotoisuudesta ja työkyvyn merkityksestä siinä. Muodostettua tietoa voidaan hyödyntää yhteiskuntatason tiedolla johtamisen apuna monin eri tavoin. Esimerkiksi yhteiskunnallisten politiikkatoimenpiteiden arvioinnissa erilaisille ryhmille sekä ennen että jälkeen toimenpiteiden voidaan hyödyntää ryhmittelyanalyysillä muodostettua tietoa.

Lähteet: Lederer, V., Loisel, P., Rivard, M. & Champagne, F. (2014). Exploring the Diversity of Conceptualizations of Work (Dis)ability: A Scoping Review of Published Definitions. *J Occup Rehabil* (2014) 24: 242-267. doi: 10.1007/s10926-013-9459-4

Työllisyysasteen nosto eli työhön osallistumisen lisääminen on ollut useamman viimeaikaisen hallituksen päätavoitteita. Tavoitteen tärkeydestä nykyisenkaltaisen hyvinvointivaltion ylläpitämiseksi on vallinnut laaja konsensus myös muiden yhteiskunnan toimijoiden kesken. Tavoitteen edistämiseksi on toteutettu useita toisiinsa limittyviä toimia, kuten esimerkiksi työllisyyden kuntakokeilut ja osatyökykyisten työllistymisedellytyksiä vahvistamaan pyrkinyt Työkykyohjelma. Samaan aikaan on toteutettu tai ollut suunnitteilla muita uudistuksia, kuten hyvinvointialueiden perustaminen ja sosiaaliturvan kokonaisuudistus. EU:n elpymisrahoituksella tehtävässä tutkimuksessa pyrimme tarkastelemaan työhön osallistumisen kokonaismäärän muutoksia, ja arvioimaan missä määrin erilaiset samanaikaiset toimet ja muut yhteiskunnalliset muutokset ovat siihen vaikuttaneet. Aineistona käytämme Työkyvyn tila Suomessa -aineistoa, joka on 90 % otos Suomen työikäisestä väestöstä yhdistäen yksilötason rekisteritietoja THL:n, ETK:n, Kelan, Tilastokeskuksen, työvoimaviranomaisten ja Työterveyslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä. Rekisteritiedot on kerätty rekisterien perustamisesta lähtien viimeisimpään saatavissa olevaan tietoon. Arvioimme tehdyn työn kokonaismäärää sekä työhön osallistuneiden henkilöiden määrää yhdistelemällä tietoja tulorekisteristä, ETK:n ansaintapäivärekisteristä sekä Tilastokeskuksen työssäolotiedosta. Tutkimme työkykyyn liittyvien tekijöiden (terveys, osaaminen, demografiset tekijät) sekä asuinpaikan ja työhistorian merkitystä näihin. Lisäksi tarkastelemme työhön osallistumisen tasoa ja sen muutoksia eri tavoin ryhmitellyissä väestöryhmissä. Tuotettava ryhmittely on aineistolähtöinen siten, että ryhmät muodostuvat ryhmittelyyn valittujen yksilöllisten tekijöiden perusteella. Vertaamalla ryhmien välisiä eroja työhön osallistumisessa ajan ja alueen suhteen pyrimme löytämään keskeisiä alueellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka vaikuttavat työhön osallistumiseen. Myöhemmässä vaiheessa pyrimme rakentamaan mikrosimulaatiomallinnusta siitä, millaisia vaikutuksia eri tekijöiden muutoksilla voisi olla työhön osallistumisen kokonaistason suhteen. Tavoitteena on tarkastella työkyvyltään vaihtelevien ryhmien työhön osallistumista alueellisesti ja ajassa sekä arvioida vaihteluun liittyviä tekijöitä Näin pyrimme saamaan ymmärrystä tuovatko eri toimet konkreettista lisäystä työhön osallistumiseen, vai siirtyykö työhön osallistuminen toimien kohteena oleville ja työhön kokonaisosallistumisen tasossa ei tapahdu muutoksia

Osatyökykyisten työhistoriapolut ja tunnistettujen alaryhmien erityispiirteet

Joonas Poutanen, Kia Gluschkoff, Johanna Kausto, Matti Joensuu

Tausta: Työelämän ulkopuolella olevilla on todettu olevan tunnistamatonta hoidon ja kuntoutuksen tarvetta. Erilaisten osatyökykyisten alaryhmien varhainen tunnistaminen on tärkeää asianmukaisten ja vaikuttavien palveluiden kehittämisen kannalta, jotta voidaan ehkäistä työelämästä syrjäytymistä ja työttömyyden pitkittymistä. Työkykyohjelmassa (2020–2023) etsittiin ratkaisuja

tiedossa oleviin osatyökyisten työllistymisen ongelmiin. Osana ohjelmaa sosiaali- ja terveysministeriö rahoitti 22 valtionavustushanketta, jotka toteuttivat kahta toimenpidekokonaisuutta vuosina 2020–2022: työkyvyn tuki osaksi tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusta ja tuetun työllistymisen menetelmät. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Työkykyohjelmaan osallistuneita asiakkaita.

Tavoite: Tutkimuksen tavoitteena oli tunnistaa osatyökykyisten työhistoriapolkuja ja alaryhmiä ennen heidän osallistumistaan Työkykyohjelman työkyvyn tuen palveluihin, sekä tutkia alaryhmien sosiodemografisia, terveyteen ja työ- ja toimintakykyyn liittyviä erityispiirteitä. Menetelmät: Tutkimusotos koostui asiakkaista, jotka osallistuivat Työkykyohjelmaan vuosina 2020–2022. Tutkimukseen osallistuneiden työhistoriapolkuja tarkasteltiin vuosilta 2005–2021 sekvenssianalyysillä. Osallistujat luokiteltiin klusterianalyysin avulla neljään työhistoria alaryhmään. Tunnistettujen alaryhmien sosiodemografisia, terveys sekä työ- ja toimintakyky piirteitä tarkasteltiin kansallisten rekisteritietojen ja Kykyviisari itsearviointimenetelmällä kerättyjen tietojen avulla.

Tulokset: Tutkimukseen osallistui yhteensä 634 henkilöä, joista tunnistettiin neljä alaryhmää: 1) ”Varhain eläköityneet” (n=52), 2) ”Opinnoista työttömyyteen” (n=107), 3) ”Työllisyydestä työttömyyteen” (n=195) ja 4) ”Pitkäaikaistyöttömät” (n=289). ”Varhain eläköityneet” alaryhmään kuuluneet kokivat työ- ja toimintakykynsä paremmaksi suhteessa muihin alaryhmiin. Toiseksi parhaat työ- ja toimintakyky itsearviointitulokset havaittiin ”Opinnoista työttömyyteen” alaryhmällä, joilla kuitenkin mielenterveyteen liittyvät haasteet korostuivat tuloksissa. Terveyteen, sekä työ- ja toimintakykyyn liittyviä haasteita havaittiin eniten ”työllisyydestä työttömyyteen” alaryhmässä. ”Pitkäaikaistyöttömät” alaryhmään kuuluvilla osaamiseen liittyvät itsearviointitulokset olivat heikoimmat suhteessa muihin alaryhmiin.

Johtopäätökset: Osatyökykyiset työttömät muodostavat heterogeenisen väestön, jolla on usein monia eri syitä alentuneeseen työkykyyn. Osatyökykyisten alaryhmiä, erityispiirteitä ja tarpeita voidaan tunnistaa eri tietolähteiden avulla, joka voi auttaa tarkoituksenmukaisten ja oikea-aikaisten palveluiden kehittämissä ja kohdentamisessa.

Työllisyyttä edistävien palvelujen käyttö ja kustannukset pitkään työttömänä olleiden joukossa vuosina 2020–2022

Jukka Laaksonen, Sanna Kärkkäinen, Merita Mesiäislehto, Netta Tuominen,

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Suomessa oli vuonna 2022 lähes 100 000 yli vuoden työttömänä ollutta henkilöä, ja noin puolet heistä oli ollut yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä. Pitkittyneen työttömyyden taustalla on usein moninaisia ongelmia, ja erityisesti terveysongelmat korostuvat heidän joukossaan. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan lisäksi usein työttömyyden jättämisestä ”arvista”, jotka vaikuttavat

negatiivisesti henkilön myöhempiin työmarkkinatulemiin. Silti sosiaaliturvajärjestelmässä tunnistetaan heikosti pitkäaikaistyöttömien moninaiset ongelmat ja niihin liittyvät palvelutarpeet. Näitä tarpeita ja epäkohtia on aiemmissa tutkimuksissa tunnistettu muun muassa työkyvyttömyysetuuksien ja terveys- ja työllisyyspalvelujen osalta.

Työttömien tukemiseksi Suomessa panostetaan aktivointitoimenpiteiden laajaan kirjoon. Aktiivisen työvoimapolitiikan palveluiden kokonaiskustannukset ovat Suomessa olleet viime vuosina arviolta 1,9 miljardia euroa vuosittain. Tämän lisäksi TE-toimistojen hallinnolliset kustannukset olivat vuonna 2021 noin 215 miljoonaa euroa. Suurimmat kustannukset aiheutuvat työvoimakoulutuksesta ja työttömyysetuudella tuetusta omaehtoisesta opiskelusta. TE-toimistoille aiheutuvista kustannuksista tiedetään kuitenkin vähän, lähinnä järjestelmällisen aineiston puutteen vuoksi. TE-palvelujen kustannuslaskenta on päivitetty vastaamaan toiminnan sisältöä vasta vuonna 2020, joten kustannusten pitkittäisseuranta aiemmilta vuosilta ei ole luotettavasti mahdollista.

Tutkimme TE-palvelujen käytön ja kustannusten alueellisia, ikäryhmittäisiä ja työttömyyden keston mukaisia eroja. Alueellisessa tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti uudet hyvinvointialueet. Kustannuslaskennan perustamme KEHA-keskuksen vuoden 2022 tilinpäätöksessä esitettyihin TE-toimistojen suoritekohtaisiin yksikkökustannuksiin kyseisiltä vuosilta. Kustannukset perustuvat työajanseurantajärjestelmään ja sisältävät TE-toimistojen henkilöstön palkat ja muut oman toiminnan kulut. Palvelujen käyttömääristä yksilötasolla käytössämme ovat Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston aineistot. Perustiedot väestöstä saamme Tilastokeskukselta. Väestötason rekisteritutkimuksemme kohteena ovat vähintään kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työvoimassa, mutta avoimien työmarkkinoiden ulkopuolella olleet työikäiset henkilöt (18–64 -vuotta), joiden TE-palvelujen käyttöä ja kustannuksia tarkastellaan vuosina 2020–2022.

Tutkimuksemme tulokset tarjoavat arvokasta tietoa pitkittyneesti työttömien palvelujen käytöstä ja mahdollisista alueellisista eroista. Tietoa voidaan hyödyntää suunniteltaessa kohdennettuja palveluja sellaisille työnhakijaryhmille, joilla on vaikeuksia työmarkkinoille kiinnittymisessä.

Kuntoutuksen ilmeneminen työttömien terveystarkastuksia tekevien terveydenhoitajien työssä

Suvi-Maaria Tepora-Niemi

Työttömyyden ja työterveyshuollon ulkopuolisuuden on havaittu vaikeuttavan terveysongelmien ja kuntoutustarpeiden tunnistamista ja edelleen kuntoutukseen pääsyä. Hyvinvointialueiden perusterveydenhuollolla ja TE-hallinnolla onkin vaativa tehtävä tunnistaa työnhakijoiden kuntoutustarve riittävän ajoissa, jotta kuntoutuminen pääsisi alkuun riittävän varhain. Keino

vastata tähän tehtävään on terveydenhuoltolain (1326/2010, 13§) mukainen terveysneuvonta ja terveystarkastukset opiskelu- ja terveydenhuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille. Tämän asiakkaalle maksuttoman ja vapaaehtoisen palvelun nimeksi on vakiintunut työttömän terveystarkastus. Tutkimus on osa Työttömien terveystarkastusten kehittäminen -hanketta, joka toteutetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Työterveyslaitoksen (TTL) yhteistyössä. Tutkimusosiossa analysoidaan työttömän terveystarkastuksen toteuttamisen tapoja ja tuotetaan tietoa terveystarkastuksista valtakunnallisesti. Tutkimus antaa kuvan työttömän terveystarkastuksen käytänteistä tilanteessa, jossa kansalliset työllisyyden palvelurakenteet muuttuvat, kun työttömien terveystarkastuksia ja työkyvyn tuen palveluita uudelleen organisoidaan hyvinvointialueilla ja työllisyyspalvelut ovat siirtymässä kuntiin. Lisäksi monialaisen yhteispalvelun (TYP) piiriin pääsemiseen ei ole enää 1.1.2025 lakimuutoksen (L381/2023) myötä työttömyyden keston rajausta ja TE-palveluissa sovellettavaksi on annettu Pohjoismainen työvoimapalvelumalli aktivointitoimenpiteineen. Hyvinvointialueiden resurssien jaossa vaikuttavuus ja taloudellisuus painottuvat, kun hyvinvointialueiden perustamisen yhtenä tavoitteena on sosiaali- ja terveystarvelujen kustannusten kasvun hillitseminen (HE 241/2020). Jotta työttömän terveystarkastuksessa voidaan tunnistaa työkykyä heikentävät terveydelliset seikat ja kuntoutustarve, tarvitaan monialaista palvelua ja usein pitkäkestoista asiakassuhdetta. Tällöin palvelua on mahdollista tarkastella asiakkaan tarpeiden, uusien mahdollisuuksien löytämisen, olemassa olevan työkyvyn tukemisen ja osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta. Kuitenkin verkostoyhteistyössä toteutettavat monialaiset työkyvyn tuen palvelut seurantakäynteineen vievät paljon resursseja. Yhden hankkeen osatutkimuksen tavoitteena on kuvata miten työkyvyn arvion tekeminen ja kuntoutus tulevat esiin työttömän terveystarkastuksia tekevien terveydenhoitajien puheessa ja miten terveydenhoitajat näkevät oman roolinsa kuntoutuspuheessa. Tutkimusaineistona on 23 työttömän terveystarkastuksia tekevän terveydenhoitajan haastattelut juuri ennen hyvinvointialuesiirtymää.

Malleja kestävään ja inklusiiviseen työllistymiseen

Jaana Toikkanen, erityisasiantuntija (TKI), FT, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Ari Nieminen, lehtori, VTT, Diakonia-ammattikorkeakoulu

Eeva Salmi, johtaja, VTL, Silta-Valmennusyhdistys ja Valo-Valmennusyhdistys

Osatyökykyisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllisyys ja osallisuus on tunnetusti heikkoa. Suomessa on arvioitu olevan noin 65 000 osatyökykyistä, jotka voisivat ja tahtoisivat työllistyä. He ovat usein haavoittuvassa asemassa ja heillä saattaa olla useita samanaikaisia tuen ja avun tarpeita, mikä luo haasteita paitsi heille itselleen, myös ammattilaisille ja palvelujärjestelmälle.

Esittelemme tuloksia osatyökykyisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllisyyttä ja osallisuutta edistävien toimintamallien selvityksestä. Toimintamallit sisälsivät useita tavoitteita ja pyrkivät usein

kokonaisvaltaiseen otteeseen. Ne voitiin jaotella kuuteen ryhmään: 1) työllistymisen/työnhaku- ja työelämätaitojen/työllistymismahdollisuuksien edistäminen, 2) palvelukokonaisuuksien ja -polkujen kehittäminen ja selkeyttäminen, 3) asiakkaan oman osaamisen tunnistaminen, 4) opintosuunnitelmissa/muissa opintoasioissa tukeminen ja opiskelun edistäminen, 5) ammattilaisten ohjaus osaamisen kehittäminen, ja 6) työnantajien osatyökykyisten työllistämismahdollisuuksien vahvistaminen.

Toimintamalleja arvioitiin muun muassa kohderyhmän, tavoiteltavan hyödyn, mallin toimivuuden sekä skaalautuvuuden kannalta. Analysoidun aineiston perusteella yhteiskehittäminen on tyypillistä toimivimmille malleille. Aineiston pohjalta näyttää kuitenkin siltä, että asiakkaiden osallistuminen yhteiskehittämiseen on edelleen varsin vähäistä. Muita keskeisiä tekijöitä hyvin toimivissa malleissa olivat yksilöllinen ohjaus ja tuki, osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen sekä osaamisen kehittäminen. Toimintamallien yhteistyösuhteita tarkastelemme ekosysteemiajattelun avulla. Lopuksi pohdimme erilaisten työllistämisen ekosysteemien laajempia sosiaali- ja työllisyyspoliittisia seurauksia. Osatyökykyisten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyttä ja osallisuutta edistävien toimintamallien keräys ja analysointi on osa Työ- ja elinkeinoministeriön rahoittaman Yhteiskunnallisten yritysten osaamiskeskus - hankkeen työtä. Ks. <https://yyo.fi/>

Päätösketjun eheys ja näyttöön perustuvan tuetun työllistymisen juurtuminen Suomessa. Monitasoinen yksittäistapaustutkimus.

Jaakko Harkko, VTT1 , Anne Kouvonen, Prof. 1,2

Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikka, Finland

Centre for Public Health, Queen's University Belfast, Northern Ireland

Johdanto:

Individual Placement and Support (IPS) -malli on näyttöön perustuva käytäntö, joka tukee mielenterveysongelmista kärsiviä henkilöitä saavuttamaan ja säilyttämään työpaikan avoimilla työmarkkinoilla. IPS-malli on osa mielenterveyspalvelujärjestelmän uudistamiseen tähtäävää toipumisorientaatiota, jossa oirehallinnan ohella yhteisön toimintaan osallistuminen määritellään palveluiden tavoitteeksi. Mallin vahvasta vaikuttavuusnäytöstä huolimatta sen käyttöönotto ja leviäminen eri maiden palvelujärjestelmiin on ollut rajallista. Tämä tutkimus tarkastelee Suomessa toteutetun kansallisen IPS-kehityshankkeen toimijoiden kokemuksiin perustuen, kuinka erilaiset järjestelmätason rakenteelliset tekijät vaikuttavat mallin integroitumiseen normaalipalveluna osaksi palvelujärjestelmää.

Menetelmät:

Tutkimusasetelmamme oli monitasoinen yksittäistapaustutkimus. Aineisto koostui hallinnollisista asiakirjoista (projektisuunnitelmat, arviointiraportit) ja temaattisista haastatteluista (n=22). Tulkitsimme aineiston toimeenpanotutkimuksen sosioekologista näkökulmaa soveltaen. Aineiston

"ulkoista kontekstia" ja "juurtumista" koskeva sisältö analysoitiin abduktiivisen temaattisen analyysin menetelmällä Atlas.ti ohjelmistoa hyödyntäen.

Tulokset:

Analyysin pääteemaksi muodostui käsite "Päätösketjun eheys". Käsite kuvaa päätöksentekoprosessin hallinnon organisaatiotasot ylittävän yhtenäisen ja läpinäkyvän päätösketjun merkitystä. Pääteema jakautuu kolmeen alateemaan: "Poliittinen päätöksenteko" - teema sisältää kansallisen ja alueellisen poliittisen toimintaympäristön, kuten lainsäädännön ja rahoitusratkaisujen, vaikutuksen paikallisen organisaation valintoihin toimintojen juurruttamisvaiheessa. "Järjestelmätason suunnittelu" -teema tuo esiin IPS:n ylläpitämiseen vaikuttavat strategiat ja menettelytavat paikallistason lisäksi valtakunnallisen ja alueellisen hallinnon eri tasoilla. "Sidosryhmien osallistuminen ja yhteistyö" -teema tuo esille yhdenmukaisen ja yksiselitteisen tiedonkulun, ja sidosryhmien välisen yhteisten tavoitteiden asettamisen merkityksen toiminnan pitkäjänteiselle kehittämiselle. Kuvatut tekijät yhdessä vaikuttivat toimintamallin juurtumisen yhdenmukaisuuteen erilaisissa paikallisissa toimintaympäristöissä.

Johtopäätökset:

Tunnistamalla ja edistämällä poliittisen päätöksenteon, järjestelmätason suunnittelun ja sidosryhmien yhteensovittamista, voidaan IPS-mallin integraatiota palvelujärjestelmään vahvistaa. Esittelemme Päätösketjun eheys -käsitteen, joka korostaa järjestelmätason rakenteellisten tekijöiden huomioimista disruptiivisten ja palvelujärjestelmän sektorilogiikan ylittävien toimenpiteiden juurruttamisessa.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työhönvalmennus työllisyyden ekosysteemissä

*Sanna Blomgren, THL, [sanna.blomgren\(at\)thl.fi](mailto:sanna.blomgren(at)thl.fi) Peppi Saikku, THL, [peppi.saikku\(at\)thl.fi](mailto:peppi.saikku(at)thl.fi)
Jussi Partanen, THL, [jussi.partanen\(at\)thl.fi](mailto:jussi.partanen(at)thl.fi)*

Heikossa työmarkkina-asemassa oleville ihmisille, kuten pitkäaikaistyöttömille ja vammaisille henkilöille, tarvitaan palveluja, joilla heidän työllistymistään avoimille työmarkkinoille voidaan aidosti edistää. Työllistymistä edistäviä kokeiluja ja hankkeita on paljon, mutta kokeilujen vaikutukset palvelujärjestelmään ovat jääneet usein lyhytaikaisiksi ja työllistymisvaikutuksiltaan vaatimattomiksi. Tarvetta on nähty toimenpiteille, joilla voidaan vaikuttaa työvoiman tarjonnan lisäksi myös kysyntätekijöihin.

IPS (Individual placement and support) on mielenterveyskuntoutujille suunnattu näyttöön ja laatukriteereihin perustuva työhönvalmennus, joka on todettu tehokkaaksi tavaksi työllistää mielenterveyshäiriöihin sairastuneita ihmisiä (Bond & Drake 2014). IPS:n toimivuutta on kokeiltu myös esimerkiksi päihdeongelmista kärsivien sekä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kanssa.

Kokeiluista on saatu myönteisiä tuloksia, joskin laatukriteereissä on nähty muokkaustarpeita, jotta ne sopisivat paremmin muille kohderyhmille. (esim. De Winter et al. 2022; Frøyland 2016).

Työkykyohjelmassa (2019–2023) kokeiltiin heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työllistymisen tukena IPS- laatukriteereihin pohjautuvaa työhönvalmennusta. Tässä esityksessä tarkastellaan, miten IPS-laatukriteereihin perustuvalla työhönvalmennuksella voitiin parantaa pitkäaikaistyöttömien ja vammaisten henkilöiden työllistymisen edellytyksiä ja työllistyvyyttä. Laatukriteereihin perustuvalla työhönvalmennuksella oli tarkoitus vaikuttaa sekä työttömien ihmisten mahdollisuuksiin työllistyä että työnantajien haluun ja kykyyn työllistää erilaisia ihmisiä. Tavoitteena oli myös integroida muu palveluverkosto asiakkaan työllistymisen tukemiseen ja varmistaa, että työllistyminen oli taloudellisesti kannattavaa. Tarkastelun teoreettisena kehikkona hyödynnetään laajaa käsitystä työllistyvyyteen vaikuttavista tekijöistä (McQuaid & Lindsay 2005).

Tutkimusaineistona käytetään työhönvalmentajilta ja heidän asiakkailtaan vuosina 2021–2022 kerättyä kysely- ja haastatteluaineistoa. Alustavien tulosten mukaan IPS-laatukriteereihin perustuvalla työhönvalmennuksella voitiin edesauttaa työllistyvyyttä. Työhönvalmennuksen toteutus vaihteli eri asiakasryhmissä ja työhönvalmentajat sovelsivat laatukriteereitä asiakkaiden tarpeiden mukaan. Työhönvalmennuksessa painottui yksilöllisten työllistymisen edellytysten parantaminen, kun taas vaikuttaminen työnantajiin ja työmarkkinoiden kysyntään oli vaikeaa

Perjantai

9.00–11.00

Työllisyyspalvelujen hyvinvointiulottuvuudet: työnhakijoiden subjektiivisten kokemusten analyysi

Sonja Ruottunen

Olemassa oleva tutkimus on jo pitkään osoittanut, että työttömyys vaikuttaa laaja-alaisesti hyvinvointiin. Työttömyys ei vain vähennä materiaalista turvaa, vaan vaikuttaa kielteisesti elämäntyytyväisyyteen ja terveyteen sekä lisää syrjäytymisen riskiä. Nämä hyvinvointivaikutukset ovat tutkimusten mukaan pitkäkestoisia, vaikka henkilö työllistyisi myöhemmin. Tämä tutkimus analysoi työnhakijoiden subjektiivisia hyvinvoinnin kokemuksia työllisyyspalveluissa keskittyen hyvinvointia suojaaviin tekijöihin ja käytäntöihin. Tutkimus edistää ekosysteeminäkökulmaa työllisyyden edistämiseen tarkastelemalla työllisyyspalveluja hyvinvointitalouden viitekehyksessä. Hyvinvointitalouden tutkimus etsii uusia tapoja ymmärtää taloudellisten ja hyvinvointimittareiden

välisiä yhteyksiä. Keskeisessä osassa tutkimuksessa on taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen hyvinvoinnin keskinäinen vuorovaikutus. Tutkimus toimii yhtenä tapaustutkimuksena Hyvinvointitaloudellisten vaikutusten arviointimekanismi -hankkeessa, jossa etsitään uusia tapoja liittää hyvinvointimittareita osaksi julkisten palvelujen kehitystä. Hanke kuuluu EU-rahoitteiseen Suomen kestävän kasvun ohjelmaan.

Metodologialtaan tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimuksen aineisto koostuu työnhakijoiden yksilö- ja ryhmähaastatteluista. Ryhmähaastattelut kerätään Espoon kuntakokeilun (Työllisyys Espoo) ja Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen järjestämissä palveluissa ja yksilöhaastattelut järjestetään monialaisten työllistämisen palvelujen asiakkaiden kanssa. Hyvinvointi on määritelty tutkimuksessa laaja-alaisesti ja siinä sovelletaan Eric Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin perustuvaa kategorisointia, jossa hyvinvointi nähdään neljän eri ulottuvuuden kautta: *having* (materiaalisten resurssien riittävyys); *loving* (sosiaaliset suhteet); *doing* (psykososiaalinen toimintakyky); sekä *being* (hyvinvoinnin tuntemukset). Tutkimuskysymyksissä korostuvat elämäntyytyväisyys ja koettu terveys (*being*) sekä psykososiaalisten tarpeiden täytyminen (*doing*). Hyvinvointitalouden viitekehyksen mukaisesti hyvinvointi nähdään tutkimuksessa itseisarvona ja sosiaalista kestävyyttä edistävänä tekijänä sen työllistävän vaikutuksen rinnalla.

Tutkimus muodostaa tapaustutkimuksen työllisyyspalvelujen hyvinvointiulottuvuuksista keskellä kahta suurta rakenteellista muutosta: työllisyyspalvelujen järjestämisvastuun siirtymistä valtiolta kunnille ja sosiaali- ja terveystalouden palvelujen siirtymistä kunnilta hyvinvointialueille. Tämän lisäksi tutkimus osallistuu sekä akateemiseen että yhteiskunnalliseen keskusteluun etsimällä tapoja monipuolistaa työllisyyspalvelujen kehittämistä työnhakijalähtöisesti hyvinvointiulottuvuudet huomioon ottaen.

Sanctioning the most vulnerable?

Satu Ojala (Tampere University), Laura Peutere (Kela) & Niklas Mäkinen (Tampere University)

Since the 1990s, unemployed job seekers have increasingly become activated. Increasingly, sanctioning is applied to supervise benefit claimants' searching of jobs. In this study, we look at the trends and allocation of benefit sanctions considering claimants' background. We use the total register of Finnish job seekers ("CAREER - URA") to establish the evolution of benefit sanctions in 2013–2021 (first research question, RQ1), and combine CAREER with FOLK register to evaluate the allocation of sanctions at certain people (RQ2). We categorize the 44 different "sanction statements" as Type I, Resigning from one's job ("Voluntary quit"); Type II, Refusal of work offer; Type III, Refusal of participating in job-search plan design

or neglect of plan agreements; and Type IV, Sanctions specific for the young (under 25 yrs), statements.

As to RQ1, we find an increase in other than type IV sanctions over years, except for the covid pandemic years. In the peak year 2019, some 38 000 type I, and some 49 000 type III sanction statements were given. The type II sanctions, instead, peaked in 2015 (about 17 000 sanctions). Type IV statements have remained at the level of about 20 000 per year. Given the volume of around 300 000–500 000 job search spells in the Finnish labour market annually, the nr of sanctions can be considered high.

As to RQ2, we find that people living alone, belonging to ethnic minorities, having only primary education, or having had sickness absences registered the previous yr, were more probable receivers of a sanction statement. The findings question the social sustainability of the sanction system and necessitate a close screening of its foundations. The sanctions are supposed to monitor only claimant behaviors, and not target at any personal issues such as gender, age, education level, or immigrant or disability background.

Synclusive – sujuvasti töihin

Kirsi Unkila, Mervi Ruokolainen, Miia Wikström, Jukka Vuori, Ritva Horppu, Työterveyslaitos

Johdanto

Synclusive-tutkimushanke pyrkii edistämään työmarkkinoilla haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden työllisyyttä ja työllistyvyyttä. Hanketta toteutetaan EU:n komission rahoituksella 1.3.2023 – 28.2.2027 neljässä Euroopan maassa (Alankomaat, Bulgaria, Portugali ja Suomi). Suomessa tutkimushankkeesta vastaa Työterveyslaitos. Tutkimushankkeen aikana kehitetään, toimeenpannaan ja arvioidaan jokaisessa hankemaassa yksi kokeiluympäristö (ns. living lab, elävä laboratorio), jossa eri toimijat rakentavat yhteistyössä ekosysteemin eli moottorin, jonka eri osat yhteistyössä saavat aikaa parempaa työllisyyttä ja kestäviä työuria. Haavoittuvassa asemassa olevilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat vaikeasti työllistyviä ja/tai joiden työura on epävakaa. Suomessa kansallinen kokeiluympäristö käynnistyy Kokkolassa, ja siihen tulee osallistumaan työllisyysdenhoito, yritykset, kolmannen sektorin toimijat, hyvinvointialue, koulutusorganisaatiot, työttömät työnhakijat, työntekijät sekä Kokkolan kaupunki.

Menetelmät

Tutkimushanke koostuu neljästä työpaketista. Ensinnäkin (2023) jokaisessa maassa luodaan tilannekatsaus ja suunnitellaan kokeiluympäristö. Tilannekatsaus muodostuu kirjallisuuskatsauksesta ja sekä kansallisen että paikallisen tason haastatteluista. Tilannekuvaan etsitään työllistymisen esteitä ja ajureita, ohjelmia ja indikaattoreita. Tämän jälkeen kokeiluympäristön toimijoiden kanssa yhteistyössä valitaan tavoitteita parhaiten palvelevat interventiot. Toisessa vaiheessa (2024–2026) käynnistetään kokeilun alueen moottori eli toimeenpannaan

valitut interventiot yhteistoiminnassa alueen toimijoiden kanssa. Hankkeen vaikutuksia arvioidaan (2023–2027) sekä määrällisesti että laadullisesti hyödyntäen mm. realistisen arvioinnin viitekehystä (Pawson & Tilley, 1997). Arvioinnin tuloksena saadaan kokeilusta syntyviä toimenpidesuosituksia, arvioidaan niiden skaalautuvuutta sekä levitetään vaikuttavaksi osoittautuneita ratkaisuja kansallisesti ja kansainvälisesti.

Tuotokset

Tutkimushankkeen tuloksena kansallisella kokeilualueella on kehitetty työllisyshoidon systeeminen malli eli moottori. Moottorissa eri toimijat osaavat sovittaa toimintansa yhteen siten, että työmarkkinoilla haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tunnustetaan, he ohjautuvat tarvitsemiinsa palveluihin ja pääsevät töihin. Lisäksi systeeminen malli tunnistaa ne työntekijät, jotka ovat jo työssä, mutta jotka haluavat vahvistaa osaamistaan ja varmistaa kestävä työraansa, ja auttaa heitä pyrkimyksissään etenemään työurallaan. Hankkeen tuloksena alueellinen yhteistoiminta paranee, ammattilaisten osaaminen kasvaa ja työllisyshoidon ekosysteemi toimii paremmin.

Ekosysteemisen lähestymistavan rajakäyntejä ja mahdollisuuksia- arvolupaukset, työllistymisen tilat ja vihreä siirtymä

Robert Arnkil, Anne Kallio & Ruut Uurtimo

Näkökulmani päivien teemaan on työllistyvyyden edistäminen ja arviointi. Suomen työvoimavarat ovat niukkenemassa ja siksi ne olisi saatava paremmin mobilisoitua, osatyökykyisyyttä myöten. Ihmisten yksilölliset tilanteet ja paikalliset voimavarat olisi yhdistettävä paremmin. Työvoimapolitiikan kunnallistamispäätös aiheutti tarpeen ymmärtää työvoimapolitiikka uudella tavalla osana kuntien 'elinvoimaekosysteemiä' (ja uutta hyvinvointialuetta) ja ylittää myös toiminnan siiloutumisesta aiheutuvia ongelmia.

Viime vuosien työvoimapolitiikan paradigma, niin meillä kuin monin paikoin muuallakin, on ollut pitkälti 'työ ensin' ('workfare'), kuten se on uuden hallituksenkin politiikassakin. Ihmisten ongelmat työelämään kiinnittymisessä voivat kuitenkin olla moninaiset (osaaminen, terveys, toimintakyky, talous, perheen tilanne, usein yhtäaikaaisesti) ja näiden asioiden korjaantuminen vaatii aikaa, hyvän asiakaskontaktin ja eri toimenpiteiden yhdistämistä. Tässä suhteessa kansainvälisessä työvoimapolitiikan diskurssissa on tunnustettu 'musta aukko', eli työllistämisen vaikuttavuuden ymmärtämisessä ja mittaamisessa 'katse' on yksipuolisesti lyhyen tähtäimen työllistymisessä, muiden aspektien jäädessä pahasti katveeseen.

Tarjoaako ekosysteemin (tai ekososiaalisen tilan) käsite jotain uutta tämän 'mustan aukon' valaisemiseen ja siiloutumisen ylittämiseen? Metaforalla on tavoiteltu toimijoiden dynamiikan uudenlaista ymmärtämistä. Kaupunkien kaiken läpäisevänä strategisena haasteena tulevaisuudessa on olla globaalisti taitavia ekosiirtymässä. Tarjoaako tämä mahdollisuuden ymmärtää 'eko' työllisyshoidon

kannalta konkreettisemmin ja toimintaa integroivasti, ei vain metaforisesti? Ekologisuuden edistäminen, kierrätys, uusiokäyttö ja energiatehokkuus ovat olleet kuntien toimintaa -vaihtelevasti - jo pitkään. Niissä on tarjoutunut fyysinen, mentaalinen, sosiaalinen, ajallinen ja vuorovaikutuksellinen 'tila' (Nonakan 'ba' konseptia mukaillen) myös työllistymisen ja kuntoutumisen edistämiseen ja niissä on kokemusta kokonaisvaltaisesta toiminnasta ihmisten kanssa. Mutta jääkö tällainen toiminta strategisesti kovin perifeeriseksi 'mikrotason' toiminnaksi? Ainakin se on resurssien puolesta toistuvasti katkolla. 'Tilan' luomisessa on myös vaarana ollut 'lukkiutuminen', eli työllistymisessä ei päästä eteenpäin. Nyt 'ekotoiminta' voisi tulla 'periferiasta' osaltaan kaupunkien toiminnan keskiöön ja tarjota uudenlaisia mahdollisuuksia kehittää 'tilaa', joka yhdistää ekososiaalisen kaupunkistrategian (makrotaso), kumppanuudet (meso) ja ihmisten työllistyvyyden ja kansalaistoiminnan edistämisen mikrotason yhtäaikaisena 'tilana'. Luotaan esityksessäni glokaalien ekososiaalisten tilojen mahdollisuuksia käyttäen esimerkkinä kokemuksia Oulun Kestävän kehityksen keskukselta sekä työllisyyden kuntakokeilujen arvioinnista.

Ennen ekosysteemin käsitteen yleistymistä työllisyydenhoidon kontekstissa, termit "verkosto" ja "verkostoyhteistyö" ovat olleet ahkerassa käytössä. Onkin tarpeen kysyä, mitä uutta ekosysteemin käsite tuo ajattelumme ja tavoitteenasetteluumme. Innovatiotutkimuksen kentältä tarkasteltuna verkostojen keskiössä ovat toimijoiden väliset suhteet ja niiden laatu, kun taas ekosysteemin ytimessä on yhteinen arvolupaus. Arvolupauksen kautta määritellään toimijat ja toiminta, joita sen lunastaminen vaatii. Siinä missä verkostot voivat olla staattisia, ekosysteemiä kuvaa jatkuva uudistuminen ja itseohjautuvuus (Rinkinen, tulossa). Työllisyysalueiden ekosysteemeissä yhdistyvät yksilön tarpeiden näkökulma ja osaavan työvoiman saatavuuden näkökulma. Alueiden tulee ratkaista jännite arvolupauksen kärjestä, jota kohti voidaan yhdessä edetä. Ekosysteemi vaatii veturin, joka fasilitoi yhteisen arvolupauksen syntymistä ja sitä, että toimijat näkevät oman roolinsa osana kokonaiskuvaa (Foss ym., 2023). Järjestöt työllisyyden kuntakokeiluissa- hankkeen ekosysteemityöpajoissa toimijat mm. hahmottavat rooliaan tulevassa työllisyyden ekosysteemissä. Veturin roolia kuvailivat sekä työllisyyspalveluiden että kehitysyhtiöiden asiantuntijat: tulevaisuusorientaatio ja yhteisen vision luominen, toimijoiden kohtaamisen ja yhteiskehittämisen organisointi, luottamuksen rakentaminen sekä näkökulman ohjaaminen organisaatiokeskeisyydestä teema- ja työskentelylähtöisyyteen. Epäselvimmäksi oman roolinsa kokivat tulevien työllisyysalueiden pienten kuntien edustajat. Kolmannen sektorin toimijat kuvasivat omaa rooliaan mm. seuraavasti: työttömien työnhakijoiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitäjä, innovatiivinen ja rohkea uusien toimintatapojen kehittäjä, ensimmäinen työpaikka nuorelle tai pidempikestoinen työpaikka täsmätyökykyiselle. Ekosysteemimäinen ajattelu ylittää nykyisen hallinnonaloihin keskittyneen tarkastelun, rikkoen myös työllisyydenhoidon raja-aitaa muihin elinvoimaa ja hyvinvointia edistäviin tehtäväkenttiin. Esimerkiksi aiemmin kunnan kuntouttavan työtoiminnan sisältöinä on voitu hoitaa päiväkotien pyykinpesu. Kun järjestämisvastuu siirtyi hyvinvointialueille, yhteistyö loppui. Seurauksena

päiväkotien on mietittävä pyykkienpesu uudelleen, ja kuntouttavalle työtoiminnalle on löydettävä uusi sisältö. Yksi esimerkki useita tarpeita palvelevista toimijoista ovat uudelleenkäyttöön keskittyneet järjestöt ja yhteiskunnalliset yritykset, jotka tarjoavat työtä ja kuntouttavia palveluita osatyökykyisille. Uudelleenkäytön toimijoilla on usein merkittävä rooli paikallisessa kiertotalouden edistämisessä. Rahoituspohja koostuu kuitenkin suurilta osin työllisyyspalveluun liittyvistä tuista ja toiminta nähdään työllisyyspalveluna. Mikäli rahoitus palveluille loppuu, menettää kunta myös vihreää siirtymää ajavan toimijan alueella. Ekosysteemimäistä lähestymistapaa ajetaan myös Euroopan Unionin tasolla muun muassa yhteisötaloutta ja tekstiilijätteen vähentämistä koskevilla tavoitteilla.

Lähteet: Foss, Nicolai J., Schmidt, Jens ja Teece, David T. (2023) Ecosystem leadership as a dynamic capability. Long Range Planning, 56:1.

Rinkinen, Satu (tulossa). Ekosysteeminäkökulman soveltaminen työllisyyspalveluihin. Kyvyt Käyttöön – extra lehti 2/2023. Vates-säätiö

19. Kuntoutus, terveys ja toimijuus

Työryhmän vetäjät: Kaisa Hynynen, Tampereen yliopisto & Jarkko Salminen, Tampereen yliopisto

Torstai

Nuorten toimijuus NUOTTI-valmennuksen hakemisessa – Etuuskäsittelijöiden näkökulma

Tutkija Ismo Ukkola, Kela

Tutkimuspäällikkö Riitta Seppänen-Järvelä, Kela

NUOTTI-valmennus on Kelan järjestämää nuoren ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoitus on vahvistaa nuoren käsitystä omista vahvuuksista ja voimavaroista sekä kartuttaa nuoren työelämävalmiuksia. Palvelu voidaan myöntää 16–29-vuotiaalle nuorelle, jonka toimintakyky on heikentynyt tavalla, joka estää nuoren tulevaisuuden suunnittelua, opiskelumahdollisuuksia tai työllistymistä. NUOTTI-valmennus on niin sanotusti matalan kynnyksen palvelu, ja sen hakeminen ei vaadi diagnoosia tai paperista hakemusta. Lääkärintlausunnon sijaan nuoren toimintakyvyn arvioi Kelan etuuskäsittelijä nuorta puhelimitse haastatteleamalla. Haastattelu käy hakemuksesta, ja etuuskäsittelijä antaa siitä päätöksen puhelun lopuksi. Nuoren toimintakyvyn arviointia ohjataan Kelan ammatillisen kuntoutuksen etuusohjeella ja IC luokitukseen perustuvalla haastattelulomakkeella. Haastattelussa keskitytään toimintakyvyn kartoittamiseen, mutta sen aikana tiedustellaan myös nuoren motivaatiota ja tavoitteita osallistua kuntoutukseen. Lopuksi etuuskäsittelijöiden tulee haastattelun perusteella tehdä päätös, onko NUOTTI-valmennus nuoren kokonaistilanne huomioiden tarkoituksenmukaista. Edellä mainittuun päätöksentekoon liittyy elementtejä, joita ei voida kuvailla vain toimintakyvyn käsitteillä. Kelan kuntoutuksessa toimintakyvyllä viitataan fyysisiin, psyykkisiin tai sosiaalisiin kykyihin ja rajoitteisiin, jotka ovat peräisin yksilöstä tai mahdollistuvat

ympäristöstä. Kokonaistilannetta arvioidessa kartoitettu toimintakyky tulee suhteuttaa asiakkaan elämäntilanteen ja sen vaatimusten edellyttämiin toimintoihin. Toimintakyvyn lisäksi etuuskäsittelijöiden tulee siis hahmottaa asiakkaan tilanne, jossa asiakas toimii ja mikä pitäisi olla sen perusteella toiminnan suunta. Toisin sanoen etuuskäsittelijöiden tulee hahmottaa toimijuuden ulottuvuuksia. Esityksessä tarkastellaan NUOTTI-valmennuksen etuuskäsittelijöiden haastatteluissa (n = 6) esiintyneitä kerronnan tapoja, joilla nuorten toimijuutta kuvaillaan ja miten niitä käytetään perustelemaan palvelun oikea-aikaisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Etuuskäsittelijöiden tekemät toimijuuden hahmotukset eivät vain kuvasta toimijuutta, ne myös osaltaan ohjaavat sitä. Ne jäsentävät nuorten konkreettisia toiminnan mahdollisuuksia ja kokemusta omasta toimijuudesta; palvelun myöntäminen edellyttää ja tukee tietynlaista toimijuutta ja tulkinnat nuorten tilanteesta vaikuttavat siihen, mikä on toimijan tilanteessa näyttää realistiselta, tavoiteltavalta tai odotettavalta.

IPS Sijoita ja valmenna -työhönvalmennus vakavaan mielenterveyden häiriöön sairastuneiden työllistymisen tukena

Noora Sipilä & Kaija Appelqvist-Schmidlechner, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Suomessa mielenterveyden häiriöt ovat yksi yleisimmistä syistä pitkille sairauslomille, työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiselle sekä katkonaiselle ja epävakaalle työrallle. Vakavienkaan mielenterveyden häiriöiden ei tarvitse merkitä työmarkkinoilta syrjäytymistä. Parhaimmillaan työssäkäynti ja työyhteisöön kuulumisen voivat edistää mielenterveyden häiriöihin sairastuneiden henkilöiden hyvinvointia, terveyttä sekä yhteiskunnallisen osallisuuden kokemusta. IPS Sijoita ja valmenna työhönvalmennus (Individual Placement and Support) on näyttöön perustuva toimintamalli, joka on kehitetty Yhdysvalloissa edistämään erityisesti vakavaan mielenterveyden häiriöön sairastuneiden henkilöiden työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Toimintamallin taustalla on ajatus siitä, että työllistyminen ja työnteko ovat keskeisessä asemassa mielenterveyden häiriöistä toipumisessa ja yhteiskuntaan osallistumisessa. IPS-työhönvalmennus kytkeytyy vahvasti toipumisorientaation viitekehykseen ja se toteutetaan integroituna osaksi psykiatrista hoitoa. Se tarjoaa yksilöllisesti räätälöityä, rinnalla kulkevaa ja kestoaltaan rajaamatonta tukea työllistymiseen. Suomessa IPS-työhönvalmennuksen valtakunnallinen käyttöönotto käynnistettiin osana kansallista Mielenterveysstrategiaa (2020–2030). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa kehittämishankkeessa IPS-työhönvalmennusta pilotoitiin psykiatria- / mielenterveyspalveluihin integroituneena viidellä alueella. Käyttöönottoa laajennetaan parhaillaan osana Euroopan kestävän kasvun ohjelmaa. Hankkeeseen kytkeytyneessä IPS-arviointitutkimuksessa (2020–2023) arvioidaan toimintamallin käyttöönottoa sekä tutkitaan toimintamallin soveltuvuutta ja tuloksellisuutta Suomessa. IPS-arviointitutkimukseen osallistui yhteensä 310 IPS-työhönvalmennuksen aloittanutta, vakavaan mielenterveyden häiriöön sairastunutta henkilöä, joilla oli halu työllistyä. Tutkimusaineistoa kerättiin valmennukseen osallistuvilta kolmena eri ajankohtana: työhönvalmennuksen

käynnistyessä sekä 6 ja 12 kuukauden seurannassa. Kyselylomakkeella kartoitettiin työhönvalmennettavien työtilannetta sekä psykososiaalista hyvinvointia. IPS-työhönvalmennukseen osallistuneista yli puolet (55%) kertoi olevansa joko työssä tai opiskelemassa 12 kk:n seurannassa. Suurin osa (72%) ilmoitti työllistyneensä avoimille työmarkkinoille, useimmiten osa-aikaisena (66%) ja määräaikaiseen työsuhteeseen (58%). Vuoden seurannassa tutkimukseen osallistuneiden tilanne oli muuttunut positiiviseen suuntaan itsearvioidun terveyden ($p<.001$), itsetunnon ($p=.010$), osallisuuden tunteen ($p=.005$), sosiaalisen tuen ($p=.034$) sekä psyykkisen oireilun ($p=.010$) suhteen. Psykososiaalisen hyvinvoinnin muutokset näkyivät vahvimmin niillä, jotka olivat onnistuneet työllistymään työhönvalmennuksen aikana.

IPS-työhönvalmennuksen avulla voidaan edistää vakavaan mielenterveyden häiriöön sairastuneiden henkilöiden työllistymistä sekä psykososiaalista hyvinvointia. Positiiviset muutokset työhönvalmennukseen osallistuneiden psykososiaalisessa hyvinvoinnissa näyttävät liittyvän suurelta osin työllistymiseen vahvistaen olettamusta, että työ voi tukea toipumista ja yhteiskunnallista osallisuutta.

Asiakkaan toimijuuden rakentuminen ammatillisen kuntoutuksen yksilöohjauksessa

Sanni Tiitinen & Mari Kantanen, Kuntoutusinstituutti, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Tässä esityksessä tarkastelemme asiakkaan toimijuutta kuntoutuksessa vuorovaikutuksen mikrotasolla. Ymmärrämme toimijuuden konkreettisina mahdollisuuksina tehdä itselle merkityksellisiä, omaa elämää koskevia valintoja osana kuntoutusprosessia. Kysymme: millaiset vuorovaikutuskäytännöt tukevat (tai mahdollisesti haittaavat) asiakkaan toimijuuden rakentumista ammatillisen kuntoutuksen yksilöohjauksessa? Tutkimuksemme kontekstina on yksi ammatillisen kuntoutuksen palvelu, Kelan Taito-kuntoutus. Taitokuntoutus on suunnattu 18–64-vuotaille henkilöille, joilla on jokin sairaus tai vamma, joka hankaloittaa työssä tai opinnoissa jatkamista tai niihin pääsyä. Taito-kuntoutus sisältää sekä yksilö- etäryhmäohjausta ja työharjoittelujakson. Kuntoutus toteutetaan jaksoissa 15 kuukauden aikana. (Kela, 2023.) Aineistomme sisältää 10 ääni- tai videotallennettua yksilökuntoutustilannetta eri vaiheista Taitokuntoutuksen prosessia. Tallenteilla mukana on yhteensä neljä ohjaajaa ja kuusi asiakasta; kolmelta asiakkaalta on tallennettu useampi yksilöohjaustilanne. Tallenteiden kesto on yhteensä noin 7,5 tuntia. Aineistonkeruu jatkuu vielä syksyn 2023 aikana. Aineistoja analysoimme keskusteluanalyysin menetelmin. Esityksessä keskitymme yksilöohjaustilanteista sellaisiin kohtiin, joissa ohjaaja ja asiakas keskustelevat työharjoittelupaikan tai asiakkaan jatkopolun valinnasta, ja jompikumpi esittää ehdotuksen tai kannanoton näihin liittyen. Tällaisia keskustelujaksoja tämänhetkisessä aineistossamme on 25 kappaletta. Kuvaamme esityksessä alustavien analyysiemme pohjalta ensinnäkin, miten asiakasta kohdellaan ohjaustilanteissa ensisijaisena toimijana työharjoittelupaikan tai jatkopolun valinnassa. Toiseksi kuvaamme, miten asiakkaalle ja ohjaajalle rakentuu erilaiset asiantuntijuuden alueet: asiakas on asiantuntija omien

kiinnostuksenkohteidensa ja tunteidensa suhteen ja ohjaaja puolestaan työkyvyn vaikutusten, työnhaun ja työelämän realiteettien suhteen. Asiakkaan toimijuuden rakentumiselle perustan muodostaa asiakkaan omat kiinnostuksenkohteet, mutta sitä raamitavat ohjaajan asiantuntemuksen alat. Yksilöohjauksessa asiakasta kohdellaan selontekovelvollisena työharjoittelupaikkojen hakemisesta sekä valintojensa kriteereistä. Pohdimme analyysiemme suhdetta toimijuuden rakentumisen mahdollisuuksiin ammatillisessa kuntoutuksessa. Tutkimus on osa laajempaa projektia ”Toimeenpanotutkimus Kelan Taito-kuntoutuksesta”, jota rahoittaa Kela.

Lähde: Kela (2023) Ammatillinen Taito-kuntoutus. <https://www.kela.fi/taito-kuntoutus>

Kuntoutujien näkökulmia työelämäkoulutuksen suunnitteluprosessiin – työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien haastatteluihin perustuva tutkimus
Jyri Liukko, Jarna Pasanen ja Susanna Sten-Gahmberg

Suomessa on 2000-luvun kuluessa kiinnitetty paljon huomiota työikäisten kuntoutuksen edistämiseen, mikä on näkynyt muun muassa työeläkelaitosten rahoittaman ammatillisen kuntoutuksen eli työeläkekuntoutuksen nopeana kasvuna. Työeläkekuntoutukseen kohdistuvat odotukset sekä kuntoutujien kasvava määrä lisäävät myös tarvetta aihealueen tieteelliselle tutkimukselle. Aiemmat tutkimukset työeläkekuntoutuksen vaikuttavuudesta ovat tuloksiltaan osin ristiriitaisia, minkä lisäksi kuntoutujien oma näkökulma ja toimijuus kuntoutusprosessin eri vaiheissa ovat jääneet suhteellisen vähäiselle huomiolle. Lisäksi ne harvalukuiset tutkimukset, joissa keskitytään kuntoutujan näkökulmaan, ovat pääsääntöisesti olleet asetelmaltaan poikkileikkaavia, eli kuntoutujien näkemyksiä ja kokemuksia on tiedusteltu kertaluonteisesti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on laajentaa ymmärrystä työeläkekuntoutuksen toimivuudesta ja vaikuttavuudesta kuntoutujien näkökulmasta. Tutkimuksessa keskitytään työeläkekuntoutuksen yleisimpään keinoon eli työkokeiluun. Tutkimuksen kohteena ovat kuntoutujat, jotka ovat aloittaneet työkokeilun keväällä 2023. Kyseessä on pitkittäistutkimus, jossa 30 kuntoutujaa seurataan kuntoutusprosessin eri vaiheissa ja sen päätyttyä. Kuntoutujia haastatellaan koko tutkimusprosessin aikana yhteensä kolme kertaa: suunnitteluvaiheen jälkeen työkokeilun alkaessa, työkokeilun päätyttyä ja noin vuoden päästä työkokeilun päättymisestä. Tutkimusaineisto kerätään puolistrukturoiduilla yksilöhaastatteluilla ja analysoidaan aineistolähtöisen temaattisen analyysin keinoin. Ensimmäinen osatutkimus keskittyy kuntoutukseen hakeutumiseen ja kuntoutuksen suunnitteluun ensimmäisen haastattelukierroksen perusteella. Tutkimuksen keskiössä on yhtäältä se, miten kuntoutuja on kokenut oman osallisuutensa ja toimijuutensa kuntoutukseen hakeutumisessa ja kuntoutuksen suunnittelussa. Toisaalta tutkimuksessa tarkastellaan kaikkien mukana olevien tahojen osallistumista kuntoutusprosessin alkuvaiheisiin ja samalla näiden tahojen merkitystä kuntoutujan toimintamahdollisuuksille ja osallisuudelle. Keskeisiä työeläkekuntoutuksen toimijoita ovat muun muassa työterveyshuolto ja

muu terveydenhuolto, työnantaja, eläkelaitos sekä kuntoutuksen palveluntuottajat tai muut työllistymiseen ja työkykyasioihin erikoistuneet ammattilaiset. Tutkimus tuottaa uudenlaista tietoa siitä, minkälaisissa tilanteissa työkokeiluun osallistuvien kuntoutujien toimijuus ja vaikuttamismahdollisuudet kuntoutusprosessiin korostuvat ja minkälaisissa tilanteissa jäävät taka-alalle. Olennaista tässä on kuntoutujan ja kuntoutusprosessiin osallistuvien ammattilaisten välinen suhde ja vuorovaikutus.

Asiakkaat hyötyivät Kelan ja erikoissairaanhoidon välisestä monialaisesta yhteistyöstä Kela sairaala -projektissa

Tuomisto Sonja (1), Miettinen Sari (1) 1.Kela

Johdanto

Kelassa toteutettiin vuosina 2020-2022 Kela sairaalassa -projekti, jossa kehitettiin uusia asiakkaan työ- ja toimintakykyä tukevia toimintamalleja Kelan ja erikoissairaanhoidon väliseen yhteistyöhön. Projektin kanssa samanaikaisesti toteutui tutkimus, jonka tarkoituksena oli selvittää minkälainen merkitys Kelan ja erikoissairaanhoidon välisen kumppanuuden kehittämisellä ja uusien toimintamallien luomisella on näiden organisaatioiden toimintaan kuntoutusprosesseissa sekä asiakkaan kuntoutuspolun toteutumiseen. Tavoitteena oli tuottaa tietoa Kelan ja erikoissairaanhoidon välisen kuntoutusyhteistyön kehittämiseen. Yhtenä tutkimustehtävänä oli kuvata Kelan projektityöntekijöiden ja erikoissairaanhoidon asiantuntijoiden kokemuksia yhteistyöstä ja asiakkaan prosessin sujuvuudesta kehittämisprojektin alku- ja loppuvaiheessa. Tässä esityksessä keskitymme siihen, millaisena asiakkaiden osallisuus näyttäytyi kuntoutuspolulla Kelan projektityöntekijöiden ja erikoissairaanhoidon asiantuntijoiden näkökulmasta.

Menetelmät

Tutkimuksen haastatteluaineisto kerättiin Kelan projektityöntekijöiltä sekä erikoissairaanhoidon asiantuntijoilta. Teemahaastattelut toteutettiin ryhmä- tai yksilöhaastatteluina projektin alussa talvella 2021 (N=21) ja projektin lopussa syksyllä 2022 (N=17). Haastatteluaineisto analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin avulla.

Tulokset

Haastatteluun osallistujien mukaan projektissa toteutettu yhteistyö edisti asiakkaan mahdollisuuksia olla osallisena omalla kuntoutuspolullaan. Kelan projektityöntekijöiden ja erikoissairaanhoidon asiantuntijoiden näkemysten mukaan asiakkaat olivat erittäin tyytyväisiä projektin aikana toteutettuun yhteistyöhön. Asiakkailla oli mahdollisuus tulla kuulluksi ja esittää omaan tilanteeseensa liittyviä kysymyksiä suoraan Kelan asiantuntijalle. He saivat myös konkreettista apua hakemusten tekemiseen. Asiakkaat saivat projektin aikana paremmin tietoa omista mahdollisuuksistaan ja kuuluivat myös Kelan päätösten perusteluja. Haastateltavien mukaan asiakkaiden kynnys hakea kuntoutusta madaltui ja kuntoutukseen sitoutuminen vahvistui. Myös asiakkaiden luottamuksen Kelaan koettiin vahvistuneen, Kela sai kasvot.

Johtopäätökset

Tutkimuksen tulosten perusteella Kela sairaalassa -projektissa tehty yhteistyö vaikutti positiivisella tavalla asiakkaiden osallisuuteen omalla kuntoutuspolullaan. Asiakkailla oli paremmat mahdollisuudet vaikuttaa oman kuntoutuksensa suunnitteluun ja keskustella omasta tilanteestaan Kela-asiantuntijan kanssa. Uudentyyppinen monialainen yhteistyö Kelan ja erikoissairaanhoidon välillä tuotti

useita hyötyjä asiakkaille. Asiakkaat tarvitsevat tulevaisuudessakin paljon ohjausta ja konkreettista apua kuntoutukseen hakeutumisessa.

Asiasanat: kuntoutus, monialainen yhteistyö, Kela, erikoissairaanhoido, osallisuus

Perjantai

Jaettu toimijuus analyyttisenä kehyksenä toimintakyvyn heiketessä

Jutta Pulkki^{1, 2}, Mari Aaltonen^{1, 2}, Pia Teräväinen^{1, 3}, Leena Forma^{1, 4} ¹ Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, terveystieteet, ² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, ³Kansaneläkelaitos, ⁴ Laurea-ammattikorkeakoulu

Ihmisen toimintakyvyn heiketessä sairauden, vamman tai vaikkapa ikääntymisen vuoksi hänen avuntarpeensa lisääntyy joko vähitellen, äkillisesti tai pysyvästi. Omaiset, jos heitä on, sekä sosiaalija terveydenhuollon henkilöstö tulevat tällöin tiiviimmin osaksi ihmisen elämää. Yleensä toimintakyvyn heiketessä ihminen pystyy kuitenkin itse edelleen osallistumaan omaan arkeensa eri tavoin. Esimerkiksi kuntoutuminen on kokonaisuus, johon vaikuttavat paitsi kuntoutujat itse, myös muut toimijat, joilla kaikilla on erilaisia rooleja ja taitoja. Tällaista toimintaa voidaan tarkastella jaetun toimijuuden näkökulmasta. Toimijuudella tarkoitetaan usein ihmisten omaa kykyä ja halua toimia, kun taas jaettu toimijuus korostaa ihmisten toiminnan kytkeytyvän toisiin ihmisiin sekä yhteiskunnan rakenteisiin. Esittelen sosiaalipolitiikan päivillä jaetun toimijuuden käyttämistä analyyttisenä kehyksenä laadullisen tapaustutkimuksen kautta, missä tutkimme kuinka ikääntyneet selviävät taloudellisista tehtävistään, ja kuka auttaa heitä tarvittaessa. Analyysissa hyödynnettiin myös toimijuuden eri modaliteetteja. Aineistona käytettiin ikääntyneiden ja heidän omaisten haastatteluja. Tulostemme mukaan kaikki tutkimukseen osallistujat jakoivat talousasioissa toimijuuden omaisten kanssa, mutta eri tavoilla ja eri syistä. Tunnistimme kolme jaetun toimijuuden ryhmää – väistämätön, rinnasteinen ja minimaalinen jaettu toimijuus. Nämä kuvasivat ikääntyneiden ihmisten erilaista tietämystä ja kykyä hoitaa taloudellisia tehtäviä. Näiden ryhmien sisällä tapaukset (ikäntynyt ja hänen omaisensa) erosivat omaisten osaamisessa sekä siinä, miksi ikääntyneen tieto tai kyky hoitaa talousasioita oli vähentynyt. Monimutkainen etuusjärjestelmä oli selvin syy talousasioiden hoitamisen vaikeudelle sekä ikääntyneillä että omaisilla. Toinen selvä este ikääntyneiden omatoimiseen talousasioiden hoitamiseen oli verkkopankkijärjestelmät. Jaetun toimijuuden käyttäminen analyyttisenä työkaluna tuo esiin paitsi ihmisen (kuntoutujan) toimijuuden myös muiden toimijoiden, asuinympäristön ja yhteiskunnallisten rakenteiden sekä ihmisen aiemman elämäkokemuksen merkityksen toimijuuden rakentumisessa.

Vanhemman toimijuus kehitysvammaisen lapsen tai nuoren kuntoutuksessa

Annastiina Vesterinen^{1,2}, Anu Kippola-Pääkkönen³, Maarit Karhula^{1,4} 1Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, 2 Tampereen yliopisto, 3Lapin ammattikorkeakoulu, 4 Kelan tutkimus

Tausta

Vanhemmalla on tärkeä rooli tukea kehitysvammaisen lapsen tai nuoren kehitystä ja osallisuutta arjen toimintaympäristöissä. Vanhemman merkitystä kuntoutuksessa on tutkittu osallisuuden, sitoutuneisuuden ja yhteistyön näkökulmista. Vähemmän huomiota on kuitenkin saanut vanhemman oma toimijuus kuntoutusprosessissa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vanhemman roolia kuntoutuksessa toimijuuden käsitteen kautta hyödyntäen Jyrkämän jaottelua toimijuuden modaliteeteista osaamisena, kykenemisenä, haluamisena, täytymisenä, tuntemisena ja voimisenä.

Tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä vanhemman toimijuudesta kehitysvammaisen lapsen tai nuoren kuntoutusprosessissa. Tutkimuksessa vastataan kysymykseen, millaisena vanhemman toimijuus näyttäytyi kuntoutusprosessissa ja millaisia merkityksiä toimijuuden modaliteetteihin sisältyy?

Menetelmät

Teorialähtöisen laadullisen tutkimuksen tutkimusaineisto koostuu vuosina 2021–2022 Kelan järjestämiä yksilöterapioiden saaneiden kehitysvammaisten lasten ja nuorten vanhempien haastatteluista osana laajempaa VAKEVA-arviointitutkimushanketta. Puolistrukturoidut yksilöhaastattelut ja yksi parihaastattelu toteutettiin 17 vanhemmalle (16 äitiä ja yksi isä) etäyhteydellä Teams-ympäristössä. Aineisto analysoitiin refleksiivisellä teema-analyysillä. Toimijuuden modaliteetit toimivat tutkimuksen teoreettisena analyysikehikkona.

Tulokset

Vanhempien toimijuus lapsen tai nuoren kuntoutuksessa näyttäytyi aktiivisena, terapeutin sekä läheisten kanssa yhteistoiminnassa muotoutuvana. Toimijuuden modaliteetit olivat tunnistettavissa vanhempien kuvaamista kokemuksista. Osaamisen ulottuvuudessa korostuu vanhemman tiedolliset ja taidolliset resurssit, joita terapeutin antamat neuvot ja ohjaaminen vahvistavat. Kykeneminen on sidoksissa vanhemman fyysisiin ja psyykkisiin voimavaroihin toimia kuntouttajana, omaan jaksamiseen, tukeen arjen käytännön asioiden hoitamisessa, sekä saatuun vertaistukeen. Haluamisen ulottuvuudessa keskeistä on kokemus arvostuksesta, tunteiden huomioimisesta ja oman toiminnan merkityksellisyydestä. Täytymisen ulottuvuudessa keskeistä on saavutettu ymmärrys kuntoutuksen tarpeesta ja omasta roolista kuntoutuksessa. Vanhemman tunne osaamattomuudesta, haasteet kuntoutuksen järjestelyissä,

kuormittava arki, jaksamisen haasteet ja toimimaton yhteistyö terapeutin kanssa heikensivät vanhemman toimijuutta.

Pohdinta

Toimijuuden ja sen muotoutumisen ymmärtäminen on tärkeää, jotta voidaan tukea vanhempaa aktiivisena valintoja tekevänä toimijana. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vanhemmat kokevat toimijuutensa lapsen kuntoutusprosessissa monimuotoisena. Tutkimus antaa tietoa erilaista tavoista tukea vanhemman toimijuutta kuntoutuksessa. Tuloksia voidaan hyödyntää asiakaslähtöisten, osallistumista edistävien kuntoutuspalvelujen kehittämisessä.

Avainsanat: toimijuus, kuntoutus, terapia, vanhempi, lapsi, nuori, kehitysvamma

Ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet

Pia Teräväinen, Tampereen yliopisto; Jutta Pulkki, Tampereen yliopisto, Leena Forma, Laurea-ammattikorkeakoulu ja Tampereen yliopisto; Anu Siren, Tampereen yliopisto

Tuoreen kirjallisuuskatsauksen mukaan ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet liittyvät pääasiassa toimintakyvyn laskuun, arjessa selviämisen haasteisiin, elämän käännekohtiin sekä ihmissuhteiden vähenemiseen.

Sosiaalisen kuntoutuksen tulee aina perustua yksilön toimintakyvyn ja tarpeiden määrittämiseen, minkä perusteella sovitaan tavoitteet ja menetelmät. Kuntoutuksen onnistumisessa kuntoutujan oma motivaatio on myös olennaista. Ikääntyneiden sosiaalisesta kuntoutuksesta heidän itsensä kertomana ei ole juurikaan tehty tutkimuksia. On kuitenkin olennaista, että ikääntyneet itse kertovat tarpeistaan, jotta palvelut ja tukimuodot voivat vastata niihin.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita ikääntyneillä on. Aineisto kerätään teemahaastattelumenetelmällä, kahdella eri hyvinvointialueella asuvilta ikääntyneiltä. Valintakriteerit tutkimukseen osallistumiseksi ovat: tutkittava on tutkimukseen osallistuvalla hyvinvointialueella, kotihoitoa saava ≥ 75 -vuotias henkilö. Tutkittavien keräämisessä hyödynnetään RAI-toimintakykyarviota (Inter-RAI-HC): kognition tulee olla normaali tai vain lievä häiriö ja sen lisäksi tulee esiintyä jokin sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvä haaste. Aineisto analysoidaan teema-analyysiä hyödyntäen. Haastatteluja on tehty 13, ja lisää tehdään mahdollisuuksien mukaan. Tutkittavista yhdeksän on naisia ja neljä miehiä. Tutkittavien keski-ikä on 83 vuotta. Tutkittavista viisi asuu keskustassa, kuusi lähiössä ja kaksi maaseudulla, ja he kaikki asuvat yksin.

Alustavien tulosten mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet näyttävät liittyvän mm. sosiaalisen toimintakyvyn laskuun; yksinäisyyteen ja eristäytymiseen sekä elämän merkityksettömyyteen, haluttomuuteen, erilaisiin pelkoihin ja taloudellisiin haasteisiin. Kulkemiseen ja palveluiden saatavuuteen liittyviä ongelmia kuvataan myös. Useita ryhmätoimintoja on lopetettu koronan vuoksi,

eikä niitä ole aloitettu uudelleen, mikä on saattanut lisätä myös sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita.

Tuloksia voidaan hyödyntää ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden kehittämisessä ja sitä kautta ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Omakuntoutus Kelan järjestämässä kuntoutuspalveluissa

Anne-Marie Paavonen, Maarit Karhula, Kelan tutkimus, Kansaneläkelaitos

Omakuntoutuksen käsite on uusi tapa hahmottaa asiakkaan aktiivisuutta ja osallistumista edistävä toiminta kuntoutuksessa. Omakuntoutuksella tarkoitetaan asiakkaan omatoimisesti toteuttamaa harjoittelua tai toimintaa, joka on asiakkaan ja ammattilaisen yhdessä suunnittelemaa ja ammattilaisen seuraamaa, kuntoutumistarpeeseen soveltuvaa ja näyttöön perustuvaa. Käsitteellä on vahva kytkös kuntoutuksen muuttuvaan paradigmaan, jossa kuntoutuksen keskiössä on yhä enemmän asiakkaan yksilölliset tarpeet hänen omissa arkiympäristöissään yksittäisten kuntoutustoimenpiteiden tarkastelun sijaan. Omakuntoutus voi edistää kuntoutuksen tuloksellisuutta sekä asiakkaan itseohjautuvuutta ja osallistumista kuntoutukseen. Erityisesti se voi edistää asiakkaan omaehtoista toimijuutta hänen omissa arkiympäristöissään. Asiakkaan taitojen ja osaamisen lisäksi omakuntoutuksen onnistuminen edellyttää asiakkaan yksilöllisen arjen ymmärtämistä sekä toiminnan mahdollistavaa ympäristöä. Kelan järjestämiin kuntoutuspalveluihin sisältyy toimintatapoja, jotka ovat omakuntoutusta. Esimerkiksi kuntoutuskursseilla asiakasta ohjataan tekemään välitehtäviä kurssijaksojen väleissä. Omakuntoutus Kelan järjestämässä kuntoutuspalveluissa -tutkimus tuottaa tietoa vaikuttavista omakuntoutusinterventioista sekä omakuntoutuksen toimivuuden ja toimeenpanon eli implementoinnin edellytyksistä Kelan järjestämässä kuntoutuksessa. Tutkimus on osa Kelan Muutos III -hankkeen tutkimuskokonaisuutta ja se toteutetaan vuosina 2023–2024. Tutkimuksessa vastataan seuraaviin kysymyksiin: 1) millaisia vaikutuksia omakuntoutusinterventioilla on havaittu, millaisia elementtejä vaikuttaviin omakuntoutusinterventioihin sisältyy sekä millaisia taitoja ja osaamista omakuntoutuksen toteuttaminen vaatii asiakkailta ja ammattilaisilta, 2) mitä omakuntoutuksella tarkoitetaan Kelan järjestämässä kuntoutuspalveluissa ja 3) miten omakuntoutuksen implementointia voidaan edistää Kelan kuntoutuksessa. Tutkimuksessa toteutetaan systemaattinen kirjallisuuskatsaus omakuntoutuksen vaikutuksista sekä asiantuntijahaastatteluja omakuntoutuksen toteutumisesta ja implementoinnin edellytyksistä. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja asiantuntijahaastattelut toteutetaan rinnakkain ja vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. Esimerkiksi asiantuntijahaastattelujen toteutuksessa hyödynnetään tietoa kirjallisuuskatsauksella tunnistetuista interventioista. Kirjallisuuskatsauksen ja asiantuntijahaastattelujen perusteella tehdyistä havainnoista ja niiden merkityksestä keskustellaan

asiantuntijaraatityöskentelynä. Tutkimuksen toteuttamisessa huomioidaan omakuntoutuksen mahdolliset erityispiirteet erilaisilla asiakasryhmillä, kuten lapsilla ja perheillä sekä maahanmuuttaneilla henkilöillä. Tutkimuksen toteuttamisessa ja sen tulosten raportoinnissa hyödynnetään implementointitutkimuksen viitekehystä. Tutkimusraportin lisäksi tutkimuksessa laaditaan yleiskielinen opas, jossa kuvataan omakuntoutuksen piirteitä ja toteutustapoja Kelan järjestämässä kuntoutuksessa. Lisäksi oppaassa kuvataan omakuntoutuksen implementoinnin mahdollistavia toimenpiteitä. Esityksessä kuvaamme omakuntoutuksen käsitteen sekä sen roolia asiakkaan aktiivisuutta ja osallistumista edistävänä toimintana kuntoutuksessa. Lisäksi kuvaamme tutkimuksen aineistot ja menetelmät sekä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen alustavia tuloksia

Sinnittelyä, vastustamista ja vaikuttamista – kuntoutujien toimijuuden monet muodot

Jarkko Salminen, Kaisa Hynynen, Tampereen yliopisto

Yleensä kuntoutujien toimijuus ymmärretään kyvyksi päästä pois tilanteesta, jossa sairaus tai häiriö heikentävät heidän hyvinvointiaan ja rajoittavat toimintakykyä. Vaikka tämä on tärkeä tavoite, voidaan kysyä, tavoittaako tällainen käsitys toimijuudesta sen kaikkia mahdollisia muotoja ja onko se lähtöisin kuntoutujilta itseltään. Rajoittuuko käsitys toimijuudesta kyvyksi olla vastuuta ottava ja tavoitteellinen yksilö? Onko esimerkiksi työllistyminen perimmäinen toimijuuden toteutumisen merkki vai voiko toimijuus tulla esille erilaisissa muodoissa ennen sitä? Esityksessä tarjoamme empiirisiä esimerkkejä siitä, millaisia muotoja kuntoutujien toimijuus voi saada erilaisissa tilanteissa. Tätä tarkoitusta varten käytämme Ruth Listerin hahmotelmaa erilaisista toimijuuden muodoista. Listerin mukaan toimijuus voi olla strategista tai pientä ja arkista sekä henkilökohtaista tai poliittista. Sen lisäksi, että toimijuus on oman elämän haltuunottoa ja vaikeasta tilanteesta pois pääsemistä (getting out of), se voi olla sinnittelyä omien ongelmien kanssa ja selviämistä niistä huolimatta (getting by). Tämä voi tulla esille myös vetäytymisenä vaikeista tilanteista. Toimijuus voi olla myös erilaisten normien ja odotusten vastustamista omassa elämässä (getting [back] at) tai yhteen liittymistä ja järjestäytymistä asioihin vaikuttamiseksi yhteiskunnassa (getting organized). Listerin tarkoitus ei ole tyhjentävästi määritellä toimijuuden muotoja vaan tuoda esille sen moninaisuus. Toimijuuden muodot kytkeytyvät toisiinsa ja erilaisissa tilanteissa ihmisillä voi olla erilaista toimijuutta. Esimerkiksi vaikeasta tilanteesta pois pääsemistä voi edeltää esimerkiksi sinnittely ja vetäytyminen. Toimijuuden moninaisuuden tunnistaminen on tärkeää, koska sen tukeminen eri tilanteissa on olennaista kuntoutumisen kannalta. Ymmärtämällä toimijuus kapeasti tullaan rajoittaneeksi ihmisen kykyä toimia elämässä eritavoilla itselle sopivalla tavalla. Tärkeää on se, että ihminen kokee hallitsevansa omaa elämäänsä. Pyrkimyksenä tulisi olla se, ettei toimijuutta määritellä ulkopuolelta vaan se, että esimerkiksi tutkijat ja palveluiden tarjoajat pysyisivät avoimina sen erilaisille muodoille.

20. Haavoittuvuus ja haavoittavuus hoivan arjessa ja hoivasuhteissa

Työryhmän vetäjät: Tiina Sihto, Helsingin yliopisto & Paula Vasara, Tampereen yliopisto

9.10–9.40

Puolisoaan auttavien terveys, hyvinvointi ja kokemus sote-palvelujen saamisesta heikempi kuin muilla

Ilmarinen, K., Aalto, A.M., Kehusmaa, S.

Omaisiet ja muut läheiset merkittävässä määrin pitävät huolta toimintakyvyltään heikentyneistä henkilöistä yhteiskunnan hoitovastuun lisäksi. Läheisiä pidetään tärkeänä hoidon resurssina ja kumppaneina, kun avun tarvitsijoiden määrä kasvaa, ja kun tavoitellaan ikääntyneiden asumista omassa kodissaan mahdollisimman pitkään ikään saakka.

Läheishoidolla on monenlaisia vaikutuksia hoitajan elämään. Hoitaja voi kokea arvostuksen tunnetta tärkeästä työstä, kokea perheen yhteenkuuluvuuden lisääntyvän ja saada hoidosta tarkoituksentunnetta elämälleen. Hoitaja voi myös olla väsynyt, yksinäinen, tuntee riittämättömyyttä ja murehtia taloushuolia, eikä hän käytä palveluja tarvettaan vastaavasti. Vaikutusten tasapaino on tärkeää eikä ole kestävä tilanne, jos hoitosuhde vaarantaa hoitajan terveyden ja hyvinvoinnin ja lisää hänen haavoittuvuuttaan. Läheishoitajien hyvinvoinnista on vähän viimeaikaista väestötasoisista tietoa, eikä läheishoidon yleisyydestäkään ole tuoretta tietoa. Läheishoitoon kohdistuvien odotusten pohjalla tulisi kuitenkin olla tietoa siitä, miten läheishoitajat voivat, ja miten heidän voimavarojaan parhaiten tuetaan.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin puolisoaan kotona hoitavien terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua sekä kokemusta sote-palvelujen saamisesta. Aineistona käytettiin FinSote 2020 -kyselyä, joka lähetettiin 48 400:lle 20 vuotta täyttäneelle Suomessa asuvalle henkilölle. Vastauksia saatiin 22 165. Analyysissa tarkasteltiin – peilaten muuhun väestöön – hoitajien taustatekijöitä (mm. ikä, sukupuoli, koulutus, toimeentulotuen tarve, asuinpaikka) sekä hyvinvointiin liittyviä tekijöitä (mm. koettu elämänlaatu ja terveydentila, psyykinen rasittuneisuus, osallistumisaktiivisuus, yksinäisyys). Lisäksi tarkasteltiin terveyden riskitekijöitä.

Ensimmäisten tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että puolisoaan hoitavat ovat monessa suhteessa heikommassa asemassa kuin muu väestö. Heillä muun muassa terveys ja elämänlaatu oli muuta väestöä heikempi. Heillä myös oli muita

yleisemmin terveyden riskejä kuten liikkumattomuutta ja vähäisempää osallistumista vapaa-ajan toimintoihin ja hankaluuksia terveyspalvelujen saamisessa tarpeen mukaan. Myönteistä oli muun muassa, että yksinäisyyttä ei koettu muita yleisemmin.

Puolisoaan hoitavilla näyttäisi olevan monia riskitekijöitä, jotka heikentävät hyvinvointia, ja jotka myös voivat vaarantaa hoitosuhteen turvallisuuden. On tärkeää tunnistaa ne hoitajat, joille tulisi tarjota tukea ja palveluja riittävän varhaisessa vaiheessa. Tutkimus antaa tietoa siitä, millaiset tekijät voivat olla yhteydessä omaishoitajien kuormitukseen.

9.40–10.10

Vanhuusiän syrjäytyminen kotihoidossa

Hanna Ristolainen, Leena Forma, Elisa Tiilikainen

Kotona asumisen tukeminen on jo pitkään ollut suomalaisen ikääntymispolitiikan keskeisiä tavoitteita. Kotona asumista pyritään edistämään ja pidentämään tarjoamalla ikääntyneille kotihoitoa ja muita kotona asumista tukevia palveluja. Samaan aikaan ikääntyneille suunnattujen palvelujen resurssit ovat vähäiset ja niiden saamiseksi on asetettu tiukat kriteerit. Kotona asuu hyvin huonokuntoisia ja paljon tukea tarvitsevia ikääntyneitä, mikä herättää kysymyksiä tämän ryhmän haavoittuvuudesta. Suomen Akatemian rahoittamassa SOLDEX-tutkimushankkeessa tutkimme kotihoidon asiakkaiden syrjäytymistä yhden kunnan ja yhden sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän (nyk. hyvinvointialueen) alueilla. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on moniulotteinen syrjäytyminen (social exclusion), joka käsittää taloudelliseen tilanteeseen, palveluihin, sosiaalisiin suhteisiin, paikkaan ja yhteisöön sekä kansalaisuuteen ja oikeuksiin liittyvän syrjäytymisen.

Tässä tutkimuksessa kysymme, miten yleistä syrjäytymisen eri ulottuvuudet ovat 65 vuotta täyttäneiden kotihoidon asiakkaiden keskuudessa ja mitkä tekijät ovat yhteydessä kotihoidon asiakkaiden syrjäytymiseen sosiaalisista suhteista. Kyselyaineisto (n=553) kerättiin vuonna 2022 kotihoitoa saavilta ikääntyneiltä. Aineiston analysoinnissa käytettiin kuvailevia menetelmiä, khiin neliö -testejä ja logistisia regressiomalleja. Tulokset osoittivat, että kotihoidon asiakkaiden keskuudessa ilmenee varsin paljon taloudelliseen tilanteeseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvää syrjäytymistä. Myös palveluihin sekä paikkaan ja yhteisöön liittyvä syrjäytyminen olivat joiltain osin hyvin yleisiä, kun taas kansalaisuuteen liittyvä syrjäytyminen oli vähiten yleistä. Lähes puolella vastaajista oli vaikeuksia tulla toimeen käytettävissä olevilla tuloilla, lähes kolmannes tunsu itsensä yksinäiseksi melko usein tai jatkuvasti, 44 % oli eristynyt sosiaalisista suhteista, 20 % ei saanut riittävästi apua ja tukea, ja 41 %:lla ei ollut riittävästi mahdollisuuksia päästä ulkoilemaan. Riittämättömän avun ja tuen saaminen oli yhteydessä sekä

yksinäisyyteen että sosiaaliseen eristyneisyyteen. Tulokset osoittavat, että ikääntyneet kotihoidon asiakkaat eivät saa riittävästi tukea moninaisiin tarpeisiinsa. Palveluja on kehitettävä siten, että ikääntyneiden kotihoidon asiakkaiden elämäntilanne ja tarpeet tulevat kokonaisvaltaisemmin huomioiduksi. Panostuksia tarvitaan erityisesti sosiaalisen toimintakyvyn tukemiseen ja osallisuuden vahvistamiseen.

10.10–10.40

Ettinen kuormitus vanhustyössä

Mia Rosenström

Tutkimus jäsentää eettisen kuormituksen ilmenemistä ja sen merkitystä ikääntyvien hoivatyössä työskentelevien jaksamiselle ja työhyvinvoinnille. Tarkoituksena on löytää työntekijöiden kuvaamia eettisesti kuormittavia tilanteita ja mahdollisesti myös niistä selviytymisen keinoja. Ymmärtämällä paremmin kuormittavien tekijöiden syntymekanismia ja merkitystä voidaan ennaltaehkäistä eettisen kuormituksen syntyä. Tavoitteena on saada laajempaa näkökulmaa eettisen kuormituksen yleisyydestä. Teemahaastattelujen perusteella selvitetään, millaisissa tilanteissa työntekijät kokevat eettisesti kuormittavia tilanteita ja miten usein. Tutkimusaineistoa on kerätty vuosina 2021–2022 haastatteleamalla 20 vanhustyössä eri ammattiryhmissä työskentelevää työntekijää. Aineistoa täydentää Tilastokeskuksen työolotutkimuksen vuoden 2018 tulokset mm. henkisestä stressistä, työhyvinvoinnista ja kuormituksen kokemuksesta. Tutkimusaineistojen pohjalta haetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin: Miten vanhustyössä työskentelevät kuvaavat eettistä kuormitusta ja minkälaisissa tilanteissa he kokevat sitä? Mitä eettinen kuormitus merkitsee heidän työssä jaksamiselleen ja työhyvinvointiinsa? Miten eettinen kuormitus vaikuttaa työntekijöiden toimijuuteen? Tulosten perusteella haastatellut kokivat eettistä kuormitusta iäkkäiden itsemääräämisoikeuteen ja kohtaamiseen liittyvissä tilanteissa, riittämättömyyden tunteesta, kun omaa työtään ei voi tehdä riittävän hyvin tai kun he joutuvat toimimaan oman arvomaailman vastaisesti. Eettisen kuormituksen kokemuksia syntyy myös työkuormasta, resurssipulasta ja arvostuksen puutteesta. Tukea saatiin työkavereilta ja haasteellisissa tilanteissa sovittiin yhteiset toimintatavat asioiden käsittelyyn. Haastatellut kuvailivat eettisen kuormituksen aiheuttavan ongelmia työssäjaksamiselle, kuten univaikeuksia, työuupumusta ja päänsärkyä. Työntajalta toivottiin enemmän tukea eettisen stressi ja kuormituksen ennaltaehkäisyyn ja eettisesti haasteellisten asioiden yhteiseen käsittelyyn. Työolotutkimuksen tulosten mukaan sosiaali- ja terveydenhoitohenkilökunta joutuu useammin kuin muiden alojen työntekijät tekemään työssään asioita, joita on vaikea hyväksyä, he palautuvat heikommin työstään ja muiden tunteiden huomioiminen kuormittaa heitä enemmän kuin muilla toimialoilla. Usean

stressitekijän kumuloituminen (muiden tunteiden huomioiminen työssä, arvostiriidat ja työn henkinen raskaus) alentaa työkykyä ja heikentää työstä palautumista. Eettisesti stressaavat ja kuormittavat tilanteet heikentävät työtehoa ja työhyvinvointia sekä vaikuttavat hoidon laatuun seuraavien asiakkaiden kohdalla eettisesti kuormittavan tilanteen jälkeen. Jatkuva eettinen kuormitus heikentää työmotivaatiota ja johtaa harkitsemaan työpaikan tai jopa alan vaihtoa. Eettiseen kuormitukseen vaikuttavilla toimilla voidaan lisätä vanhustyön pitovoimaisuutta.

21. Ruokajärjestelmän ja yhteiskuntapolitiikan leikkauspisteet

Työryhmän vetäjät: Ville Tikka, Jyväskylän yliopisto & Tiina Silvasti, Jyväskylän yliopisto

Torstai

Ruokakansalaisuus kotitarveviljelyssä ja kumppanuusmaatiloilla

Riikka Aro, Jyväskylän yliopisto

Tässä etnografisessa tutkimuksessa paneudun pien- ja mikroviljelyn rooleihin ja mahdollisuuksiin kestävässä ja reilussa ruokamurroksessa ruokakansalaisuuden näkökulmasta. Tutkimuskohteenani ovat kumppanuusmaatalous- ja kotitarvetilat, joiden toiminnassa tunnustetaan vallitsevan ruokajärjestelmän muutostarve. Valtioneuvoston Ruokapoliittinen selonteko (MMM, 2017) katsoo, että kuluttajien aktiivinen ja lisääntyvä rooli ruokajärjestelmässä tarkoittaa esimerkiksi juuri näiden kaltaista toimijuutta (mt. 17) ja tunnustaa omatarveviljelyn roolin mm. osana ”kansallista ja globaalia ruokaturvaa sekä huoltovarmuutta” (mt. 31). Tarkastelen tutkimukseen valituissa viljelyn muodoissa toimimista kansalaisuutena ruokajärjestelmän kontekstissa (mm. Huttunen ym. 2020). Ruokakansalaisuudella tarkoitan kansalaisten ruokaan ja ruokajärjestelmiin liittyvää toimijuutta, osallisuutta, ymmärrystä, tietoja ja taitoja sekä mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa ruokaan liittyvään päätöksentekoon (mm. Hassanein, 2003; Welsh ja McRae, 1998). Tähän sisältyvän vallitsevan ruokajärjestelmän kritiikin ja arkisen toisen toimimisen voi nähdä myös poliittisena (mm. Hyvärinen, 2020; Renting ym. 2012). Reilu ruokamurros puolestaan tarkoittaa oikeudenmukainen siirtymää kohti kestäviä, ilmastoviisaita ja terveellisiä ruokajärjestelmiä (Kaljonen ym. 2019). Ruokakansalaisuuden vaikuttavuutta tarkastelen sekä toimijoiden sille antamien merkitysten, käytäntöjen ja kokemusten mikronäkökulmasta (toteuttajat ja heidän elinpiirinsä; ’zoom in’), että toimintaympäristöjen makronäkökulmasta (politiikat, ruokajärjestelmä laajemmin, ’zoom out’ (tarkastelutavasta mm. Power 2003). Tutkimustehtävänä on selvittää, miten ruokakansalaisuus rakentuu tähän tutkimukseen valituissa pien- ja mikroviljelyn muodoissa, millainen merkitys valituilla viljelyn muodoilla ja niitä harjoittavilla ruokakansalaisilla on ja toisaalta, millainen niiden rooli voisi olla tulevassa ja väistämättömässä ruokamurroksessa.

Tässä esityksessä esittelen ensimmäisen kenttätyövaiheen (kesä ja syksy 2023) aineiston pohjalta tekemiäni alustavia havaintoja. Aineisto koostuu 21 haastattelusta, tila-/puutarhavierailuilla otetuista kuvista ja kenttäpäiväkirjasta. Ensimmäisissä haastatteluissa käsitellään muun muassa toimijuuteen liitettyjä motivaatiotekijöitä ja merkityksiä, ruoan kasvatuksen vaikutuksia ruokasuhteeseen, varautumiseen ja vaikutusmahdollisuuksiin sekä käsityksiä nykyisestä ruokajärjestelmästä ja sen muutostarpeesta

Resurssiviisautta ruokapalveluihin politiikan, alapolitiikan ja elämänpolitiikan ristivedossa

Ville Tikka

Tutkimus tarkastelee julkisia ruokapalveluita resurssiviisauden, alapolitiikan ja elämänpolitiikan kautta. Aiempi tutkimus on osoittanut, kuinka erillisen, tarkkarajaisen ruokapolitiikan puuttuessa jää ruokapalveluille paikallisesti tilaa tulkita ja tehdä omia päätöksiään. Siinä missä aiempi tutkimus pureutui kouluruokailuun ja analysoi näitä paikallisiin instituutioihin ja hallinnon tasoihin keskittyen, tämä tutkimus laajentaa tarkastelun kohteeksi koko julkisen joukkoruokailun, painottaen yksilötason toimijuutta. Artikkelini pohtii missä määrin ruokapalveluiden keskeisillä työntekijöillä ja heidän elämänpolitiikoillaan on merkitystä siihen mitä kuluttajille tarjotaan julkisen joukkoruokailun piirissä. Lisäksi näiden toimijoiden on otettava huomioon paitsi ohjaavat ja rajoja asettavat viralliset poliittiset ohjauskeinot, myös epäviralliset alapolitiikat. Kokevatko ja tunnustavatko ruokapalvelutoimijat olevansa alapolitiittisen toiminnan kohteina? Entä miten he itse näkevät toimijuuden kysymyksen ja liikkumatilan ruokapalveluissa? Artikkelini hyödyntää tapausesimerkkinä Keski-Suomen alueen pyrkimystä lisätä vaihtoehtoisten proteiinilähteiden käyttöä ja kulutusta resurssiviisautta -aatteen nimissä. Artikkelissa pyritään selvittämään i) tunnustavatko haastatellut alapolitiittisia vaikutusyrityksiä (lobbausta, kuluttajaliikkeitä, virallisen politiikan ulkopuolisia vaikutuskeinoja); ii) missä kohtaa ruokajärjestelmää/-ketjua haastateltavat kokevat, että yksilöllä on eniten valtaa vaikuttaa; sekä iii) kuinka vahvasti ruokapalvelutoimijat käyttävät tätä vaikutusvaltaa – ja miten. Toimijoiden omat intressit voivat vaihdella: halutaanko tukea paikallista elinkeinoa vai onko painopiste esimerkiksi luonnonmukaisuudella tai tuotteiden hiilijalanjäljellä. Näitä intressejä käsitellään tässä artikkelissa Anthony Giddensin elämänpolitiikka -käsitteen avulla: kysymys siitä ”miten meidän tulisi elää” (ja syödä) voi saada henkilöstä riippuen moninaisia muotoja ja tulkintoja, jotka saattavat edistää muutosta kohti kestävämpää joukkoruokailua (motivaatio toimia vastoin totuttua, uskallus poiketa hankinnoissa ns. hinnan imperatiivista) tai vastavuoroisesti ylläpitää status quota (kestämättömien ratkaisujen pitäminen perinteisinä ja muuttumattomina, kestävyuden sivuuttaminen paikalliseen elinkeinoon vedoten jne.). ScenoProt -hankkeessa kerätty haastatteluaineisto kattaa paikallisen ruokajärjestelmän alkutuotannosta kuluttajiin, mutta analyysin pääpaino on ruokapalveluissa, sillä nämä ovat keskeisessä roolissa tuottamassa ruokaturvaa laajalle asiakaskunnalle

– päiväkodeista vanhainkoteihin – minkä lisäksi etenkin isoilla toimijoilla on suuren volyymin kautta paljon (vaikutus)valtaa. Toisaalta julkiset ruokapalvelut myös toimivat moninaisten pakottavien rakenteiden alaisena (suositukset, lainsäädäntö, paikalliset ja valtakunnalliset politiikat).

Haavoittuvuus luonnonmarja-alalla

Minna Seikkula

Haavoittuvuus luonnonmarja-alalla Esitys käsittelee informaalia työtä luonnonmarja-alalla. Sen jälkeen kun ensimmäiset marjayrityksen kutsumat Thaimaan kansalaiset saapuivat keräämään luonnonmarjoja Suomen metsistä vuonna 2005, luonnonmarja-ala on rakentunut voimakkaasti siirtotyövoiman varaan. 2020-luvulla noin 90 prosenttia marjateollisuuden marjoista on ulkomaalaisten poimijoiden keräämiä. Samaan aikaan näiden siirtolaistyöntekijöiden asema on epävarma ja haavoittuva, sillä he saapuvat Suomeen turistiviisumilla eivätkä työntekijöinä. Tämä tarkoittaa, että poimintatyötä tekijät jäävät vaille työntekijän statusta ja työntekijän oikeuksia. Poimintatyötä tekevät siirtolaiset kantavat suurimman osan kaikista työhön liittyvistä riskeistä. Vuosien mittaan julkiset syytökset, lausunnot, oikeustapaukset ja ministeriöiden raportit ovat tuoneet esiin luonnonmarjoja poimivien siirtolaisten kokemaa hyväksikäyttöä. Viranomaistoimenpitein on pyritty jossain määrin sääntelemään marjanpoimintatyötä tekevien ihmisten asemaa, ja vuonna 2022 alkoi jälleen laaja poliisitutkinta marja-alan ihmiskaupasta. Esitys tarkastelee sitä, minkälaisen lainsäädännöllisen kehikon ja selitysmallien kautta marjanpoimintatyötä tekevien siirtolaisten asemaa on hahmotettu suomalaisessa viranomaiskäytännössä. Toisin sanoen esitys vastaa kysymyksiin: miten marjanpoimintatyötä tekevien tilanne nähdään politiikka-asiakirjoissa, ja minkälaiset politiikkatoimenpiteet ovat ylläpitäneet haavoittuvuutta luonnonmarja-alalla ja miten haavoittuvuuteen on puututtu?

Perjantai

Abstrakti sosiaalipolitiikan päiville 2023

Vera Kauppinen

Ruoka-apu on viimesijaista, pääosin hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa apua, johon turvaudutaan, kun yhteiskunnan viimeinenkin tukiverkko on pettänyt. Haavoittuvimmassa asemassa olevien toimeentulon jättäminen hyväntekeväisyyden varaan on osoitettu rikkovan pohjoismaisen hyvinvointivaltion eetoksen peruspilareita: tasa-arvoa, vahvaa demokratiaa ja universalismia, joten muotoutuvien rakenteiden ja toiminnan uusien kehityssuuntien tutkiminen on yhteiskuntapoliittisesti tärkeä tutkimuskohde. Ruoka-avun kenttää on institutionalisoitu Suomessa vuodesta 2015, mutta aiempi tutkimus on keskittynyt etenkin ruokapankkien asiakkaisiin ja vapaaehtoistyöntekijöihin sekä toiminnan eettisyyteen. Väitöskirjassa nostan esille aiemman tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä lähtökohtia,

satelliittiruokapankkien toimintaa keskitetyllä toimintakentällä, elintarvikkeiden lahjoittajien roolia aktiivisina toimijoina, sekä ruoka-apuun lahjoitettavien elintarvikkeiden määrää ja laatua institutionalisoitumiskehyksessä. Tutkimus on jatkoa pro gradulleni, jossa tunnistin ruoka-avun kentän eettisiä haasteita ja aiemman tutkimuksen rajallisuutta. Väitöskirja koostuu kolmesta artikkelista. Ensimmäisessä artikkelissa keskityn ruokahävikkitermiä lahjoitettaviin elintarvikkeisiin. Päättökysymys on Kuinka ruokaaputoiminnan keskittäminen vaikuttaa jaettavien elintarvikkeiden jakokelpoisuuteen, niiden määrään ja laatuun? Toisessa artikkelissa nostan tutkimuksen keskiöön elintarvikkeiden lahjoittajat, kysyen Miten lahjoittaminen ja lahjoittamiseen liitetyt mielikuvat ovat elintarvikkeiden lahjoittajien näkökulmasta muuttuneet ruokaaputoiminnan kehittyessä? Kolmannessa artikkelissa tutkin ruokaavun kenttää satelliittipisteiden näkökulmasta, esittämällä kysymyksen Millaisia muutoksia toiminnan keskittäminen on tuonut satelliittipisteiden toimintaan? Väitöskirjani on etnografinen tapaustutkimus, jonka aineiston kerään suomalaisessa ruokahävikkitermiä sekä sen satelliittipisteissä. Aineisto koostuu osallistuvan havainnoinnin keinoin kerätystä kenttäkokemuksesta, termiä työntekijöiden ja elintarvikkeiden lahjoittajien haastatteluista, lahjoitettujen elintarvikkeiden kartoittamisesta, kentällä otetuista valokuvista sekä muista sopivista asiakirjoista, kuten elintarvikeliikkeiden yhteisvastuuraporteista. Hyödynnän analyysitriangulaatiota yhdistellen moninaiseen aineistoon sopivia analyysimenetelmiä. Väitöskirja osallistuu ajankohtaiseen keskusteluun ruokaavun kehityssuunnista tuoden uusia näkökulmia tutkimukseen.

Utopioita ruoka-avusta: poliittista teologiaa vai teologista politiikkaa?

Marjukka Laiho & Milja Pollari, Itä-Suomen yliopisto

Leipäjonot ilmaantuivat väliaikaiseksi ensiavuksi kannattelemaan suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa 1990-luvun laman myötä. Näyttää kuitenkin siltä, että ruoka-apu on jäänyt pysyväksi ja vakinaistetuksi osaksi haavoittuvien ihmisryhmien ruokaturvan takaamista (vrt. Hallitusohjelma 2023; Silvasti 2011). Samalla avun antamisen organisointi on jäänyt julkisten palvelujen sijaan järjestöille, seurakunnille ja uskonnollisille yhteisöille. Rakenteellisesti ruoka-apu näyttäytyykin ambivalenttina: sen keskiössä ovat hyvinvointivaltiota tukevat kolmannen sektorin toimijat, jotka ruoka-avun myötä voidaan asemoida myös osaksi elintarvikesektoria ja hyväntekeväisyystaloutta. Näistä ruoka-avun väliaikaisuuden ja pysyvyyden jännitteistä ponnistaen onkin ajankohtaista kysyä: Mikä on ruoka-avun tulevaisuus? Tässä esitelmässä tarkastelemme ruoka-avun vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ruoka-avun mahdollistajien, eli ruoka-apuun liittyvien kysymysten parissa toimivien asiantuntijoiden näkökulmasta. Tarkastelumme ankkuroituu hankkeeseen, jossa ruoka-avun tulevaisuuksia hahmotellaan niin opiskelijoiden, asiantuntijoiden kuin ruoka-avun asiakkaiden näkökulmasta. Tässä esitelmässä tarkennamme katseen erityisesti ruoka-avun kentällä toimivien uskonnollisten toimijoiden näkökulmiin. Uskonnolliset toimijat, mukaan lukien Suomen evankelis-luterilainen kirkko, ovat olleet alusta alkaen aktiivisia ruoka-avun organisoimisessa ja jakamisessa. Toiminnan taustalla

vaikuttavat teologiset ajatukset, joiden kautta ruoka-apua usein perustellaan. Tällainen on esimerkiksi ajatus köyhien auttamisesta. Sekä ruoka-avun toimintaympäristö että siitä käytetyt diskurssit ovat kuitenkin muuttuneet. Samalla, kun ruoka-avulla halutaan puolustaa hyvinvointivaltiota ja lieventää köyhyyttä, tehdään 'hävikistä hyvikiä' (mm. Salonen 2018; Salonen & Silvasti 2019; Salonen & Laiho forthcoming). Kytökset ruokajärjestelmään ovat yhä tiiviimpiä, kun toimijoiden asemaa – ja samalla ruoka-apua – vakinaistetaan. Samalla välillisesti mahdollistetaan myös ruuan ylituotantoa. Tässä esitelmässä tarkastelemme ruoka-avun mahdollistajien näkemyksiä hyvästä ruoka-avun tulevaisuudesta kriittisenä elettynä teologiana (Laiho 2021). Lähestymistapamme lähtee siitä, että kaikki teologinen reflektio on kokemusperäistä, tilanteista ja kontekstuaalista. Varsinkin asiantuntijoiden 'teologisointi' on myös poliittista, sillä siihen sisältyy valtaa ja vaikuttavuutta. Ruoka-apuun liittyvät, muuttuvat uskonnolliset diskurssit asettuvatkin yhteiskuntapoliittisen tekemisen ja teologisen ajattelun leikkauspintaan. Nämä perustavanlaatuiset ajatukset ruuasta ja sen jakamisesta kuin myös ihmisyydestä ja yhteisyydestä ovat keskeisiä mietittäessä ruoka-avun parempaa tulevaisuutta. Tässä esitelmässä pohdimme siis sitä, kuinka (vähenevä) leipä jatkossa jaetaan ja ketkä pääsevät yhteiseen pöytään.

Työssäkäyvät köyhien kokemuksia ruuasta ja ravinnosta

YTT, Dosentti, apulaisprofessori, Hannele Harjunen (JYU) ja YTT, Dosentti, yhteiskuntapolitiikan yliopistonlehtori, Mikko Jakonen (JYU)

Tässä paperissa tutkimme suomalaisten työssäkäyvien köyhien kokemuksia ruuasta ja ravinnosta prekaarin työelämän kontekstissa. Paperi perustuu vuosina 2015 ja 2021 kerättyihin Töissä ja köyhä! -aineistoihin, jotka koostuvat yhteensä noin 430 suomalaisen omaelämäkerrallisesta kirjoituksesta ja taustatietomateriaalista. Tutkimme kuinka aineistossamme työskentely köyhyysrajalla epätyypillisissä työsuhteissa ja usein myös sosiaaliturvan varassa vaikuttaa vastaajien suhteeseen ruokaan ja ravitsemukseen, sekä ruuan kautta jäsentyyiin sosiaalisiin suhteisiin. Tarkastelemme paperissamme ensiksikin millaisia valintoja työssäkäyvät köyhät tekevät niukkojen käytettävissä olevien varojen ja terveellisen ruuan suhteen. Toiseksi käymme läpi kuinka epäsäännöllinen työ/työajat ja köyhyys vaikuttavat ravintoon ja ruokailuun. Kolmas tarkastelutaso koskee epätyypillisten arjen rytmien ja sekä köyhyyden vaikutuksia sosiaalisiin suhteisiin, erityisesti perhe- ja kaverisuhteisiin. Kuinka esimerkiksi pienituloisuus vaikuttaa ravintoloissa tapahtuvan sosiaalisuuden rakentumiseen? Paperissa kiinnitetään erityistä huomiota työssäkäyvien köyhien ruumiillistuneeseen epävarmuuden (prekaarisuuden) kokemukseen, sekä pohditaan, millaiset yhteiskuntapoliittiset ratkaisut voisivat edesauttaa prekaareissa työsuhteissa ja työssäkäyvän köyhän elämäntilanteissa elävien ihmisten ruokailua ja terveyttä

22. Haavoittuvuus poliittisessa päätöksenteossa ja politiikkatoimenpiteissä

Työryhmän vetäjät: Ville-Pekka Sorsa, Helsingin yliopisto & Laura Kihlström, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Torstai

15.05–15.35

EQUALCARE: politiikkatoimenpiteitä ja haavoittuvuuden tunnistamista
Charlotta Niemistö

Poliittisissa asiakirjoissa ja poliittisessa päätöksenteossa ei välttämättä esitetä ikääntymistä ongelmana sinänsä, mutta niissä nostetaan usein esille ikääntymiseen liittyviä yhteiskuntatason, hyvinvointialueen, paikallisen tason ja yksilötason kestävyysongelmia. Ongelmat liittyvät palvelujen ja hoidon säilyttäminen ja sen tuomat taloudelliset ja resurssipohjaiset haasteet (taloudellinen kestävyys), palvelujen ja hoidon tasapuolinen ja maantieteellisesti kattava tarjonta ja niistä osaksi pääseminen (sosiaalinen kestävyys) sekä terveydelliset haasteet (inhimillinen kestävyys). Tarkastelemme neljän maan (Suomi, Ruotsi, Latvia ja Saksa) tutkimustiimien muodostamassa tutkimuskonsortiossa yli 60-vuotiaiden hoivan ja tuen verkostoja näissä kansallisissa konteksteissa sekä digitalisaation merkitystä näille verkostoille. Pyrimme EQualCare-projektissa tunnistamaan epätasa-arvoisuuksia ja haavoittuvuuksia sekä ohitettuja, näkymättömiksi ja/tai äänettömäksi tuotettuja ryhmiä tämän nykyisessä politiikassa varsin homogeenisenä ryhmänä esitetyn ikääntyneiden ryhmän sisällä. Olemme tarkastelleet ja kriittisesti analysoineet poliittisia ohjausdokumentteja ja strategioita, kansallisia ja kansainvälisiä tilastoja ja tämän lisäksi keränneet laadullista aineistoa osallistavan toimintatutkimuksen (PAR) avulla. Miellämme haavoittuvuuden sosiaalisesti rakennetuksi (Berger ja Luckmann, 1966). Lisäksi yhteiskunnalliset rakenteet ja prosessit luovat epätasa-arvoisia valtasuhteita ja altistavat yksilöt eri lailla haavoittuvuudelle (Hilhorst ja Bankoff, 2004). Aiempi tutkimus on pyrkinyt rakentamaan viitekehystä ikääntymisen ja haavoittuvuuden välille, perustuen esimerkiksi lisääntyneisiin eriarvoisuuksiin ja haavoittuvuudelle altistumiseen, sosiaaliturvan puuttumiseen ja haavoittuvuuden uhkaan, jne (Schröder-Butterfill ja Marianti, 2006). Toisaalta Walsh ja muut (2017) ovat tutkineet sosiaalisen poissulkemisen ja haitan sekä epätasa-arvoisuuden suhdetta (Walsh et al. 2017). Tarkastelemme analyysissämme tilasto- ja politiikka-analyyseihin peilaten laadullista PARaineistoa, josta voimakkaasti nousee tarve olla kohtelematta yli 60-vuotiaita ihmisiä homogeenisena ryhmänä, vaan pikemminkin tunnistaa risteävät erot (esim. sosioekonominen asema, terveydentila) sekä erilaiset ja muuttuvat suhteet digitalisaatioon, eikä asettaa tätä valtavaa ryhmää samojen olettamuksien kohteeksi (esim. minkälaisia palveluja tarvitaan). Lisäksi tulisi tarjota myös maksutonta tai edullista, mutta hyvin toimivaa palvelua ja tukea. Pureudumme analyysissämme myös siihen, kuinka haavoittuvuus rakentuu; kuka on

haavoittuvassa asemassa ja minkälaisia haavoittuvuudet ovat. Tuloksissamme haavoittuvuus näkyi usein suhteessa digitalisaatioon. Palvelujen muututtua digitaalisiksi, haavoittuvuus näyttäytyi avun tarpeena ja riippuvuutena muiden avusta.

15.35–16.05

Syndemia ja politiikkatoimenpiteet: kolme näkökulmaa

Veronica Fröberg, Ville-Pekka Sorsa, Helsingin yliopisto

Syndemian käsite nousi merkittävään asemaan tieteellisissä ja asiantuntijakeskusteluissa koronapandemian aikana. Syndemian käsitteellä on tyypillisesti kuvattu tilannetta, jossa useat terveysongelmat ilmenevät yhtä aikaa huonontuneissa olosuhteissa ja vuorovaikuttavat synergisesti aiheuttaakseen huonompia lopputulemia terveydelle kuin mitä ongelmat aiheuttaisivat erikseen. Syndemian teoreettisesta käsitteestä esiintyy tutkimuskirjallisuudessa useita variaatioita, joille on yhteistä terveysongelmien järjestelmällisten piirteiden esiin nostaminen. Monet tutkijat ovat kuvanneet koronapandemiaa useissa maissa koronasyndemiana, jossa COVID19-tauti sekä sen torjumista ja hallintaa koskevat toimenpiteet vahvistivat muita sosiaalisia ja terveysongelmia järjestelmällisesti. Myös syndemian teoreettisen idean soveltamisesta terveystieteelliseen päätöksentekoon alettiin keskustella koronapandemian aikana. Pohdinta on kohdistunut pääosin siihen, millä tavalla syndemisen haavoittuvuuden (syndemic vulnerability) idea voisi lisätä ymmärrystä yksittäisten ihmisten ja ryhmien altistumisesta terveysongelmille erilaisissa yhteiskunnissa (McMahon 2021). Syndemian teoreettista ideaa on kritisoitu erityisesti siitä, ettei käsitteen avulla välttämättä päästä käsiksi yksilöiden ja ryhmien kohtaamien ongelmien juurisyyhin, vaikka sen avulla voitaisiinkin ymmärtää erilaisten ongelmien yhteenkietoutumista (Sangaramoorthy & Benton, 2022). Tämän takia syndemian käsitettä ei välttämättä voida käyttää yhteiskuntapolitiikan suuntaamisen välineenä, vaikka sen avulla voitaisiinkin havaita erilaisia ongelmia. Tutkimuksessa ei ole tähän mennessä pohdittu, millä tavoilla syndemian käsitettä voitaisiin soveltaa politiikkatoimenpiteiden (policy) analyysissä ja millaisia kontribuutioita aiempi tutkimuskirjallisuus antaa soveltamistyöhön. Mikäli syndemian idea halutaan nostaa terveystieteellistä päätöksentekoa ohjaavaksi ideaksi, on idean ominaisuuksia sekä käytön mahdollisuuksia ja rajoja tärkeää ymmärtää. Tässä esityksessä tarkastelemme syndemiaa ideana yhteiskuntapolitiikan kontekstissa, tarkemmin ottaen politiikkatoimenpiteitä vaativana ongelmanmäärittelyä (ks. Mehta 2010). Pohdimme idean ominaisuuksia sekä käytön mahdollisuuksia ja rajoja tulkitsemalla aiempaa tutkimuskirjallisuutta tässä teoreettisessa viitekehyksessä. Aiempi tutkimuskirjallisuus on kerätty systemaattisilla kirjallisuushauilla. Esittelemme kartoittavan kirjallisuuskatsauksen avulla kolme näkökulmaa syndemian ja politiikkatoimenpiteiden suhteeseen: 1) politiikkatoimenpiteet syndemioiden aiheuttajana, 2) syndemia politiikkatoimenpiteitä vaativien ongelmien havaitsemisen välineenä ja 3) politiikkatoimenpiteet syndemian ongelman ratkaisukeinona.

16.05–16.35

Politiikan keinot ja harkinnan reunaehdot toimeentulotukea uudistaessa

Amanda Tuomola

Vuoden 2017 toimeentulotukiuudistuksessa perustoimeentulotuen myöntäminen siirtyi kunnista Kelaan. Uudistusta perusteltiin hallinnon tehostamisella ja yhdenvertaisuuden parantamisella myöntämiskäytäntöjä yhtenäistämällä. Uudistuneet käytännöt tuottivat haasteita erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville. Osa asiakkaista joutui asioimaan kahdella luukulla, eikä päätöksenteossa huomioitu tarpeeksi yksilöllisiä olosuhteita. Nämä ongelmat olivat pääosin ennalta tiedossa, mutta ne sivuutettiin uudistusta valmisteltaessa. Harkinta on välttämätöntä viimesijaisessa turvassa yksilöllisten elämäntilanteiden huomioimiseksi. Toimeenpanoon liittyvää harkintaa ei huomioitu eikä sen roolia määritelty vuoden 2017 toimeentulotukiuudistusta valmisteltaessa. Vuonna 2023 tuli voimaan uudistettu toimeentulotukilaki. Siinä tarkoituksena oli korjata aiemman uudistuksen valuvikoja ja parantaa haavoittuvassa asemassa olevien asemaa ja tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Uusimmassa toimeentulotukilain uudistuksessa harkinnan merkitystä tuen toimeenpanossa on korostettu ja sen rooli haavoittuvassa asemassa olevien aseman edistämässä on tunnustettu. Tosin harkintaa halutaan myös vähentää, esimerkiksi nyt lausuntokierroksella on hallituksen esitys, jolla Kelan mahdollisuuksia harkintaan halutaan kaventaa. Lait ja menettelytavat eivät voi ohjata käytännön toimeenpanoa yksityiskohtaisesti, mutta selkeiden tavoitteiden ja keinojen asettaminen valmisteluvaiheessa edistää uudistusten tavoitteiden toteuttamista. Toimeentulotukiuudistusten valmistelussa asetetut tavoitteet heijastavat kulloistenkin hallitusten arvoja ja käsityksiä tuesta ja sen toimeenpanosta. Lainsäädäntö määrittää harkinnan reunaehdoja, jotka vaikuttavat siihen, miten harkinta toteutuu viimesijaisessa turvassa ja miten viimesijainen turva toimii haavoittuvassa asemassa olevien turvana. Tutkimuksessa tarkastellaan toimeentulotukilainsäädännön uudistamista vuosien 2013–2023 aikana, ja tarkemmin sitä, miten harkinta on huomioitu toimeentulotukilakia uudistettaessa. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten haavoittuvassa asemassa oleville välttämätön harkinta on huomioitu. Aineistona käytetään politiikkadokumentteja uudistusten valmistelusta; hallituksen esitykset toimeentulotukiuudistuksista, asiantuntijalausunnat ja eduskuntakäsittelyjen keskustelut. Aineistoa analysoidaan soveltamalla Matlandin epäselvyys-konfliktimallia ja harkinnan kirjallisuutta. Alustavien havaintojen mukaan käsitys harkinnasta ja sen roolista toimeentulotuen myöntämiskäytännöissä on vaihdellut vuosien 2013–2023 aikana. Uudistuksia on valmisteltu erilaisista lähtökohdista, joka on vaikuttanut keinojen muotoutumiseen ja harkinnan reunaehtoihin. Tutkimuksella edistetään keskustelua siitä, miten viimesijaisen turvan tarkoitus – eli haavoittuvassa asemassa olevien aseman turvaaminen voidaan paremmin ottaa huomioon viimesijaista turvaa kehitettäessä.

Terveysjärjestelmän resilienssi -käsitteen haavoittuvuudet

Marjaana Viita-aho, tutkija, Terveystaloustiede ja palveluiden oikeudenmukaisuus (HYST), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Resilienssin käsite on noussut muotisanaksi terveysjärjestelmätutkimuksen ja politiikan alalla viimeistään koronapandemian myötä. Terveysjärjestelmän resilienssi eli järjestelmän kyky ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa, valmiutta kohdata häiriöitä ja kriisejä sekä palautua niistä nähdään useimmiten positiivisena ja lähes synonyyminä vahvalle terveysjärjestelmälle. Resilienssiä myös pyritään usein mittaamaan, ja siihen vaikuttavista tekijöistä halutaan tiivistää olennainen terveysjärjestelmää kuvaaviin kaavioihin. Kuitenkin resilienssi-käsitteen käyttöä on tarpeen tarkastella kriittisesti ja arvioida sen mahdollisia haavoittuvuuksia. Se miten käsitettä määritellään ja hahmotetaan vaikuttaa lopulta siihen, miten ja mihin sitä käytetään ja mitä asetetaan arvioinnin kohteeksi. Tämä esitys perustuu RECPHEALS- ja WELGO-hankkeissa julkaistuihin ja julkaistaviin tutkimuksiin. Esityksessä kootaan yhteen resilienssiin liittyviä keskeisiä kritiikkejä ja käsitteen haavoittuvuuteen liittyviä huomioita monitieteisen tutkimusryhmän löydösten pohjalta. Tekemämme kartoittavan kirjallisuuskatsauksen perusteella terveysjärjestelmän resilienssi -käsitteen määrittelyssä ei oteta riittävästi huomioon sosiaalisia tekijöitä, kuten ihmisten välisiä suhteita ja keskinäistä vuorovaikutusta osana terveysjärjestelmän toimintaa. Katsaus peräänkuuluttaa toimijuuden ja vallan kysymysten huomioimista resilienssin käsitteen määrittelyssä ja käytössä. Katsauksen perusteella esitämme, että terveysjärjestelmät tulee nähdä sosiaalisina järjestelminä, jotka ilmentävät yhteiskunnan erilaisia valtasuhteita ja jolloin niiden resilienssi on vahvasti riippuvainen siitä, miten terveysjärjestelmää hallitaan. Terveysjärjestelmien resilienssiä tulisi arvioida ottaen huomioon niin sosiaaliset tekijät kuin poliittinen toimijuus. Tutkimustemme perusteella esimerkiksi henkilöstöä ei huomioitu riittävästi varautumissuunnitelmissa ja ihmisten tukemiseen herättiin vasta pandemian aikana. Lisäksi tekemämme seurantatutkimuksen perusteella yhteistyön ja kommunikaation kehittäminen pandemiaoppien pohjalta koettiin kansallisten terveysjärjestelmätoimijoiden keskuudessa tärkeäksi vielä pandemian akuutin vaiheen väistyttyä, vaikka yhteistyöhön ja kommunikaatioon liittyviä pandemian aikana kehitettyjä toimintamalleja oli jo laajasti purettu. Tarkastelemalla terveysjärjestelmän resilienssiä sosiaalisesta näkökulmasta on mahdollista tunnistaa terveysjärjestelmään liittyvän poliittisen päätöksenteon ja politiikkatoimenpiteiden valmistelun ja toimeenpanon haavoittuvuuksia.

23. Palvelujärjestelmämme haavoittavat rakenteet

Työryhmän vetäjät: Tuula Tuominen, sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos & Anna Pekkarinen, sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos & Elina Pekkarinen, Tampereen yliopisto

Torstai

15.00–15.20

Sosiaalityö katastrofien parissa – käsitteellisiä, käytännöllisiä ja rakenteellisia avauksia suomalaiseen sosiaalityöhön

Timo Harrikari (HY), Sanna Hautala (LY), Tuomas Leppiaho (LY), Enni Mikkonen (LY), Tarja Pösö (TAU), Anna-Riitta Salomäki (TAU)

Kriiseiksi ja katastrofeiksi kärjistyvät tapahtumat ovat vaikuttaneet ihmiskuntaan läpi sen historian. Viimeisten vuosikymmenten aikana ne ovat lisääntyneet ja saaneet uusia merkityksiä, kun ihmisten ylijärjennyt liikkuvuus ja digitalisaatio ovat rakentaneet uudenlaista globaalia keskinäisriippuvuutta. Globalisoituneessa maailmassa katastrofit ovat ketjuuntuneet, tiivistyneet ja limittyneet toisiinsa kiihtyvällä tahdilla muun muassa ilmastonmuutoksen myötä (Harrikari & Rauhala 2019). Sekä hiljalleen kehittyneet että äkilliset katastrofit, kuten sodat, luonnonmullistukset ja elinkelvottomat elinolosuhteet koskettavat kokonaisia kansakuntia. Olivat katastrofien sosiaaliset ja rakenteelliset seuraukset planetaarisia tai paikallisia, ne aiheuttavat inhimillistä hätää, moninaista haavoittuvuutta ja pitkälle jatkuvia sosiaalisia seurauksia (Fothergill & Peek 2004; Dominelli 2015). Tässä merkityksessä katastrofit näyttäytyvät inhimillisinä, ihmisten arkielämän ja yhteisöjen epäjärjestyksinä ja käymistiloina (Quarantelli 1985; Rapeli 2017; Denov ym. 2019). Katastrofit myös horjuttavat palvelurakenteita ja tuottavat, paljastavat ja vahvistavat sosiaalista eriarvoisuutta (ks. esim. Striessnig & Loichinger 2015; Khattri 2021; Cappelli 2023). Katastrofit liittyvät näin ollen monessa merkityksessä sosiaalityöhön ja sen kykyyn ja valmiuksiin vastata katastrofiolosuhteissa elävien tai niistä tulleiden ihmisten avun tarpeisiin. Sosiaalityön tärkein tehtävä katastrofitilanteissa on mobilisoida apua ja tukea kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ja erityistä tukea tarvitsevien tarpeista ja toimijuuksista käsin. Samalla on tärkeää tunnistaa eriarvoistavia rakenteita, kuten kansalaisuuteen ja muuhun normittamiseen pohjaavia lähtökohtia humanitaarisen avun organisoinnissa. Katastrofien dramaattisimmat vaikutukset kohdistuvat usein heihin, jotka ovat eriarvoisimmassa sosiaalisessa asemassa ja joilla on ennestään vaikeuksia selviytyä jokapäiväisessä elämässään. Yksilölliset elämänhallinnan ja psykososiaaliset ongelmat ovat siten taipuvaisia vaikeutumaan kriisitilanteissa. Samalla kriisit ja katastrofit tuottavat laadullisesti uudenlaisia haasteita sosiaalityöhön. Puheenvuorossamme pohdimme sosiaalityötä katastrofeissa ja siihen liittyvää käsitteistöä ja sen käyttötarvetta Suomessa. Väitämme, että katastrofeissa tehtävä sosiaalityö vaatii käsitteellisesti ja käytännöllisesti lähestymistä, joka osin irtaantuu sosiaalityön kansallisista ja

järjestelmäsidoonaisuista määrittelyistä. Analyysimme ytimessä on katastrofin sosiaalisen ulottuvuuden ja inhimillisten seurausten tarkastelu, joiden kautta hahmotamme sosiaalityön paikkaa katastrofikonteksteissa. Tarkoituksemme on avata keskustelua siitä, millaisia osaamisen ja asiantuntijuuden vaateita sosiaalityön käytäntöihin ja palvelujärjestelmään kohdentuu inhimillisiä katastrofeja kohdanneiden haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten kanssa työskenneltäessä.

Lähteet:

- Cappelli, Frederica (2023) Investigating the origins of differentiated vulnerabilities to climate change through the lenses of the Capability Approach. *Economia Politica*. <https://doi.org/10.1007/s40888-023-00300-3>.
- Denov, Myriam & Fenning, Maya & Rabiau, Marjorie & Shevell, Meaghan (2019) Intergenerational resilience in families affected by war, displacement, and migration: "It runs in the family". *Journal of Family Social Work* 22 (1), 17–45.
- Dominelli, Lena (2015) The opportunities and challenges of social work interventions in disaster situations. *International Social Work* 58 (5), 659–672.
- Fothergill, Alice & Peek, Lori (2004) Poverty and Disasters in the United States: A review of Recent Sociological Findings. *Natural Hazards* 32, 89–110.
- Khatti, Man Bahadur (2021) Differential vulnerability and resilience of earthquake: A case of displaced Tamangs of Tiry and Gogane villages of Central Nepal. *Progress in Disaster Science* 12 (December), 100205.
- Quarantelli, Enrico (1985) What is disaster? The need for clarification in definition and conceptualization in research. Teoksessa Barbara Sowerd (toim.) *Disasters and mental health: Selected contemporary perspectives*. Maryland: National Institute of Mental Health, 41–73
- Rapeli, Merja (2017) The role of social work in disaster management in Finland. *Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto*.
- Striessnig, Erich & Loichinger, Elke (2015) Future differential vulnerability to natural disasters by level of education. *Vienna Yearbook of Population Research* 13, 221–240.

15.30–15.50

Exploring agency and epistemic injustice in trust shaping processes among forced migrants in institutional encounters in Finland and Sweden

Liselott Sundbäck, PhD Student, Social Policy Åbo Akademi University

This article examines tensions of trust and distrust in institutional encounters between service users with forced migration background and street-level bureaucrats in the welfare states of Finland and Sweden. These welfare states are relevant for examining trust trajectories in institutional encounters as they are distinguished by high levels of both social and institutional trust. However, while previous research has measured levels of trust, little is known about how trust and distrust is shaped in what I refer to as series of institutional encounters, present in everyday life of forced migrants settling in the Nordic welfare state. Trust has been argued as vital for societies and especially institutional systems to function well, however, recent research also shows that trust building and restoration are

multifaceted and challenging processes, especially in a forced migration context. This article draws on 24 interviews with service users with forced migration background (asylum seekers, previous asylum seekers, quota refugees) in Finland and Sweden. The data includes experiences of institutional trust and distrust in interaction with the service system and various institutions (e.g. employment services, social services, migration policy agencies). Emphasizing the dynamic features of trust, I argue that trust in institutional encounters cannot be examined without scrutinizing power asymmetries. Hence, the preliminary analyses shows that the notion of agency (space of action) but also experiences of epistemic injustice (as a form of vulnerability) rise to the surface in the trust shaping processes. My aim is to further explore how agency and vulnerability unfold in the trust shaping processes for forced migrants. The article will also propose both policy and practice implications for street-level bureaucracy in the welfare state. Liselott Sundbäck PhD Student, Social Policy Åbo Akademi University.

16.00–16.20

Haavoittavat rakenteet psykiatrisessa hoitojärjestelmässä ja sairastamiseen liittyvässä sosiaaliturvajärjestelmässä

Anna Metteri, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto, anna.metteri@tuni.fi Ulla-Maija Kauppinen-Perttula, Itä-Suomen yliopisto, ulla-maija.kauppinen-Perttula@uef.fi

Psykiatrian kriisi erityisesti Pirkanmaalla on ollut viime vuosina ja etenkin kuluneena vuonna usein julkisuudessa. Itä-Suomen yliopiston hallinnoimassa VTR-rahoituksen saaneessa TerVa-hankkeessa 2022-2023 olemme tutkineet terveysosiaalityön vaikuttavuutta käytäntötutkimuksen periaattein ja kvasikokeellisella menetelmällä kolmessa yliopistosairaalassa (HUS, KYS ja TAYS). Sosiaalityöntekijätutkija on kerännyt aineistoa hoidon yhteydessä potilailta, jotka ovat olleet terveysosiaalityöntekijän asiakkaina (interventoryhmä) ja potilailta, jotka eivät ole tavanneet sosiaalityöntekijää hoitonsa aikana (verrokkiryhmä). Sosiaalityöntekijät ovat myös arvioineet omaa työskentelyään tutkimukseen osallistuvien potilaiden tapauksissa. Lisäksi olemme keränneet sosiaalityöntekijöiltä haastatteluaineiston. TAYSissa olemme tehneet tutkimusta aikuispsykiatrialla. Puheenvuorossamme tarkastelemme aineistomme pohjalta kriisissä olevan psykiatrisen hoitojärjestelmän ja sairastamiseen kytkeytyvän sosiaaliturvajärjestelmän haavoittavia rakenteita potilaiden ja sosiaalityöntekijöiden kuvaamina. Ihmisen olemassaolon haavoittuvuus on ajattelumme lähtökohtana, ja taustalla on eksistentiaalis-fenomenologinen ihmiskäsitys (Rauhala). Tarkastelemme asiakkaan palvelupolulla rakenteellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat asiakkaan hyvinvointiin, toipumiseen ja arjessa selviytymiseen. Sosiaalityöntekijän paikka voidaan perustellusti nähdä yhteiskunnan rakenteiden ja asiakkaan kokemuksen välissä. Abstraktin jättämisen vaiheessa olemme tutustuneet aineistoon läpikotaisin, ja esityksen vaiheessa on mahdollista keskustella täsmällisemmin analyysin tuloksista, myös sosiaalityöntekijän paikasta ja tehtävästä kriisiytyneessä hoitojärjestelmässä. Aineiston analyysiä toteutamme laadullisella sisällönanalyysillä ja abduktiivisella päättelyllä. Keskeisiä havaintoja ovat henkilöstöpulasta johtuva keskusteluavun

riittämättömyys ja pitkät jonot, potilaan pitkä aika odotustilassa, sosiaaliturvapäätösten lyhytkestoisuus, jatkuvat uudet hakemukset ja pysyvä taloudellinen epävarmuus. Diagnoosikeskeinen ajattelu psykiatriassa kytkeytyy keskeisesti asiakkaan työmarkkina-aseman määrittelyyn, mistä seuraa elämän muiden sisältöjen merkityksen sivuuttaminen. Toimimaton järjestelmä traumatisoi sekä työntekijöitä että asiakkaita.

16.30–16.50

”Jos haava tarvitsee 10 tikkiä, ei yksi tikki paljon auta”
Eletty psykiatrisen hoitojärjestelmä ja eletty hyvinvointivaltio

Ulla-Maija Kauppinen-Perttula

Esitykseni on vaikuttavuustutkimukseen osallistuneen potilaan kertomus osana kokemustani käytäntötutkijana psykiatrian klinikalla 2022-23. Keräsin tuolloin kyselytutkimusaineistoa Terveysosiaalityön arvioinnin ja intervention vaikuttavuus näkyväksi (Sostyö-TerVa) hankkeeseen. Potilas otti yhteyttä ilmoitustaululla olevan esitteeni vuoksi ja tapasimme useita kertoja ja hahmotimme tilanteen haavoittavuutta. Lääkärit tekevät potilaasta läheteitä erikoissairaanhoidon psykiatrilalle, mutta ne eivät mene läpi. Kun kolmas lähete menee läpi, alkaa jonottaminen klinikalle. Kun potilas pääsee sisälle, hänelle tulee arviointijakson aikana medikaalisia traumoja. Lisäksi lähete suljetaan ennen kuin hän saa apua psykoterapeutin etsintään. Vuoden päästä potilas tulee uudella läheteellä akuuttipsykiatrian poliklinikalle ja sama painajainen toistuu. Lähete suljetaan eikä aikuissosiaalityössäkään ehditä auttaa. Käytäntötutkijakin putoaa välitilaan. Miten käytäntötutkijan odotetaan reagoivan/toimivan tilanteessa – suhteessa tutkimukseen osallistuvaan potilaaseen, suhteessa psykiatrian klinikan ammattilaisiin, palvelujärjestelmään ja tutkimukseen? Tutkijan rooliani tuki sosiaalityöntekijän työkokemus. Oli hyödyllistä omata ajankohtainen tuntemus etuuksista ja kuntoutusasioista. Hahmotin yhdessä osallistujan kanssa, minkälaista kaksoiskärsimystä (sekundaaritraumatisoituminen) hänelle oli aiheutettu, kun hän välitilassa joutui kamppailemaan toimeentulosta, etuuksista, työkyvyttömyyden hallinnasta ja kuntoutuksesta. Potilasta haavoitti erikoissairaanhoidon psykiatrisen hoitojärjestelmän kriisi, jota painaa medikalisoitunut psykiatrian taakka. Näyttöön perustuva hoito on oireiden mittaamista ja hoitoa lääkkeillä. Psykiatrisen hoito ei ole vaikuttavaa ja se on ollut kriisissä vuosikymmenet. Potilasta haavoitti sosiaaliturvahylkäykset. Kelan kuntoutuskielikään (ICF) ei tunnista väleissä olemisen muotoja ja sekundaarikärsimyksen ulottuvuuksia. Diagnoosi ei kelpaa eläkevakuuttajalle ja eläkehakemus hylätään. Sairaustraumojen päälle kasaantuu uusi kivun kerros: syyllisyys ja häpeä omasta tilanteesta/ahdistuksesta. Odotussalielämä haavoittaa. Yhteiskunnalliset olosuhteet vaikuttavat ihmisten elämäntilanteisiin. Pitäisi kuntoutua nopeasti ja palata työelämään. Yhteiskunta ei anna levätä. Potilaiden ja palvelujärjestelmän asiat kietoutuvat tiukasti toisiinsa. Koko palvelukentän läpäisee kuormittuneisuus ja ruuhkaisuus. Seuraa kohtuuttomia tilanteita sekä asiakkaille että työntekijöille. Potilas kokee olevansa paha köyhä, kunnes eläke myönnetään. Hän arvelee, ettei alunperinkään olisi tarvinnut

palvelujärjestelmässä uudelleen kierrätystä ja lääkekokeiluja, jos työkyvyttömyyseläke olisi myönnetty siinä vaiheessa, kun lääkärit puolsivat pysyvää työkyvyttömyyseläkettä. Haavatarinan kerron taidekuvien avulla.

17.00–17.20

Kompetenssit, ajattelun rakenteet ja käytännöt yhteissosiaalityössä

Joonas Kiviranta

Yhteisösosiaalityö on lakisääteistynyt 1.7.2023 alkaen, mutta sillä on sosiaalityössä pitkät perinteet. Puheenvuorossamme esittelemme kokeilevan työkuulttuurin ja sosiaalityön suuntausten kehittymistä sosiaalisesti ja kulttuurisesti monimuotoisissa yhteisöissä Suomessa käytäntötutkimuksen kautta, joka pureutuu yhteisösosiaalityön kehittämiseen. Pyrimme laajentamaan ymmärrystä siitä, miten sosiaalityötä on kehitetty sen eettisistä lähtökohdista. Erittelemme esityksessämme käytäntötutkimuksessamme ankkuroidun teorian avulla rakennettuja yhteisösosiaalityön kehittämisen elementtejä ja keskeisiä käsitteitä.

Yhteisösosiaalityö mahdollistaa virallisen vallan tuomisen epävirallisiin kohtaamisiin sekä kumppanuuksien ja yhteisvastuun kautta se löytää ihmiset, joita virastot muodollisuudessaan eivät tavoita. Tämä kuitenkin vaatii kokeilevaa työkuulttuuria, sillä uuden julkisjohtamisen logiikat eivät istu kontekstuaaliseen, demokraattiseen ja yhteistoimijuuteen perustuvaan yhteisösosiaalityöhön. On olennaista kehittää sosiaalityötä yhteydessä niiden ihmisten elämäntilanteisiin ja tilanteisiin, jotka tarvitsevat tukea, jotta voidaan vastata muuttuviin sosiaalisiin haasteisiin, joista osa johtuu rakenteellisista epäoikeudenmukaisuuksista.

Ehdotamme, että palvelujärjestelmämme työkuulttuureissa tarvitaan ajattelun rakenteiden muutoksia kompetenssien valjastamiseksi käyttöön. Lisäksi tarvitaan moraalista rohkeutta sekä todellisia toimintamahdollisuuksia käytäntöjen murtamiseksi. Esitämme, että kokeilevaan työkuulttuuriin liittyy kolme keskeistä elementtiä. Ensimmäinen on sitoutuminen muutokseen, joka viittaa avoimeen, notkeaan ja reflektiiviseen kehittämisen ja oppimisen prosessiin, joka pakenee ulkoapäin määriteltyä suunnitelmallisuutta. Toinen keskeinen elementti on jaettu hallinta, jossa kehittämistyötä tehdään eri toimijoiden välisessä demokraattisessa vuorovaikutuksessa, ja joka rakentuu luottamukselle. Kolmanneksi merkityksellistä on sosiaalinen läheisyys, joka tarkoittaa toimijuudelle edellytysten luomista ja perinteisten työnjakojen ja vallan rakennelmien purkamista. Ehdotamme, että kokeileva ammatillinen työkuulttuuri on edellytys sosiaalityön uudistamiselle ja epäoikeudenmukaisuutta tuottavien institutionaalisten käytäntöjen haastamiselle.

Perjantai

9.00–9.20

Haittoja vähentävä päihdetyö TOR-verkossa: analyysi autonomiaa kunnioittavista neuvontakohtaamisista

Johanna Ranta, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, Teemu Kaskela, tutkija, A-klinikkasäätiö, Juha Nurmi, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, Teemu Ruokolainen, Research Software Engineer, Aalto-yliopisto

Laittomia päihteitä käyttävät ihmiset kokevat sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmissä monenlaisia haavoittavia ja ihmisoikeuksien toteutumista estäviä tilanteita myös Suomessa. Tällaisia ovat esimerkiksi leimaavat institutionaaliset kohtaamiset sekä palvelujärjestelmästä ulossulkevat ja poiskäännyttävät käytännöt. Päihteitä käyttävien ihmisten kynnys luottaa sosiaali- ja terveyspalveluihin voi avun tarpeesta huolimatta olla korkea. Kriminalisoidun päihteiden käytön paljastumisen seurausten pelko voi estää avun hakemisen jopa kokonaan. Tällaisten haavoittavuutta tuottavien käytäntöjen korjaamiseksi on kehitetty päihdepalveluita, joissa työntekijät ”jalkautuvat” toimistoista ulos verkkovälitteisesti ja fyysisesti sinne, missä päihteitä käyttäviä ihmisiä liikkuu. Suomessa yksi tuoreimmista jalkautumisen paikoista on aktiivisena huumekaupan ympäristönä tunnettu Tor-verkko. Vahva anonymiteetti tekee Tor-verkosta päihdetyölle erityisen, luottamusta edistävän kohtaamispaikan; sivustoilla liikkuvien ihmisten henkilöllisyyttä on hyvin vaikea jäljittää. Tor-verkossa aktiivisesti toimiva sosiaali ja terveysneuvonta perustuu ihmisarvon jakamattomuuteen nojaaviin haittoja vähentävän päihdetyön periaatteisiin. Ihmiset voivat kysyä keskustelusivustoilla työntekijöiltä neuvoja (päihde)tilanteeseensa paljastamatta lainkaan henkilötietojaan. Esityksemme koskee artikkelikäsitelmää, jossa analysoimme päihdetyöntekijöiden ja laittomia päihteitä käyttävien ihmisten välisiä sosiaali- ja terveysneuvontakeskusteluja Torverkon Torilauta-keskustelusivustolla vuosina 2018–2021. Analysoimme vuorovaikutusta soveltamalla neuvonannon analyttistä käsitettä. Tutkimuskysymykset ovat: Millaisia neuvonpyyntöjä päihteiden käyttöön liittyvistä haitoista Torilaudan keskusteluissa esitetään? Miten sosiaali- ja terveysneuvonnan työntekijät vastaavat näihin neuvonpyyntöihin? Tutkimus osoittaa, että päihdetyö Torilaudan käyttäjien kulttuurisilla kohtaamispaikoilla edellyttää Tor-verkossa toimivia ihmisiä kunnioittavia vuorovaikutustapoja. Tämä todentuu neuvonannon pragmaattisuutena. Moralisoinnin sijaan keskitytään neuvonpyyntöön vastaamiseen; huolellisen ja faktaorientoituneen riskiarvion tekemiseen käytön mahdollisista haitoista. Neuvonannossa korostuu neuvon saajan valinnanvapauden kunnioittaminen, eli valinta neuvojen soveltamisesta käytännössä jätetään neuvojen vastaanottajille. Tor-verkko näyttäytyy monenlaisissa tilanteissa eläviä, kuten opiskelijoita ja työssäkäyviä ihmisiä tavoittavana ja asiakaslähtöisenä kohtaamispaikkana. Se mahdollistaa luotettavien neuvojen saamisen sellaisiin terveyttä ja sosiaalista tilannetta uhkaaviin kysymyksiin, jotka voisivat ilman anonymiteettia jäädä esittämättä. Johtopäätöksemme on, että anonymiteetin turvaavien ja autonomiaa

kunnioittavien kohtaamisten mahdollisuutta olisi tärkeä vahvistaa koko sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä, jotta laittomia päihteitä käyttävien ihmisten oikeuksia tarvitsemiinsa palveluihin olisi mahdollista edistää ja purkaa heidän elämäntilanteitaan haavoittavia palvelujärjestelmän rakenteita ja käytäntöjä

9.30–9.50

Lost millennials: vertaileva näkökulma +25 neetien luokitteluun Euroopassa

Lari Hokkanen (VTM) & Kari Jalonen (KTT, DI) – Demos Helsinki

Moraaliset luokittelut ovat keskeinen osa hyvinvointivaltion toimintaa (Steensland, 2010). Tässä esityksessä keskitymme näiden yhteiskunnallisessa keskustelussa luotujen luokittelujen suhteeseen yhteiskunnan toimiin luokittelujen konstruoimien väestöryhmien elinolojen parantamiseksi. Lähestymme tätä teemaa NEET-käsitteen ('Not in Education, Employment, or Training') merkitysten kansallisten variaatioiden kautta perustuen kolmessatoista Euroopan maassa toteutettuun Lost Millennials -tutkimushankkeeseen. NEET-kategoria on osa sosiaalipoliittista jatkumoa: sillä on vahva materiaallinen ulottuvuus, usein osana työvoimapoliittisia intressejä, sisältäen myös moraalisen ulottuvuuden – kuten muidenkin "haavoittuvien" ryhmien kohdalla. Huolimatta EUROSTAT:in yhtenäisestä käsitteestä määrittelyeroja on, ja luokittelu koostuu tarpeiltaan erilaisista osajoukoista, joihin kohdistetaan erilaisia strategioita ja toimenpiteitä. Minkälaisessa yhteydessä NEET-kategorian määrittely, operationalisointi, politiikkatoimet ja niiden seuranta ovat toisiinsa kussakin maassa? Muodostuuko näiden välille katkoksia, ja onko näiden katkosten välillä maakohtaisia eroja? Lost Millennials-hankkeen lähtökohtana olivat epäselvyydet NEET:ien näkymisessä tilastoissa. Hanke keskittyy erityisesti yli 25-vuotiaisiin NEET-tunnusmerkit täyttäviin kansalaisiin (tässä '25+ NEET') tutkien, mitä NEET:lle tapahtuu, kun he täyttävät 25. Muuttuvatko heidän saamansa palvelut vai katoavatko he vain tilastojen näkyvistä? 25+ NEET:eihin liittyvä tilastodata on hajanaista ja vaihtelevaa eri maissa. Eri maiden NEETejä pidetään hyvin eri tavoin ja määrin haavoittuvina. Eri maita vertailemalla tarkasteltiin institutionaalisia konteksteja, maantieteellisiä ja kulttuurisia ryhmiä sekä demografisia ja historiallisia eroja (kuten romaniväestön asema ja kohtelu). Lisäksi hankkeessa on kartoitettu hyvinä pidettyjä politiikkatoimia ja -ohjelmia. Niissä NEET-kategoriaa konstruoidaan eri tavoin: osassa toimet kohdistuivat yleisesti "haavoittuviin" ryhmiin, osassa NEET-väestöön, ja osassa nimenomaisesti 25+ NEET-väestöön. Kiinnostavasti toimet eivät usein määritelleet kohderyhmiään NEET-kategorian kautta. Tästä lähtökohdasta pohdimme, millaisille politiikkatoimille tai keskusteluille NEET on toimiva kategoria: usein on niin, että kategoria ei vaikuta ohjaavan tehtyjä politiikkatoimia. Toisaalta heterogeeninen, tilastollinen NEET-kategoria auttaa ymmärtämään ryhmän moninaisuutta. Kriittiselle ja vertailevalle NEET-määritelmän täyttäviin nuoriin kohdistuvien toimien tutkimukselle on tarvetta. Kansainvälinen vertailu osoittaa sekä NEET-kategorian arbitraarisuuden että vaikutukset politiikkatoimille.

Steensland, Brian (2019) Moral Classification and Social Policy. Teoksessa Hitlin, Steven & Vaisel, Stephen (toim.) Handbook of the Sociology of Morality, sivut 455–468

10.00–10.20

Haavoittuvuus tutkimuseettisenä kysymyksenä lasten kanssa tehtävässä tutkimuksessa

Johanna Kiili Jyväskylän yliopisto, YFI-laitos johanna.j.kiili@jyu.fi

Työryhmäesityksessä pohdin lapsi- ja perhesosiaalityön asiakkaina olevien lasten asemaa tutkittavina haavoittuvuuden näkökulmasta. Kyse ei ole suoraan palvelujärjestelmäkohtaamisista, vaan tutkimuskohtaamisista ja laajemmin palveluiden kehittämisestä, sekä palveluita käyttävien asiakkaiden mahdollisuuksista tuoda kokemuksiaan esiin muun muassa tutkimuksen keinoin. Esitys perustuu lasten tutkimusosallisuutta selvittäneeseen kansainväliseen kirjallisuuskatsausaineistoon sekä tutkimushankkeeseen, jossa tarkasteltiin tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa lapsi- ja perhesosiaalityön palveluna (LATU-tutkimushanke, 2021–2022). Lastensuojelu- ja sosiaalihuoltopalveluiden piirissä olevien lasten tutkiminen edellyttää pääsääntöisesti tutkimuseettistä ennakoarviointia. Tutkimusosallisuus ei ole yksinkertainen prosessi tilanteessa, jossa lapsilla on haavoittuvuutta tuottavia suhteita ja tilanteita elämässään. Yleensä lapsi- ja perhesosiaalityön ammattilaisten, tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden (esim. tutkimuseettiset toimikunnat) haavoittaviksi määrittelemät suhteet ja tilanteet vaikuttavat merkittävästi lasten mahdollisuuksiin tuottaa tietoa tutkimustarkoituksiin. Erityisesti eettisten toimikuntien asiantuntijat ja sosiaalityön ammattilaiset toimivat vahvoina portinvartijoina lasten osallistumiselle, ja tutkijoiden on luotettava siihen, että he toimivat oman ammattietiikkansa mukaisesti ymmärtäen myös lasten oikeuden osallistua ja tuottaa tietoa tutkimustarkoituksiin. (Kiili & Moilanen 2019; Kiili ym. 2023.) Tämä asettaa lastensuojelututkimukselle ja tutkijoille erityisiä haasteita. Tutkimuskirjallisuudesta löytyy yllättävän vähän pohdintaa siitä, miten osallistaa erityisen haavoittavissa oloissa eläviä, traumaattisia kokemuksia läpikäyneitä ja vastentahtoisesti viranomaisiin suhtautuvia lapsia, vaikka tämän voisi ajatella olevan lastensuojelututkimuksen yksi ydinteema. Voi myös todeta, että suojelua ja haavoittuvuutta painottava tutkimuseettinen toiminta saattaa pahimmillaan entisestään marginalisoida lastensuojelun piirissä olevia lapsia. Empiirisissä tutkimusartikkeleissa käydään edelleen liian vähän pohtivaa tai kriittistä keskustelua lasten oikeudesta kertoa näkemyksensä suhteessa aikuisten eli ammattilaisten ja vanhempien oikeuksiin ja mahdollisuuksiin esimerkiksi kieltää lasten osallistuminen tai rajoittaa sitä erilaisin kriteerein (Kiili & Moilanen 2019; Kiili ym. 2021). Työryhmäesityksessä pohdin lasten haavoittuvuuden tunnistamisen, suojelutarpeen täyttämisen ja osallistumisoikeuksien vahvistamisen välistä haastavaa kenttää. Pohdintaa käydään muun muassa eettisen ennakoarvioinnin asiantuntijavallasta sekä lasten tutkimusosallistumisen erilaisista malleista ja mahdollisuuksista.

10.30–10.50

Taloudellisen tuen haavoittavat ja voimaannuttavat elementit sosiaalityössä

Viitasalo Katri, erikoistutkija, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto & Niukko Kirsi, sosiaalityöntekijä, Varha

Tämä paperi käsittelee taloudellisen ajattelun muutosta ja voimaantumisen mahdollisuuksia asiakassuhteessa. Paperi perustuu tutkimukseen taloussosiaalityöstä aikuissosiaalityön menetelmänä (tutkimusryhmä: Kirsi Niukko, Anu Aalto ja Katri Viitasalo osana JY/KYC, AIKUMETODtutkimushanketta, 2021–2022). Tässä paperissa peilataan alustavia tutkimustuloksia (Niukko & Viitasalo) siihen, kuinka haavoittuvuus on yhteydessä talousajatteluun ja sen muutokseen. Työryhmäesitys pohtii vallitsevaa, individualismiin ja yksilövastuuseen perustuvaa käsitystä taloudesta palvelujärjestelmässä. Tutkimus hyödyntää Stan Houstonin ideaa (dialektisesta) kriittisestä realismista keinona tukea muutosta sosiaalityössä (Houston 2022). Palvelujärjestelmässä on omaksuttu ymmärrys asiakastyöstä emansipaatiota vahvistavana ja tavoittelevana muutostyönä. Tässä yhteydessä emansipaatio määrittyy tiedostavan ajattelun avulla tapahtuvaksi vapautumiseksi taloudellista toimintakykyä rajoittavaista puutteista, niistä aiheutuvista eriarvoisuuden kokemuksista ja alistussuhteista. Voimaantumista ja emansipaatiota tukee asiakassuhteessa dialogisuus sekä konkreettinen tuki talousvaikeuksien ratkaisemiseksi, ja tähän yhdistyy systeeminen ajattelu sekä reflektioiva työskentelyote. Tutkimusaineistona toimii (12) sosiaalityön palveluja saaneen asiakkaan haastattelut, jotka käsittelevät taloudellisiin vaikeuksiin saatua tukea. Aineiston teorialähtöisellä sisällönanalyysillä etsitään vastausta siihen, millaiset tekijät tukevat tai hankaloittavat taloudellisen ajattelun muutosta ja voimaantumisen mahdollisuuksia asiakastyössä. Esitys nostaa keskusteluun tarpeen tunnistaa taloudellisen ajattelun muutostarpeet kokonaisvaltaisesti myös palvelujärjestelmässä. Tarkastelu kohdistuu emansipoivana ymmärretyn tuen voimaannuttaviin, mutta myös haavoittaviin elementteihin. Taloussosiaalityö auttaa kiinnittämään huomion talousajatteluun individualismin, usein yksilöä syyllistävän ja informaatiokeskeisen neuvonnan ja ohjauksen sijaan siten, että huomioidaan talousvaikeuksien taustalla vaikuttavia ylisukupolvisia syitä ja rakenteiden sekä yksilöstä riippumattomien syiden vaikutuksia. Työryhmäesitys osallistuu keskusteluun haavoittuvuudesta ja siitä, kuinka palvelujärjestelmässä ja institutionaalisten toimijoiden parissa tapahtuva taloudellisen ajattelun muutos voi toteutua laajentamalla yksilövastuun ja individualismin ideasta kohti systeemistä ja rakenteet huomioivaa ajattelua.